
విషయానుక్రమణిక

చిత్రములు

వర్ణచిత్రము:—శ్రీమహావిష్ణువు; 'ఫెయిజ్' కృతరామాయణమునందలి పత్రము, చిత్రము.

సాధారణ చిత్రములు:—మహాత్ముడు మదరాసు ఆయుర్వేదిక్ ఫార్మసీని తిలకించి వెడలుట; హిందూపత్రికాకార్యాలయమున మహాత్మునిచే జరుపబడిన కీ. శే. యస్. కస్తూరి రంగయ్యంగారి చిత్రప్రతిష్ఠాపన మహోత్సవము; తిరువల్లిక్కేణి సముద్రతీరమున మహాత్ముని మహోపన్యాసము; మైలాపూరు 'అంజాద్ బాగు'లో మహాత్మునకు తోటవిందు; చెన్నపురి నేపియరుపార్కులో జరిగిన సభయందు మహాత్మునకు స్వాగతపత్ర సమర్పణము; చెన్నపురి తిరువల్లిక్కేణిలో నూలువడకు స్త్రీల పోటీప్రదర్శనము; గోక్లేహాలులో మద్యపాననిషేధ సంఘసభ్యులకు మహాత్ముని హితోపదేశము; ఆదిద్రావిడ జనసంఘమున మహాత్ముని ఉపన్యాసము; కృష్ణాజిల్లా, పెదపాలెం, కృష్ణాశ్రమంతాలూకు నాల్గుచిత్రములు; ఇతరచిత్రములును.

వత్సరాది

వారణాశి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

ప్రకృతి లక్ష్మీవిలాస పరంపరలకు
నవనవోన్మేషభాగ్య సంధాయకంబు
విశ్వమానవ హృదయ సంప్రీతికరము
వచ్చె నేఁ డిదె నూతన వత్సరాది.

సీ. ఆఱు ఋతువులు నంకము లామనిదొర
నాయకుఁడు గాఁగ వల్లికల్ నవ్యరాగ
భరితముగఁ జూపు నాట్య ప్రబంధమునకుఁ
బరభృతముసూత్రధారుఁడై పాడఁదొడఁగె.

గీ. మెల్లమెల్లన మలయ సమీరణుండు
సౌధపర్యంకి కాతల శయితలైన
కుసుమగాత్రుల కుచశాటి కొదువఁ దీర్చి
సరస చికురాళి సవరింపు సవదరించె.

సీ. క్రొంజిగురులెత్తి బెడఁగారుగున్నతరుల
యలరుగుత్తుల నత్తావి యలమి కొనియె.
ఉదిత ముదితంబులై మించు యువజనాళి
హృదయములనూత్న భావసంపదయుఁబోలె.

గీ. శుభహరిద్రానులేప విస్ఫూర్జితముగఁ
గన్యకామణు లభ్యంగ కంబొనర్చి
నింబ కుసుమంబు నూత్న చూతంబుతోడ
గలుపుచున్నారు పూతలైతొలుతఁగుడువ.

భారతీ ప్రశంస

దీపాల పిచ్చయ్యశాస్త్రి గారు

ఆంధ్రపుత్రుల సారస్వతాభివృద్ధి
సొంపు చెడియుండఁ బునరుద్ధరింపఁదలఁచి
అలఘు వినుతాకృతి వెలసినట్టి
భారతివి భారతీ! నమస్కారమమ్మ!

సీ. కనుఁగొల్పుచున్నావు కవికుమారుల రేఁచి
భావగీతమ్ములు పాడుఁడనుచుఁ
గవియించుచున్నావు ఘనులఁ గొందఱఁ బూర్వ
పక్షసిద్ధాంతముల్ వ్రాయుఁడనుచుఁ
బరికొల్పుచున్నావు బుద్ధిమంతుల నాత్మ
దేశచారిత్రముల్ దెలుపుఁడనుచు
నెనకొల్పుచున్నావు రసికుల జాతీయ
శిల్పనైపుణిఁ బ్రదర్శింపుఁడనుచు

గీ. నొసఁగుచున్నావు తల్లి! చేయూఁత మాకు
చల్లుచున్నావు, విశ్వవిజ్ఞానబీజ
ములను, యువహృదయక్షేత్రముల ననంత
కరుణమెయి, భారతీ! పత్రికామతల్లి!

చ. పలికెద నిక్కువంబయిన పల్కు మఱొక్కటి ప్రొద్దుప్రొద్దునఁ
గలకలలాడు నీ మొగముఁ గాంచిన, ముద్దులుమూటగట్టు నీ
పలుకులువిన్న, నెట్టి జడభావునకైన మనంబు పల్లవిం
చు, లలితభావముల్ మొలుపుసూపఁగ, విన్నను నొప్ప, భారతీ!

గీ. కోవిదోచిత కల్యాణగుణములెల్ల
పసితనంబుననే నీకుఁ బట్టువడెను
నింతకన్న మహోన్నతి నెనయుమమ్మ
భారతీ! శాశ్వతయశంబు, పడయుమమ్మ!

చెన్నపట్టణము, ఏప్రిల్ ౧౯౨౫

సంపుటము ౨. క్రోధన సంవత్సరము చైత్రమాసము సంఖ్య ౮.

ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్రము

భోగరాజు - నారాయణమూర్తిగారు

IX

ఆంధ్రకవితాపోషకులు

ఉ. తమ్మికొలంకునందు, విరిదమ్మివసించి, కిరీటహారప
ద్మమ్ములురాజిలన్, బ్రణవమధ్యమునన్, "బరమాత్మలోననై
క్యమ్మగుచుండు నీప్రకృతిఁగన్గొనుఁడీ" యనుచుం గవీంద్రలో
కమ్మునకున్ వచించుగతిఁ గన్పడు నిన్ను స్మరింతు భారతీ!

ఏదేశమున నేభాషయందుఁ బరిశీలించినను సాధారణముగా సాహిత్యమును గవిత్వమును [illegible]జాదరణముచేతనే ప్రవృద్ధిగాంచుచుండుట మనము కనిపెట్టఁ గలుగుచుందుము. ఈరాజాదరణము కొన్నిశతాబ్దములవఱకు నత్యున్నతి వహించియుండి, క్రమక్రమముగాఁ బ్రజాదరణముక్రింద మారిపోవుచుండుటకూడ మనము పెక్కుభాషలయందలి కవితాచరిత్రములలోఁ జూడఁగలము. నన్నయనాఁటి రాజాదరణ మాంధ్రకవిత్వమునకును, కాళిదాసాదులనాఁటి రాజాదరణము సంస్కృత కవిత్వమునకును నేఁడు లేకపోవుటయే దీనికిఁ దార్కాణము.

పదునాలుపదునేడవశతాబ్దములనాఁటి రాజాదరణము పందొమ్మిదవ శతాబ్దమున నాంగ్ల కవిత్వమునకు లేకుండుటయు నీయంశమున కాధారమైనదే.

ఈసందర్భమున మనయాంధ్ర కవిత్వమునకు రాజాదరణదశయనియుఁ బ్రజాదరణ దశయనియు నప్రయత్నముగ రెండుదశలు గాన్పించుచున్నవి. ఈ రెండింటిలో నాంధ్ర కవిత్వమేదశయం దత్యౌన్నత్యము వహించియుండెనో, యేదశయం దెంతవఱకు క్షీణతనొందెనో, యావృద్ధి క్షీణతల కెన్నెన్ని విధములైన కారణములు కలవో మొదలగు విషయములను జర్చించుట యవసరమగుటయే కాక, రాజాదరణమునుండి ప్రజాదరణములోని కాంధ్రకవిత్వము మేడపై నుండి దుమికిన ట్లొక్కమారే దుమికెనో లేక సోపానక్రమమునఁ గ్రమక్రమముగనే ప్రవేశించెనో, రాజాదరణ దశనుండి తప్పి, యెన్నెన్ని యంతర్దశలను బొందిపొంది కడకుఁ బ్రజాదరణదశయందుఁ జేరుకొనఁ గలిగెనో యను విషయములుగూడ మన మాయాసందర్భముల ననుసరించి విమర్శింపవలసి యుండును.

పూర్వకాలపు విశ్వవిద్యాలయములు

ఒక్కకవిత్వమునే కాక పూర్వపురాజులు పెక్కుకళలను శాస్త్రములనుగూడ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటచేత నేఁటివిశ్వవిద్యాలయములవంటివి వాకాలములలో లేవని చెప్పుట కవకాశములేదు. మన కప్పటివిశ్వవిద్యాలయస్థానము లగ్రహారములే. ఇయ్యగ్రహారములున్నతవిద్యాప్రచారమునకై పునర్గ్రహణాధికారములేకుండ, రాజులచేఁ బండితులకు దానరూపమున నొసంగఁబడినట్టివి. సకల విద్యాతత్త్వవేదులు (Professors) బహువిధ శాస్త్రోపాధ్యాయులు (Lecturers) నొక్కచోఁ గూడి వివిధప్రదేశములనుండి వచ్చు విద్యార్థులకు నభిమతశాస్త్రంబుల బోధించుచు నాయాయగ్రహారములయందు సుఖజీవనము గావించుచుండిరి. పూర్వకాలపుఁ జరిత్రలలోఁ గథారూపముగాఁ జెప్పఁకొనఁబడుచుండిన కవులును బండితులునుగూడ నట్టి యగ్రహారవిశ్వవిద్యాలయములయం దుత్తీర్ణులైన మహామహులే కావచ్చును.

చీపురుపల్లి విశ్వవిద్యాలయము

తూర్పుచాళుక్యప్రభువగు మొదటివిష్ణువర్ధనుఁడు వేదవేదాంగేతిహాసన్యాయాద్యఖిల విద్యాప్రచారమునకై యాంధ్రదేశమున విశాఖపట్టణ మండలమునందలి విజయనగర సమీపమునఁగలఁ చీపురుపల్లిగ్రామమున నొకవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపించినట్లును, తన వంశస్థుల కెవ్వరికిని బునర్గ్రహణాధికారము లేకుండ నవ్విద్యాలయముకొఱ కాగ్రామమును శాశ్వతదానరూపమున నొసంగినట్లును మన కీ క్రిందిశాసనమువలనఁ గొంత తెలియఁగలదు.

Cheepurupally grant of Vishnuvardhana, the Ist (E-c) 632 A. D. :—

"(L-10) To the two sons' sons of Brahmaserman who studied and mastered the Veda and Vedangas—the sons of Durga serman, who was intent upon performing his own proper rites prescribed by his own *Sokha*, which had been duly learned *by him*—Viz.. to Vishnuserman and Madhavaserman, who knew the true meaning of the Vedas the Vedangas, the Epics, the Puranas, the Law

books, and many other sacred works, who are of the Gautamagotra, and who belong to the Taithiriya Charana, by me residing at the town of Cherupura in the Poka (?) Vishaya on the occasion of an eclipse of the moon in the month Sravana, this village has been given as an *agrahara* with exemption from all taxes, for the increase of (my) own religious merit and duration of life and good *health* and fame. No obstruction to the enjoyment of it should be caused by any one at all " †

పులకేశి - రాజరాజు

ఇట్టివిద్యాలయములలో సామాన్యముగ సకలవిద్యలు నభ్యసింపఁబడుచుండినను, తద్విద్యాలయనిర్మాణకర్తలగు రాజుల కభిమానమైన శాస్త్రములును, అభిమానమైన మతమును మాత్రము ముఖ్యముగా నెక్కుడు ప్రచారము నొందింపఁబడుచుండెను. నాఁడే కాక నేఁటివిశ్వవిద్యాలయములయందుఁగూడ నీయాచారము లేకపోలేదు కదా? ఏయే రాజుల కేయేశాస్త్రములు నేయేమతములు నభిమానములైయుండెనో మనకుఁ దెలిసిన యెడల నా యారాజులచేఁ బ్రోత్సహింపఁబడిన కవితాసైతము నిట్టిదియైయుండునని గుర్తించుటకుఁ గొంతయవకాశము కలుగకపోదు. ఇందు కజ్ఞాతయుగములోని పులకేసియు, నన్నయయుగములోని రాజనరేంద్రుఁడును మనకు నాధారముగాఁ గొనఁదగినవారు. పులకేసి జైనమతాభిమాని. రాజరాజు వేదమతప్రతిష్ఠాపరుఁడు. జైనమతప్రచారమునకై యాతఁడును వేదమతప్రచారమునకై యీతఁడును దమ తమయుగములలో విద్యాభివృద్ధి గావించుచుండిరి. అందుచేతనే పులకేసికృతిపొందిన భారతము జైనమతానుకూలముగను, రాజరాజుకృతిపొందిన భారతము వేదమతానుకూలముగను రచింపఁబడినవి. ఆంధ్రకవితాపోషకులలో నగ్రగణ్యుఁడని యెన్నఁదగిన రాజరాజుసైతమును గవిత్వముతోఁ బాటు తదితర విద్యలను, శాస్త్రములను, విద్యాలయములమూలముననో మరియొకవిధముననో ప్రోత్సహించియుండవలయును. అట్లుగానిచో వానియాస్థానమునందు నన్నపార్యనారాయణభట్టాదికవులతోఁ బాటు బహుశాస్త్రములయందు బ్రవీణులైన పండితు లుండుటతటస్థింపదు. అందుచే నాదిరాజవతంసులలోఁ గొందఱు కవిత్వముతోఁ బాటు పెక్కువిద్యలకుఁ బ్రోత్సాహకారులై యుండిరనియు; వానిలోఁ గవిత వారి కభిమానవిద్యయై యలరారుచుండెడిదనియు ననుకొనవచ్చును.

ప్రాచీనవిద్యాపీఠములు

భారతవర్షమునందలి పూర్వపు విశ్వవిద్యాలయములనుగూర్చి "ప్రాచీనవిద్యాపీఠము"లను పేర మ-రా-(శ్రీ). చిలుకూరినారాయణరావు పంతులుగారిచే రచింపఁబడిన యుద్గ్రంథ మీసందర్భమున మనము స్మరింపఁదగినది. ఇందు మనయాంధ్రదేశముతోఁగాని యాంధ్రభాషతోఁగాని సంబంధించిన పూర్వపువిద్యావిశేషములఁ గూర్చి యంతగా లేకున్నను, విద్యాస్థానములని నుతికెక్కిన కాశ్మీరము, కాశి, నాలందా, ధాన్యకటకము, మధుర మొదలైన యున్నతవిద్యాపీఠములంగూర్చియు, నాయావిద్యాపీఠములయందుఁ బ్రచా

† I. A. Vol. No 20 Page 17.

రమునొందింపఁబడుచువచ్చిన విద్యావిశేషము లనుగూర్చియుఁ దద్విద్యావిశేషములు ప్రచారము నొందుచుండిన విధానములం గూర్చియు నూతనాంశముల నేకములు సంపాదించి ప్రకటించిన నారాయణరావుపంతులుగారు మనకెంతయు వందనీయులు. నేఁటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములో లేవనియు, విద్యాప్రచారమునకై పాశ్చాత్యసంపర్కజనితమైన నేఁటినాగరకత నాఁడు గానరాదనియు భ్రాంతిపడువారికెల్ల నీగ్రంథ ముత్తమాదర్శమని చెప్పఁదగును. ఇందుకు నిదర్శనముగాఁ దద్గ్రంథమునుండి విక్రమ శిలా విద్యాలయములోని విద్యాప్రచారవిధానములను గొన్నింటి నిందు బొందుపరచెదను.

"నాలందాయందువలె నిచటను నాఱు కలాశాల లుండెను. భయపాలుని రాజ్యమున వీనిలో నొక్కొక్కకలాశాలకు [1] ద్వారపండితుఁడను నొకయధ్యాపకుఁ డధికారిగా నుండెను. ఈద్వారపండితుల ప్రశ్నలకు [2] సదుత్తరముల నిచ్చువారే యచటిమఠములఁ జేర నర్హులై యుండిరి. మఠమునకు నాలుగుమూలల నున్న నాలుగు కళాశాలలలోనికి నందఱు విద్యార్థులును బోయి చదువుకొన వీలులేకుండెను. ఆరామమధ్యముననున్న 'శాస్త్రగృహము'నందు 'ప్రజ్ఞాపారమితసూత్రము'లను ధర్మగ్రంథములఁ జదువుటకు శ్రమణులు మాత్రము చేరుచుండిరి. ఈమధ్యకళాశాలలో నధ్యాపకులుగనుండిన యిరువురుపండితులకును మఠమునకుఁ [3] ప్రథమద్వితీయ స్తంభములను నామములుండెడివి. ధర్మపాలునికాలమున నీ మఠమునకు శ్రీభద్రజ్ఞానపాదుఁడను వాఁ [4] డధ్యక్షుఁడుగా నుండెను.

ఇచటికి జదువుకొనుటకువచ్చిన విద్యార్థులందఱు నిందే నివసించుచుండిరి. మఠము యొక్క నాలుగుద్వారములయొద్దనున్న నాలుగుసత్రములందును వీ రుచితముగ భోజనము చేయుచుండిరి. ఈసత్రముల నప్పటి రాజులును ధనవంతులును బోషించుచుండిరి"

తమిళ సంగములు

ఇంక నీవిద్యావిషయము లిట్లుండఁ బ్రాచీనకావ్యరచనంగూర్చియుఁ దత్కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయముంగూర్చియుఁ బైగ్రంథమునం దిట్లు వ్రాయఁబడినది.

"బౌద్ధులకు సంఘారామము లెట్లో తమిళులకు సంగములు పూర్వకాలమున నట్లుండెను. ఇవి పూర్వకాలపు పరిషత్తులకు సరిపోవును. పరిషత్తులందు ధర్మసూక్ష్మము లెట్లు నిర్ణయింపఁబడుచుండెనో యీతమిళసంగములం దాగ్రంథకర్తల గ్రంథముల ప్రాశస్త్యమట్లు నిర్ణయింపఁబడుచుండెను. ఈసంఘసభ్యుల యామోదమును బడయనిగ్రంథము ప్రసిద్ధిలోనికివచ్చుటకు వీలులేకుండెను. ఇందలి సభ్యులు శాస్త్రములయందుఁ బ్రవీణులై తాము మొదటకావ్యరచనయందు బ్రఖ్యాతివడసినవారై యుండిరి. వీరు కేవలము నాయాగ్రంథములను బరీక్షించుచుండిరేకాని విద్యాగురువులుగానుండలేదని తెలియవచ్చుచున్నది."

1 Entrance ex iminer.
2 Entrance examination questions.
3 The Chief and the assistant lecturers
4 The principal.

"ఏగ్రంథములు దేశవాఙ్మయమునందుండఁ దగినవో యెట్టివుండఁగూడదో నిర్ణయించుటకుఁ బూర్వకాలమున నాంధ్రదేశమున సంఘములుండినట్లు కాన్పించదు. అట్టి ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదు. కావ్యకర్తలయూహల సరిట్టనెంచి, వాఙ్మయస్వరూపమును నిర్ణయించుటకుఁ గొందఱు పండితులు సమర్థులైయుండఁ జాలరు. కావ్యమామోదింపబడుటయు నుపేక్షింపఁబడుటయు ప్రజలచిత్తమునకు వదలివేయవలసియుండును. అప్పుడే స్వతంత్రవాఙ్మయము బయలువెడల వీలగును. ఆంధ్రవాఙ్మయ మిట్టిస్వాతంత్ర్యముతోడనే వ్యవహరించినది."

ఇట్లు తమిళసంఘములవంటి పరిషత్తులు గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయమునకై పూర్వమాంధ్ర దేశమున లేకుండెననియు, అట్టి పరిషత్ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను నంశముతో మనకుఁ బనిలేదనియు, కావ్యకర్తల స్వాతంత్ర్యమున కిట్టిపరిషత్తులు భంగకరములనియు సెలవిచ్చిన నారాయణరావు పంతులుగారే మరియొకచోట నిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

"ఈరీతిగా నతివైభవోపేతుఁడై బ్రాహ్మణమతము నాంధ్రలోకమున వ్యాపింపఁజేయ సమకట్టి రాజరాజొక విద్వత్పరిషత్తు నేర్పఱిచి, వారితోఁ దెనుఁగుకావ్యమును రచింపవలసిన పద్ధతుల నేర్పఱచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచన నడపించుచుఁ, దానును విద్వాంసుఁడగుటచేఁ దనకుఁ దోఁచినచోట కొన్ని పద్యములను జేర్చుచు, నీ పరిషత్తునకుఁ దన వంశము నాశ్రయించి చిరకాలముండిన వంశమున జనించి, యనురక్తుఁడై సకల పురాణేతిహాస కథా కథనదక్షుండై నిత్యసత్య వచనుఁడును మతిమంతుఁడునై యుండుటయే కాక శబ్దశాసన బిరుదమునకుఁ బాత్రుఁడైయుండిన నన్నయభట్టు నధ్యక్షునిగా నియమించి, తెనుఁగుభాషకు మహోపకారము గావించెను."

రాజనరేంద్రుని పరిషత్తులు

పైవచనము స్వవచనవ్యాఘాత మేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. పూర్వమునుండియు రచింపఁబడుచుండిన గ్రంథములలో మనకులభించినది ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, ఆంధ్రమునఁ గావ్యరచన సృష్టించుటచేతనే ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, భావింపఁబడుచుండిన నన్నయరచిత భారతభాగము తోడనేకదా మన యాంధ్ర వాఙ్మయము ప్రారంభించుచున్నది. అభిప్రాయములు వేఱైనను బ్రథమగ్రంథమని యుభయ పక్షములవారిచేత నంగీకరింపఁబడుచుండిన భారతమే రాజరాజు స్థాపించిన పరిషత్తునందు మృదుమధుర రసభావ భాసుర నవార్థ వచన రచనా 'విశారదు'లైన మహాకవుల యెదుటఁ జదువఁబడి, వారిచే విమర్శింపఁబడి పరిష్కరింపఁబడినపుడు, గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయము పరిషత్తుల మూలమునఁ గావించు నాచారము మనయాంధ్ర వాఙ్మయమున లేకుండెనని యెట్లు చెప్పఁగలము? వైయాకరణులు పౌరాణికులు తార్కికులు నాదిగాఁగలుగు విద్వాంసు లనేకులు తనయాస్థానమునందుండినను బలువురు

కవులచే నుత్తమకావ్యములు వ్రాయించుట
కును దాను వ్రాయించినకావ్యములు ప్రసిద్ధి
వడయుటకై చక్కఁగాఁ బరిష్కరింపఁ బడుట
కును రాజమహేంద్రమునందలి కవీంద్రులనెల్ల
జేరఁదీసి రాజరాజొక సమాజము స్థాపించెనని
'రాజమహేంద్ర కవీంద్ర సమాజ సురత్నౌ
జ'యని నన్నయగావించిన సంబోధనమువలనఁ
దెల్లమగుచున్నది. రాజరాజు ప్రోత్సాహము
వలన భారతముతోఁ బాటుగ మరికొన్ని గ్రంథ
ములుఁగూడ రచింపఁబడి యుండును. లేదా
రచించు ప్రయత్నములైనను జరిగియుండును.
నన్నయ గావించిన విద్వత్సభాస్తవము వలనఁ
గూడ నానాఁడు కవితా సంబంధమగు నిట్టి
సభలు తరుచుగా జరుగుచుండెననుటకు మరింత
యాధారము కలుగుచున్నది.

చ. పరమ వివేక సౌరభవి
 భాసిత సద్గుణ పుంజవారి జో
త్కర రుచిరంబులై సకల
 గవ్య సుతీర్థములై మహామనో
హర సుచరిత్ర పావన ప
 యః పరిపూర్ణములైన సత్సభాం
తర సరసీరుహంబుల ము
 దంబొనరం గొనియాడి వేడుకన్.

రాజరాజు చోళరాజుల యల్లుండగుట
చేత, తమిళ గ్రంథములు పరిషత్తులమూలమున
నిర్ణయింపఁబడుచుండిన యాచారమును దాను
గనిపెట్టి, కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై యిట్టి
పరిషత్తులు తన రాజధానియందును జరుపు
చుండెననియుఁ జెప్పవచ్చును.

రాజాస్థానము లేనిపరిషత్తులు

మొత్తముపైఁ గావ్య విమర్శకుఁ దమిళ
సంగములవంటి పరిషత్తులు పూర్వ రాజాస్థాన
ములేయని వాఙ్మయ విశారదులకు స్ఫురింపక
మానదు. తమిళ సంగములు చేయుచుండిన
పనులు మనయాంధ్రరాజుల యాస్థానముల
యందుఁ గొంతవఱకుఁ గావింపఁబడుచుండెడివి.
తిక్కనవంటి మహాకవిసైతమును దనకావ్యము
లిట్టిపరిషత్తులయందుఁ బరిష్కృతములైనట్లుగ

"......కావ్యంబు పరసులైన
కవులచెవులకు నెక్కినఁ గానినమ్మఁ
డెందుఁ బరిణతిగల్గు కవీశ్వరుండు."

అను వాక్యమూలమున సూచించుచున్నాఁడు.
కాని తిక్కన కావ్యములను విమర్శించిన పరి
షత్తు, ఆకాలమునందు యథాక్రమముగ స్థా
పింపఁబడి యుండినట్టిదియో, లేక స్వకావ్య
ప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై తిక్కనచేఁ దాత్కా
లికముగ నెలకొల్పఁ బడినట్టిదియో మనము
చెప్పలేము. ఏదియైనను బరిషదాచారమునకు
మాత్రము తిక్కన బద్ధుఁడు కాకపోలేదని పై
వాక్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

విద్వత్కవి మండలియందుఁ దనకావ్య
మును వినిపించుచుండ నందలికవులు తనకవిత్వ
ము నాక్షేపించుట చేతనేకదా శ్రీనాథుఁడు

"ప్రౌఢిఁ బరికించి సంస్కృత భాషయండ్రు
పలుకు నుడికారమున నాంధ్రభాషయండ్రు
ఎవ్వరేమనుకొన్న నాకేమికొదువ
నాకవిత్వంబు నిజము కర్ణాటభాష."

అను పద్యము చెప్పుటకుఁ గారణమైనది. దీనిం
బట్టి పదునైదవ శతాబ్దమునందుఁగూడఁ గావ్య
ప్రాశస్త్యనిర్ణయ సభ లుండుచుండెనని మన
మేల యనుకొనరాదు? పదునాఱవశతాబ్దము
నందుఁ గృష్ణరాయల యాస్థానమునందలి కవు
లంగూర్చియు వారివారి కవితలంగూర్చియుఁ

ప్రాయికముగాఁ జెప్పఁబడుచుండిన కథలం బట్టి, తదాస్థాన కవిమండలి రచనా ప్రాశస్త్య నిర్ణయము తరుచుగాఁ గావించుచుండెనని స్పష్టమగుచున్నది. నిండోలగంబున సకల విద్వత్కవి సమక్షమునందు రాజునెదుట రామరాజ భూషణుఁడు తన వసుచరిత్రమును జదువుటకు నియోగింపఁ బడినట్లును జదువుటకుఁ బ్రారంభించినతోడనే 'శ్రీభూపుత్రి' యను పద్యమును రామకృష్ణుఁ డాక్షేపించినట్లు చెప్పఁబడుచుండిన కథయు, రఘునాథరాయల యాస్థానమునఁ గవులమధ్య చేమకూర వేంకటకవి తనవిజయవిలాసమును వినిపించుచుండఁగా నందలి 'కంగుల్ దీరిన పైఁడిజీరవిక' యను పద్యములోని 'కంగు' శబ్దప్రయోగమును గూర్చి యాకవు లాక్షేపించిరని చెప్పఁబడుచుండిన కథయుఁగూడఁ బ్రస్తుతాభిప్రాయమును బలపరచుచున్నవని నామనవి. ఈకథలు నిజములైనను గాకపోయినను, ఒకానొక కవి రచించిన కావ్యము కొందఱు కవులమధ్యఁ జదువఁబడు చుండుటయుఁ, జదివింపఁబడి పరిష్కృతమైన పిమ్మటనే ప్రభువులు తత్కృతిపతిత్వము నంగీకరించుచుండుటయు, రాజాస్థానములయం దాచారమని మాత్రము చెప్పక తప్పదు. మన యాంధ్రదేశమం దట్టి యాచారము లేకుండినయెడల నిట్టికథలు కల్పింపఁబడుటకైనను వీలుండదుకదా?

ఆంధ్రవాఙ్మయ స్వాతంత్ర్యము

ఇది యిట్లుండ తమిళసంగములవంటి పరిషత్తులు మనయాంధ్రదేశమునందు లేకపోవుటచేతనే యాంధ్రవాఙ్మయము స్వాతంత్ర్యముతో వ్యవహరించినదని నారాయణరావు పంతులుగారు సెలవిచ్చిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయము స్వతంత్రతతో వ్యవహరించినదియో యస్వతంత్రతతో వ్యవహరించినదియో యింత సూక్ష్మముగా నిర్ణయించుట న్యాయముకాదు. మన వాఙ్మయ మహాసౌధమును నిలువఁబెట్టి యుంచిన ముఖ్యస్తంభములనందగు నుద్గ్రంథములే కొన్ని స్వాతంత్ర్యరహితములు కొన్ని స్వాతంత్ర్యసహితములు. 'రాజరాజొక విద్వత్పరిషత్తు నేర్పఱచి, వారితోఁ దెనుఁగు కావ్యమును రచింపవలసినపద్ధతుల నేర్పఱచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచనను నడపించుచు' అను వాక్యములవలన నన్నయ రచించిన భారత భాగము కేవల మస్వతంత్రగ్రంథమని నారాయణరావు పంతులుగా రూహించినట్లకదా? వాస్తవముగూడ నంతియే. కాని తిక్కన భారతముగాని, పోతనభాగవతముగాని యొకరి యాజ్ఞకును, ఒకరేర్పఱచిన పద్ధతులకును లోఁబడి రచింపఁబడినట్టివి కావు. అవి కేవలము స్వతంత్ర గ్రంథములు. మహా కావ్యములయందే యిట్టిభేదములుండ నింక సామాన్య గ్రంథముల స్వతంత్రతా స్వతంత్రత లెవరు గణింపఁగలరు? మఱియు ముఖ్యోద్దేశ మొక్కటియే యైనను, తమిళసంగములకును మన రాజాస్థానకవి సంఘములకును గావ్యవిమర్శన నియమములయందువ్యత్యాసముండితీరవలెను. గ్రంథరచనకై యొకేవిధమైన నియమములను గొన్నిటి నేర్పఱచి యానియమములకు బద్ధములైనవానినే తమిళసంగములు పరిగ్రహించుచుండెనుగాఁబోలు! శాస్త్రసంబంధమైన కొన్ని

నిబంధనములుండిన నుండుఁగాక. కావ్య రచనయందు మన యాంధ్రకవులకుమాత్ర మంత విపరీతమైన విషమపద్ధతు లెప్పుడును దటసింపలేదు. మొత్తముపైఁ దమిళవాఙ్మయమునకుఁ గలిగినంత స్వాతంత్ర్య భంగము మన వాఙ్మయమునకుఁ గలుగలేదని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి వివిధమార్గములు

కవితా విలాసమే ముఖ్య వ్యసనముగాఁ గడపిన యాంధ్రరాజులు తమతమ యాస్థానములయందుఁ గవులఁ బ్రోత్సహించుచు నొక్కొక రొక్కొకవిధమైన నూతనత్వమును వాఙ్మయమునకుఁ గలిగింపుచు వచ్చిరి. సాహితీ ప్రపంచమున విమర్శదృష్టితో సంచరించు వారి కాయానూతనత్వములు గోచరింపక పోవు. మామిడి సింగనామాత్యు నాస్థానమున వెలువడిన శృంగార నైషధాంధ్రీకరణము, రాయల యాస్థానమున వెలువడిన స్వారోచిష మనుసంభవ ప్రబంధము వేంకటాద్రి మహీవల్లభు నాస్థానమున వెలువడిన రాఘవ పాండవీయ ద్వ్యర్థి కావ్యము మొదలగు పరస్పర భిన్నములైన యుద్గ్రంథములు మన వాఙ్మయమునం దవిచ్ఛిన్నముగాఁ గానవచ్చుచుండుటయే యట్టి విషమపద్ధతు లెన్నఁడును నాంధ్రకావ్యరచనకు లేకుండెనని చెప్పుటకుఁ బ్రబలతార్కాణము. ఇట్లు సకల విధముల నొక్క తమిళ వాఙ్మయమునే కాక దేశీయ వాఙ్మయముల నన్నింటినిమించి యన్నింటికం టెనునత్యంతమైన మార్దవముమాధుర్యము ప్రాబల్యము ప్రసిద్ధియు నాంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ జేకూరుటకు నాంధ్రరాజుల నిరుపమానమైన కవితాపోషణమే ముఖ్యకారణము.

అజ్ఞాతయుగములోని కవితాపోషకులు

అజ్ఞాతయుగమునందలి కవితాపోషకులం గూర్చి ప్రసంగింపవలసివచ్చినప్పుడు వివాదాస్పదుఁడైయున్న సత్యాశ్రయుని, యుద్ధమల్లుని మొదటఁ దలంపక తప్పదు. ఈయిరువురును గాక యాంధ్రకవిత్వప్రచారమునకుఁ దోడుపడినవా రింకెవ్వరైనఁ గలరాయను విషయమునుయుగవిభాగవ్యాసములోఁ గొంత చర్చించితిమి. ఈయజ్ఞాత యుగమునందు బౌద్ధయుగమని జైనయుగమని రెండుయుగములుండియుండవలయుననియు, ఈబౌద్ధజైనుల మూలమున నాంధ్రకవిత్వమునకుఁ గొంత ప్రచారము కలిగియుండవలయుననియు మనమూహించితిమి. అందుచే నజ్ఞాతయుగమునందలి కవితాపోషకులలో బౌద్ధులనుగూడ మనము చేర్చుకొనవలసియుండును. వీరిలో జైనులు మనయాంధ్రకవిత్వమునే కాక తమ మత ప్రచారమునకై దేశీయకవితలనన్నింటిని గూడ నభ్యసించుచుండిరి. అందుచే నొక్క యాంధ్రకవిత్వచరిత్రమునే కాక కర్ణాటాది దేశీయకవిత్వచరిత్రములలో నెయ్యది వ్రాయవలసివచ్చినను నజ్ఞాతయుగమునందుఁ దత్కవితాపోషకులు జైనులని చెప్పకతప్పదు.

The Editor of Pampa's Adipuranam says—"Among the various elements which contributed to the growth and development of the Kannada literature, the adoption of the Kannada language by the Jain settlers of the Kannada country both for secular and religious purposes, seem to have been the earliest and most effiective whatever the Jains colonised, they were great patrons of learning and literature. To-day we have in Kannada a great number of classical works

written by Jain authors than those written by authors of any other denomination."

నన్నయయుగమునందలి కవితాపోషకులు

ఇట్టి నిశ్చయముతో నజ్ఞాతయుగమును గడచి, నన్నయయుగమగు పదునొకండవ శతాబ్దమునఁ బ్రవేశించినంతనే యాంధ్రసాహిత్యోద్ధారకుఁడగు రాజరాజు మనకుఁ బ్రథమ కవితాపోషకుఁడుగాఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. బౌద్ధజైనులమూలమునఁ దత్పూర్వమాంధ్ర కవితాప్రచారము కొంతవఱకు జరిగియుండు నని మనమూహించుచుండినను గావ్యములను వ్రాయించి కృతిపతిత్వమును వహించిన కవితాపోషకులగు రాజు లెవరైనఁ గలరాయని చర్చించుటకు మాత్ర మాధారములేమియుఁ గానరావు. యుద్ధమల్లుఁడు గ్రంథములు వ్రాయించినట్లుగాని, కృతిపతిత్వము వహించినట్లుగాని యెందును గోచరింపదు. అందుచే నాంధ్రమునం దుద్గ్రంథములనువ్రాయించి కృతిపతిత్వమునుబొందు నాచారమునకు రాజనరేంద్రుఁడే మార్గదర్శకుఁడని చెప్పవలసి యున్నది. ఈతఁడేమార్గమును గర్ణాటకవితాపోషకులైన పులకేసిప్రముఖులనుండి యవలంబించియుండును. రాజరాజునకు సమకాలికుఁడగు భోజరాజుసైతము క్షేమేంద్రకవిచే నొకకావ్యమును గృతినొందెనని చెప్పెదరు. ఈకావ్యమెట్టిదో మనకింతవఱకుఁ దెలియదు.

శైవవాఙ్మయము

రాజనరేంద్రుఁడవలంబించిన యీకృతిస్వీకారాచార మేకారణముననో కాని వానితరువాత రమారమి రెండువందలసంవత్సరముల వఱకు నసఁగా మనుమసిద్ధివఱకు నితరరాజు లెవ్వరు నవలంబించినట్లు కానరాదు. ఈమధ్యకాలములో రచింపఁబడిన కావ్యములు సైతము నతిస్వల్పసంఖ్యాకములగుటచేఁ గవితాపోషకులైన రాజులు మిక్కిలియరుదుగా నుండియుందురు. ఈస్వల్పగ్రంథజాలమైనను రాజాస్థానములందు రచింపఁబడినదికాక, కేవలభక్త్యావేశమునఁ జెలరేగిన శైవవాఙ్మయమగుటచేఁ దత్తత్కావ్యకర్తలగు శివకవులు తమశైవకావ్యములను గృతియొసంగ రాజుల కడకుఁ గొనిపోవునవసరములేనివారై యుందురు. మఱియు మనయాంధ్ర వాఙ్మయమునం దంతటంగల శైవగ్రంథములనేకములు భగవదంకితములుగనే రచింపఁబడియుండుటచేత శివకవులు భవకవులచందమునఁగాక నరాంకితము నిరసించుచుండిరేమో యని తోఁచుచున్నది.

మఱియు నీనన్నయయుగమునందలి పండితారాధ్యవిరచితమగు శివతత్త్వసారము పాలకురికిసోమనాథుని బసవపురాణాదులు మొదలగు కేవల శైవమతగ్రంథములమాటయటుండ, పావులూరిమల్లన తనగణితశాస్త్రమునుగూడ శివాంకితముగానే రచించెను. నన్నెచోడుని కుమారసంభవమును నట్టిదియే. అందుచే నీరెండువందల సంవత్సరములలో ననేకకావ్యములకుఁ గృతిపతిత్వమువహించిన రాజమహాళియే రాజరాజు తరువాతఁ జేర్కొనవలసిన ముఖ్యకవితాపోషకుఁడు.

మనుమసిద్ధిపూర్వులు కవితాపోషకులు

ఈయుగములో శైవగ్రంథములుకానివి రంగనాథ భాస్కరుల రామాయణములు

మాత్ర మేయని తోఁచుచున్నది. వీనికృతిపతులైన కోసబుద్ధరాజ సాహిణిమారులంగూర్చిన చారిత్ర కాంశములు వివాదాస్పదములైయున్నవి. కవిభల్లటవిరచితమగు బేతాళపంచవింశతికిఁ గృతిపతియైన చాళుక్యవిక్రమాదిత్యునిసైతము మన మేతద్యుగకవితాపోషకులలోఁ గణింపవలయును. నిర్వచనోత్తరరామాయణమున మనుమసిద్ధివంశమును వర్ణించుచుఁ దిక్కన వానిపూర్వులలోఁ గొందఱిని గవితావిదులుగాఁ జేర్కొనియుండెను. సామాన్యకవితా విదుండగుటయేకాక మనుమసిద్ధి ముత్తాతయగు తిక్కభూవిభుఁడు

"సకల విద్యాపరిశ్రమము జెల్వఁగఁజేల
కవిసార్వభౌమాంక మహిఁ జెల్ల"

అని వర్ణింపఁబడుటచేతఁ దననాఁటి కవుల కెల్లరకును మేటియై కవిసార్వభౌముఁడై యాంధ్రకవితాప్రచారమునకై కొంతవఱకుఁ బాటు పడియుండును. ఈ తిక్కభూవిభుఁడు మనుమసిద్ధికి ముత్తాత యగుటచేత వీరేశలింగముపంతులుగారి పద్ధతిప్రకారముతరమునకిరువదియైదుసంవత్సరముల చొప్పున గణించినను, 1200 సంవత్సర ప్రాంతమువాఁడని తేలుచున్నది. కావున వీనిని నన్నయయుగములోని కవితా పోషకులలోఁ జేర్చుట కభ్యంతర ముండదు. ఈతిక్కరాజు తండ్రియైన మనుమసిద్ధియు

'కరుణాదీనానాథకవిబంధుజనచకో
రములకుఁ జంద్రాతపముగఁ జేసె'

అను తిక్కనవాక్యములోఁ గవిసన్మానుఁడుగా వర్ణింపఁబడుటచేత నీఁడును నేతద్యుగ కవితాపోషకులలోఁ జేరవలసినవాఁడే. ఇట్లు మనుమసిద్ధి పూర్వులెల్లరును గవులుగను గవితాభిమానులుగను దద్వంశావతారమునందుఁ దిక్కనచే నుతింపఁబడిన వారగుటచే నప్పటి కించుమించుగ నూఱుసంవత్సరములకుఁ బూర్వమునుండియుఁ బ్రస్తుత యుగమునందుఁ జేర్పఁ దగినట్టియు, మనుమసిద్ధి వంశమునకు సంబంధించి నట్టియుఁ, గవితాపోషకు లగున రాజులు కొందఱు కలరనియు, వారు కొన్ని కావ్యములను వ్రాసిగాని వ్రాయించిగానియుందురనియు నూహింపవచ్చును. కృష్ణామండలము నందలి పట్నహాస్ర దేశాధీశ్వరుండగు బద్దె భూపాలుఁడు రచించిన నీతిశాస్త్ర ముక్తావళియు సుమతిశతకమును నాంధ్ర దేశమునఁ బ్రచారమునఁనుండుటచేఁ బైనివివరించిన కవితాపోషకులకంటె నీతఁడు ముఖ్యముగా గణింపఁదగిన వాఁడు.

మనుమసిద్ధి

ఈనన్నయయుగమునందుఁ జేర్కొనఁబడిన యితరరాజులు కవితాపోషకులైయుండరని యూహించుటయేకాని మరియొకవిధమైన ప్రబలనిదర్శనములేమియుఁ గానరానందున మనకవిత్వచరిత్రమునందు రాజరాజు తరువాత సుప్రసిద్ధకవితాపోషకుఁడు మనుమసిద్ధియేయని చెప్పవలసియున్నది. ఈమనుమసిద్ధితోడనే తిక్కనయుగము ప్రారంభించుచున్నది. కవిబ్రహ్మరచించిన నిర్వచనోత్తరరామాయణమునకుఁ గృతిపతిత్వమును గాంచు మహాభాగ్యమును బొందుటచేతనే యీసిద్ధిరాజు సకలవిధముల నన్నయ్యయుగములోని

రాజరాజుతోఁ దులఁదూఁగుచున్నాఁడు. కాని వానికింబోలె భారతకృతిపతిత్వము మాత్ర మీతనికి లభింపలేదు. మహాభారతమునందు నన్నయకంటెఁ దిక్కన వహించిన పవిత్రభావమే యిందుకు ముఖ్యకారణము. భారతాఖ్యంబగు లేఖ్యంబైన యామ్నాయమును నరాంకితముగా రచించుచు వచ్చుటచేతనే నన్నయ యుద్యమము నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగక పోయెనని తిక్కన యూహించి యుండును. నన్నయవలెనే యతఁడును రాజోద్యోగియై యదివఱకొక గ్రంథమును బతికిం గృతియిచ్చి క్రమక్రమముగఁ గలిగిన హృదయ సంస్కారమువలన నట్టి నరాంకిత మేహ్య మనియుఁ గావ్యగౌరవమునకొక పెద్దలోపమనియు నందు మహాభారతమువంటి పవిత్రగ్రంథమునకు నట్టి సంబంధము లేశము నుండరాదనియు నిశ్చయించి సోమయాజి తన భారతభాగమును దైవాంకితముగనే రచింప నారంభించెను. అదియునుంగాక తన రచింపందలంచిన మహాభారతమును నరాంకిత మొనర్పనని చేసికొన్న నిశ్చయమును దత్కావ్యమునందుఁ దాను వహించిన గౌరవభావమును బరికించి పరమేశ్వరుండు తన్ను శ్లాఘించినట్లుగఁ దిక్కన యీ పద్యములలో సూచించుచున్నాఁడు.

క. పారాశర్యుని కృతియై
భారతమను పేరఁ బరగు పంచమవేదం
బాంగ్యము జనులకుఁ ద
ద్గౌరవ మూహించి నీ వఖండితకీర్తిన్.

గీ. తెనుఁగుబాస వినిర్మింపఁ దివురు టరయ
ధర్మపురుషార్థరూపపక్వఫలము గాద
దీని కెద నియ్యకొని చేకొనుము కృతిప
తిత్వ మర్థించి వచ్చితిఁ దిక్కశర్మ!

మనుమసిద్ధి - భారతకృతి పతిత్వము

భారతము నాంధ్రీకరించు సంకల్పము తిక్కనకుఁ గలిగినట్లు తనకుఁ దెలిసినంతనే రాజరాజ నరేంద్రునివలెఁ దత్కృతిపతిత్వ మహాభాగ్యమును బొందవలెననునాశ సిద్ధిరాజునకు సైతమును బుట్టియుండకపోదు. నన్నయతో సమానుఁడగు మహాకవి తనయాస్థానమునఁగూడ నుండుటయు, నన్నయవలెనే యీతఁడును నమ్మహాకావ్యరచనకుఁ బూనుకొనుటయు, నన్నయరచించిన భారతభాగమునకుఁ గృతిపతిత్వము వహించిన రాజనరేంద్రునియశశ్చంద్రిక లాంధ్రరాజ్యముల నెల్లెడల వ్యాపించియుండుటయు, తానును రాజరాజువంటి కవితాభిమానాయత్త చిత్తుండైన మహారాజైయుండుటయు, మనుమసిద్ధికి భారతకృతిపతిత్వకాంక్ష నేలకలిగింపకుండును? అతఁడు కీర్తికాముఁడు కాఁడా? కాని తిక్కనకుఁ దానెంతటి ప్రభువైనను, సకలవిధముల వానిచేనుద్ధరింపఁబడినవాఁడగుటవలన మనుమసిద్ధి వానియందు గౌరవాభిమానములే కాక భయభక్తులు సైతమును గలిగియుండి, యొకప్పుడు తనకృతిపతిత్వకాంక్ష నాతఁడుపేక్షించినయెడలఁ దనకది లాఘవమని యెంచి,

"ఏనిన్ను మామ యనియెడు
దీనికిఁ దగ నిమ్ము భారతీకన్యను"

అని పూర్వమువలె విస్పష్టముగా నడుగక, మఱియొకవిధముగాఁ దనయభీష్టమును వానికి స్ఫురింపఁ జేసియుండును.

అమ్మహాకావ్యమును బరమేశ్వరార్పిత మొనర్పవలయునను సంపూర్ణసంకల్పముతో రచనాకౌతుకమువహించిన తిక్కనప్రభువాంఛితము నెఱింగిన పిమ్మటఁ గొంతవఱకు డోలాయమానమానసుం డైనట్లుగ నీక్రిందిపద్యము సూచించుచున్నది.

"క. అనిరచనా కౌతుకమున
మనములరఁగ నీప్రబంధమండలి కథినా
థునిగా నేపురుషుని చే
ర్కొనువాఁడనో యను తలంపు కూరినమదితోన్."

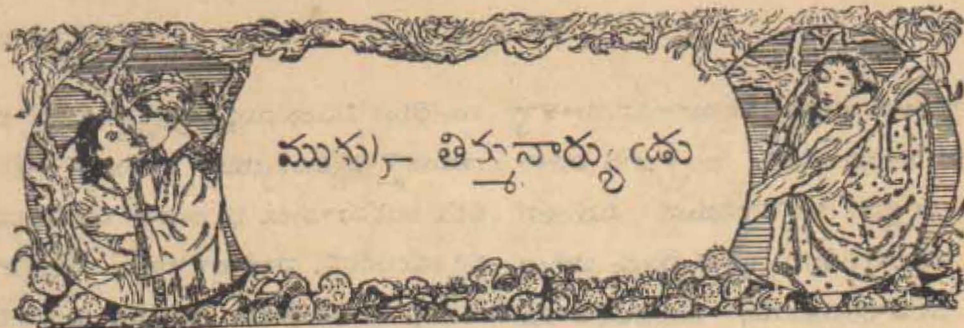
నన్నయవంటి లోకజ్ఞుఁడు తన ప్రభువు నభీష్టము నీడేర్చి వానికత్యంత విఖ్యాతి చేకూర్చియుండఁ దానును నంతవాఁడై తన ప్రభువున కట్టి కీర్తిగౌరవములఁ గలిగింపకుండుట యుక్తమా యని తిక్కనవంటి స్వామిభక్తుఁడు సందేహించియుండకపోఁడు. అందుచేఁ దన ప్రభువును గౌరవించి కావ్యమునో, కావ్యమును గౌరవించి ప్రభువునో యుగౌరవింపవలసిన యవస్థ తటస్థించుటచేతఁ దనప్రబంధమండలి కథినాథుఁడు భూపతియా జగత్పతియా? ఏపూరుషుని జేర్కొనవలయునో యను తలంపు కూరిన మదితో, సోమయాజి యించుక నిమీలితనేత్రుం డైనంతనే దైవసాక్షాత్కారము వాని సందేహము నెల్లఁ దొలంగించెను. ఆస్వప్నవృత్తాంతమును విన్నంతనే తద్భూకాంతుఁడును సంతసించి, తనకృతిపతిత్వకాంక్షను విసర్జించి, భారతరచనలోఁ దిక్కనను హెచ్చరించుచు నమ్మహాకావ్యనిర్మాణమునకు వలయు సౌకర్యములనెల్లఁ జేకూర్చుచుఁ గొనసాగింపఁ జేయుటచేతనే పనుమసిద్ధి కలంకములేని యశమ్మును సంపాదింపఁగలిగెను!-

సంసారజలధి

సంద్రంబులో మున్గ భయమొందగాను
ఒడ్డునేనిల్వగా గోరితినేను
సంద్రంబులో మున్గి చూచితే అప్డు
ఒడ్డుపై నేమి లేదనుకొంటినేను
సంద్రంబుపై దేలి చెప్పినానండి
ఒడ్డుపై వారి కచ్చటివింత నేను
సంసారసాగరం బునుగూర్చికూడ
అటులనే గ్రహియించి నానండి నేను.

(సాధకుడు)

మండలేముల వేంకటశాస్త్రి గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

ప్రబంధకవుల ననుసరించియు రసపోషణము నకైకొన్నియవసరములయం దితఁడు భిన్నమార్గము నవలంబించియుండెనని వెనుకటిభాగమున దిక్ప్రదర్శనముగఁ దెలుపఁబడినది. తన ప్రబంధమున కుత్కృష్ట లక్షణముల నితఁ డెట్లు సంఘటించెనో కొంతవఱ కిచట విమర్శించెదము.

కథ

ఈ ప్రబంధమునఁగల కథలోఁ గవికల్పిత మగుభాగము చాలతక్కువ. కేవలము యథార్థమగుకథ యటులనే యుండనిచ్చినచో రసవంతముగ నుండుట యరుదు. కావున తిమ్మనార్యుఁ డీసందర్భమున నవసరములగు ఘట్టములలో మిగుల రసవంతముగఁ జేసెను. శ్రీకృష్ణుఁడు తనజవరాండ్ర నందఱి నయ్యైవిధములఁ దనుపుచు, నొకనాఁడు రుక్మిణీరమణి మందిరమున నుండఁ గలహాసనముని యచటికి వచ్చి, మన్ననవడసి, పారిజాతకుసుమము నొకదాని సమర్పించెను. "ఎవ్వరికి దీనినిత్తునా" యనునారాట మతనిమానసమునఁ దోఁచెను. అతనియనుజ్ఞచే నారదుఁ డాకుసుమమును రుక్మిణికి సమర్పించి, దానివైభవమును వర్ణించి యది తాల్చినకతమున దేవేరులం దామె మిన్న యని పొగడఁజొచ్చెను. కృష్ణున కియ్యది ప్రీతిఁ గొలుపకపోయినను, సహించి యూరకుండెను. కారణము, స్పష్టము. ఈవృత్తాంతము నితరస్త్రీజన మెఱింగిన ముప్పుగలుగు ననుభయము మతనిడెందమునఁ గలదు. అట్టిసందియమును దిగులును మనోవీథిని బాడము చుండఁగఁ గృష్ణుఁడు సత్యభామమందిరమునకు వచ్చిన తోడనే, తనసంశయము నిక్కమని యతఁడు గ్రహించునటుల మందిరము పాడువారియుండెను. పేరలుకఁ జెందిన సత్యభామ నతఁ డనునయించుటయు, తనపాదముల కెరఁగినభర్తశిరమును వామపాదమున నామె తొలఁగద్రోయుటయు మొదలగు శృంగారరసప్రధానములగు ఘట్టములు చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినవి. పారిజాతము నపహరింపఁ గృష్ణుఁడు కృతనిశ్చయుఁ డాయెనని మనకుఁ దెలిసినతోడనే ప్రథమాశ్వాసము ముగిసినది. శ్రీకృష్ణుల ప్రయాణసన్నాహమును, ప్రయాణమును ద్వితీయాశ్వాసమునఁ దెలుపఁబడినవి. సత్యభామకై కృష్ణుఁడొనరించిన మేరునాకవర్ణనము లిందుఁగలవు. అష్టదిక్పాలకులును శౌరిని దర్శించుటయు, నతని యవతారవిశేషములఁ గొనియాడుటయు, వైజయంతమున విడిసిన శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామఁగూడి విహరించుచు,

పారిజాతమును జూచుటయు మూఁడవయాశ్వాసమునఁ దెలుపఁబడినవి. జలక్రీడాది విహారములు నాల్గవ యాశ్వాసమున సమంజసముగ వర్ణింపఁబడినవి. శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజాతము నపహరించుటయు, నందనవనపాలకులతని నడ్డగించుటయును, నీవృత్తాంతము నెఱిఁగి దేవేంద్రుఁ డతనితోఁ బోర సమకట్టుటయు, సైన్యముల సిద్ధపఱుచుటయును గూడ నీయాశ్వాసమునఁ గలవు. యుద్ధమును, అందలి శ్రీకృష్ణవిజయమును, సత్యభామ వనమునఁ బారిజాతమునఁ బ్రతిష్ఠించుటయును బంచమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడినవి. సత్యభామ పుణ్యకవ్రతానుష్ఠానము సలుపుటతోఁ గథ ముగిసినది.

కవివర్యుఁ డీకథను నిర్వచించుటలోఁ గొన్ని విశేషములఁ జూడవచ్చును. నాయెఱిఁగినంతవఱకుఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ గథనింతవఱకుఁ దెలిపిన ప్రబంధములు చాలఁదక్కువ. అలుకఁజెందిన సత్యభామను కృష్ణుఁ డెట్లనునయించుననియు, నామె యాతనియెడ నెట్లు ప్రవర్తించుననియుఁ దెలిసికొనఁ బాఠకులకుఁ గుతూహలము గలుగునని గ్రహించి, తనకథయం దనన్యసామాన్యమగు పరిణామమును గల్పించిఁ దానిని బాఠకు లెఱుఁగుటకు వ్యవధి యుండరాదని తలఁచి, యనావశ్యకము లగు వర్ణనములను లోపింపఁజేసి, కవివర్యుఁడు ప్రశస్తి వడసెను. సామాన్యపుఁగవులు రుక్మిణీ మందిరమునఁ గృష్ణుఁడు విహరించు ఘట్టమును సవిస్తరముగ వర్ణించి, నారదాగమనముతో మొదటియాశ్వాసము ముగించి యుందురు. మఱియొక విషయము; శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రయాణమునకై కృతనిశ్చయుఁ డాయెనని తెలిసిన పిదప జలకమాడుట, భోజనము మొదలగునవి వర్ణింపఁబడినవి. సాయంకాలము, అంధకారమును, సతీసమేతుఁడై గృష్ణుఁడు నందనవనమున శృంగారవిహారము సలుపుటయు మొదలగునవి సమయోచితములుగను, సంగ్రహములుగను, మిక్కిలి మనోహరములుగ నుండునట్లును వర్ణింపఁబడినవి. ఆయాసందర్భములయందలి కథావేగమున కయ్యవి భంగముఁ గలిగించునవి కావు. మఱియు హృద్యములుగ నున్నవి. కావున, కథావేగమునకు భంగము గలుగని వర్ణనలనుమాత్రము తిమ్మనార్యుఁడు సమంజసములుగఁ జేయునని మన మెఱుఁగఁదగును.

పాత్రములు

ప్రబంధములందుండుపాత్రములఁ గూర్చి విమర్శకు లొక రీతిగను వ్రాసియున్నారు. "పాత్రములన్నియు నొక్కతీరుం దాల్చిన బొమ్మలు. అలంకార శాస్త్రప్రకారము చెక్కఁబడినవి. ఆయాకావ్యములలోని పాత్రములు నిర్జీవములట్లుండుటతోఁ బోయిన నెంతో పుణ్యము. అన్ని కావ్యములందలిపాత్రములు నొండొంటి ననుకరించుప్రతిబింబములు. పేరుఊరుమాత్రము మార్చియుందురు......స్వభావము, చరిత్రము, నడవడి, తీరు, మొదలగు లక్ష్యగుణములన్నియు నెరవలిసొత్తులు" ఈయభిప్రాయము పెక్కుప్రబంధములయెడ యథార్థమని తోఁచును. దీనిననుసరించిచూచినచో, పాత్రములన్నియు ననితర

తుల్యములుగ నుండవలయును. మఱియు, నవి నిర్జీవములట్లుండక తీగలవలె నల్లునవిగా నుండవలెను. అట్లయిన, సత్యములై మనోహరములుగ నుండును. స్వభావము ననుసరించవలెననినచో నయ్యవి మిశ్రములై యుండవలయు. మన ప్రబంధమునఁ బ్రధానములగు శ్రీకృష్ణసత్యభామాపాత్రము లెంతవఱకు నిర్దుష్టములో, యించుక చూడవలయును.

శ్రీకృష్ణుఁడు భగవంతుని యవతారము. అతనియందు దైవమానుషచర్యలు మిశ్రితములైయున్నవి. తా నవతారపురుషుఁడని, తనసతీతిలకములు, నితరులును సామాన్యముగఁ దలఁచుట కవకాశము కలుగకుండునట్లతఁడు బ్రవర్తించును. బహుళముగఁ గళత్రవంతులగు మానవు లొందు కష్టసుఖములన్నియు నితఁడు స్వేచ్ఛగా ననుభవించెను. కథానాయకుని పాఠకుల కెఱుకపఱుచుచు, నతనియంగసౌష్ఠవముఁగాని, గుణలక్షణకథనముఁగాని కవి చేసియుండలేదు. అట్లుచేయుట సామాన్యులపద్ధతి. ఆమహాత్ముఁ డెల్లర హృదయసీమలను నిత్యనివాసియై యుండుటచే నియ్యది యప్రస్తుత మగును. ఈవర్ణనకుఁ దొడఁగుట చర్వితచర్వణమగు మార్గము. నరకాసురునింటనుండిన "నెలజవ్వనముల్ బాలివాని వారి"ని "తన్వరునిగ గోరువారి"న్ని, బదియాఱువేన్వర లలనామణుల నతఁడు వివాహమాడి యుండెనని తొలుదొల్తఁ దెలుపుట చక్కఁగ నున్నది. కథాసందర్భమునకు నాయకునిఁగూర్చి యీవఱకుఁ బాఠకు లెఱిఁగినఁ జాలును. సౌఖ్యరసైకలోలుఁడై నారదుని పంపున నతఁ డిట్లొనరించెనని వ్రాయఁబడి యుండుటచే నాయకుని కిందు దోషముగలుగదు. ఎనమండ్రు పట్టమహిషులతోడను, వీరితో నతఁ డెట్లు ప్రవర్తించెనని పాఠకు లెఱుఁగఁ గోరుదురని తలఁచి.

శా. ఏయేవేళల నేసరోజముఖి యేయేలీలలం గోరుఁ దా
నాయావేళల నాసరోజముఖి నాయాలీలలం దేల్చియే
చాయం జూచినఁ దానయై మెలఁగుచున్ సౌఖ్యాబ్ధి
నోలాడుచో, గాయత్తుండయి పెక్కురూపముల
మాయాకల్పనాచాతురిన్.

అని వర్ణించెను. మాయాకల్పనాచాతురి లేనిచో నిట్టికౌశల మలవడ నేరదు. దీనివలనఁ గృష్ణునియందు మానవస్వభావము పూర్ణముగఁ బొందు పఱుపఁబడినది. రుక్మిణీమందిరమున నతఁడు వినోదించుచుండఁగా నారదుఁడు విచ్చేయఁ దానును సతియు లేచి, నమస్కరించి, యాతనిఁ బరిచరించి, యనుమతి వడసి, తా నెత్తినయవతారమున కనువగు ప్రాకృతపూరుషుని విధము ననుకరించుచు,

క. సురసంయమివర! మీ రిటు
కరుదేరఁగ నిప్పు డేఁగృతార్థుఁడ నైతిన్
నిరతంబు మీరు నాపైఁ
గరుణ గలిగియునికి యిదియ కారణము సుమీ.

అని పలికెను. నారదునిరాకకుఁ గల కారణము దానెఱిఁగియు, నెఱుఁగనివానివలె నటించి, యతనిరాకచేఁ దనమందిరముఁ బవిత్రమాయెననియుఁ దాను గృతార్థుఁడ నైతిననియుఁ బలికి సామాన్యమగు గృహస్థధర్మము వెలయించెను. తనగృహమున కతిథియగు నాపధసిద్ధునితోఁ బ్రవరుఁ డాడినవిధము జ్ఞప్తికిఁ

దెచ్చుకొనిన, నీయవసరములు సమానము
లని తోఁచును. నారదుఁడు కృష్ణుని యువ
తీరవిశేషములఁ గొనియాడి, పారిజాతము
నర్పించినతోడనే, నాయకుని మానసమున
నారాట ముదయించి యతని మానుషలక్షణ
ములను రెట్టించెను. ఆపాత్రము నిర్జీవమట్లు
బిఱ్ఱబిగిసియుండక, స్వభావసిద్ధమగు మాన
వునివిధము ననుకరించుచున్నది. ఇంతవఱకుఁ
బ్రతివిషయము నీయర్థమునే బలపఱుచుచు
న్నది. కృష్ణుఁ డీఘట్టములలో దివ్యపురుషు
నట్లు ప్రవర్తించియుండలేదు. ఇది ప్రశంసా
పాత్రము. సత్యభామ మందిరమునకుఁ బోవు
నప్పు డతనిమనోధర్మముఁ జూడుఁడు! "కేతన
పటాంచల చంచలమై" యతనితాల్మి యొప్పె
ను. తత్తరము "తురఁగజవంబు మున్ గడవఁ
ద్రోచి కడఁగు"చుండెను. మనసు "తిరిగెడు బండి
కండ్ల పగిదిన్" భ్రమియించుచుండెను. ఈవర్ణన
మెంతసత్యము; ఎంత స్వభావసిద్ధము; మానుష
స్వభావము నెట్లు ప్రకటించుచున్నది! నవి
మర్శకదృష్టితోఁ జదివి యీపద్యమునఁ గల
రసమును గ్రహించిన పాఠకుల కెల్లరకు గృష్ణుని
పాత్రము తమహృదయముల కనతిదూరమై
యున్నదని తప్పక తోఁచును. ప్రత్యక్షమగు
పురుషుఁడా? కవికల్పితపాత్రమా? యనిసంది
యపడు నట్లుండును. తనసందియము యథా
ర్థమని గ్రహించి పేరలుకఁ జెందిన తన కాంత
ననునయింపఁబోయి పరిచారికచేతనున్న తాళ
వృంతముఁ గైకొని వీవఁజొచ్చెను. శృంగార
రసప్రధానమగు గంభీరోపన్యాసము నలి
పెను. మాయామానాదిత్వము, చెలిమెడఁ దనకుఁ
గలకూర్మియు, విధేయతయును, ఆమె పనుపు
సెల్లించుట తనకుఁ బ్రాభవ మనుటయు,
మున్నగునవి కాముకుల నైజలక్షణములు.
కృష్ణుఁడు వీనినెల్లఁ బ్రకటించెను చూడుఁడు.

చ. మన మరయందలంచి యొకమార్గము
  నన్నితొ? నవ్వుటాలకో?
నను వెఱపించెదో? యకట! నాయెడ
  నిక్కము దప్పు గల్గెనో?
వనజదళాయతాక్షి! పగవాఁడనె?
  న న్నిటులేల చూడవే? వొ
క్కనిముసమైన నీవు దయఁ
  గన్గొనకుండిన నిల్వనేర్తునే?

చ. పలుకులతేనె లుట్టిపడఁబల్కవు నేఁ
  డిదియేమి? వాలుగ
న్నుల నను సిగ్గునాల్కొనఁ
  గనుంగొనవేల? యురస్థలంబుఁ జ
న్నుల నెదురొత్తి మక్కువ ననుం
  బిగిగాఁగిటఁ జేర్పవేటికే?
చిలుకలకొల్కి! యెవ్వ రెడఁజేసిరి?
  నీకిటులేల చింతిలన్.

చ. మనమున మాటలం గ్రియల మన్ననలీ నొకనాఁడు
నెట్టి కామినులకు గౌరవంబు మెఱమెచ్చులకై ప్రద
రింతుఁ గాని పాయనియనురక్తి నీయెడన యగ్గలమై
కనుపట్టు నాకు నీ, పనిచిన పంపు సేయుటయుఁ
బ్రాభవమా టది నీ వెఱుంగవే.

శృంగారరస ప్రధానమైన యీ పాత్ర
మున కారసము పోషించుట కన్నియవకాశ
ములు కల్పింపబడినవి. తనచేఁ గలప్రయ
త్నములన్నియు వ్యర్థము లగుటచే ఆ "జగ
న్నాటక సూత్రధారి యదునందనుఁ డర్మిలి
మ్రొక్కె" ననికూడఁ జెప్పఁబడియున్నది.
సత్యభామ తనవామపాదమున నతనిఁ దన్ను
టయు అదియే తనకు మన్ననఁగాఁదలఁచి

యతేఁ డామెను గోప ముడుగుమని ప్రార్థించు
టయు మొదలగు నవసరములలో శృంగారరస
మపూర్వముగా వర్ణింపఁబడెను.

శ్రీకృష్ణునిపాత్రము వీరరసముతోఁ
గూడ నొప్పుచున్నది. కావుననే యతేఁడు
పారిజాతమును దప్పక తెచ్చెదనని బాసచేసి,
పయనమాయెను. సతీసహితుఁడగుచు దిక్పా
లకులమన్నన వడసి, వైజయంతమున విడిసి
యున్నతఁడే, పారిజాతము నతఁ డపహరించె
ను. సురవీరులతో నతనికి ఘోరమగు సమ
రము గలిగెను. అతని బలప్రతాపము లెట్లు
వర్ణింపఁబడియుండెను! చూడుఁడు!

సీ. కనిసి వేడిమిఁ జేఁ డాగ్నేయాస్త్ర మడరింప
నది శార్ఙ్గితేజంబునందు డిందె
గనలి వృత్రద్విషుం డనిలాస్త్ర మేసిన
నది యదూద్వహునూర్పునందు డిందె
వలికిబలారిసౌరాస్త్రంబు నిగుడింప
నది శౌరి వలచూడ్కియందు డిందె
నదరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయిఁగొల్ప
నది మురాంతకునాభియందు డిందె
ఆ. పాక దమనముక్త పాశుపతాస్త్రంబు
హరినిజార్ధతనువునందు డిందె
నేమి సేయవచ్చు నీశ్వరుం డఖిలాత్ముఁ
డతని గెల్వఁ దనకు నలవి యగునె?

సీ. తలలు వీడంగ విద్యాధరులే పఱచిరి
గ్రగ్గులకాండ్రై రి ఖచరవరులు
చట్టుపై పోకలై చనిరి గంధర్వులు
గరుడులు పంచబంగాళమైరి
కన్న దిగతిగాఁగఁ గిన్నరు లరిగిరి
పన్నగేంద్రులు పటాపంచలైరి
పోయినపోకలై పోయిరి సిద్ధులు
దిక్కు మొక్కములైరి దిగధిపతులు.
గీ. హరిహయద్రోణనాయకత్తు లసుచు వచ్చి
మునులు సంప్రార్థనావచోముఖరులై రి,
పూనితన మీఁడువచ్చు దంభోళినిట్లు
పంకజోదరుఁ డొడిసి చేపట్టుటయును.

ఇది వీరరసము! ఇటులనే యర్థము సం
గ్రహముగ వర్ణింపఁబడి హృద్యముగనున్నది.
వీరరసమునకుఁ జక్కనిసహకారి యౌదార్య
ము; కనుక శ్రీకృష్ణునిపాత్రమున కదికూడఁ
బొందుపఱుపఁబడినది. పరాజితుఁడగు బలారి
శరణు వేఁడి రక్షింపుమని జనార్దనుని వేఁడు
కొనఁగా నతనివలనఁ దప్పేమియులేదనియును,
"నీమఱంద లీకొమ్మ, వదాన్యభూరుహము
కోరినఁ దెచ్చితిఁగాని, కొమ్ము నీసొమ్మని వజ్ర
మిచ్చి మధుసూదనుఁ డా తరువీఁ దలం"చెను.
మేటియుద్ధమున గెలిచిన పారిజాతము నొక్క
మాటలో నింద్రుని కిచ్చివేయ సమకట్టుట
యుదారస్వభావమును బ్రకటించును. ఈ
పాత్రమున నింకొక్క విశేషముఁ జూచి విర
మింతము. పుణ్యకవ్రతానుష్ఠాన సమయమున
సత్యభామచేఁ దాను ధారవోయఁబడి నారదు
నికి వలయు పరిచర్య నేయుట కొడంబడుట
గడువిచిత్రము. హాస్యమున కతఁడుగూడఁ
బనులఁ గొనుచుండెను! భక్తపరాధీనుండగు
భగవంతుఁడు నారదునియభీష్టముల నెరవేర్చు
ట సామాన్యమేమైనను, కథా సందర్భమునఁ
గృష్ణునిపాత్రమున కీవిశేషముగూడఁ బొందు
పఱచియుండుట ప్రశంసాపాత్రము.

"సతీతిలకమగు సత్యభామపాత్రము నిటు
లే యనన్యసామాన్యముగ నిరూపింపఁ బడి
నది. కొంతవఱ కామె సామాన్యస్త్రీవలెనే

యతఁడామెను గోప ముడుగుమని ప్రార్థించుటయు మొదలగు నవసరములలో శృంగారరస మపూర్వముగా వర్ణింపఁబడెను.

శ్రీకృష్ణునిపాత్రము వీరరసముతోఁ గూడ నొప్పుచున్నది. కావుననే యతఁడు పారిజాతమును దప్పక తెచ్చెదనని బాసచేసి, పయనమాయెను. సతీసహితుఁడగుచు దిక్పాలకులమన్నన వడసి, వైజయంతమున విడిసి యున్నతఱి, పారిజాతము నతఁ డపహరించెను. సురవీరులతో నతనికి ఘోరమగు సమరము గలిగెను. అతని బలప్రతాపము లెట్లు వర్ణింపఁబడియుండెను! చూడుఁడు!

సీ. కినిసి యేడ్గౌఁ దాగ్నేయాస్త్ర మడరింప
నది శార్ఙ్గి తేజంబునందు డిందె
గనలి నృష్టశ్రవుం డనిలాస్త్ర మేసిన
నది యదూద్వహునూర్పునందు డిందె
నలిగి బలారి సౌరాస్త్రంబు నిగుడింప
నది శౌరి నలమాడ్కియందు డిందె
నడరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయిఁగొల్ప
నది మురాంతకునాభి యందు డిందె
ఆ. బాక దమనముక్త పాశుపతాస్త్రంబు
హరినిజార్ధతనువునందు డిందె
నేమి సేయవచ్చు నీశ్వరుం డఖిలాత్ముఁ
డతని గెల్వఁ దనకు నలవి యగునె?

సీ. తలలు వీడంగ విద్యాధరులో పఱచిరి
గ్రగ్గులకాండ్రైరి ఖచరవరులు
చట్టుపై పోకలై చనిరి గంధర్వులు
గరుడులు పంచబంగాళమైరి
కన్నుఁబిగతిఁగాఁగఁ గిన్నరు లఱిగిరి
పన్నగేంద్రులు పటాపంచలైరి
పోయినపోకలై పోయిరి సిద్ధులు
దిక్కుమొకములైరి దిగధిపతులు.

గీ. హరిహయుండ్రాణనాయత్తు లనదు వచ్చి
మునులు సంప్రార్థనావచోముఖరులైరి,
పూనికెన మీఁదవచ్చు దంభోళినిట్లు
పంకజోదరుఁ డొడిసి చేపట్టుటయును.

ఇది వీరరసము! ఇటులనే యర్థము సంగ్రహముగ వర్ణింపఁబడి హృద్యముగనున్నది. వీరరసమునకుఁ జక్కనిసహకారి యౌదార్యము; కనుక శ్రీకృష్ణునిపాత్రమున కిదికూడఁ బొందుపఱుపఁబడినది. పరాజితుఁడగు బలారి శరణు వేఁడి రక్షింపుమని జనార్దనుని వేఁడుకొనఁగా నతనివలనఁ దప్పేమియు లేదనియును, "నీమఱంద లీకొమ్మ, వదాన్యభూరుహము కోరినఁ దెచ్చితిఁగాని, కొమ్ము నీసొమ్మని వజ్రమిచ్చి మధుసూదనుఁడా తరువీఁ దలం"చెను. మేటియుద్ధమున గెలిచిన పారిజాతము నొక్కమాటలో నింద్రుని కిచ్చివేయ నమకట్టుట యుదారస్వభావమును బ్రకటించును. ఈ పాత్రమున నింకొక్క విశేషముఁ జూచి విరమింతము. పుణ్యకవ్రతానుష్ఠాన సమయమున సత్యభామచేఁ దాను ధారవోయఁబడి నారదునికి వలయు పరిచర్య సేయుట కొడంబడుట గడువిచిత్రము. హాస్యమున కతఁడుగూడఁ బనులఁ గొనుచుండెను! భక్తపరాధీనుఁడగు భగవంతుఁడు నారదునియభీష్టముల నెరవేర్చుట సామాన్యమేయైనను, కథా సందర్భమునఁ గృష్ణునిపాత్రమున కీవిశేషముగూడఁ బొందుపఱచియుండుట ప్రశంసాపాత్రము.

"సతీతిలకమగు సత్యభామపాత్రము నిటులే యనన్యసామాన్యముగ నిరూపింపఁబడినది. కొంతవఱకామె సామాన్యస్త్రీవలెనే

సంచరించియు ననన్యసామాన్యములని చదు
వరు లేకగ్రీవముగ నొప్పుకొనకతప్పనిలక్షణ
ములఁగూడఁ గలిగియున్నది. 'కులమును
రూపమున్ మగనికూరిమియున్ గలదాన నం
చు' నామెకుఁ గొంతదర్పము గలదు. మఱి
యు శ్రీకృష్ణుని సతీతిలకములయం దామె
సౌందర్యవతియనియు, మిగుల మానవతియ
నియు మహనీయసౌభాగ్యవతియనియుఁ గూడ
వర్ణింపఁబడినది. కావుననే తనపతి సలిపినయ
వజ్ఞ యించుకైనను సహించు స్వభావము
గలదికాదు. ఈమెగుణకీర్తన మెందైనఁ గవి
చే నొక్కచోఁ జేయఁబడియుండలేదు. కాని
మానవతియని గ్రహించుటకుమాత్రము చా
లయవసరములు గల్పింపఁబడినవి. తన శృం
గారవనమునందు "చంద్రోపలవేదిపై సరస
గోష్ఠిన్ బోటియున్ దాను" నుండఁగా, దక్షి
ణనేత్రస్పందన మాయెను. తోడనే యామె
యేమనుచున్నదో చూడుఁడు! ఈవఱ కింక
ను పారిజాతవృత్తాంత మామె కించుకయుఁ
దెలియదు.

చ. అకట! యదేమియో యెఱఁగనద్యుతితొయ్యలి!;
దక్షిణాంసమా,ముకనదునప్రకంపగుణసూచనలేమి సూ
చ్లగావు! సా,రెస మడి జాలిఁబొందె యొకరీతి జలం
కెడు; ప్రాణవాయుఁ డొం,డొకచసఁ క్షీఁగూడి నను
నొల్లనిచెద్దము లేమిచేసెనో.

మగనికూరిమి తనయం దధికముగఁగల
దని సత్యకు గరువతనముగలదని కవి వర్ణించి
యుండుట యెంత హేతుసహితమైయున్నది!
తన బోటివలనఁ బారిజాత వృత్తాంతము
నెఱిఁగినతోడనే యామె మానసమునఁ గ్రోధ
ముద్భవించినది. ఇది యాసునఁబుట్టినదని మన
ము గ్రహింపదగును. అంతటి గరువతనము
గల యామె కిట్టిమాటలు వినఁబడినచో, నొ
క్కపెట్టునఁ గ్రోధశోకము లుద్భవించియుండుట
సామాన్యము. ఒకప్పు డవి మతిభ్రమను గలి
గించునంతటి శక్తిగలవై యుండును. కొంత
మానహానియును మగనికూర్మికిఁ గొంత
భంగమునుఁ గలిగియుండుటచే, సత్యభామ
"వ్రేటువడ్డ యురగాంగన"వలెనుండెనని వర్ణిం
పఁబడినది. ఈవర్ణన మెంత రసభరితము!
ఎంతభావగర్భితము! తానంతటి మానహానిసైఁ
చి ప్రాణములు నిలుపుకొనఁజాలనని యు నిర్ల
క్ష్యముగ నుసురుల విడువ సమకట్టియున్నట్లు
ను సత్యభామ ఎటులు ప్రలాపించుచున్నదో
చూడుఁడు:

ఉ. ఇన్నిదినంబులున్ సవతు లిందఱిలోఁగడుగారవమ్మున
నన్, గన్నియ నన్ను వల్లభుడు గన్నులఁగప్పు కొనం
గ నుండి, యా,ఇన్నెయ వాసియున్ దఱిగి, వారు
ననున్ దల లెత్తిచూడఁగా, సన్నలఁజాయలన్ బలుక
నైతునె? ప్రాణము లెంతతీపొకో.

ఉ. ఓచెలి! శౌరి కిచ్చెనట నొక్కలతాంతముఁ దెచ్చి
నారదుం; డాచపలాక్షి కిచ్చెనట యాతఁడు నవ్విరి;
యిట్టిమాట లా, హా! చెవులో వినంబడియుఁ బ్రాణము
దాల్చెద మేన నింకగా, నోచితి నింక నిట్టివి గనుంగొన
నెమ్మెయి నున్న దానవో.

తన మగనికూరిమి యితరులయందుఁ
గూడఁ గలదని దెలిసినచోఁ గులసతి యోర్వఁ
జాలదనుట కిది మంచిదృష్టాంతము. మానవ
కాంతఁబోలె యెట్లు విలపించుచున్నది! స్త్రీ
స్వభావ మిందుఁ జక్కఁగఁ బొందుపఱుపఁబడి
నది. వారి సంభాషణములు, వారి యభి

ప్రాయములు, నాశయములును జక్కఁగ వ్యక్తపఱుపఁబడినవి. స్త్రీస్వభావము నింత చక్కఁగ గమనించి యీయుత్తమలక్షణముల సత్యభామపాత్రమునఁ బొందుపఱిచియుండుట కవివర్యుఁడగు తిమ్మనార్యుని ప్రతిభకు మేటి నిదర్శనము. ఈవిషయము హేతుసహితమని మనము గ్రహించుట కనువగుపట్టమునుండి కొన్ని పద్యములమాత్రము క్రింద నుదాహరించెద. పాఠకులే గ్రహించెదరుగాక! తన భర్తచేఁ బారిజాతము సవతి కియ్యఁబడినదని వినినపు డామె ప్రలాపించినవిధముఁ జూడుఁడు!

క.ముని యేమి నేయు! రుక్మిణి
　గొనఁ గాని మేమి! ధూర్తగోపాలుఁడు చే
　సినచెద్దు మేమి చెప్పుము!
　వనమేరి కుడ ప్రాణమైన పగఁ జిల్లయినన్.
　　　　　　　　　　ఆ. ౨. ప. ౮౨.

క. పరికింపరు తమజాడలు
　తరుణుల తగలములు పమ్మఁ దగదంద్రు; వదిన్
　శరసంబునదలచిత్తులు
　పురుషులెపో; వారినమ్మఁబోలునె చెలియా?

క. కలకాల మొక్కగతిఁబా
　పలలోఁ దారంబుమాడ్కి పతిమదిలోనన్
　మెలఁగెడు పురుషులు గలుగుట
　తొలుజన్మము నోముఫలము తోయజనేత్రా!

క. ధనమిచ్చి ప్రమ్మకొన్నను
　మనమున నోర్వంగవచ్చు, పగఁడింతులకున్
　జనవిచ్చి ప్రమ్మకొన్నను
　పనవచ్చునె! యింక నేటిమాటలు చెప్పుమా.

సతీతిలకములు దమకుఁగలిగిన భంగపాటునకుఁ గొంతవగతురు. అది తమ సవతుల కెఱుకపడినచో వారిదుఃఖము రెట్టించినదగును. ప్రాణనాథుఁడు దమ కగౌరవము గలుగుచుండఁ జూచియు, వినియుఁ దటస్థుఁడై యుండినచో నా క్రోధాగ్ని మఱియు దీపించును. మగనిచే నవమానింపఁబడిన సతి కెల్లరచేతను గూడ అగౌరవమే కలుగునను సిద్ధాంతము చేయుట స్త్రీస్వభావము. కావుననే "మగఁడు కొట్టినచో మాధవకబళపువాఁడు గొట్టు" ననుసామెత. సత్యభామగూడ నిట్టి సందర్భమున నేమనుచున్నదో చూడుఁడు!

చ. అతులసుహాసభావమని యబ్బిరిఁ దానొక పెద్దఁ జేసియు,
　వ్యతురవరు నిచ్చకం బొదవ మాడిన యిచ్చిన
　నిచ్చెఁగాక తా, వరఁడు ప్రియంబుగల్గనడ కర్వఁగఁ
　జేసినఁ జేసెఁగాక యా, మరికరివేలుపుం దపసి మమ్ముఁ
　దలంపఁగనేల యప్పటన్.

పైఁ గనిన భాగమునందంతటను సత్యభామ మిగుల గఱువయని సూచింపఁబడినది. కావ్యమందంతట నిటులనే యేకరీతిగా నామె పాత్రము నిరూపింపఁబడినచో, మన కా పాత్రమునందును గవియందును గూడ గణ్యత చాల తఱిగియుండును. కేవలము సామాన్యమగు ప్రవర్తనమును గవి యుపయోగఁ జేసినచో గవికల్పితపాత్రము మన హృదయసీమలయందు నిత్యముగ నివాసము గలిగియుండఁజాలదు. అందువలనఁ గవివర్యుఁ డీ పాత్రము ననన్యసామాన్యముగ నుంచుటకుఁ బ్రయత్నించి దాని కనువగు లక్షణము లొకటిరెండు మాత్రము పొందుపఱచెను. మగనికూర్మి నట్లు చూరఁగొనినదని వర్ణింపఁబడిన సత్యభామ యంతటి మానవతి, కింతటియవమానము గలిగినచో, నట్టియలుక సామాన్యముగఁ దీరిన విశేష ముండఁబోదు. అనుసయించుటకుఁ బరుషపాత్ర మెక్కుడు

ప్రయత్నము సేయువలయును. కావుననే డోలాయమానమానసుఁడగు శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామమందిరమునకువచ్చుచుఁ బాలభయ పడుచుండెనని వర్ణింపఁబడినది. నిత్యకల్యాణి యగు నామెవిలాసము క్రోధావేశమువనుండ నెట్లు వికృతమయ్యెను, చూడుఁడు!

ఉ. మాసినచీర గట్టుకొని మానముతోడ నిరస్తభూషయై
నాసెనకట్టుగట్టి విడునాలిక గస్తురిపట్టువెట్టి, లోఁ
గాసిలి చీకటింటికడ కంకటిపై జలదాంతచంద్రరే
ఖాసదృశాంగియై పొరలె గాఢమనోజవిషాదవేదనన్.

చ. పసరుహాపత్రలోచనకుఁ
జెల్లనుమోహము సంఘటిల్లె, జె
క్కసమున కెవ్వగల్ వొడమె,
గంపము పుట్టెఁ, జెమర్చె మేను, మా
నసమున విన్నఁబాటొదవె,
నాఁటెఁ గడున్ బరితాపవేదనల్
మసకపుఁబాముకాటుగతి
మచ్చరమున్ విస మగ్గలింపఁగన్.

చ. జడవెడఁ గన్నమూయుఁ గను
విచ్చు నగన్ దలయూఁచుఁ బాన్పుపైఁ
బడు నుసురందు లేచుఁ బద
బాటునుదత్తరమున్ జలంబులోఁ
బడరఁగఁ గోపవేగమున
నగ్గలమైన మనోజబాధలన్
బడి మదహస్తిహస్తగత
పద్మినియున్ బలె సొంపు చెంపఁగన్.

సత్యభామయున్న యవస్థను గవి వర్ణించిన విధము ననుసరించి మనఃఫలకమునఁ జిత్రించుకొనిన నీవర్ణన మెంతవఱకు స్వభావసిద్ధమో మనకుఁ దెలియఁగలదు. క్రోధావేశమున నామె "మధ్యందినభాను మండలకరావళి హతవళివాడియున్న తీగెం దలపించు" చుండెనట. తనవల్లభునిరాక పారిజాతవాసనలచే గ్రహించి, విస్మయమంది యామె ముసుంగు ద్రోచి నల్గడలఁ జూచునరికి "సంభృతతాల వృంతుఁ"డగు కాంతుఁడు చూపట్టెను. దైవోపహతి నొంది, బంధుపరామర్శచే విషాదమధికముగఁ బూను పామరస్త్రీజనము ననుకరించుచు నామె కన్నీరు నించినది. తిరుగ ముసుఁగిడినది. ఏమికారణము? భర్త తనక్రోధమును గమనించి, యనునయింపఁ గృతనిశ్చయుఁడై యుండెనని యామె గ్రహించినది. ఇఁక నెంత బింకముఁ బూనినను గార్యము ఫలించునను టలో సందియము లేదు. శ్రీకృష్ణుఁడు గంభీరోపన్యాసమును జేసెను. లాభము లేక పోయెను. ఆమె యనుగ్రహము రవంత దప్పినచో నిలువఁజాలనని తెలిపియుండెను. ఇంత మాత్రమున నామె క్రోధముచల్లారినచో నేమి విశేషము గలదు? తన్నవమానించినవారికిఁ దనచే సరియగు భంగపాటు గలిగినఁగాని మానవతి క్రోధము చల్లారకుండుట గొప్ప మనస్తత్త్వము. అందుచేత నేగ్రంథములందుఁ గని వినియెఱుఁగని నూతనపరిణామ మీపాత్రమునకుఁ గవి పొందుపఱచెను.

ఉ. పాటలగంధి చిత్తమునఁ బాటిలు కోపభరంబు దీర్ప
నై, ప్పాటను బాటుఁగాని మృదుపల్లవకోమలతల్పద
ద్వయి, పాటలకాంతి మౌళిమణిపంక్తి వన్నియ
పెట్టె నాఁజగ, న్నాటకసూత్రధారి యదునందనుఁ
డర్థిఁ బ్రమోక్తిఁ బ్రముక్తి వెన్.

మ. జలజాతాసన వాసవాది సురపూజాభాజనంబై తన
ర్చులతాంతాయుధుకన్న తండ్రిశిర మచ్చో వామ
పాదంబునన్, దొలఁగం ద్రోచె లతాంగి; యట్లయ
గు నాథుల్ నేరముల్ సేయఁ, జేరలుకం జెందిన
యట్టి కాంత లుచితవ్యాపారము ల్నేర్తురే?

ఇట్టిపరిణామము కేవలము విపరీతము. అనన్యసామాన్యము. పాఠకుల కిట్లుతోఁచిన స్వభావ విరుద్ధముగఁదనపాత్రము ప్రవర్తించుదోషము గలుగునని తలఁచి, యాస్థితిని గవి యెట్లు సమర్థించెనో గ్రహించునది. క్రోధావేశమున నిట్టి ప్రవర్తనము సహజమేయని పాఠకులచే గ్రహింపఁగలిగి యుండుటచే, మనోధర్మములను గవి పాటించెనని తెలియుచున్నది. సామాన్యుఁడగు కవీశ్వరుఁ డిట్టియౌచిత్యమును దన పాత్రమునకు సంఘటించుటకు వెనుదీయును. సత్యభామ క్రోధరసము క్రమముగ విజృంభించి, యొక్కసారి పొంగి పొరలినది. కావుననే తనభర్తను వామపాదమునఁ దన్నినది. ఇదియే క్రోధరస ముప్పొంగిన యవసరము. ఇంకను బ్రాణనాథుఁ డనునయించుచునే యుండెను. తోడనే క్రోధము పలుచఁబడుచుండెను. తొలుత మాటాడనోడిన సత్యకుఁ దన భర్తను దూరుటకు శక్తి గలిగినది. తాను బ్రాణముల విడుచుటకుఁ గూడ సిద్ధపడియుండెననియును, మానవతికి బ్రాణముకంటె మానమే యధికమనియు నుపన్యసించి తన్నంత చుల్కన చేసెఁగదా యను తలఁపున గ్రోధరస మింకొకసారి పొరలివచ్చుటచే, "సంతర్బాష్ప యగుచు, నవనతముఖియై, ఘనతరగద్గదికానిస్స్వనమున మరి మాటలాడ శక్యముగామిన్.

ఉ. ఈసునఁబుట్టి డెందమున హెచ్చిన శోకదవానలంబుచే, గాసిలి యేడ్చెఁ బ్రాణవిభు కట్టెదుటన్ లతాంగి పంకజ, శ్రీసఖమైన మోముపయిఁ జేలచెఱంగిడి బాలపల్లవ, గ్రాసకషాయకంఠ కలకంఠవధూకలకాకలీస్వనిన్.

ఆక్రోశమున కిదియె మంచి పరిణామము. దీనితోఁ గ్రమముగ నారసము నీరసమగుచుండుట సామాన్యము. ఇదియెంత స్వభావసిద్ధము!

మఱియొక విషయము. సత్యభామవీరపత్నీవ్రతాలక్షణము లధికముగఁ గలమానిని. గటువతనముగూడ నెందు. కావునఁ బారిజాతాపహరణోద్యోగమున దనభర్త ననుసరించి నాకమునకుఁ బోయియుండుట సహజమే. నరకాసురుని గెలుచునవసరమునఁ బ్రాణనాథునికి సాయపడినమేటి! నారదుఁ డీవిషయమును ధ్రువపఱచుచు "అనికైనన్ బతి నన్నుఁబాసి చనునో" యని సత్యభామను బ్రశంసించెను. నాకభటులు శ్రీకృష్ణునడ్డగించు నవసరమున సత్యభామ వారితోఁ బలికినవిధముఁ గనుఁగొనుఁడు.

సీ. వినుఁడు సురేశ్వరువనపాలకులు! వార్ధిఁ
బొడమిన యాదిమ్యభూరుహమున
కింద్రాణి యొజ్జ తె? యింద్రుండు నెవ్వఁడు
తోడియిందరను గౌస్తుభము నెవ్వఁ
డధిపుఁడై ధరియించె, నరఁడెఁ జేకొనఁగాక
లేక లేర యిదియేమి యుక్తిసొమ్ము?
యిది నాదువిభుచేత నీవనాన్యపగంబు
నోడియుంచుకొని యేఁగుచున్న దాన?
గీ. బలుకులేటికిఁ నా వీరపత్ని యేవి!
వినాశకీదేవి భువనప్రాణేశుఁడైన
మనువు నిటఁ బంపి సత్యభామావిధేయు
వలన ధరలంగఁ గొనుట పో వాసితమును.

ఇదియుఁగాక సత్యచేజరిగిన పుణ్యకవ్రతానుష్ఠానమామెయందు భక్తిరసమును వృద్ధిచేయఁదగియుండెను. ఆవ్రతవిధాన మందుల కనుకూలముగనే నారదునిచే నివేదింపఁ

బడిరి. సత్యకు గఱువతనము చాలవఱకుఁ దఱిఁగి వినయసంపద యబ్బుటయే పుణ్యకవ్రతానుష్ఠాన ఫలసిద్ధియని శ్రీకృష్ణుఁడును, నారదుఁడును దలఁచియుందురు. అదియ యథార్థమని మనముగూడ గ్రహించుట యుక్తము.

పాత్రనిరూపణమునందుఁ దిమ్మనార్యునికిఁ గలపాండిత్యమును దిక్ప్రదర్శనముగఁ దెలుప నింతవఱకుఁ బ్రయత్నింపఁబడినది. తక్కుంగల పాత్రములు నిట్లు నిరూపింపఁబడినవని గ్రహించఁదగును.

వర్ణనములు

గూడ సమయోచితముగ దిమ్మనార్యునిచేఁ జేయఁబడియున్నవి. సామాన్య ప్రబంధములలో నివియ ముఖ్యము. ఇందు సమంజసము లనిపించునట్లున్నవి. అనఁగా నియ్యవి కథావేగమున కాటంకముఁ గలుగఁజేయఁజాలవు. మఱియు సంగ్రహములును, భావగర్భితములును, మనోహరములు నైయున్నవి! ప్రబంధములయందు సాధారణమయిన అష్టాదశవర్ణనలునుకలవు. ఒకటి రెంటినిమాత్రము చూడుఁడు! ద్వితీయాశ్వాసమున నక్షత్రములను వర్ణించు నవసరమున :

సీ. కార్క్రొన్న కటికి చీకటి మొగుల్క్రొత్తంబు
గురిసిన వడగండ్లగుంపు లనఁగఁ
గవజక్కవలు వాయఁగర నాళములఁ జందు
రుంచూఁదు పటికంపుటుండ లనఁగ
నెల్లెడ మిన్నేటియిసుమున నచ్చర
కొమ లిడ్డ వెన్నలకుప్పలనఁగ
చలివి వెన్నెల వెంటతీఁగలు నిగిడించు
చదలు కమ్మన్ను బెజ్జము లనంగ

గీ. జగము గెల్వంగ దండెత్తు మగనిమీఁద
లీల రతిచల్లు దీవనప్రాలనంగ
వేఁడివెలుఁ గెండఁ గ్రాఁగినమిన్ను మేన
నెక్కొనెడు చెమట బొట్లువాఁ జుక్క లమరె.

స్వభావసిద్ధములగు మనోధర్మములను గూడ నతఁడు వర్ణించినవిధము నిదివఱకుఁ జూచియే యున్నారము.

ఇన్నివిధములఁ దిమ్మనార్యుఁడు దన కృతికి వన్నెపెట్టి ప్రశస్తి వడసెను. సంగ్రహమయ్యు రసభరితమగు కథయును ఔచిత్యమునకుఁ బెట్టినపేరులగు పాత్రములును కవికల్పితములయ్యుఁ బాఠకుల హృదయసీమల నాటుకొనఁజాలు లక్షణముల నయ్యవి వెలయించుటయును బ్రశంసాపాత్రములు. చేయఁబడినవర్ణనము లప్రస్తుతములుగాక, సందర్భశుద్ధిగలిగి, కథావేగమున కించుకంతయు భంగము గలిగింపనివిగా నుండుటయుఁ గవివర్యుని యసాధారణప్రతిభకు మేటినిదర్శనము. శైలి వీనికనుగుణమై, ద్రాక్షాపాకముగ నుండుటచేఁ బాఠకులకు మరియు హృద్యము. "ముక్కు తిమ్మనార్యు ముద్దువల్కు" అను సార్థకబిరుదమును జదువరులెల్లరు యథార్థమని గ్రహించుటకుఁ దగిన నిదర్శనములు పెక్కు లీవఱకే చూపఁబడినవి. ప్రబంధకవుల యందుత్తమస్థానమీ కవివర్యునకుఁగలదా యని సందేహించువారుండరని నాయభిప్రాయము. అట్టివా రుండిరేని, యీప్రబంధము నామూలాగ్రముగ, సవిమర్శకదృష్టిని జదివినచో నీవ్యాసమునఁ దెలుపఁబడినది కేవలము యథార్థమని తోఁచును.

మహాసతి సీత

కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రి గారు

జనకనృపాలమౌళిసుత సాధ్వి రఘూద్వహుఁడైన రామభ
ద్రునినెడఁబాసి నెవ్వగలఁదూలి యశోకవనిం దదార్తికిన్
దనమదిలోన రేవగలు దప్పక తారకమంత్రరాజమున్
మననము సల్పుచున్ మొగి దినంబులు పుచ్చుచునున్నయత్తఱిన్. ౧

ఉ. మారునిబారిపాలగుచు మంచియుఁజెడ్డయుఁ నెంచఁబోక శృం
గారవనంబుఁ జేరి దశకంఠుఁడు సీతను గాంచి పల్కె నే
వీరుఁడ విశ్వజేత నిను వేఱుగఁజూడక నన్ను భర్తగాఁ
గోరి వరింతువేని సుమకోమలి! కోరఁగనేల భోగముల్. ౨

శా. నీమాటల్ జవదాటనమ్ము సతముల్ నిక్కమ్ముగా నమ్ముమీ
ధీమంతుల్ విని సన్నుతింపఁగ నినున్ దేవేరిఁగాఁ జేయుదున్
నామీఁదన్ వలపూనవింతయుఁ గటా! నాయంతవాఁ డీగతిన్
గామింపన్ వెన నియ్యకోవలవదే, కాంతామణీ, జానకీ! ౩

చ. నెలఁతరో! నీపదాబ్జములు నిచ్చలుఁ దప్పక మూఁడుపూటలున్
కొలుతురు నాప్రియాంగనలు కూరిమి నీవు ప్రసన్నచిత్తవై
నిలుకడ నన్ను నేలునెడ నీకనుసన్న మెలంగువాఁడఁ గో
ర్కెలఁ నొడఁగూర్చువాఁడఁ బెడత్రోవఁ జరింపను నమ్ము నెమ్మదిన్. ౪

చ. కలికిరో! కాననమ్మునను గాసెడువెన్నెలవోలె మాంజవో
జ్జ్వలమగుమేనిసౌష్ఠవము జవ్వనమున్ వృథసేయ నేటికిన్
వలచినవానిఁ బాయఁదగవా! మగవారలు గోరినం గదున్
జలకనఁ జూతు రాండ్రనుట చొప్పడె నీయెడ! నిక్కువమ్ముగన్. ౫

ఉ. కానలలోన నిచ్చలును గాయలు దుంపలు వేళ్లు మెక్కుచున్
మేనుగృశింపఁగా నునికి మేలని యెంచితివేల కోమలీ!
దానవభర్త రావణుఁడు దానుగ దీనునిమాడ్కి వేఁడినన్
పూనిక నుంతయేని తలఁపున్ వెలిపుచ్చ విఁకేమి చెప్పుదున్ ౬

ఉ. సమ్మ్రమనమ్మ్రనం గలధనమ్ములు మేలిమిమేడలుం బ్రసూ
నమ్ములతోఁట లర్హ్య వసనమ్ములు రత్నవిభూషలున్ సుగా
నమ్ములసాధనమ్ములు ఘనమ్ముగ నన్ను గణింప నీయఁధీ
నమ్ముగఁ జేయువాఁడ సుదినమ్ము తలంపఁగ నేఁడు జానకీ! ౭

చ. జలనిధిదాఁటి నీవిభుఁడు జానకి! వచ్చునె లంకలోనికిన్
తలఁకకవచ్చె నేనియును నాయెదుటన్ నిలువంగ నేర్చునే
నిలువగ నేర్చెనేన్ గెలువ నేర్చునె మానవకీటమింతయున్
దెలియనిదానవీవు జగతిన్ ననుఁబోలిన వీరు లుందురే. ౮

చ. మగఁటిమి నన్ను నెవ్వరును మార్కొనిపోరున గెల్వలేరు ము
జ్జగములు మున్నె గెల్చితిని శౌర్యముపేరిమిఁ జెప్పనేల శూ
రగణములోన మేటి నిఁక రాముఁడు గీముఁడు నాకు లెక్కయే
మగువలమేలుబంతి! అనుమానము మానుము మానసంబునన్. ౯

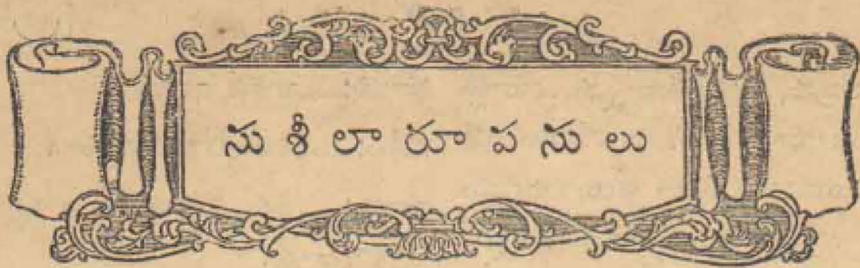
ఉ. కానలకేగుమంచు నల్కైక వచించిన రాజ్యహీనుఁడై
దీనత నెల్ల దిక్కులను ద్రిమ్మరు రాముని మాని మానినీ!
మానుగ నన్నుఁగూడి మనుమా, వినుమా, ననుఁబోనివానినిన్
గానఁగలేవు నిక్కము జగాన మఱొక్కరు నేనిఁ బూనికన్. ౧౦

మ. అని యారీతి మదాతిరేకమున దైత్యస్వామి కామార్తుఁడై
తనయిష్టంబును దెల్ప, సాధ్వియగు సీతాకాంత యాలించి వా
నినుడుల్ సైఁపక తాల్మిఁబూని విబుధానీకంబు లెన్నంగ ని
ట్లను గోపావిలచిత్తయై మొఱకుఁగా సవ్వాని భావింపుచున్. ౧౧

ఉ. వానిఁదృణీకరించుగతి వామవిలోచన గడ్డిపోచఁ జేఁ
బూని మొగంబుమాటువడుపోలిక నడ్డుగనిల్పి ధర్మముల్
వీనులకెక్కఁగం గుమతివృత్తిఁ దొలంగి చరింపఁగన్ సమా
ధాన మొసంగు సీత సయతత్త్వవిదుల్ బళియంచు మెచ్చఁగన్. ౧౨

మ. మనుమార్గంబునుబట్టి వర్తిలెడి యస్మన్నాథునిన్ రామభ
ద్రుని గారుణ్యసముద్రు దీనజనబంధున్ సవ్రతంగొల్చి నీ
మను మార్గంబును జూచికొమ్ము నయమున్ మర్యాదయుంగల్గి స
జ్జన గణ్యుండవుగమ్ము దానవకులేశా? రావణా! యింతటన్. ౧౩

(సశేషము)

పారనంది జగన్నాథస్వామి గారు, యం. ఏ, యల్. టి.

(రెండవసంపుటము మొదటిసంచిక తరువాయి)

అంకము ౪

రంగము 1

సముద్రము కనబడుతూఉండేటట్లు
ఉన్నడాబా

(రూపసి సుశీల ప్రవేశింతురు; ఒకరినొకరు కలిసికొందురు.]

సుశీలా చూచేవా, సూర్యుడు సముద్రములోనుంచి ఏలాగు లేస్తున్నాడో; చూడు. ఆసముద్రతరంగములు అంతగా కదలకుండా ఉన్నందువలన చల్లనిఆనందము అనుభవిస్తున్నట్లు కనబడుతున్నవి. ఈఉదయముకూడా ఎంతపరిమళమయమైనట్టిన్నీ నిర్మలమయమైనట్టిన్నీ ఏకాంతములో మునిగిఉన్నదో చూచేవా. ఈ నిశ్శబ్దముచూస్తే, ప్రపంచము అంతా ఏకాంతముగానే ఉన్నట్లు తోస్తున్నది. ఎవరేమాటాడినా దానిద్వారా ఆ నిశ్శబ్దము వ్యక్తమవుతూఉన్నది. ఇంతచక్కగా ఈ ఉదయమేకాకుండా, ఈ రోజుఅంతా ఉంటుందికాబోలు, చూడూ, నేను వెళ్లే రోజు ఇవ్వాళేగదూ!

సుశీల:—నీవు వెళ్లనేవద్దు.

రూపసి:—నాగది కిటికీలోనుండి నీవు రావడముచూచి నిన్ను కలుస్తానని వచ్చేను. సుశీలా, నాకేమో భయమువేసింది. ఆ పడిపోతున్న గోపురము గోడమీదినుంచి వంగి చూస్తున్నావు; నీ ఊర్ధ్వకాయమంతా వ్రేలాడింది. గోడరాళ్లు జారిపోతున్నట్లు నాకు అయింది. ఎన్నడూ నేనెరగని భయము నా హృదయములో లేచింది. పెదవులాడినవికావు. తెల్లపోయేను. అప్పటికీ కిటికీలోనుండి మొగముపెట్టి పెద్దకేకవేసేను. నీకు వినబడలేదో, వినబడి నీకు నా అభిప్రాయము అర్థముకాలేదో. ఏమిటిచేస్తున్నావు అక్కడ.. విధి చాలా చపలమైనది సుమా, దానిని అట్టే పురికొల్పకూడదు. ఇది మూడోమారు నిన్నా గోపురముమీద నేను చూడడము. ఏమిటచేస్తున్నావు అక్కడ. ఆరాళ్లు లాగుచున్నట్లు అగుపడ్డది. ఆ మహాకాళములో దేనికోసము వెదుకుతున్నావు?

సుశీల:—అవును, వెదుకుతున్నాను... వాళ్లు చెప్పేరుకారూ నీతో? నాకోసము నీవేమీ భయపడకు; ఏమీ భయకారణము లేదు. గోపురము గట్టిగానే ఉన్నది. వాళ్లకి తెలియదు; పడిపోతున్నాదని వాళ్లు అనుకొంటారు కాని అంత శిథిలము కాలేదు. మన అందరికంటె ఎక్కువ కాలము నిలిచి ఉంటుంది, నాకు తెలుసును. దానినెందుకు నిందించడము? అది ఎవరికీ ఏమీ అపకారముచేయలేదే!...పోనీకాని, నీవు చూస్తూఉంటే ఒక వింతసంగతి ఉన్నది. అది నీకు తెలియలేదు, చూసేవా? ఐదారు రోజులక్రిందట ఇక్కడికి ఒకవింతపిట్ట వచ్చింది; దానికెంతవిసుగు లేదో కాని, ఎప్పుడూ నాగోపురము చుట్టూ రువ్వు రువ్వుమని పరిగెత్తుతూ ఉంటుంది. దాని రెక్కలు ఆకుపచ్చగా ఉంటవి; నేను వర్ణించి స్పష్టముగా చెప్పలేను. దానిసంగతి అంతా వింతగానే ఉన్నది. అది రోజుకురోజుకు పెరుగుతున్నట్లు కనబడుతుంది. అది ఏదేశము నుంచి వచ్చిందో చెప్పమంటే ఎవరూ చెప్పలేరు. అది గోడసందులో గూడు పెట్టింది కాబోలు; అక్కడ నేను వంగి చూస్తూ ఉంటిని...

రూపసి:—ఇదేనా ఈగోపురము బంగారము తాళంచెవి. దీనితోనేనా నీవు ఆడుతుండేదానవు.

సుశీల:—అవునవును; నీవు ఇక్కడికి వచ్చిన నాడే దానిని పడేసేను.

రూపసి:—నాకది ఇస్తావా?

సుశీల:—నీకివ్వాలీ? ఎందుకూ?

రూపసి:—నేను వెళ్లేదాకా నావద్ద ఉంచుకొంటాను.

సుశీల:—ఎందుకూ?

రూపసి:—ఎందుకో నాకేతెలియదు... నేను ఇక్కడనుంచి చాలాదూరము వెళ్లిపోయిన తరువాత కావలస్తే అప్పుడువెళ్లుదువుగాని ఆ గోపురముమీదికి అందాకా వెళ్లకు; అందాకా ఆపచ్చరెక్కలపక్షిఊసుపెట్టకు.

సుశీల:—ఇదిగో తాళంచెవి, రూపసీ, అయితే నీవద్ద ఉంచుకో. ఇవ్వడానికి నాకేమి అభ్యంతరములేదు చూడు. కాని అది ఎంత బరువుగా ఉందో!

రూపసి:—అవును, చాలా బరువుగానే ఉంది.

సుశీల:—రూపసీ, ఏది ఒక్కముద్దు.... నీకు దుఃఖము కలుగజేసేనా ఏమిటి?

రూపసి:—నీ వెప్పుడూ ఒకరికి దుఃఖము కలుగజేయలేదే. అదేమిటి నీకండ్లనిండా నీళ్లు ఎందుకు వస్తున్నవి?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నిన్ను ముద్దాడుతూ సూర్యునివైపు చూసేను. మళ్లీ ముద్దుపెట్టుకో. మదనునివద్దకు వెళ్తాను; తానూ పెందరాడే లేస్తానని అన్నాడు రూపసీ, వెళ్లివస్తా.

రూపసి:—(తాపీగా) సరే, నేనూ వెళ్తా.

[సుశీల వెళ్లింది. సుశీల దూరముగావెళ్లిందాకా ఉండి, తరువాత డాబాక్రింద ఒకకోనకు

వెళ్లి ఆబంగారం తాళంచెవివైపు అదేచూస్తూ, గభాలున సముద్రములోనికి విసిరివేసింది. తానూ వెళ్లిపోయింది.]

రంగము 2.

ఇంట్లో ఒకగది

[తాతమ్మ నిద్రలో ఉంది. మంచముముందుకి చిన్నపిల్ల చెయ్యిపట్టుకొని సుశీల వచ్చింది.]

సుశీల:—చిన్నపిల్లా, తాతమ్మను ఒకమారు ముద్దుపెట్టుకొందాము; ఇప్పుడు ముద్దుపెట్టుకోకపోతే, మనము వెళ్లిపోయిన తరువాత మరి ముద్దుపెట్టుకొనేవారు ఎవరు ఉన్నారు? అందరికంటె ఎక్కువగా ఆమెకే మనముద్దులు అవసరము. ఆమెతో ఏమీ చెప్పకుమీ... రూపసికి భయమట; అలాగని చెప్పి నాగోపురము తాళంచెవి నాదగ్గరనుంచి తీసుకొంది. కాని ఆపోయిం దనుకొన్న మొదటితాళంచెవి నాకు దొరికింది; అందుచేత ఎవరికీ తెలియకుండా మనము గోపురముమీదికి వెళ్లగలము. అక్కడికి వెళ్లితే ఆపచ్చని పక్షిని నేను పట్టుకొంటాను...

చిన్నపిల్ల:—వెంటనే నాకిస్తావుగదూ?

సుశీల:—నీవు ఏమీ మాట్లాడకుండా ఉంటే నే నీకిస్తాను. జాగ్రత్త; చెప్పకుమీ... తాతమ్మ లేపుతాను......చిన్నపిల్లా నా ముఖము ఏలాగుంది? ఎవరైనా చూసి నేను విచారముగా ఉన్నానని అనుకొంటారా ఏమిటి?

చిన్నపిల్ల:—చిన్న అక్కయ్యా, నీకు సంతోషము కలుగజేసేమాట ఏదైనా ఉందా నేను చెప్పడానికి? ఉంటే చెప్పు.

సుశీల:—అలాగుకాదు, నీవు నిజముచెప్పాలి. చూడు, నాకేమో విచారముగా ఉన్నాదని తాతమ్మ అనుకోకూడదు. సాధారణముగా లోకములో తప్పుఅభిప్రాయము పడుతూ ఉంటారు; సుఖముగా ఉన్నప్పటికీ పైవారు ముఖముచూసి ఎందుకు విచారిస్తున్నావు అని అడుగుతారు; విచారము లేదన్నా నమ్మరు.. నాకు దుఃఖముగా ఉన్నట్లు నీకు అగుపడలేదుకదా?

చిన్నపిల్ల:—ఏది అక్కయ్యా, బాగాచూడనీ

సుశీల:—ఏమిటి చూస్తావు? నీకు ఏమైనా తెలుస్తుందా?

చిన్నపిల్ల:— దగ్గిరగారమ్మా అక్కయ్యా, బాగా చూస్తాను.

సుశీల:—ఏదీ, ఈలాగుదా, నిన్ను ఎత్తుకొని ముద్దాడుతాను. అయినా నీవేమీ చూడలేవు, చూడు.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, నీవు చాలా సుకుమారముగా ఏడుస్తావు కాబట్టి, నీవు ఏడుస్తున్నా, ఏడుస్తున్నట్లు ఎవరూ పోల్చలేరు.

సుశీల:—నేను ఏడవేలేదు. చూడు. తరువాత నీవు ఒక్కర్తవే ఉన్నప్పుడు నిన్ను వాళ్లు ఇవ్వాళ అడిగితే "అక్కయ్య ఏమైనా చెప్పిందా? అక్కయ్య ఏమిటి చేసింది, అక్కయ్య దుఃఖపడుతూ ఉండేనా? అక్కయ్య తెల్లబారిపోయిందా?" ఈలాగు ప్రశ్నలు వారువేస్తే, నీవు వెంటవెంటనే జబాబులు చెప్పకుమీ; అందులోకీ వాళ్లు బెదిరిపోయి ఉంటేనూ, వెకవెకలాడుతూ

ఉంటేనూ, నీవు వెంటనే జబాబులు చెప్పి వేయవద్దు... అంతే కాకుండా నేను కులాసాగా ఉంటిననే చెప్పు. చక్కగా కనిపెట్టగలిగేవాళ్లందరికీ నేను కులాసాగా ఉన్నాననే తోస్తుంది; ఎల్లప్పుడూ నవ్వుతూ ఉన్నాననే తోస్తుంది. చూడు మనమెప్పుడూ నిజమే చెప్పుతూ ఉండాలి. ఇదిగో తాతమ్మను లేపడానికి వెళ్తున్నాను, నీవు జాగ్రత్త... అబ్బా, ఎంత ఒంటరిగా ఉంది తాతమ్మ. ఆమెను అందరూ విడిచి పెట్టివేసేరుగదా! [తాతమ్మను చాలా సేపు ముద్దాడి] తాతమ్మా! [తాతమ్మ లేవ లేదు] నేనే, తాతమ్మా!...ఎంత గాఢముగా నిద్ర పోతున్నది...తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పడానికి వచ్చేను.

తాతమ్మ:—[లేస్తూ] ఆ! నీవా! సుశీలవా?

సుశీల:—అవును, తాతమ్మ. చిన్నపిల్లా, నేనూ ఇద్దరముకలిసి షికారు వెళ్తామని చెప్పడానికి వచ్చేము.

తాతమ్మ:—ఎటువైపు వెళ్తారు?

సుశీల:—ఎటో ఇంకా అనుకోలేదు. కాని మామూలుకంటె దూరముగా వెళ్తాము. సాయంత్రములోపున ఇంటికిరాము. నీకు కావలసినవన్నీ ఉన్నవికదా? నాస్థానే రూపసి ఉన్నదికదా, నీసంరక్షణచూస్తూ ఉంటుంది. వెళ్లేముందర పరుపు దుప్పట్లు దులుపి ప్రక్క మళ్లావేదునా? నొప్పి లేకుండా ఎత్తి ప్రక్కవేసి మళ్లా పరుండ పెట్టడము నాకొక్కర్తకీ తెలుసును బాగా. సరేనులే, రూపసికూడా నేర్చుకుంటుంది. ఆమె చాలా తెలివైనదే; ఒక్కమారు చేయనిస్తే, సులువుగా గ్రహిస్తుంది. ఆమెను ఒకమారు పిలుస్తునా చూస్తుంది?

తాతమ్మ:—వద్దువద్దు. నీవు తిరిగి వచ్చిందాకా పడుక్కొంటాను.

సుశీల:—వెళ్తానూ, వెళ్తాను తాతమ్మ.

తాతమ్మ:—మంచిది; రాత్రిపడకుండా వెళ్లి పోరమ్మా.

[చిన్నపిల్లచేయిపట్టుకొని, సుశీల గబగబ వెళ్లిపోవస్తుంది]

రంగము 3.

లోగిట్లో ఒకగదివసారా

[దారిలో మదనుడు కలుస్తాడు]

మదనుడు:—ఎక్కడికి అంత వేగిరముగా వెళ్తున్నావు?

సుశీల:—ఎక్కడికీలేదు. ఎండతప్పుకోవాలని, ఆచెట్టునీడలోకి వెళ్లేను.

మదనుడు:—అబ్బా, ఎండఎంతతీక్ష్ణముగా ఉంది! నిజముగా గోడలలోని రాళ్లు కరిగి పోతున్నవా, సముద్రమంతా అగ్నిమయము అయిపోయిందా అనేటట్లు ఉంది. అడవులలో ఎల్లప్పుడూ ఉండవలసిన చల్లదనమంతా జ్వాలలుగా మారిపోయిందా ఏమిటి? ప్రపంచమంతా మ్రింగివేసే సింహమువలె సూర్యుడు ఆకాశమందు ప్రజ్వలిస్తున్నాడు. ఎక్కడైనా ప్రాతఃకాలసురభి నిలిచి ఉంటే నీమోవియందే ఉన్నది, సుశీల; రమ్మా, ఏదీ ఒక్కముద్దు ఇమ్మా.

సుశీల:—ఉఊ- ఇప్పుడుకాదు నేను వెడిపో వాలి. వేళలేదు. వాళ్లు నాకోసము కని పెట్టుకొని ఉంటారు..... సాయంత్రము ముద్దులాడవచ్చును.

మదనుడు:—విశేషమేమిటి, సుశీలా?

సుశీల:—ఆహా, అదా! చాలాచిన్నసంగతి. దానిపనిసరి.

మదనుడు:—ఏమిటంటావూ?

సుశీల:—ఏమిటా? ఏమీలేదు.... ముద్దు లాడు వేగిరముగా.

[తాను గట్టిమని, తొందరగా ముద్దుపెట్టుకొంటుంది]

మదనుడు:—చూసేవా... రక్తమువచ్చింది!

సుశీల:—ఏమిటి!

మదనుడు:—రక్తము!... ముత్యములవంటి నీ చక్కని దంతములవల్ల చిన్నగాయము అయింది.

సుశీల:—ఛా, ఏమిక్రూరురాలను!... మద నా, నొప్పా?

మదనుడు:—పోనిస్తూ. ఏమాత్రము దెబ్బ అది!

సుశీల:—కాదు, మదనా. నేను క్రూరురా లను... వేళఎంత?

మదనుడు:—సుమారు పండ్రెండు.

సుశీల:—పండ్రెండే. నేనుపోవాలి... నాకోస ము వాళ్లు కనిపెట్టుకొనిఉంటారు. వెళ్తాను మదనా.

మదనుడు:—సుశీలా, సుశీలా, ఎక్కడికి ఆ వెళ్లడము?

సుశీల:—[పాడుకొంటూ, చిన్నపిల్ల చెయ్యి పట్టుకొని, వేగిరంవేగిరముగా సుశీల వెళ్లి పోయింది. మదనుడు చూస్తూనిలబడ్డాడు. కొంచెముసేపు ఉండి వెళ్లిపోయినాడు.]

రంగము 4

గోపురము మీద

[సుశీల చిన్నపిల్లల ఇద్దరి ప్రవేశము]

సుశీల:—చిన్నపిల్ల, ఏమిటిచేదాము? ఇక్క డికివచ్చి వేసేము, ఇకచేయవలసిన దేమిటో ...చూసేవా, ఎక్కడచూచినా ఎంత కాంతిగా అన్నివస్తువులూఉన్నవో! భూమి ఆకాశము సముద్రము అంతటా ఒకవిధ మైన తేజస్సు విస్తరించి ఉన్నది. అన్ని రోజులకంటె ఎక్కువ ఆహ్లాదకరముగా ఉండడానికి ఏమిటో ఈరోజు విశేషము?

చిన్నపిల్ల:—ఏది, అక్కయ్యా, ఆపచ్చని పిట్ట?

సుశీల:—అదుగో, అక్కడఉంది. మనకిఇంకా అగుపడదు. కొంచెముసేపుపోయినతరు వాత ఆగోడమీదనుంచి వంగివంగిచూ దాము. చూడు చుట్టూ ఏలాగుఉందో. మనమేడ, చుట్టూ ఆవరణము, తోటలు, అడివిఅంతాచూడు, కనబడుతున్నవి. గట్ల మీదఉన్న పూలమొక్కలన్నీ ఏలాగు పువ్వులతో నిండిఉన్నవో చూడు. భూమి ఎంత పచ్చగాఉంది ఇవ్వాళ!... రూపసి నాకు అగుపడలేదే... అదిగో మదనుడు, చూడు రూపసికోసము కాచిఉన్నాడు. వంగిపో, మనము దాగుందాము; ఇక్కడ ఉన్నామని వానికి తెలియకూడదు. నూతి

దగ్గిరే ఉన్నాడు. అక్కడే నేను రూపసిని లేపేను....

చిన్నపిల్ల:—చిన్నక్కయ్యా చూడే. తోట కాపువాడు మొక్కలు ఊడుస్తున్నాడు చూడే.

సుశీల:—ఆమొక్కలూ పెరగడము, పువ్వులు పూయడము, అంతా నీవు చూస్తావు, చిన్నపిల్లా నాకోసము నీవు ఆపువ్వులు కోదుగాని... అబ్బా, మరిభరించలేను... ఉ. చూడు, ఈ వైపునుంచి చూడు. ఇటువైపు సముద్రముతప్ప మరేమీలేదు [గోపురము రెండోవైపు వెళ్తారు]. సముద్రము ఎంతబాగాఉంది? ఎక్కడా ఏమూలా దుఃఖము కానరాదు. పచ్చగాను గంభీరముగాను, చక్కగాను, ఆసముద్రము ఉంటూఉంటే, మరిధైర్యము ఉండదు. చిన్నపిల్లా, ఏది ఏలాగైనా సముద్రము అది మాత్రము ఆలాగే రాత్రి అయేదాకా చల్లగా నవ్వుతూనే ఉంటుంది. చూడు ఆచిన్న చిన్నతరంగాలు...అబ్బా, నాచేతకాదుసుమా అబ్బా... పువ్వులు, సముద్రము ఒప్పకుండా ఉన్నవి. ఈ పట్టపగలు ఆపని చేయడానికి ధైర్యము చాలకుండా ఉంది.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఇవిగో కాకులు ఇవిగో ఈలాగువస్తున్నాయి. ఎన్నిఉన్నాయి; ఎనోన్నో; ఒకవెయ్యిఉంటాయి!

సుశీల:—సముద్రము అవతల ఒడ్డునుండి ఎగిరి వచ్చేయి. మనకోసానికి వార్తలు తెస్తున్నట్లు ఎగిరిఎగిరి వస్తున్నట్లు ఉన్నవి చూడు.

చిన్నపిల్ల:—వార్తలుకాదు. చిన్న చిన్న చేపలు అవి... గోడసందులలోనుండి కాకిపిల్లలు తల్లులకోసము కాకా అని అరుస్తున్నవి. చూసేవా అల్లాపెద్దకాకి, ఎంత చేప ఉందో దాని ముక్కులో! నీకు కనబడలేదూ! అదిగో, చూడు అదిగో. అప్పుడే తినివేసేయి. పెద్దకాకులు తినలేదు, తనకేమీ ఉంచుకోందికాదు చూడే అక్కయ్యా, అది తల్లా.

సుశీల:—తాతమ్మతో, ఏమిటి చెప్పేను?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఎందుకు ఏడుస్తున్నావే?

సుశీల:—ఏడవలేదే. ఆలోచిస్తున్నాను, వచ్చివేసేముందర తాతమ్మను ముద్దాడేనా లేదా?

చిన్నపిల్ల:—ముద్దాడేవు.

సుశీల:—ఎన్నిమార్లో!

చిన్నపిల్ల:—ఒక్కమారే; మనకు వేళ చాలక......

సుశీల:—సుకుమారముగా ముద్దాడి ఉండలేదు కాబోలు

చిన్నపిల్ల:—తొందరతొందరగా వచ్చివేసేము, అక్కయ్యా.

సుశీల:—ఉ. ఉ. బాగాలేదు. కూడదు... తాతమ్మ ఒక్కర్తే ఉంటుంది; ఈసంగతి ఎప్పటికీ నామనస్సులో ఉండిపోతుంది.

మామూలుకంటె ఎక్కువ కోమలముగా ఉండకుండా ఉండి వెళ్లిపోతే, వాళ్లపై ప్రేమ లేకపోవడముచేతనే వెళ్లిపోయేమని వాళ్లు అనుకొంటారు. వారు అలాగు తలచకూడదు; ప్రేమలేదని వారికి నమ్మకముండకూడదు. ప్రేమ మరీ ఎక్కువైనపుడే, కోమలముగా ఉండడానికి ఎక్కువగా జంకుతాము. ఇంతకూ, తప్పేమో. వాళ్లు ఏమి చేసినా, వాళ్లుఉన్నన్నాళ్లూ మనము ఆఖరున చెప్పినమాటే జ్ఞాపకముపెట్టుకొంటారు. మాఅమ్మపోయేముందర నాకు అలాగే అయింది, చిట్టచివరకు ఒకచిన్న నవ్వునవ్వకుండానేపోయింది; నాకెప్పుడూ అదేజ్ఞాపకము ఉండిపోయింది; మాఅమ్మ నవ్వలేదుకదా అని నాకించ. అంతకు పూర్వము చేసినదంతా మరి లెక్కలేదు ...అంతేకాకుండా రూపసినిగురించి ఏమి చెప్పేనో? నాకు జ్ఞాపకములేదు. మళ్లా తాతమ్మను చూడాలి... ఉన్నవాళ్లా, వారిసంగతివారిదే. వారికి ఈసంగతేమీ తెలియకూడదు... కాని ఆమె ఒక్కర్తే ఉన్నది; అమెకోరకు కాదుగదా నేను ఈ గోపురముమీదికి రావడము కిందికి వెళ్లడమున్నూ...చూసేవా, ఇది అసాధ్యముగా ఉంది. రా, మనము వెళ్లి తాతమ్మను చల్లగా, కోమలముగా ముద్దాడుదాము, రా. [నిష్క్రమింతురు.]

రంగము 5.

లోగిట్లో ఒకగది.

తాతమ్మ నిద్రలో ఉంది. సుశీల, చిన్నపిల్ల ప్రవేశింతురు

సుశీల:—[తాతమ్మను లేపి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:—సుశీలా, వచ్చివేసా, ఎంతోసేపటి నుంచీ నీకోసము ఎదురుచూస్తూఉన్నాను.

సుశీల:—తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పినప్పుడు కోమలముగా ప్రవర్తించి వెళ్లలేదని నేను కించపడుతున్నాను, నన్ను క్షమించుము.

తాతమ్మ:—ఏమి, సుశీల, కోమలముగానే ఉంటివే! నీమనస్సులో ఏదో నిన్ను బాధిస్తున్నదిగాని...

సుశీల:— నామనస్సులో ఏమీలేదు. తాతమ్మా, నీవంటే నాకెట్టిప్రేమ ఉందో నీకు తెలియజేయాలని తప్ప మరేమీలేదు.

తాతమ్మ:—నాకు తెలుసునుగా నీ వెన్నో మార్లు నీప్రేమ వ్యక్తపరచినావు; నాకెప్పుడూ సందేహములేదే.

సుశీల:—నిజమేకాని ఇప్పటివరకు నామట్టుకు నాకే తెలియలేదు.

తాతమ్మ:—పిల్లా; ఏదీ దగ్గరగా రాఅమ్మా. ఈపాడుచేతులు పడిపోయిన దగ్గిరనుంచీ, నాకు ఇష్టమైనవారిని కౌగలించుకో లేకున్నానని నీకు తెలుసునుగదా, పోనీ, నీవే కౌగలించుకో, సుశీలా; నీవేదో వింతగా ఉన్నావు ఇవ్వాళ; అందుచేతా నాపై నీకు గలప్రేమ నీకు తెలిసింది అంటావు?

సుశీల:—ఆహా అది కాదు. నాకు ఇంతకు పూర్వమే తెలుసును కాని సాధారణముగా ఒకసంగతి తెలిసియున్నా స్పష్టముగావ్యక్తముకాకుండా ఉంటుందిచూడు. అది అందుచేతనే అకస్మాత్తుగా ఒకనాడు వ్యక్తమై ఉండవలసినంత దయగా ఉండ

లేదనిన్నీ చేయవలసినంత చేయలేదనిన్నీ, చూపవలసినంత ప్రేమ చూపలేదనిన్నీ, ఇవన్నీ ఒక్కమారు స్పష్టముగా తెలుస్తవి. అప్పుడు అంతా మించిపోకుండా ఉన్నప్పుడే తిరిగి ప్రారంభించాలని తోస్తుంది. నాకు తల్లీ తండ్రీ ఎవరూ లేరుగదా తాతమ్మా, నీవుకూడా లేకపోయిఉంటే తల్లి అంటేఏమిటో నాకు తెలిసే ఉండకపోయిఉండును. సుశీలను ఒక్కమారైనా విడిచిపెట్టకుండా పెంచి పెద్ద చేసేవు. నీవు ఉండబట్టే దుఃఖముగా ఉన్నప్పుడు ఎవరివద్దకువెళ్లితే సుఖము కలుగుతుందో తెలుస్తూఉండేది.

తాతమ్మ:—అమ్మా ఆలాగుకాదు. నన్ను విడిచిపెట్టిపోకుండా ఉన్నదానవు నీవే.

సుశీల:—ఎందుకు ఆలాగుచెప్తావు. నాకోసము అంటిపెట్టుకొని ఉన్నదానవు నీవే అని నేనుబాగా ఎరుగుదును.

తాతమ్మ:—నీవు ఈమధ్యాహ్నము ఎందు చేతనోకాని వింతగాను, చాలా నిండుగాను ఉన్నావు; అయినా విచారిస్తున్నట్లు కనబడలేదు.

సుశీల:—నేను ఎప్పుడూకూడా సుఖముగానే ఉన్నాను; సుఖమంటే ఏమిటో నాకిప్పుడు తెలిసింది.

తాతమ్మ:—సుఖము నీకు దూరమైనదని కాదుగదా నీ అభిప్రాయము?

సుశీల:—ఛా, ఎంతమాత్రమూకాదు. నేను ఇప్పుడు కనుక్కోగలిగేను, తాతమ్మా...పోనీకాని నీకు సుఖమేనా చెప్పవిూ.

తాతమ్మ:—ఎప్పుడంటావు?

సుశీల:—ఇన్నాళ్లూ, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:—ఎప్పటిమాటఅంటున్నావు?

సుశీల:—ప్రాణము ఉన్నప్పుడు.

తాతమ్మ:—అందరికీ సంభవించేవిధాన నాకు కూడా దుఃఖముకలిగినదినాలు ఉండేను, కాని నీవు నన్నువిడిచిపెట్టకుండా ఉండడముచేత నాకు ఎప్పుడూ సుఖముగానే ఉండెనని నేను చెప్పగలను.

సుశీల:—నీసౌఖ్యానికి నేనంతకారకురాలనని నీవు తలస్తూఉండకూడదు; ఎందుచేతనంటే నేను ఒకవేళలేకున్నా, రూపసి ఉంటుందిగదా.

తాతమ్మ:—సుశీలా, ఆమెనెప్పుడూ నాకాళ్ల మీదవేసుకొని జోకొట్టలేదే.

సుశీల:—అయినా, నీవామెను ప్రేమించాలి.

తాతమ్మ:—నీకు ఆమెపై ప్రేమ ఉందికాబట్టి నాకూ ప్రేమఉన్నది ఆమెపై.

సుశీల:—అన్నిటికంటె ఎక్కువగా ఆమె యెడల నీకుప్రేమఉండాలి, ఎందుచేతనంటే ఆమెవల్లనే సౌఖ్యమంటే ఏమిటో నాకు బాగాతెలిసింది...ఆమె ఎంతోచక్కనిది. అంతచక్కనిదికాబట్టే ఆమెను నేను ఎరిగిననాటినుండి, కన్నీరుతోనిండిన నేత్రములతో ఆమెప్రక్కను నివసిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా, నీచేతులు ఎందుకే ఇంత వేడిగా ఉన్నవి?

సుశీల:—నాకెంతో సుఖముగాఉంది కాబట్టి.

తాతమ్మ:—నాచిన్నపిల్లా, నీవంటేనాకు సర్వమూగదా అమ్మా.

సుశీల:—తాతమ్మా, నావల్లనీకు ఎప్పుడైనా దుఃఖముకలిగిందా?

తాతమ్మ:—నాకేమీ జ్ఞాపకములేదమ్మా.

సుశీల:—అవును. నీవు జ్ఞాపకముతెచ్చుకో. ఎందుకంటే, మనము ఎవరిని ఎక్కువగా ప్రేమిస్తామో వారికే ఎక్కువగామనము దుఃఖము కలుగజేస్తాముకూడా; తాతమ్మా, నీకు ఎప్పుడుఎక్కువగా నొప్పికలుగజేసేనో, చెప్పుమీ.

తాతమ్మ:—నాకు దుఃఖముకలుగజేసేనని అంటూ నీవు ఏడిచినప్పుడే నాకు ఎక్కువ నొప్పి కలుగజేసేవు. కాని నీతప్పుకాదే అప్పుడు... మరేమీ జ్ఞాపకములేదు.

సుశీల:—మరెప్పుడూ ఏడవను.

తాతమ్మ:—గడియారములోని దిమ్మ ఆడేటట్లు సుఖముకూడా ఇటూఅటూ ఆడుతూ ఉంటుంది. అందుచేత సాధ్యమైనంతవరకూ కన్నీరురానీయకుండా మనము ప్రయత్నము చేయాలి.

సుశీల:—నీవన్నమాటనిజమే. సౌఖ్యము తిరిగీ నీకూవారికీకూడా సమకూడిన తరువాత, వాళ్లని ఒకనాడు నీప్రక్కకూర్చుండబెట్టుకొని, వారికి ఒక అనాధబాలికకథ చెప్పు...

తాతమ్మ:—ఏమిటి అంటున్నావు, సుశీలా?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నాచిన్నతనము రోజులగురించి ఆలోచిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—అవును సుశీల, నేనుకూడా చాలామార్లు ఆచిన్ననాటి రోజులగురించి ఆలోచిస్తూఉంటాను. అప్పటికి ఇంకా నాకీరోగము రాలేదు. నిన్ను ఎత్తుకోగలిగేదానను; నీవెంట పరుగెత్తగలిగేదానను. నీవు ఉండబట్టి మళ్లా తల్లివలె ప్రవర్తించగలిగేను. నీకూ ఒకనాడు ఎప్పుడో వ్యక్తమవుతుంది తల్లిగా ఉండడమంటేఏమిటో; అప్పుడు విసుగుఅన్నమాటే ఉండదు. ఇంతఎందుకు చావువచ్చినాసరే బిడ్డను లాలించేటట్లు లాలిస్తారు....అంతా మెల్లమెల్లగా కొంచెము కొంచెము పోతుంది.

సుశీల:—అవును, తాతమ్మా, దుఃఖము కూడా క్రమంగా పోయిపోయి, తుదకు మరి ఉండదు. కాని మంచిమాత్రము నిలిచి ఉంటుంది, ఉన్నవాళ్లందరూ సుఖముగా ఉంటారు.

తాతమ్మ:—ఎవరన్నారు అలాగు?

సుశీల:—రూపసి చెప్పింది, నేను నేర్చుకున్నాను.

తాతమ్మ:—నీ నేత్రములు ఏమి ప్రకాశిస్తున్నవి?

సుశీల:—[పైకివస్తూఉన్నరోదనధ్వనినిఅణచివేసి] ప్రపంచమంతా నేను ఒక్కలాగే, ప్రేమిస్తున్నాను కాబట్టి నానేత్రములు ఆలాగుఉన్నవి.

తాతమ్మ:—నీవు ఏడుస్తున్నట్లు ఉంది,సుశీలా?

సుశీల:—లేదే తాతమ్మ; ఏవో రెండుచుక్కలుకన్నీరుజారితే, అవి ఆనందబాష్పములే.

తాతమ్మ:—ఏదీ కౌగలించుకో...ఆ, మరింత గాఢముగా, మరింత...నావద్ద ఉండిపో.

చిన్నపిల్ల:—నాకో ముద్దు.

సుశీల:—[చిన్నపిల్లను మెల్లిగా తప్పించి] ఉండు. తాతమ్మ నన్నేముద్దులాడాలి ఇ వ్వాళ. ముద్దులన్నీ నీవే అయేరోజు వస్తుంది ఉండు...తాతమ్మా, ఇక వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా! ఏమిటది! ఎక్కడికి వెళ్తావు?

సుశీల:—వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా, ఉండు. అబ్బా, వెళ్ల వద్దు. నాకిష్టములేదు. నీవు వెళ్ల వాటము కాదు.[లేచి చేతులు చాచాలని ప్రయ త్నముచేస్తుంది కాని చాచలేదు.]అబ్బా, చాచలేను. చూచేవా సుశీలా, నాకు ఇ ష్టములేదు. వద్దు.

సుశీల:—తాతమ్మా, నాకున్నూ, ఇష్టము లేదు... వెళ్తా... రాత్రికులాసాగా నిద్ర పో... కలలేమీ కనవద్దు... వెళ్తా వెళ్తా.

[చెప్పిన, చిన్నపిల్ల చేయిపట్టుకొని, పైకి వెళ్లిపోతుంది.]

తాతమ్మ:—సుశీలా...సుశీలా...

[మెల్లిగా తనలో తాను ఏడుస్తూ ఉంటుంది. వెలుతురు క్రమముగా తగ్గిపోతూ ఉంటుంది]

రంగము 6

లోగిట్లో ఒక వసారా

[చిన్నపిల్లచేయిపట్టుకొని సుశీలప్రవేశి స్తుంది...ఎదురుగుండావస్తున్న రూపసినిచూచి చిన్నపిల్లతోకూడా ఒకపెద్దస్తంబముప్రక్క దాగుంటుంది.]

రూపసి:—[దగ్గరగావచ్చి] నీవా సుశీలా, ఎం దుకుదాగున్నావు?

సుశీల:—రూపసీ, ఎందుకో నాకే తెలియదు ...నీవు ఒక్కర్తవే ఉండాలని నీకు ఉన్నా దని అనుకొన్నాను.

రూపసి:—ఎక్కడికి వెళ్తున్నావు? చిన్నపిల్ల కీ కంటిని చూస్తున్నది. ఏమి, మీరిద్దరూ కలిసి ఏదైనా కుట్రపన్నేరా ఏమిటి?

సుశీల:—ఎవరితోనుచెప్పనని ఖరారుచేసేను.

రూపసి:—చిన్నపిల్లా, ఎక్కడికితీసుకొనివెళ్తు న్నావు సుశీలను? [చిన్నపిల్లమాట్లాడదు] ఏమి, నీవూచెప్పవూ?

సుశీల:—పెద్దవాళ్ల వలె రహస్యముదాచడ ము ఏలాగో చిన్నపిల్లకుకూడా తెలుసును.

రూపసి:—సాయంకాలము కాంతిమైనా, నీవు తెల్లబారినట్లు కనుపిస్తున్నావు, సుశీల.

సుశీల:—నిన్నుముద్దుపెట్టుకోవాలని ఉంది, రూపసి.

[చాలా సేపుఒకరినొకరుముద్దుపెట్టుకొంటారు]

రూపసి:—సుశీలా, నీమోవి ఎంత కోమలం గాను, ఎంతమనోహరముగాను ఉందో.

సుశీల:—నీదిన్నీ రూపసీ,... నాకు చాలా కులాసాగా ఉన్నది.

రూపసి:—ఒక తేజస్సునీపై ఆవరించినట్లున్నది.

సుశీల:—తాతమ్మను చూచేవా?

రూపసి:—లేదు. ఇప్పుడు వెళ్లేదా?

సుశీల:—ఎందుకూ, వద్దు. అవసరము లేదు. నిద్రపోతున్నది...మదనునికొరకు చూస్తున్నావా?

రూపసి:—నీవో సుశీలా?

సుశీల:—అతనిని కలిసినప్పుడు నాతరపున నీవు అతనిని ముద్దాడుము...నేను లేనప్పుడు అతనిని ముద్దాడేదానవు నీవుగదా అని నాకు చాలా సంతోషముగా ఉన్నది... నీవుఅంటే నాకు చాలా అనురాగము సుమా! చూచేవా చిన్నపిల్లకు చాలా తొందరగాఉంది; చూడు నాచెయ్యి పట్టుకొని లాగుతున్నది. రూపసీ, వెళ్తాను. మళ్లా ఇప్పుడే కలుసుకొంటాను.

[చిన్నపిల్ల చెయ్యిపట్టుకొని, పాటపాడుకొంటూ సుశీల వెళ్లిపోతుంది. పాట వినబడక పోగానే రూపసికూడా వెళ్లిపోతుంది.]

రంగము—7

గోపురముమీద

[సుశీల చిన్నపిల్ల ప్రవేశింతురు.]

సుశీల:—చిన్నిపిల్లా, కాలము సమీపించింది. మళ్లా వాళ్లదగ్గిరికి ఇక వెళ్లను, వాళ్లను చూచినవ్వూట మరిఉండదు ... ఎంతచలిగా ఉంది. ఇక్కడ దక్షిణగాలి వేస్తున్నది ఆ కెరటాలమీద వెలుతురు ఏలా గుపడుతున్నదో చూచేవా! పువ్వులు కనబడవు. మనుష్యులమాటలు వినబడవు. ఎక్కడచూచినా నిశ్శబ్దము, విచారము నిండిఉన్నవి...ప్రొద్దున్నకీ, ఇప్పటికీ ఎంత భేదము!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఆపక్షీఏది?

సుశీల:—బాగా చీకటిపడ్డదాకా ఉండాలి. సూర్యుడు బాగా సముద్రము అడుగుకి చేరాలి. వెలుతురు పూర్తిగా పోవాలి. అప్పుడు పక్షి పైకివస్తుంది. ఆపక్షికి వెలుతురంటే భయము; ఎన్నడూ సూర్యకాంతి తగిలి ఎరగదు.

చిన్నపిల్ల:—అయితే అక్కయ్యా, నక్షత్రాలు ఉంటేనో?

సుశీల:—నక్షత్రాలు ఉన్నానరే (ఆకాశము వైపుచూచి) నక్షత్రాలు లేవే; ఆకాశము లోనుంచి పొడుచుకొనిరావాలనికాచి కని పెట్టుకొని ఉన్నవిగదా. అవును మనము తొందరపడాలి; అవి వచ్చివేస్తే మరి కష్టమవుతుంది.

చిన్నపిల్ల:—అబ్బా, చాలా చలిగాఉంది.

సుశీల:—ఇక్కడ కూర్చుందాము! ఈగోడ చాటున గాలి తగలదు. ఆకాశముమీద ఎరుపు రేఖ పోయినదాకా కాచిఉందాము. చూచే సూర్యుడు ఎంతమెల్లిగా అస్తమిస్తున్నాడో! కనబడకుండా సూర్యుడు పోయినతరువాత, పక్షికొరకు నేను వెతు

కుతాను. నాపాలువ నీకుకప్పుతాను, దా; నాకు మరి అక్కరలేదు.

చిన్నపిల్ల:—అంత గట్టిగా దగ్గిరగా ఎందుకు పట్టుకొన్నావు అక్కయ్యా?

సుశీల:—ఏమీలేదు! నా సౌఖ్యము నాకు ఎక్కువైంది. ఈరోజు ఉన్నంత సుఖముగా ఎప్పుడూ నేను ఉండలేదు. చూడు, నావైపు చక్కగాచూడు. నేను నవ్వుతున్నానుకాను? తప్పకుండా నవ్వుతున్నాను. నీవుకూడా ఎందుకునవ్వవు?

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి అంతగబగబ మాట్లాడుతున్నావు?

సుశీల:—అంత తొందరగా మాట్లాడుతున్నానా...మరి వేళలేదు తాపీగా మాట్లాడ డానికి.

చిన్నపిల్ల:—నా పువ్వులన్నీ ఎందుకు తెంపి వేస్తున్నావు?

సుశీల:—ఏమి పువ్వులు? ఇవా! నీవి అన్నమాట మరిచిపోయినాను.

చిన్నపిల్ల:—ఏడవవద్దే, అక్కయ్యా, ఎందుకే.

సుశీల:—ఏడవలేదే. ఏడుస్తున్నానని ఎప్పుడూ నమ్మకు. నేను విశేషముగా నవ్వుతూ ఉండబట్టి ఏడుస్తున్నట్లు నీకు కనుపిస్తున్నది కాబోలు.

చిన్నపిల్ల:—నీకళ్లు ఏడుస్తున్నట్లు ఎందుకు ఉన్నవి?

సుశీల:—నాకళ్లు చేసేపనికి నేనెట్లుపూచీ?... ఒక్కటి జ్ఞాపకముపెట్టుకో. నేను దుఃఖపడుతూ ఉంటినని ఎవరితోనైనాచెప్పినావు అంటే నీకు చాలా చాలారోజులవరకు దెబ్బ లవుతవి. శిక్షతప్పదు.

చిన్నపిల్ల:—ఏమి?

సుశీల:—నీకు తరువాత తెలుస్తుంది. అట్టే మరిప్రశ్నలు అడగకు. నీవు ఇంకా చిన్నదానివి; అందరికీ తెలిసినన్ని సంగతులు నీకుతెలియవు. నీఈడున నేను ఉన్నప్పుడు నాకూ తెలియలేదు. నేను ఏమిచేస్తానో అదికాదు నీకు కావలసినది...చూడు, ఎవరికీ చెప్పకుండా ఉండడము చాలా దుఃఖముగా ఉంటుంది కాబట్టి, ఎవరికైనా చెప్పాలనిఉన్నా, నీతో చెప్పకూడదు.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, సూర్యుడు మరి అగుపడడే.

సుశీల:—ఉండు. కొంచెము సేపు ఉండు. సూర్యుడు పోతూఉంటే, మరొకటి సమీపముగా వస్తూఉన్నది. అది బాగా దగ్గిరగా వస్తే నాకు బాగా కనుపిస్తుంది ... నిన్ను ఇక్కడికి తీసుకొరావడము మంచిపనికాదు కాబోలు. ఎవరైనా ఒకరు రావడము మంచిది; ఎందుకంటే ఇక్కడ ఏమి జరిగిందో వాళ్లు తెలుసుకోవాలని తంటాలు పడతారు. కాని వారికి ఏమీ తెలియకూడదు...చెల్లెమ్మా, నేను ఏమిటి అంటున్నానో నీకు ఏమీతెలియదుగదా...కాని ముందుముందు ఒకనాడు ఇదంతా జ్ఞాపకమువచ్చి నీకు తెలుస్తుంది; ఇప్పుడు నీకు అగుపడ్డా అర్థముకానిది అంతా అప్పుడు

తెలుస్తుంది: అప్పుడు నీకు దుఃఖముకలుగుతుంది. నీవు చూడబోయేది ఎప్పటికీ మరిచిపోలేవు. నీవు పెద్దదానవు అయినతరువాత ఇందుకని ఎన్ని కన్నీళ్లు పెట్టుకొంటావో! నిన్ను ఇది ఎంత దుఃఖపెట్టుతుందోగదా! అందుచేత నన్ను క్షమించమని నిన్ను అడుగుతున్నాను. దీనిసంగతి ముందు తెలిసినప్పుడు నీవు పడేదుఃఖబాధకు నన్ను క్షమించుము.

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా, మళ్లా కాకులు గుంపులుగుంపులు వస్తున్నాయే.

సుశీల:— రేపుకూడా వస్తవి.

చిన్నపిల్ల:— ఊ.

సుశీల:— రేపుకూడా పాడతాయి.

చిన్నపిల్ల:— ఊ.

సుశీల:— పువ్వులు రేపుకూడా విడతాయి.

చిన్నపిల్ల:— అవునే, అక్కయ్యా.

సుశీల:— అయితే ఒకటి అందులో చిన్నది ఎందుకు కావాలి?

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా, ఒక్కసన్నని రేఖే ఉంది.

సుశీల:— అవును. వేళయింది...నీవే తొందర పెట్టుతున్నావు; ఆనక్షత్రములకు కూడా ఓర్మి ఉన్నట్టు లేదు. చిన్నపిల్లా, నాకు చాలాచాలా కులాసాగా ఉంది. వెళ్తానూ.

చిన్నపిల్ల:— నాకూ అలాగేఉంది. వేగిరముగా, మళ్లా నక్షత్రాలు వచ్చివేస్తవి.

సుశీల:— భయపడకు చిన్నపిల్ల; వాటికంటె వారినేను పడను...దా, ఈమూల కూర్చో, చలిగాఉంది, నాషాలువ కప్పుతాను ... నాపైనీకు నిజముగా ప్రేమఉందా? సరేనులే, జబాబు అక్కరలేదు. వద్దు నీవు చెప్పవద్దు...ఇదిగో ఈపెద్దరాయి ఇక్కడ పెడతాను. ఇది దాటిరాకు. ఆ సందున్న చోట నేను వంగుతాను...నేను మరి కనబడకపోతే భయపడకు. మరేమీలేదు. నేను అవతలప్రక్కకువెళ్లేను అన్నమాట. ...నాకోసము కనిపెట్టుకొని కూర్చోకు. మెట్లమీదనుంచి నీవు ఒక్కర్తెవే దిగి వెళ్లు...నేను ఏమి చేసేనో అని నీవు తొంగిచూడకు. గోడదగ్గిరారాకు ...వస్తే నీకేమీ కనబడదు సరేకదా, నీకు శిక్ష కూడా అవుతుంది ... నీకోసము క్రింద ఉంటాను. చిన్న పిల్లా, ముద్దుపెట్టుకో. తాతమ్మతో చెప్పు...

చిన్నపిల్ల:— ఏమిటి చెప్పమన్నావు, అక్కయ్యా?

సుశీల:— ఏమీలేదు...ఏదో మరచిపోయేను అనుకొన్నాను. [సముద్రమువైపు ఉన్న దగ్గిరావెళ్లి, వంగినది.] అబ్బా, ఎంత లోతుగా ఉంది, ఎంతచలిగాఉంది!

చిన్నపిల్ల:— అక్కయ్యా!

సుశీల:— అదిగో, నాకు కనబడినది ... కదలకుమీ.

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి?

సుశీల:—ఉండు...ఇంకా బాగా వంగాలి... చిన్నపిల్లా! చిన్నపిల్లా! రాళ్లు కదిలి పోయినాయి! పడిపోతున్నాను! ఆ!

[గోడప్రక్క జారిపోయినది. పడిపో యిన ధ్వని వినబడినది. బాధ తెలియ జేసేధ్వని ఒకటి లోతునుండి వినబడినది. ఇక నిశ్శబ్దము.]

చిన్నపిల్ల:—[లేచి, ఏడుస్తూ.] అక్కయ్యా! చిన్నక్కయ్యా! ... ఎక్కడ ఉన్నావు?. నాకు భయము వేస్తున్నాది! అక్కయ్యా! ...[గోపురముమీద ఒక్కర్తే ఏడుస్తూ ఉన్నది.]

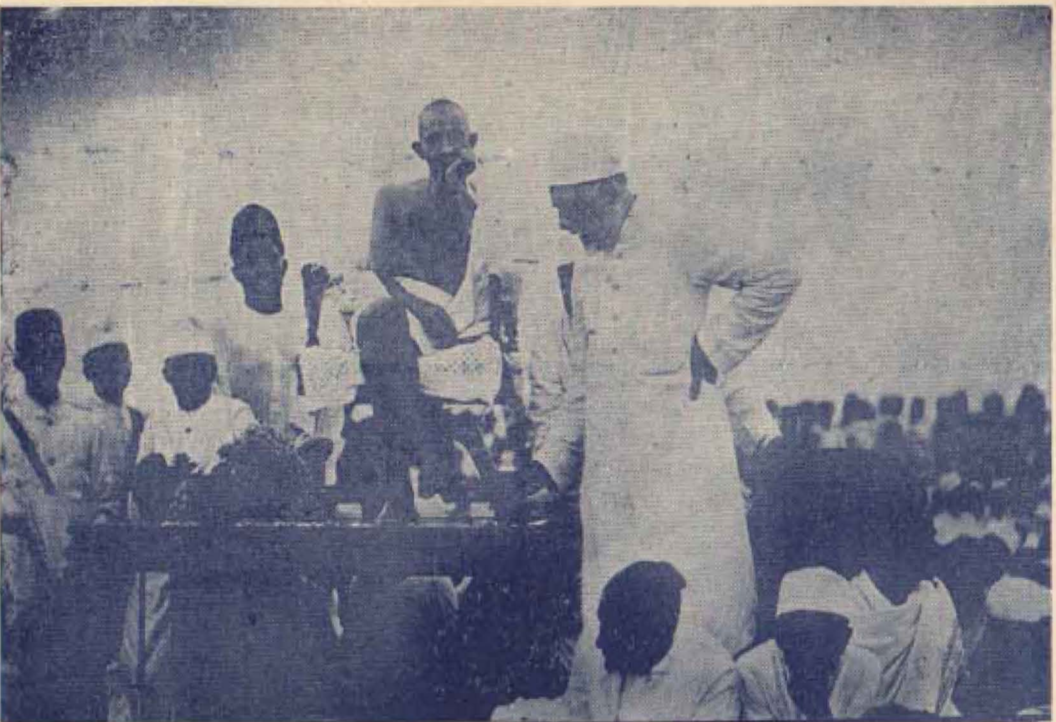

ఋతుసౌభాగ్యము

పేట బాపయ్యగారు

ద్విపద

వండుచుండ లవన్ని మాయమై పోయె
గండుగోయిలలెల్ల గర్వించి కూసె
కారుమబ్బులతోడ గగనతలంబు
కనులపండుగు జేయు గనువారికెల్ల
దరుణశాద్వలములు ధరణిపై నిండి
పసరుకాంతుల దిశల్ బయలు పెట్టెడును
ప్రాణికోటులకెల్ల బర్వమైపోయె
నెచట జూచిన నీర మెలమి గాన్పించు
చెరువులు గుంటలు చెలువొప్పె నీట
నిను డెంతసుముఖుడో యీరోజులందు
"దుక్కులు పదునున దున్నంగవలయు
కాలాన వెదలన్ని కావింపవలయు
తరుణాన వర్షాలు గురిపించి మమ్ము
గగనంపు తల్లిరో కాపాడవమ్మ"
యనుచు లోలోపల నానంద మెసగ
భూదేవినమ్మిన పుణ్యసంతతులు
సేద్యమే వృత్తిగ జీవించుచుతులు
సాధుసంపదయంత స్వాంతముల్ నిండి
మోముదమ్ములయందు మూర్తిభవింప
కరమున మొనకోల కర్రను దాల్చి
కన్నబిడ్డలయట్లు గారాబముగను
కనులలో ధరియించి కాపాడు కొనెడి
పసుల జంటలవెంట బయన మైనారు
ప్రకృతిరో! నీచిత్ర పరివర్తనమున
సకల సౌఖ్యంబుల సమకూర్చు నటులు
చల్లని యీఋతుసౌభాగ్య మొకటె
అఖిలమానవకోటి కాధార మగుచు
అఖిల ప్రపంచంబు నలరింపజేయు

తిరువల్లిక్కేణి సముద్రతీరమున మహాత్ముని మహోపన్యాసము

అధ్యక్షుడు శ్రీ మౌలానా యాకూబ్ హుస్సేనుగారి ప్రారంభోపన్యాసము

ప్రెస్‌ఫోటో బ్యూరో, చెన్నపురి.

మైలాపూరు 'అంజుద్ బాగు'లో మహాత్మునకు తోటవిందు

న్యాయమూర్తి రామేశంపంతులుగారు మహాత్మునకు కుడిప్రక్క నున్నారు

ఏ. రత్నా అండు కో, చెన్నపురి.

కవిజనాశ్రయ విమర్శన ఖండనము

జయంతి రామయ్య గారు, బి. ఏ., బి. యల్.

7-వ సంవత్సరమునం దాంధ్రసాహిత్యపరి
వేములవాడ భీమకవి కృతమని ప్రసిద్ధిగన్న
నాశ్రయమను ఛందోగ్రంథమును బ్రకటించిరి. నే
గ్రంథమునకు "సంపాదకత్వము" వహించి మూల
శముల నిర్ణయించుటయే కాక టీక నొకదానిని
డఁ జేర్చినాఁడను. నేను చేసిన గ్రంథపరిష్కార
ందును, రచించిన టీకయందును దోషములున్నవనియు
ని "నిదివర కెవ్వరును సూక్ష్మముగ విమర్శించి యుం
లేదు" గనుక యాపని నెరవేర్చుభారము తనమీఁదఁ
డినదని తలంచి చిలుకూరి నారాయణరావుగా రొక
మర్శనము రచించి రక్తాక్షిసంవత్సర ఫాల్గుణమాస
భారతిపత్రికలోఁ బ్రకటించినారు. నే నావిమర్శనము
బయలుదేరిన వెంటనే చూచుట తటస్థించినది. విమర్శ
నము కేవల మసంబద్ధము, నిరాధారము, నిస్సారముగ
నున్నది. దానితత్త్వ మిట్టిదని లోకమునకుఁ గొంచెము
తెలుపుట మంచిదని యూహించి యావిమర్శనమునకుఁ
బ్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాను.

నారాయణరావుగారు చేసిన యాక్షేపములు (1) పాఠనిర్ణయమును గుఱించినవి కొన్ని (2) టీకను గుఱించినవి కొన్ని - యీప్రకారము రెండువిధములుగా నున్నవి - పుస్తకాపేక్ష లేకుండ వాదప్రతివాదములు సులభముగా గ్రహించుటకు వీలగునట్లు తొలుతఁ గవిజనాశ్రయములోని మూలభాగమును, పిదప దానిపై నారాయణరావుగారి యాక్షేపమును, తరువాత దానిఖండనమును జూపెదను.

నారాయణరావుగారి మొదటి యాక్షేపము అవతారికలోని మూఁడవ పద్యమును గుఱించినది. ఆ పద్యము

1. మూలము:—

వేములవాడను వెలసిన
భీమేశ్వరు కరుణగల్గు భీమసుకవి నేఁ
గోమటి కేచన మీఁదను
నీమహిఁ గవు లెన్న ఛంద మెలమి రచింతున్.

అని యున్నది. ఈపద్యము క్రింద నీవిధముగా ననఁగా "వేమన వాడయని మాతృక - వేములవాడ, లేములవాడ యని వ్యావహారిక నామములు - ఈగ్రామము హైదరాబాదు రాజ్యములో ...... నున్నది. అందు సుప్రసిద్ధమయిన భీమేశ్వరాలయము కలదు."; అని టిప్పణము గలదు.

ఆక్షేపము:—

"మాతృక వేమనవాడ: దిద్దుబాటు వేములవాడ, వేములవాడ, లేములవాడయని వ్యావహారిక నామములు అని అడుగున సూచన—గ్రామనామములలోకూడ మాతృకలో మార్చుటకు వీరికి స్వాతంత్ర్యమేమో? వేమనవాడ యను గ్రామమాకాలమునుండి యుండకూడదా? వేములవాడభీమకవి ఈగ్రంథమును రచియించి యుండునని వీరికి గట్టినమ్మక ముండుటచేత ఈదిద్దుబాటు జరిగినది" అని.

ఖండనము:—

అవును. గ్రంథము భీమకవి కృత మనునమ్మకము నాకుఁగలదు—నానమ్మకమెట్లున్నను, అవతారికా పద్యముల యుద్దేశమదియేకదా! కేచన రచించినట్లుగా భీమకవి యీగ్రంథమును రచించెనని చెప్పుటయే యీపద్యముల ప్రయోజనము. భీమకవియింటి పేరు వేములవాడవారనియు నతఁడు వేములవాడ గ్రామనివాసియనియు నన్నిమతముల వారి యభిప్రాయము. వేములవాడ గోదావరీ మండలములోనిదని కొందఱును, కరీంనగరము మండలములోనిదని కొందఱును చెప్పుచున్నారు; గాని, గ్రామనామము వేములవాడయనుటలో నభిప్రాయభేదము లేదు. వేమనవాడ యను నామమింతవరకుఁ బుట్టలేదు. వేములవాడలు రెండును తెలుఁగుదేశములో నున్నవి. భీమకవియుఁ దెలుఁగు

దేశమువాఁడే. అవతారికా పద్యములొక్క ప్రతిలోమాత్రమేయున్నవి. అదియైనను అరవదేశమందు దొరకినది. దానిలో వేమనవాడయను పాఠముగలదు. ఆపాఠము వ్రాయసకాని ప్రమాదమువలనఁ బుట్టినదని చెప్పకతప్పదు. అరవదేశమందీ ప్రతివ్రాసినవానికి గ్రామనామము వేములవాడయో వేమనవాడయో తెలియకుండుట యసంభవముకాదు. భీమకవియే యాపద్యములరచించినయెడల వేమనవాడయని ప్రయోగింపఁడుకదా! కవిప్రయుక్తపాఠమేదియో కనిపెట్టి, యది తప్పైనను ఒప్పైననుసరె, దానిని గ్రహించుట గ్రంథసంస్కర్తధర్మము. కావున నిచ్చట వేమనవాడను వేములవాడగాదిద్దుట న్యాయమే-వేమనవాడ పాఠమే మంచిదనుబుద్ధిమంతులు బయలుదేరినయెడల వారియుపయోగార్థమా పాఠముగూడ సూచింపఁబడినది:—

నారాయణరావుగారి రెండవ యాక్షేపమునకు మూలమయిన 6-వ యవతారికా పద్యము:—

2. మూలము:—

రేచనసంతోషింపఁగ
భూచక్రములోన భీమపురహరు కృపచే
నేఛందము సుకవుల (‘లు’తప్పు) బ్రదు
కేఛందము తెరువుదాని నేరచియింతున్.

అనియున్నది.

“సంతోషింపఁగ”నన్నచో మాతృకలో “సంతోషిల్లఁగ” యని యున్నట్లు టిప్పణములోఁ జూపఁబడినది.

ఆక్షేపము:—

“నన్నయభట్టులోనే “సంతోషిల్లు” అని ప్రయోగములు గలవు. తర్వాతి కవులలో యీప్రయోజనము (?) బహుళముగా నున్నది.” అని యాక్షేపము—

ఖండనము:—

కవి “సంతోషింపఁగ” యని ప్రయోగించియుండుననునూహతోనే యీసవరణ చేయఁబడినది. ఇది స్వల్పవిషయము. గనుక విస్తరించి చర్చించుట యనవసరము.

3. మూలము:—

పై పద్యమందే “సుకవుల (బ[illegible] అన్నచోట మాతృకలో “సుకవులు బ్రది[illegible] యున్నదని టిప్పణమునఁ గలదు.

ఆక్షేపము:—

దానిపై నారాయణ రావుగారి [illegible] మును చూడుఁడు—

“బ్రదికే” అనేరూపము గ్రాంథికము కాద[illegible] “చ ఛ” లకు ప్రాసకూడకనిన్నీ వీరనుకొనడముచేత [illegible] గిన దీ దిద్దుబాటు.” ఇందు రెండాక్షేపములున్నవి.

మొదటిది “బ్రదికే” యను రూపము సాధువయి[illegible] నను, సాధువుకాదని నేను దిద్దినానని. ఇది ముందు విచారింతము—

ఖండనము:—

“బ్రదికే” వంటి రూపములు కుప్పలు తిప్పలుగ సుకవుల గ్రంథాలలో నున్నవని నారాయణ రావుగారు వ్రాసినారు. ఉదాహరణములేవియు నిచ్చియుండలేదు. ఆరూపము సాధువనియు, కడపటి ఎత్వమునకు విడిగా స్వరయతి కలదనియు నారాయణరావుగారు ఋజువుపఱచినప్పుడొప్పుకొనవలసినదే కాని, యీదిద్దుబాటునకది యొక్కటియె కారణముకాదు. మాతృక పాఠమును బట్టి ‘తెరువు’ అను శబ్దమునకన్వయము కుదురలేదు. ‘ఛందము తెరువు’ అని సమాసము సత్కవి చేయఁడు. తెరువునకు విడిగా నన్వయము లేదు. దిద్దిన పాఠములో సయితము అన్వయక్లిష్టత కొంచెము లేకపోలేదు. కాని మాతృకలోని పాఠమునకంటె మేలు. దిద్ది పద్యమునకర్థము లేకుండఁ జేసినానఁట. పండితులకర్థము తెలియకపోదని నానమ్మకము.

1. “చ, ఛ” లకు ప్రాసము కూడదనుకొని యీసవరణచేసినానని యింకొక యుపపత్తి కల్పించి, వర్గ ప్రథమ ద్వితీయాక్షరాలకును, తృతీయ చతుర్థాక్షరాలకును ప్రాసమైత్రికలదనిచూపుటకేమేమో వ్రాసి “రామయ్య పంతులుగారు “చ, ఛ”లకు ప్రాసము కూడదనుకొని కవిజనాశ్రయములోని పద్యమును దిద్దినారు” అని ముగించినారు. ఈ వ్రాఁత నారాయణరావుగారు

ఎట్లు వ్రాసినారో తెలియదు. దిద్దిన పద్యములో మొదటి రెండు పాదములలోను ప్రాసస్థానమందు "చ" కారమున్నది. మూఁడునాలుగు పాదములలో "ఛ" కారమున్నది. ఇది "చ, ఛ" లకు ప్రాసయయినదికాదా!

5. మూలము:—

7, 8 పుటలయందుగల నీ టిప్పణ మున్నది,— "ఈ (22 వ) పద్యమునకు ముందు చ, జలలో నీ క్రింది పద్యములు రెండునుగలవు.

(1) చను మగణము శ్రీనాథా
యనిన ముకుందా యనంగ యగణము రగణం
బనవొప్పు మాధవాయనఁ
జనునో వరదాయనంగ సగణం బుచుక్.

(2) తగణము శ్రీకృష్ణయనఁగ
నగు జగణంబును మురారి యనఁగా జగతిన్
భగణము శ్రీపతియనఁగా
నగణంబగు నృహరియనఁగ నలినదళాక్షా!

ఇందు మొదటిపద్యము అనంతుని ఛందమునందును గలదు. జైనుఁడగు కవి విష్ణు ప్రతిపాదకములగు పద్యముల రచించుట యసంభవము. కనుక యీపద్యములు ప్రక్షిప్తములని యూహింపఁదగును." అని

ఆక్షేపము:—

"ఇంతేకును కవి శ్రీనాథా.................. అనుపదములను ఆయా గణముల కుదాహరణములుగా చూపియున్నాఁడే కాని తన మతమును ప్రతిపాదించ లేదే. పోనీ; తాను జైనుఁడనను అభిమానము కవికుండెనేమో అనిన తనవిషయమై "వాక్స్త్రీ వల్లభ............ అను(?) మొదలైన విశేషములను చెప్పుకొనియే ఉన్నాఁడు. కవిజైనుఁడైనంత మాత్రమున విష్ణువుపేరుకూడ తలఁపఁగూడ నంతపట్టుదల ఉండక పోవచ్చును.........." అని.

ఖండనము:—

పూర్వోదాహృతపద్యములు రెండును విష్ణు పరములని నారాయణరావుగారు రొప్పుకొన్నారు. కావున నావిమయము చర్చింపనక్కఱలేదు. ఆరెంటిలో మొదటి పద్యము అనంతునిఛందమునందున్నది. కవిజనాశ్రయకర్త ముందువాఁడా, అనంతుఁడు ముందువాఁడాయను వాదము ప్రస్తుతము విడిచిపెట్టి విచారింపఁగా కవిజనాశ్రయము నుండి యనంతుఁడైనను, అనంతుని ఛందోదర్పణము నుండి కవిజనాశ్రయకర్తయైనను ఆపద్యమును సంగ్రహించి యుండవలెను. కవులిద్దఱు నాపద్యము నేయొకరికిఁదెలియ కుండ నింకొకరు రచించుట యసంభవము. అట్టికవు లా పద్యమువంటి పద్యమును జెప్పలేక యొకరిపద్య మింకొక రపహరించిరనుట యతిసాహసము. ఆపద్యము ఛందోదర్పణమునందుండుట మిక్కిలి యుచితము. కవిజనాశ్రయ మందుండుట యుచితముగాదు. కాఁబట్టి యీపద్యము ఛందోదర్పణములోనిదనియు, లేఖకు లెవ్వరో ప్రమాదమున కవిజనాశ్రయమందుఁ గలిపిరనియు నూహింపక తప్పదు. రెండవపద్యముకూడ విష్ణుపరమే కదా! అందు సంబోధనముకూడ విష్ణువకే కదా; కవిజనాశ్రయములోని సంబోధనములన్నియు రేచనకేగాని దేవతలకు లేవు. ఆ పద్యము కవిజనాశ్రయములోనిదని చెప్పుటెట్లు? జైనుఁడగు రేచనకు వైష్ణవమతమందు ద్వేషము లేకపోవచ్చును గాని యన్యదేవతాపరముగాఁ బద్యములుచెప్పుట యసంభవము.

6. ఆక్షేపము:—

"వాక్స్త్రీపత్నీ వల్లభా, శ్రీసంసేవ్య వక్షా" ఇత్యాది సంబోధనలు గ్రంథమం దచ్చటచ్చటఁ గలవు. అవి దేవతాప్రతిపాదకములు కావా? యని యింకొక యాక్షేపము.

ఖండనము:—

నారాయణరావుగా రుదాహరించిన సంబోధనలలో నొకటి రెంటికిఁ దప్పఁదక్కిన వానికి మనుష్యపరముగా నర్థము చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పుటే యుచితము. అట్లుచెప్పక "వాగ్వధూవల్లభా" యనఁగా బ్రహ్మ యనియు, "శ్రీనివాసా" యనఁగా విష్ణువనియు నర్థము చెప్పినయెడల కృతిపతి యొకప్పుడు బ్రహ్మయు నొకప్పుడు విష్ణువును గావలసి వచ్చునుగదా! అయినను, నేను కనిపెట్టినవి గాక మఱికొన్ని ప్రక్షిప్తములు గ్రంథమం దుండవచ్చును.

7. ఆక్షేపము:—

పూర్వోదాహృతాక్షేపమును విస్తరించి వ్రాసి చివర "శ్రీపాదపంకజావాసమధుకరుండు" అను దానికి "జినపాద" అని దిద్దినారని మాకుసందేహము. (పుట 66)" అను వాక్యముతో ముగించినారు. 66 పారటలో ఎత్తుగీతి.

"శ్రీసమేతుండైన జినపాదపంకజా
వాసమధుకరుండు వాసవప్ర
హాసభాసిశేఖర జనవద్యుఁ డక్కవి
ప్రాసనీసమునుమఁ బరఁగఁ జెప్పె." అని యున్నది.

1 ప్రతిలో మొదటిపంక్తిలో శ్రీపాదయను పాఠమున్న దని యడుగున టిప్పణమున్నది.

శ్రీపాదయను పాఠమును తీసివైచి మాతృకలలో నెచ్చటను లేని జినపాదయను పాఠము నేను కల్పించినా నని నారాయణరావుగారి వాదము.

ఖండనము:—

"శ్రీపాద" యనుపాఠము ౧ ప్రతిలో మాత్రమే యున్నదని వ్రాసితిని గదా. తక్కిన ప్రతులలో "జిన పాద" యను పాఠమున్నదనియే కదా దీనికర్థము. ఆ ప్రతులు నారాయణరావుగారు చూచినారా? వానిలో నీపాఠమున్నదా లేదా? లేనిచో "సందేహ" మేల స్పష్టముగానే చెప్పవచ్చునే. ఉన్నచో నాపాఠము నేను కల్పించి నానన్నమాట యసత్యమే కదా! అనుమానము కలిగినప్పుడు తన్నివృత్తిఁజేసికొనుట కుపాయములుండఁగా వాని నిరాకరించి "ఇది కల్పితము, అది యబద్ధము" అను మాటల నేమిగా భావింపవలయునో వివేకులు నిర్ణ యింతురుగాక.

8. ఆక్షేపము:—

"పుట. 21 లో ప్లుతయతి కుదాహరణముగా భాస్కరరామాయణములోని "ఏజనకాత్మజన్" అనుప ద్యమును కవిలక్ష్యముగా నిచ్చినట్లొక ప్రతిలోనుండగా పంతులవారు దానిని తొలఁగించినారు. పుట- 26 లోని వచనమును పద్యములును "కావ్యాలంకార చూడామణి యందుఁగూడ గన్పట్టుచున్నవి, కావున నిందుఁ బ్రక్షిప్త ములైనవేమోయని సంశయింపఁ దగియున్నది." అని వ్రాసియుఁ గ్రంథమునుండి తొలఁగింపక విడిచినారు. వీరిట్లు చేయుటకు కవిజనాశ్రయకర్త భాస్కరునికిని, విన్నకోట పెద్దన్నకును తరువాతివాఁడైపోవునేమో అనుభయము తప్ప మఱియొక కారణము కానరాదు." అని.

ఖండనము:—

ఆపద్యములు ప్రక్షిప్తములనుటకు ముఖ్యకారణము పీఠిక 17 పారటలో నిట్లుచెప్పియున్నాను. "కవిలక్ష్య లక్షణములురెంటిని తానే చెప్పెనుగాని యితరులు రచించిన పద్యములు లక్ష్యములుగాఁ దెచ్చికొనియుండలేదు. వికటకవులు కొన్ని వింతలుకల్పించి కవిజనాశ్రయమునఁగ లిపినారని యప్పకవి వ్రాసినది యథార్థము" అని కవిజనాశ్రయమందు, ప్రక్షిప్తము లున్నవన్నవాఁ డప్పకవి యొక్కఁడేకాదు. అతనికిఁ బూర్వుఁడయిన వెల్లంకి తాతంభట్టు కవిచింతామణిలో నిట్లుచెప్పెను.

"భీమన యఖండంబు మొదలైన కొన్నిపరులకు లక్షణలక్ష్యంబులు చెప్పఁడు. వానికిఁ గొందఱు ప్రజ్ఞ లవదుర్విదగ్ధ లసంగతంబుగాఁ జేనిచి తగిలించినారందున నతని యంకితంబులు లేవు గావున వానిని బ్రమాణీకరింప వలవదు"

మూలము:—

54-వ పారటలో కాకుదోషమున కుదాహర ణము

వెలయఁగఁ * జెఱకువిలుకొని
యలకమ్ములు చేతఁబట్టి యంగజుఁడు విరా
హులనేరుము నేర్పకడిమిన్
దొలమెలయఁగ ననిన్ గాకు దోషంబయ్యెన్.

అనుపద్యమునిచ్చి పారటయడుగున 7-వ టిప్పణ మున "మూలములో జిగురాకనియున్నదిగాని యది పొర పాటు" అని వ్రాసినాను.

ఆక్షేపము:—

దీనిపైయాక్షేప మిట్లున్నది.

* చెఱకు అనుపాఠము నేను కల్పించినదిగాదు. ఇతర పాఠాంతరములతోఁ గలిసి కొన్ని ప్రతులయందున్నది. చూ. 6వ టిప్పణము.)

"పుట- ౩౪ లో 'జలయం(గఁ (చెఱకు) విలుగొని' అనుకందపద్యపాదమును జూపుచున్నాఁడు. మూలములో 'చిగు రాకు' విలు అని యున్నదట. అది పొరపాటట. ఎందుచేతనో? తెనుగు కవులు మన్మథుని 'చిగురాకువిలుకాఁడు చిగురువిలుకాఁడు, చిగురు విలుతుఁడు,' అనివర్ణించియే యున్నారే! 'చిగురాకు విలుకానిచేతి చక్రమురీతి' అని శశాంకవిజయము 3-వ ఆశ్వాసము. ఇట్లే ఎన్నైన ఉదాహరణము లీయవచ్చును. పోనీ, మీరుచేసినసవరణ అయినా బాగున్నదా? 'చెఱకు' అని వ్యవహారము, ప్రయోగములు. 'జలయంగఁ జెఱకువిలుగొని' అని సవరణ చేసిన ఒకరీతిగా నుండియుండును."అని

ఖండనము:—

చిగురాకుశబ్ద మపశబ్దమనియు- చెఱకు శబ్దము సుశబ్దమనియుఁ బొరఁబడి నేను పాఠము దిద్దినానని నారాయణరావుగారి నిశ్చయము. నారాయణరావుగారికి ఈ పద్యము దోషమున కుదాహరణము, దోషమున కుదాహరణముగా దుష్టరూప మేకదా యియ్యవలసినది. ఆసందర్భమున తిప్పే యొప్పు. ఈదోషమునకే యనంతుఁడు చెప్పిన పద్యము చూడుఁడు:

"క. పాలుపుగఁ బోగానదండను
లలన ముడిచినన్ మకారలాంఛనుఁ డొండెన్
జలమునఁ జెఱకువిల్లన
నలవిదుదలఁ గాకుదోషమండ్రు ముకుందా.

9. ఆక్షేపము:—

ఆ భీమకవి గోదావరీమండలము వాఁడా, లేక నైజాముదేశమువాఁడా యనువిషయమునెత్తుకొని "భీమన నైజామురాష్ట్రమువాఁడను ప్రతీతి శ్రీరామయ్యపంతులు గారాప్రాంతములవారియొద్దనుండి ఉత్తరములను బయలు దేరతీసినతరువాత వచ్చినదిగాని అంతకుపూర్వము లేదు. ఇట్టి 'ఉత్తరములను' పుట్టించియే పంతులుగారు ఓరుగల్లు వాదములో కొంతవరకును కృతకృత్యులైరి. వారి ఓరుగల్లువాదము సరియైనదని కాని, కాదని కాని, యిచ్చట చెప్పుట మా ఉద్దేశము కాదు. ఆవిషయమై మఱియొకసారి ముచ్చటింతుము. పూర్వకాలపు నిదర్శనములను చూపక వాదములో కక్షవహింపగలవారి 'ఉత్తరములను' పుట్టించుటమాత్రము సరికాదని మనవిచేయుచున్నాము." అని నారాయణరావుగారు వ్రాసిరి.

ఖండనము:—

ఈ యాక్షేపములో రెండపవాదములు గర్భితములయియున్నవి. ఈయుత్తరములలోని విషయము లసత్యములనియు, వేములవాడవారులు కల్పించిరనియు నొకటి, ఆ కల్పనకు నేను కారకుఁడనని యొకటి. ఈ యుత్తరముల యుత్పత్తినిగూర్చి పీఠిక 10-వ పొరటయందుగల నేనిట్లు వ్రాసినాను. "భీమకవి వెలిగందలప్రాంతమువాఁడైనట్లుగ నచ్చటఁ బ్రమాణములేమైన నున్నవేమో తెలిసికొనిరావలయునని పరిషత్పక్షమున 1915 సం. జూలై నెలలో దూపాటి తిరుమల వేంకటరమణాచార్యులుగారిని బంపఁగా నాయన వేములవాడ గ్రామనివాసులలోఁ గొందఱచే నొకపత్రము వ్రాయించి తెచ్చెను. ఆపత్రములోని భాగములే పైనుదహరింపబడినవి." అని.

వెలిగందల వేములవాడ ప్రాంతమందు భీమకవి యాదేశమువాఁడని ప్రతీతియున్నప్పుడు దాని కక్కడివారు వ్రాసినయుత్తరము లేప్రమాణము కాకపోయినచో నట్టిప్రతీతి యున్నదని నేను చెప్పినమాట ప్రమాణమునా, నారాయణరావుగారికి! ఈయుత్తరముల నెందుకుఁ బ్రమాణములుగా గ్రహించినాఁడనో చూడుఁడు—"వీరు వ్రాసినవంతయు విశ్వాసపాత్రమని చెప్పుట కవకాశము లేదు గాని, భీమకవి యాప్రాంతము వాఁడను ప్రతీతి యచట నిప్పటికి నున్నదనుట కిది ప్రబల ప్రమాణము కాకపోదు" అని వ్రాసినాను—దీనికిఁ బండితులేమందురో యందఱకును విదితమే.

10. ఆక్షేపము:—

భీమకవి గోదావరీ మండలమువాఁడా, కరీం నగరము మండలమువాఁడా యనువిషయమును గొంతచర్చించి నారాయణరావుగారు చివరకిట్లు తేల్చినారు:

"ఇప్పటికి తేలిన అంశములివి: గోదావరిజిల్లాలో వేములవాడ ఉన్నది. కరీం నగరము జిల్లాలో వేములవాడ ఉన్నది. ఇచ్చట ద్రాక్షారామ మున్నది; అచ్చటను ధాక్షారామమను వాడుక పురాణములలో నున్నది. ఇక్కడ భోగస్త్రీలున్నారు; అచ్చటను ఉన్నారు.

ఇచ్చట జైనులుండే వారు; అచ్చటను ఉండేవారేమో? ఇక్కడ అప్పలవారున్నారు. అక్కడ అప్పలవారున్నారు. ఇక్కడ భీమేశ్వరాలయమున్నది. అక్కడను భీమేశ్వరాలయ మున్నది. భీమకవి యిక్కడి వాఁడని యిక్కడి ప్రతీతి అనాది. అక్కడివాఁడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరినది. రాజరాజనే వాఁ డిక్కడ నుండే వాఁడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడ మున్నది. సారంగధరకథ అక్కడిదే అని అక్కడి ప్రతీతి అట - ఇచ్చటిదే అను ప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు. ఈసారంగధరకథ ఏప్రాంతమున కా ప్రాంతములోనే తయారగుచున్నది. ఇక నేమిగతి ? భీమకవి యెక్కడివాఁడు ?" అని.

దీనిలో నపసిద్ధాంతములు నప్రమాణ వాక్యములు నెన్నియున్నవో చూడుఁడు: "ఇచ్చట జైనులుండేవారు; వారు అచ్చటను ఉండేవారేమో!" అట. ఈ వాక్యమందు ఇచ్చటకు'అచ్చట' యనియు, 'అచ్చట'కు 'ఇచ్చట' యనియు మార్చినచోఁ గొంతవఱకు సత్యమునకు సరిపోవును. గోదావరీ మండలమందు జైనులుండెడివారనుట కనుమానప్రమాణమే ప్రమాణము, కరీంనగరము మండలమం దిప్పటికిని జైనకోవెల్లు గలవు. ఈవిషయమును నారాయణరావుగారు తెలుసుకొనుటచేసినారు,

ఆక్షేపము:—

భీమకవి యిక్కడివాఁడని యిక్కడి ప్రతీతి; అక్కడివాఁడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరినది,

ఖండనము:—

అక్కడవాఁడను ప్రతీతి యిప్పుడు బయలుదేరిన దెచ్చట ? ఇక్కడ అనఁగా గోదావరీ మండలమందు. కరీంనగరము ప్రాంతమందదియనాదియే, ఏ దేశమందా దేశమువాఁడను ప్రతీతియనాదిగానేయున్నది.

ఆక్షేపము:—

"రాజరాజనే వాఁడక్కడనుండే వాఁడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడమున్నది.

ఖండనము:—

చరిత్రాధారము నారాయణరావుగారికిఁ దెలియదుగాని లేకపోలేదు. రాజరాజువాఁడుపుట్టిన శాసనముల ప్రతిబింబములు నాయొద్దనున్నవి. కావలసినచో నారాయణరావుగారికిఁ జూపెదను. ఆరాజరాజుచేఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినది యాగ్రామమందలి రాజరాజేశ్వర లింగము.

ఆక్షేపము:—

"సారంగధరకథ ఇచ్చటిదే అనుప్రతీతి ఎప్పటి నుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు."

ఖండనము:—

దానికిఁ జరిత్రాధారములు నారాయణరావు గారికిఁ గనుపడినవా? వేఁగీదేశపు రాజగు రాజరాజునకు సారంగధరుఁడను కొడుకుగాని చిత్రాంగియను భార్యగాని యున్నట్లు శాసనములందెచ్చటను లేదు. ఈకథ చరిత్రమునకు విరుద్ధమే.

11. ఆక్షేపము:—

"భీమకవి ప్రతాపరుద్రుని కాలములో నున్నవాఁడని చెప్పుటకుఁగల కారణములు కొన్ని మంచివి లేక పోలేదని వ్రాసి నారాయణరావుగారు దానినిట్లు వివరించినారు. "చక్కదనంబు దీవియగు సాహిణిమారుఁడు" అను పద్యమును రామయ్యపంతులుగారు తగిన కారణము చూపక,అప్పకవిని ధిక్కరించి విడిచిపెట్టినారు. ఇదిమాకు సమంజసముగా కాన్పించలేదు.

అప్పకవి యొకసందర్భమున ప్రామాణికుఁడును మఱియొక సందర్భమున అప్రామాణికుఁడును నగుచుండవలయునా ? అదియు మనసిద్ధాంతమును బాధించునట్లు నేనా ?,

ఖండనము:—

"చక్కదనంబుదీవి" యను పద్యమును నేను తగిన కారణముచూపకయే అప్పకవిని ధిక్కరించి విడిచిపెట్టినానట. నేనా పద్యమును విడిచిపెట్టలేదు. అది భీమకవి చెప్పియుండఁడని సిద్ధాంతముచేసినాను. దీనికి నేను జూపిన హేతువులు చూడుఁడు.

ఉ. చక్కదనంబుదీవియగు సాహిణిమారుఁడు మారుకై
వడిం, జొక్కపడంగలండు బలమున్ బలమున్ గలయా
చళుక్యపుం,జొక్కనృపాలుఁ డుగ్రుఁడయి చూడ్కుల

మంటలురాలఁజూచినవ్, మిక్కిలి రాజశేఖరుని వీఁడికి వచ్చిన కీర్తివోవునే.

అనిచాటువు భీమకవిచెప్పినట్లూహించి సాహిణిమారుఁడు ప్రతాపరుద్రుని కాలములోనుండినట్లు సోమదేవ రాజీయమునఁ జెప్పఁబడియున్నదనియు నందువలననాతఁడును భీమకవియుఁగూడఁ బదునాల్గవ శతాబ్దాదియందుండినవారని నిశ్చయింప వలసియున్నదనియు (వీరేశలింగముగారు) వ్రాసినారు. ఈపద్యము భీమకవిచెప్పిన దనుటకు అప్పకవి సాక్ష్యముతప్ప వేఱొకసాక్ష్యము లేదు. అప్పకవి భీమునకాలమువాఁడు గాఁడు. సాహిణిమారుని కాలమువాఁడును గాఁడు. వారిరువురకు నెంతో తరువాతివాఁడు. నన్నయభట్టాంధ్ర శబ్దచింతామణి కలియుగమున కాదిని రచియించె నని వ్రాసిన యాతఁ డితఁడే. ఈత డన్నమాత్రాన నాపద్యము భీమన రచియించినదే యని యెట్లువిశ్వసింపవలెనో తెలియదు. ఈయప్పకవియేకదా భీమకవియు నన్నయభట్టును సమకాలికులని వ్రాసెను. దానికిని దీనికిని నెట్లు సమన్వయము చేయవచ్చును. ఇట్టి సాక్ష్యమునుబట్టి తీర్మానములు చేసినయెడల సత్యము తేలదు. ఈ కారణములు నారాయణరావుగారి దృష్టిచేత "తగిన" కారణములుకావఁట.

12. ఆక్షేపము:—

"ఇక ఘనుఁడనే (వేములవాడ వంశజుఁడ... వెలుంగాధీశ (తెలుంగాధీశ, కళింగాధీశ) యను పద్యముపై రామయ్య పంతులుగారు చేసిన చర్చను కొంత విచారింతము" అను వాక్యముతో నారాయణరావుగారింకొక యాక్షేప మారంభించినారు. ఈ విషయమై నేను వ్రాసినదానిని నిందు సమగ్రముగానెత్తి వ్రాయుచున్నాను.

ఇక భీమకవికాలమును నిర్ణయింప వలయును. పూర్వోదాహృతమగు—

మ. ఘనుఁడన్ వేములవాడ వంశజుఁడ
దాక్షారామ భీమేశ నం
దనుఁడన్ దివ్యవిషామృతప్రకట
నానా కావ్య ధుర్యుండ భీ
మన నాపేరు వినంగఁ జెప్పితిఁ
గళింగాధీశ కస్తూరికా
ఘన సారాది సుగంధ వస్తువులు
వేగందెచ్చి లాలింపురా.

అను పద్యము మూఁడవ పాదములోఁ గొంచెము పాఠభేదముఁ గల్పించి యదియే ముఖ్యాధారముగా భీమకవి నన్నయభట్టుకంటెఁ బూర్వుఁడని గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారును, ఈపద్యమును మఱికొన్ని పద్యములను నాధారముచేసికొని భీమన పదునాల్గవ శతాబ్దమువాఁడని కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారును వ్రాసినారు. ఈరెండు మతములు గూడ నసమ్మతములే. శ్రీరామమూర్తిగారి పాఠముప్రకారము పైపద్యములో "భీమన నాపేరు వినంగఁజెప్పితి వెలుంగాధీశ" యని యుండవలయును– "వెలుంగాధీశ" యనఁగా "విమలాధీశ" యని యర్థమఁట. విమలాధీశుఁ డనఁగా రాజనరేంద్రుని తండ్రి యఁట– ఈహేతువుచే భీమన నన్నయభట్టుకంటెఁ బ్రాచీనుఁడఁట. ఈవాదమం దెన్నిదోషము లున్నవో చూడుఁడు. రాజనరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుఁడు గాని విమలాధీశుఁడు గాఁడు. విమలాధీశుఁడవ విమలాదిత్యుఁ డెట్లగునో తెలియకున్నది. విమలాధీశుఁడన నర్థమేమి? ఇదియొకదోషము. విమలాధీశునకు వెలుంగాధీశుఁ డను పేరెట్లు కలిగినదో తెలియదు. తెలుంగు రాయఁ డనినట్లు వెలుంగు రాయఁడని కాని వెలుంగురాజని కాని రూఢనామ మున్నదా? లేదు. విమలశబ్దము విశేషణము. వెలుఁగుశబ్దము విశేష్యము. ఈరెంటికి నర్థములో భేదమున్నది. భీమనవంటి మహాకవి విమలాదిత్యుని సంబోధించు నవసరమున నతనికి సరియైన పేరు పెట్టియే పిలుచును గాని యిట్లవకతవకగా నేల మార్చును. ఇది రెండవ దోషము—

వెలుంగాధీశ యనునప్పుడు సంధి యెట్లుకుదిరినది? వెలుంగు + అధీశ, యనిగదాపదచ్ఛేదము. సంస్కృతసమాసముచేసినచో "వెలుంగ్వధీశ" యని కావలయును. తెలుఁగు సమాసముచేసినయెడల "వెలుంగధీశ" యగును. వెలుంగ + అధీశ" యని రెండుపదములు సంబోధనాంతములే యన్న పక్షమున "వెలుంగయధీశ" యని యుండవలెను. "వెలుంగాయధీశ" యని యుండిన నుండవచ్చును. ఏవిధముగాఁ

జూచినను "వెలుంగాధీశ" యని కానేరదు. ఇది మూడవ దోషము. త్రిదోషసహితమయిన యీవాదము శ్రీరామమూర్తిగారి మనస్సున కెట్లునచ్చినదో తెలియకున్నది.

ఈపద్యములో "వెలుంగాధీశ" యనుటకు బదులుగాఁ "తెలుంగాధీశ" యనుపాఠమును జెప్పి, తెలుంగురాయఁడు 14-వ శతాబ్దమువాఁడు గావున భీమకవియు నాకాలమువాఁడే యని వీరేశలింగముగారు నిర్ణయించిరి. ఈ పాఠమునకు శ్రీరామమూర్తిగారిపాఠమునకుఁబట్టిన మొదటి రెండుదోషములును బట్టవు. కాని మూఁడవ దోషము తప్పక పట్టును. భీమకవి యిట్టిదుష్టప్రయోగము చేయఁడు. చేయునని యూహించుట యసమంజసము"—అని.

13. ఆక్షేపము:—

దీనిపై నారాయణరావుగారి యాక్షేపమిదిగో—"వారు 'వెలుంగాధీశ తెలుంగాధీశ', అనునవి వ్యాకరణదుష్టములని త్రోసివేసిరి. వెలుంగు + అధీశ, తెలుంగు + అధీశ-అనివారిపదచ్ఛేదము—వెలుంగ + అధీశ, తెలుంగ + అధీశ" అని మా పదచ్ఛేదము. ఇచట వెలుంగ, తెలుంగ అనునవి సంబోధనాంతములు కావు. అవిదేశనామస్వరూపములే అని మా మతము. త్రిలింగశబ్దభవము తెలంగ, తెలుంగ అని యగును. బర్మాదేశములో తెలంగ, తలైంగ అని తెలుఁగువారికి పేరు. గాడభావలలో తెలుఁగువారికి 'తెలంగ' అనియే నామము. 'తెలగా' లను వర్ణమువారు ఆంధ్రదేశీయులే. వారు తెలుఁగువారే. 'తెలుంగ' అనునది దేశనామమైనప్పుడు 'తెలుంగాధీశ' అను సమాసమునిర్దుష్టమగును. అట్లే 'వెలుంగ' కూడను. దానికి 'వెలంగ' అను రూపాంతరము. వెలఁగవాడ, వెలుంగవాడ అనుపదములే వెలుంగోడ, వెలఁగోడ అని యగును. ఆవాడవారే వెలుగోటివారు. ఇచట 'వెలంగ' అనఁగా వెలగచెట్టు అని యర్థముకాదని మా అభిప్రాయము. 'వెలంగ' అను జనులందు "పూడి"యే "వెలంగపూడి, వెలగలపూడి" అని యైనది."

ఖండనము:—

నేను ఖండించినది శ్రీరామమూర్తిగారి వాదమును వీరేశలింగముగారి వాదమును. వారి వాదముల ప్రకారము "వెలుంగు, తెలుంగు," శబ్దములు ఉకారాంతములే కాని అకారాంతములు గావు. అకారాంతవాద మిప్పుడు నారాయణరావుగారికి స్ఫురించినదికాని నేఁటివరకు మఱియెవరికిని బొడగట్టలేదు. ఉకారాంతవాదములను ఖండించిన నావాదమును నారాయణరావుగారి యకారాంత వాదమెట్లుబాధించునో తెలియదు. దానిని స్పృశింపనే స్పృశింపదు.

అకారాంత వాదమువలన సిద్ధించినదేమిటి? వెలంగాధీశుఁడనఁగా వెలుంగదేశరాజనియు, తెలుంగాధీశుఁడనఁగా తెలుంగదేశ రాజనియునుకదా యర్థము. ఆరాజులెవ్వరు? ఏకాలమువారు? అది తెల్పుట కాధారము లున్నవా? లేవిచో, గ్రుడ్డెద్దు చేనఁబడిన ట్లీయూర్పాట్లెందుకు?

14. ఆక్షేపము:—

"తెలుంగాధీశ, అనుపాఠము సరియైనప్పుడు 14-వ శతాబ్దములోని తెలుంగురాయఁడే ఈతెలుంగాధీశుఁడైనప్పుడు, భీమకవికూడా 14-వ శతాబ్దమువాఁడే అగునుగదా! అట్లే 'వెలుంగాధీశ' అనుపాఠమును సరియైనప్పుడు కాలనిర్ణయము చేయుట కష్టమేయగునుగాని, 14-వ శతాబ్దమువాఁటి ఒకవెలుంగాధీశుని కా పదమేల చెందకూడదో చెప్ప వీలులేదు." అని

ఖండనము:—

ఔను. మేనత్తకు పుంస్త్వము వచ్చినప్పుడు పినతండ్రియగును. అంతవరకును మేనత్తయేకదా!

15. ఆక్షేపము:—

"ఎలమంచ్లి పురాధీశ్వరుఁడగు చోడగంగను రాజు శాకాబ్దములు 1418 ప్రాంతములో నున్నట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. ఇతనికి సర్వలోకాశ్రయవిష్ణువర్ధనమహారాజని బిరుదున్నది. ఎలమంచ్లి కళింగములోనిదే. భీమకవిచూచిన కళింగములోనిదే. భీమకవి చూచిన కళింగగంగుఁ డేల కాకూడదు" అని యొక యాక్షేపము.

ఖండనము:—

తా ముదాహరించిన శాసన మెచ్చటనున్నదో చెప్పినప్పుడు దానిజూచి విమర్శించినపిదప నారాయణ

రావుగారి శంకకు సమాధానము చెప్పఁబడియుండును. కాని, శాసన మెక్కడనున్న దియుఁ జెప్పక, యందులోని విషయమును జెప్పక గోదను నీళ్లలోనుంచి కొమ్ములు చూపి బేరము పెట్టినట్లు వాదించినఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుట కష్టము.

16. ఆక్షేపము:—

కళింగరాయఁడు, కాళింగరాయఁడు అను పేళ్లుగలవారు కొంద ఱరవదేశములో క్రీ.శ. 14-వ శతాబ్దమునందున్నట్లు కొన్ని శాసనములవలనఁ గనుపడుచున్న దని వ్రాసి, చిట్టచివరకు "మనభీమకవి యీకళింగరాయని పద్దకేపోయె నేమో?" యని నారాయణ రావుగారు మఱియొక శంకను బుట్టించుకొన్నారు. భీమకవి నాదరించినవాఁడు కళింగగంగుగాని కేవల కళింగ రాయఁడు కాఁడు. కళింగగంగ నఁగా గంగ వంశజుఁడైన కళింగదేశపు రాజు. అరవదేశమందలి కళింగ రాయఁడు గంగవంశమువాఁడుకాఁడు. కళింగదేశపు రాజునుగాఁడు, అరవవాఁడు. సామంతరాజో లేక మంత్రియో. అతని కళింగరాయ నామము నేతిబీరకాయ పేరు వంటిదే.

భీమకవి ప్రభు వీతఁడని నారాయణరావుగారు నిర్దేశించినయెడల నానిర్దేశమును జర్చింపవచ్చును. అట్లు నిర్దేశింపక కళింగశబ్దముతో సంబంధ మేమాత్ర మున్నను సరే వాఁడు కాఁగూడదా! వీఁడు కాఁగూడదా! యని సంశయించువారికి సమాధానము చెప్పు టెట్లు?

17. ఆక్షేపము:—

"కవిజనాశ్రయములో పది యతులును, కావ్యాలంకారచూడామణియందు పండ్రెండు వళ్లును, అనంతుఁ డిరువదినాలుగు విశ్రమములును, ఆమీఁద కొందఱు కవిగ్రామణు లిరువదియేడును విశ్రమములు చెప్పినట్లు అప్పకవిచెప్పి తాను నలభైయొక్క యతులను వివరించినాడు. కవిజనాశ్రయములోని యతులసంఖ్య అన్నిటిలోను తక్కువది కాబట్టి భీమకవి అందరికంటె ప్రాచీనుఁడు—అని రామయ్యపంతులుగారి వాదము. ఈవాదమును చాలమంది అంగీకరించినారు" అని వ్రాసి, "కాని చిన్నమనవి—సులక్షణసారకర్త

"కృతుల ముప్పదియొక్కటి యతులుదవరు
సత్కవుల సమ్మతంబున (జలధిశయన)"

అని చెప్పినాడు. అందుచేతవాఁడు అప్పకవికి పూర్వుఁ డని చెప్పనగునా?" యని నారాయణరావుగా రొక చిన్నిశంక నంటించినారు.

ఖండనము:—

పాపము! ఈవ్రాఁత వ్రాసినప్పు డీయన అప్పకవీయము తిన్నఁగాఁ జూడలేదు. అప్పకవీయములో సులక్షణసారము పేర్కొనఁబడినది. కాఁబట్టి అప్పకవీయము కంటె సులక్షణసారము ముందుదయినట్లా వెనుకదయినట్లా! ఎవరినడిగినను సమాధానమువచ్చును.

18. ఆక్షేపము:—

దానికి సంబంధించినదే యింకొక శంక.

"రంగరాట్ఛందస్సులో ఇరవైయెనిమిది యతులు చెప్పఁబడినవి. అందుచేత కస్తూరిరంగకవిఁగూడ అప్పకవికి బూర్వుఁడగునా?"

ఖండనము:—

ఈశంకగూడ దోషగర్భితమే!?

రంగరాట్ఛందస్సులో 28 యతులు చెప్పఁబడినవట! ఇది నారాయణ రావుగారు పుస్తకము చూచినట్లు తోఁపదు. అచ్చుపడిన పుస్తకములో 35 యతులున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పుస్తకభాండాగార మందలి యొక వ్రాఁతప్రతిలో 36 యతులున్నవి. కస్తూరి రంగకవి 28 యతులు చెప్పలేదు. కాని, నారాయణ రావుగారట్లు వ్రాయుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు. కస్తూరి రంగకవి పూర్వకవులు చెప్పిన యతుల వివరించుచు "నన్నయభట్టు "లక్షణసారంబు" నుండి యొకపద్య ముదాహరించి" అని "27 విధములుగా చెప్పియున్నవి." అని వ్రాసి, యా పూర్వమతము లన్నిఁటిని బూర్వపక్షముచేసి తనమతమును బ్రతిపాదించెను. నారాయణరావుగారు ఆ పూర్వపక్షము, సిద్ధాంతమని భ్రమపడి దానికొకటిచేర్చి 28 యతులుచేసినారు. ఇది యెట్లున్నను, రంగకవి చెప్పినయతులు అప్పకవి యతులకంటెఁ గొంచెమే. రంగకవియు అప్పకవి తరువాతివాఁడే. అయినను అప్పకవిని గూర్చికాని అప్ప

కవియమును గూర్చిగాని రంగకవి కేమియుఁ దెలియదు. తెలిసియున్నచో, అప్పకవి మతము నుదాహరించుటయో నామతము నవలంబించుటయో లేక ఖండించుటయో జరిగియుండును. రంగరాట్ఛందస్సునం దప్పకవి మాటయే లేదు. కాఁబట్టి యప్పకవిమతము రంగకవికిఁ దెలియదని నిశ్చయింపవలసి యున్నది. అప్పకవిని విడిచిపెట్టినచోఁ బూర్వకవు లందఱికంటె రంగకవియే యెక్కువయతులు చెప్పినాఁడు. కావున, యతుల సంఖ్య కాలక్రమమున హెచ్చినదను నావాదమును రంగరాట్ఛందస్సు బలపఱుచుచున్నది గాని ఖండించుట లేదు.

19. ఆక్షేపము:—

"రామయ్య పంతులుగారి ప్రకారము మధ్యాక్కరలో నాలుగవ గణము మొదట యతి ఉండుట ఆధునిక మతము. నన్నయభట్టులో అయిదవ గణము మొదట నున్నది. ఎఱ్ఱాప్రెగడలో నాలుగవ గణము మొదట నున్నది. భీమకవి గ్రంథములో మధ్యాక్కర నాలుగవగణము మొదట యతి ఉండుటచేత, భీమకవి, నన్నయ, ఎఱ్ఱాప్రెగడల మధ్య నుండవలయు నఁట. ఎఱ్ఱాప్రెగడ తరువాత నేల ఉండకూడదో తెలియరాకున్నది" అని.

ఖండనము:—

కవిజనాశ్రయములో మధ్యాక్కర నాలుగవ గణము మొదట యతి విధింపఁబడుటచేత భీమకవి, నన్నయ ఎఱ్ఱాప్రెగడలకు నడుమ నుండవలయునని నేను చెప్పియుండలేదు. కవిజనాశ్రయములోఁ జెప్పఁబడిన యతులసంఖ్యయు, మధ్యాక్కరలోని యతిస్థానమును, తద్గ్రంథకాలము నిర్ణయించుటకుఁ గొంతవఱకు ననుకూలపడునని చెప్పి, యావిషయము కొంతచర్చించి చివరకు "ఈరెండు హేతువులంబట్టి, భీమన నన్నయభట్టు తరువాతివాఁడును చిన్నకోట పెద్దనకుఁ బూర్వుఁడును నైనట్లు తేలుచున్నది" అని యుపసంహరించినాను.

కవిజనాశ్రయకర్త మధ్యాక్కరలో నాలుగవ పాదము మొదట యతి చెప్పుటచేత నన్నయభట్టునకుఁ దరువాతివాఁడనియు, పదియతులు మాత్రమే చెప్పుటచేత చిన్నకోట పెద్దనకుఁ బూర్వుఁడనియు దీనిభావము. ఇందెఱ్ఱాప్రెగడ ప్రసంగమే లేదే. నారాయణరావుగారి యాక్షేపమునకు మూలమేది?.

తాను ఖండింపఁబూనినది చక్కఁగా చదువకయు, చదివినదాని కర్థముచేసికొనకయు, అర్థమయినదానినైన సరిగా ననువదింపకయు, పూర్వాపర సంబంధములు పాటింపకయు, తప్పవదియేదియో, తగులనదియేదియో తెలుంగకయు, నారాయణరావుగా రీవిమర్శనమును రచియించినారని మనవిచేయుచున్నాను.

నా స్వామి

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

ఎవని జగమాశ్రయించెడు నెవఁడు జగతి
నాశ్రయించెడు నొండొంటి నరయుకొఱకు
ఎవఁడు ప్రకృతినిగల్పించు నెవనిఁ బ్రకృతి
కల్పనము సేయు నుభయరాగమ్ముకొఱకు
ఎవఁడు సృష్టించు లోకమ్ము సృష్టి యెవనిఁ
జేయు నన్యోన్య సంకల్పసిద్ధికొఱకు
ఎవఁడు విశ్వంబుగా మారు నెవనియట్లు
విశ్వముగుఁ బరస్పరము సంప్రీతికొఱకు
అట్టి పరమేశుఁ బ్రకృతి నే నాత్మలోనఁ
దలఁతు గొంతెత్తిపాడుదుఁ దన్విదీర
మననముం జేతు నాపాదమస్తకమ్ము
నైక్య మొనరించుకొని చొక్కి యనుభవింతు.

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

౧

శ్రీమంతమైన మాళవదేశములో ఉజ్జయిని అను గొప్పపట్టన మొకటికలదు. ఆపట్టణమున కుత్తరముగా దట్టమయిన-ఒకవనము ఉండెడిది. ఒకప్పుడా అడవిలో నాలుగువైపులనుండియు వచ్చి రెండువేల ఐదు వందలమంది మోసగాండ్రు బసచేసినారు. ఆ ధూర్తులు మహామాయాధురంధరులు. మిక్కిలి నిర్దయులు. వారిని బోలిన విశ్వాసఘాతుకులు మఱియెచ్చటను ఉండరనియే చెప్పుకొనుచుండెడువారు. ఆ మహానుభావులు చేయఁజాలని దురాగ్రకార్యములు భూలోకములోనే కాదు; ఏలోకములోను ఉండవందురు. మాటలలో బృహస్పతి వంటివారినిగూడ నిరక్షరకుక్షు లనిపించఁదగినంతటి నేర్పు గలవారు. పలురకముల ధూపములు, అంజనములు, మార్గములు మొదలయినవానిలో సిద్ధహస్తులు. స్తంభిని, అవస్వాపిని మొదలయినవిద్యల నెఱిఁగిన పండిత ప్రకాండములు. గొంతు, రంగు, వేషము మార్చి ప్రతివారిని మోసపుచ్చఁజాలినవారు. ఈ-అందఱకును అయిదుగురుముఖ్యాధికారులు గలరు. 1. మూలదేవుఁడు, 2. కండరీకుఁడు, 3. ఏలాపాథుఁడు, 4. శంసుఁడు, 5. ఖండవని — అని వారిపేళ్లు.

ఈ అయిదుగురికిని అయిదేసివందలమందిచొప్పున ఒక్కొక్కగుంపు కలదు. అయిదవగుంపులో అందఱును స్త్రీలే. ఆగుంపున కధికారిణి ఖండవని అను స్త్రీ. ఈ అయిదుగురు ధూర్తనాయకులును, మోసములో చాల ఆరితేఱినవారు. కాని, వారిలో మూలదేవుఁ డనువాఁడు నిరుపమానుఁడు. వానితో సాటిచేయఁదగిన మోసగాఁ డింతవఱకును బుట్టియుండనే లేదఁట!

వీరందఱును దిరుగుచుఁ దిరుగుచు, ఎక్కడనుండియో వచ్చి ఉజ్జయినీపట్టనమునకు సమీపముగానున్న వనములో బసచేసియుండఁగా, అమాంతముగా ఏనుఁగుతొండాల వంటి వర్షధారలు ప్రారంభించినవి. చూచుచుండఁగానే నూతులు, బావులు, చెఱువులు, నదులు మొదలయిన జలాశయములన్నియు నిండిపోయినవి. నదీప్రవాహము పొంగి పొరలుచు చుట్టుపట్లనున్న గ్రామాదులను ముంచివేయుచున్నది. ఎక్కడచూచినను నీరేకప్ప, మఱియేమియు కనఁబడుటయేలేదు. వేయేల? ఏకార్ణవమయిపోయినట్టు కనుపట్టినది. సుగమమార్గము లన్నియు దుర్గమము లయిపోయినవి. మనుష్యు లిండ్లనుండి బయటికివచ్చుట కష్టతరమయిపోయినది. ఈయింటిమీఁదికాకి, ఆయింటిమీఁదను వ్రాలకుండ నున్నదన్నట్లున్నది సమయము. ఇట్టి ఘోరవర్షము కారణముగా ఆధూర్తులందఱును విచారగ్రస్తచిత్తులయి "మనుజులుకూడ బయటికి రాఁజాలనంతటి యిట్టి ఘోరవర్ష సమయమున, మన మెవ్వరిని మోసపుచ్చి ఉదరపూజ చేసికోఁ గలుగుదుము? ఇట్టికష్ట సమయమున మన కెవ్వ రిచ్చటికిఁ దెచ్చి భోజనము పెట్టి పుణ్యము కట్టుకొందురు? ఆఁకలిబాధ సహింపఁజాలక ప్రాణములు కంఠగతము లగుచున్నవే!" అని దుఃఖింప మొదలిడినారు. అప్పుడు ధూర్తశిరోమణి యగు మూలదేవుఁ డనువాఁ డిట్లన్నాఁడు.—

మూల:—సోదర- సోదరీమణులారా! ఇపుడు మనభోజనము విషయమున నే నొక-ఉపాయ మాలోచించియున్నాను, వినుండు. ఇప్పుడు మనమైదుగురమును చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని, ఒక్కొక్కకథ చెప్పుదము. ఆకథ విని మనలో నెవఁడు "ఈ సంగతి యెట్లంగీకరింపఁదగియుండును?" అని సందేహించునో, వాఁ డద్దానిని అసత్యమని ఋజువు చేయవలయును. అట్టివాఁడే మనకందఱకును భోజనమునకగు కర్చియ్యవలసియుండును. ఆకథలను మనలో నెవరయినను భారతము, రామాయణము, భాగవతములగు పురాణగ్రంథము

లనుండి ప్రమాణముచూపి సత్యముఅని సిద్ధాంతముచేయునో, ఆశ్చర్యమును కలిగించుమాటలచేతను మనకు మనోరంజన చేయునో, అతఁడందఱిలోను ఎక్కువబుద్ధిగలవాఁడుగా ఆలోచింపఁబడును. మఱియు, ఆతఁడు భోజనమున కగు కర్చియ్యవక్కఱలేదు.

కండరీకుఁడు:—అయ్యా! తమరు చాల మంచి ఉపాయ మాలోచించినారు. ఇక్కడ చేరిన అందఱిలోను తమరే పెద్దలు కనుకను తమరు చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని యేదయినను ఒకకథ సెలవియ్యవలెను.

మూల:—అటులేని చెప్పుచున్నాను, సావధానముగా వినుఁడు. నేను మంచివయస్సులో ఉన్నప్పుడు నిరంతరము మనసున కిష్టమయిన వస్తువులు సంపాదించు ప్రయత్నములో ఉండెడివాఁడను. ఇట్లుండఁగా—ఒకనాఁడు ఘోరముగ వాన కురియుచున్నది. నేను నాయజమానిని సంతోషపెట్టఁదలఁచుకొని నెత్తిమీఁదను ఒక మూట పెట్టుకొన్నాను. అది, నేను వానలో తడియకుండ ఉండుటకై ఒకచేత గొడుగు పట్టుకొన్నాను. రెండవచేత జారీచెంబు మొదలయిన కావలసినవస్తువులు పట్టుకొని యింటినుండి బయటికి బయలుదేరినాను. కొంచెముదూరము నడచి దారిలో చూచునప్పటికి—అయ్యా! ఎక్కడినుండివచ్చెనో కాని నడకొండవంటి మదించినయేనుఁగొకటి నావైపు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది. సరి; ఇఁక నేమున్నది? దానిని జూడఁగనే నామీఁది ప్రాణాలు మీఁదనే యెగిరిపోయినవి. అపుడు నాకు కలిగినభయ మింతింతయని చెప్పఁజాలను. ఒడలంతయు గడగడవడఁక మొదలిడినది. "దైవమా! ఇపుడేమి చేయుదును? నాయీశరీరము నెచ్చట దాఁచుకొఁగలను? ఎవరిని శరణు పొందుదును?" అని యేమేమో ఆలోచించుకొనుచు ఉంటిని. అంతలో ఏనుఁగు బొత్తిగా దగ్గఱకు వచ్చినది. అపుడు మృత్యుభయమువలన నాకేమియుఁ దోఁచినది గాదు. నాచేతనున్న జారీచెంబు క్రిందను ఉంచి దానిలోఁ దూఱినాను. "ఇంక భయములేదు; బ్రతికితినిరా దైవమా! అనుకొన్నాను." కాని, ఏనుఁగుమాత్రము బుద్ధిలో నాకంటె తక్కువది అనుకొన్నావేమో! కాదుకాదు. నేనట్లు జారీచెంబులోఁ దూఱుట చూచి అదియు వెంటనే నన్ను వెంబడించి జారీచెంబులోఁ దూఱినది, "ఇది యేమిరా దైవమా! ఇందులో దాఁగుకొన్నను నాప్రాణములు దక్కువట్లు కనుపడకుండ నున్నవే! సరి, యీ నేటితో నాబ్రదుకు?" అనుకొనుచు, ఎట్లయినను ఏనుఁగునోటను పడకుండ తప్పించుకొందమని, ఆజారీచెంబులోనే యీమూలనుండి ఆమూలకు, ఆమూలనుండి యీమూలకును పరుగెత్తుట ప్రారంభించినాను. ఈప్రచారములో, ఎట్లయిన నేమి! ఆరుమాసములవఱకును ఏనుఁగుతొండమున కందకుండ తప్పించుకొనుచు ఉంటిని. తుదకొకనాఁడు ప్రాణము విసిగి నేనాజారీకొమ్మునుండి బయలుదేఱి బయటికివచ్చి పాఱిపోవ మొదలిడినాను. ఆయేనుఁగుకూడ ఊరకుండ లేదు. నావెంటనే జారీకొమ్మునుండి బయటికి వచ్చినది. ఆసమయమున జారీకొమ్మునుండి దానిశరీరమంతయు బయటికి వచ్చినది గాని, తోఁక తాలూకుది ఒక్కవెంట్రుక మాత్రము దానిలోఁ జిక్కుకొన్నది. సరి; ఇంకేమున్నది? ఏనుఁగరావుగారు కైదయిపోయినారు! అది ఆవెంట్రుక నందునుండి తప్పించుకొని బయటికి వచ్చుట కష్టమయిపోయినది. ఈలోఁగా నేను జాలదూరము పాఱిపోయినాను. ఎట్లయిన నేమి లెండు, అప్పటికి నాభయము తొలఁగిపోయినది. అటువంటి ఆపదనుండి తప్పించుకొని కొంతదూరము వెళ్లునప్పటికి ఎదుటను గంగానది అడ్డముగా ఉన్నది. అందలి నీరు చాల లోఁతుగా ఉన్నట్లు కనుపట్టినది. ఇంటికిఁ జేరుకొనుటకు మార్గాంతరము లేనేలేదు. అప్పుడు నామనస్సు చాల వ్యాకులపడినది. ఎంతసేపు ఒడ్డున నిలువఁబడి ఆలోచించినప్పటికిని నాకేమియు ఉపాయము తోఁచినదేకాదు. తుదకు సాహసించి గంగానదిలో దిగఁబడినాను. చేతులతో నది దాఁటి, యెట్లయిన నేమి? యజమానుని యింటికిఁ జేరుకొన్నాను. అక్కడనే నాలుగేలల వఱకును ఆఁకలి దప్పులబాధ సహించి, ఏనుఁగుతొండములలావున నెత్తిమీఁదను పడుచున్న వర్షధారా పరంపరను సహించి నాయజమానునికి వందనములు చేసినాను. అటు తరువాతను, ఆయనయొద్దను క్షమాప్రార్థన చేసి వారి సెలవు పొంది బయలుదేఱి యీ ఉజ్జయనీ నగరము సమీపమున మీ అందఱితోను కలిసికొన్నాను. నేను చెప్పిన యీకథ

నిజమే అయినచో ఏదయినను ఉదాహరణముగాఁ జూపి అందఱను నమ్మించుము. అసత్యమే అయినచో, అనఁగా, నేను చెప్పినకథ అంగీకరించుటకు నీకిష్టము లేనిపక్షమున ఈ ధూర్తస్వాము లందఱకును భోజన సదుపాయము చేయింపుము."

కండరీకుఁడు—అయ్యా! తమ రిప్పుడు చెప్పిన కథలో నా కించుమాత్రమును సందేహము లేదు. భారత-రామాయణాది గ్రంథములు చదివినవా రెవ్వరును, తమరు చెప్పిన వచనములను అసత్యము లని అనవేచాల రని నే ననుకొను చున్నాను.

మూలదేవుఁడు—మంచిది; అటులేని జారీ చెంబులో ఏనుఁగు ఏలాగున ఇమిడినదో, మఱియు,అందులో అది ఆఱునెలలదాఁక నెట్లు తిరుగుచు ఉన్నదో, ఆజారీ కొమ్మునుండి నేను, ఆయేనుఁగు వీలాగున బయటికి రాఁ గలిగితిమో, ఏనుఁగు మేనంతయు బయటికి వచ్చి దాని తోఁకవెండ్రుక ఒక్కటిమాత్రమే యెట్లు చిక్కుపడి పోయినదో, నేను గంగానదీ ప్రవాహమును చేతులతో నెట్లు దాఁటఁ గలిగితినో, ఆఱునెలలవఱకును నే నాఁకలి దప్పులబాధను, ఆచర్మము తోలూడు బాధను ఎట్లు సహింపఁగలిగితినో పైనుదాహరించిన గ్రంథములనుండి తగినప్రమాణము చూపెంపుము.

కండ—మనము వినుచున్న భారతరామాయణాది గ్రంథములు నిజమయినపక్షమునఁ దమ రిప్పుడు చెప్పిన కథయు సత్యమే కావచ్చును. ఏమందురా? తమ విషయమున జరిగిన కథవంటికథలు పై గ్రంథములలో ఎన్నో ఉన్నవి. వినుండి—పైగ్రంథము లొకదానిలో ఇట్లున్నది:—బ్రహ్మదేవుని ముఖమునుండి బ్రాహ్మణులు బయటికి వచ్చినారు. భుజములనుండి రాజులు బయటికి వచ్చినారు. తొడలనుండి వైశ్యులు బయటికివచ్చినారు. పాదములనుండి శూద్రులు బయటికి వచ్చినారు. జగదుత్పత్తికి ముందు లెక్కకు మిక్కిలిగా నాలుగువర్ణముల మనుష్యులును బ్రహ్మదేవుని శరీరములో ఇముడఁగా, తమజారీచెంబులో తమరు ఏనుఁగు మాత్రమే యిముడు టలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? ఇంకొకటి చిత్తగింపుఁడు.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుఁడు "నేను గొప్పవాఁడ" ననియు, విష్ణుమూర్తి "నేను గొప్పవాఁడ" ననియుజగడ మాడుటకు ప్రారంభించినారు. తుదకు వారిద్దఱకుమతిగవ్వ తీఱక తిన్నఁగా శివునియొద్దకుఁజెల్లి చెప్పుకొన్నారు. శివుఁ డప్పు డాయిద్దఱివాదములును విని "మీయిద్దఱిలో ఎవరు నాలింగముతొలరా కంతమును చూచి వచ్చెదరో అతఁడే గొప్పవాఁడు" అన్నాఁడు. ఆమాట వినఁగానే బ్రహ్మ మీఁదుభాగమునకు బయలుదేఱి దేవమానమున వేయుసంవత్సరములు నడచినాఁడు. కాని శివలింగము తొలూడు కొస కనుపడినదిగాదు. విష్ణుమూర్తి క్రిందుభాగమున పాతాళ లోకమువైపు బయలుదేఱి వేయుసంవత్సరముల వఱకును నడిచినాఁడు కాని, అతనికిని కృతకృత్యత కలుగకుండనే మరలవలసివచ్చినది. ఇఁకఁ జెప్పవలయ్యా! అటువంటిలింగము గనున్న శివుఁడు పార్వతియర్ధశరీరములో నిమిడినప్పుడు తమ జారీచెంబులో ఏనుఁగిముడుటలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? పంచమవేదమయిన భారతములో శ్రీవ్యాసభట్టారకుఁడు "వెదురుకణుపులలోనుండి కీచకుఁడు మొదలగు నూఱుగురు దమ్ములు పుట్టినారు;"అనివ్రాసియున్నాఁడు. ఆకథ యిట్లున్నది:— విరాటరాజుగారి పట్టపుదేవికి బిడ్డలు పుట్టలేదు. అందులకై అతఁ డొకఋషిఆశ్రమములోనికి వెళ్లి ఆయనను ఆరాధించినాఁడు. ఆఋషి ప్రసన్నుఁడై ఒకలాడువు మంత్రించి రాణికిమ్మని యిచ్చుచు—" ఇది రేపేదేని అడవిలో పొదలో కూర్చుండి భక్షింపవలెను. అట్లుచేసిన పక్షమున మీకునూఱుగురుబిడ్డలు పుట్టుదురు" అని చెప్పినాఁడు. రాజుపెండ్లాము ఋషిచెప్పిన చొప్పుననే అడవికిపోయి, ఒకవెదురుపొదలో కూర్చుండిఆయన యిచ్చిన లాడువు తిని యింటికిచేరుకొన్నది. ఆసమయమున, అవెదురుపొదలోనే గాంగిలుఁడనుఋషికూర్చుండి చాలకాలమునుండి తపస్సుచేయుచున్నాఁడు. అక్కడకు సమీపముననే ఒకనది ప్రవహించుచున్నది. ఒకానొక-అచ్చరవచ్చి దిగంబరయై నదిలో స్నానముచేసి ఒడ్డున నిలువఁబడినది. ఋషిదృష్టి అలౌకికరూపవంతురాలయిన దానిమీఁదను ప్రసరించినది. అందువలన ఆయనచిత్తములో గామవికారముగలిగినది. హృదయము చలించినకారణమున క్రిందఁబడియున్న సచ్ఛిద్రమయిన వెదురుబొంగున నూఱు పిండము లేర్పడినవి.అటుతరువాత నాఋషితపమునస్సును, సంబాళించుకొని తనదారిని తాను పోయినాఁడు. నూఱు పిండములుగల వెదురక్కడనే పడియున్నది. తరువాత నెట్లో యీసంగతి విరాటరాజునకుఁ దెలిసినది. వెంటనే

కా జానపదుఁడును దనమందిరమునకుఁ దెప్పించినాఁడు. అందుండి సర్వాంగోపాంగ సహితులయి నూఱుగురు బిడ్డలు పుట్టినారు. వారిలో పెద్దవానిపేరు కీచకుఁడు. (కీచక మనఁగా బొంగువెదురు. అందుండి పుట్టినందున వానికా పేరు పెట్టినారు.) తక్కినతొంబదితొమ్మండ్రపేరులు ఉపకీచకులు. పెద్దవాఁడు తొమ్మిదివేల గజముల మానిసి యఁట; విరాటరాజుగారి భార్య యీనూఱుగురు బిడ్డలను తనవారినిగాఁ బెంచి పోషించుచు వచ్చినది. ఒకవెదురులో ప్రసవసమయమునఁదు నూఱుగురుబిడ్డ లున్నప్పుడు ఒక జారీచెంబులో ఒక్క తమరు, ఏనుఁగుమాత్రమే యిమిడి యుండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? ఇదిగాక, శివభగవానుఁడు తన జటాజూటములో వేయిసంవత్సరముల వఱకు గంగానదిని ఉంచుకొన్నట్టు పురాణములలో ప్రసిద్ధమయి ఉండనే యున్నది కూడను. ఇట్లుండఁగా తమరు, ఏనుఁగు జారీచెంబులో ఆఱుమాసములవఱకును తిరుగుచు ఉండుటలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? మఱియు; శివుఁడు గంగానదిని వేయిసంవత్సరములకాలము తనజటాజూటములోనే త్రిప్పుచు ఉండఁగలిగినప్పుడు తమ రాఱునెలలుమాత్రమే యేనుఁగును జారీచెంబులో వెంటను త్రిప్పుకొనుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? అసంభవమని యెవ రనఁగలరు?

మూల:—మంచిది; నీవు చెప్పిన దంతయు నంగీకరింపవచ్చును గాని జారీకొమ్ములో ఏనుఁగుతోఁక వెంట్రుక యెట్లు చిక్కుకొన్నదో చెప్పుము చూతము.

కండ:—తమకు కలిగినయీసంశయము నివారించుటకై నేనొక పురాణకథ నుదాహరించెదను—చిత్తగింపుఁడు; మహాప్రళయము సంభవించినపుడు—అనఁగా, భూమి, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము, స్థావరములు, జంగమములు మొదలయిన ప్రపంచ మంతయు అభావమును పొంది జలమయ మయినప్పుడు విష్ణుభగవానుఁడు నీటిపైని కూర్చుండి తపస్సు చేయుచున్నాఁడు. ఆసమయమున ఆయననాభికమలమునుండి బ్రహ్మ, కమలము, దండము చేతఁబట్టుకొని బయటికి వచ్చినాఁడు. ప్రయత్నపూర్వకముగా బ్రహ్మ యెట్లో బయటికి రాఁగలిగినాఁడు కాని; ఆతనిచేతనున్న కమలము విష్ణుభగవానుని నాభిలో చిక్కుపడిపోయినది. పూజనీయములయిన మన పురాణములలోనే యిట్లున్నపుడు తమజారీచెంబునుండి యేనుఁగు బయటికి వచ్చి, దానితోఁక వెంట్రుక కొమ్ములో చిక్కుపడియుండుట అసంభవ మెట్లగును?

మూల:—సరే కాని జారీకొమ్మునుండి నే నెట్లు బయటికి రాఁజాలితిని?

కండ:—ఏమిా? చాల బాగుగనే రావచ్చునే. నే నావిషయమున మహాభారతమునుండి ప్రమాణము చూపించెదను, చిత్తగింపుఁడు: ఒకప్పుడు బ్రహ్మతపస్సు చేయుచున్నాఁడు. వేయిసంవత్సరములు కడచిపోయినవి, దేవతలకుఁ జాల విచారము కలిగినది. "ఎట్లయినను ఇతని తపమునకు విఘ్నము కలిగింపవలయును; లేనిపక్షమున ముందుముందు చాల చిక్కులు తటస్థించును" అని అన్యోన్యము ఆలోచించుచుండఁగా ఇంద్రుఁడు "ఇతనితపోభంగమునకు స్త్రీయే పరమోపయోగమయిన శస్త్రము; గౌతముఁడు, వసిష్ఠుఁడు, పరాశరుఁడు, జమదగ్ని, కశ్యపుఁడు, అగస్త్యుఁడు మొదలయిన మహర్షులు, హరిహరాదులు, వీరు- వారు అననేల? అందఱును స్త్రీలకు దాసులే- దాసులే అన్నంతమాత్రము చాలదు- దాసానుదాసు లని చెప్పినను చెప్పనేవచ్చును; తప్పులేదు. ఇది అందఱును ఒప్పుకొన్న సంగతియే. స్త్రీ లెట్టివారికైనను తమయిచ్చకు వచ్చినచొప్పున పిచ్చి యెత్తించి ఆడింపఁజాలుదురు. మహాదేవునివంటివాఁడునయితేను స్త్రీని చూడఁగానే కాలు జాఱిపడిపోక తప్పదు. ఈసంగతి మీరును ఎఱిఁగినదే. ఒకప్పుడు శివుఁడు యజ్ఞము చేయుచుండఁగా వాయువశమున కట్టుకొన్న బట్ట తొలఁగిన సందర్భములో పార్వతి కనఁబడినది. వెంటనే ఆయనచిత్తము కామవికారాయత్త మయిన కారణమున కలశములో నుండి ద్రోణాచార్యుఁడు పుట్టినాఁడు. కాఁబట్టి బ్రహ్మతపస్సు భంగపఱుచుటకును ఎవతెనయినను యొకతెనే యేర్పాటు చేయుట మంచిది." అని అన్నాఁడు. ఇట్లని స్వర్గలోకములోని వేశ్యలలోఁ దిలోత్తమ అనుదానిని పిలిపించి "ఓసీ! నీవు పోయి బ్రహ్మచేయుచున్నతపస్సు భంగపఱచి రమ్ము." అని ఆజ్ఞాపించినాఁడు. తిలోత్తమయు ఇంద్రాదిదేవతల ఆజ్ఞను శిరసావహించి సోకుగా ముస్తాబయి బ్రహ్మయెదుటికిఁ బోయి నృత్య మారంభించినది. ఆసమయమున దానిసర్వాంగములను, నానాప్రకా

రములయిన హావభావవిలాసములను జూడఁగానే బ్రహ్మ
దేవుని మనస్సు కామవికారగ్రస్త మయిపోయినది. అప్పు
డాయన నిశ్చేష్టితుఁడైపోయి తిలోత్తమవైపే రెప్ప
వాల్చకుండఁ జూడమొదలిడినాఁడు. అపుడు తిలోత్తమ
తనప్రయోగించిన శృంగారాస్త్రము లమోఘముగాఁ బని
చేయుట చూచి యాతనియెదుటనుండి దక్షిణదిక్కునకుఁ
బోయి నృత్యము సేయమొదలిడినది. అపుడు బ్రహ్మ తన
మొగ మటువైపు త్రిప్పుట ఉచితమయినపని కాదని
ఆలోచించి అటువైపునఁగూడ నొక క్రొత్తమొగము
తయారుచేసికొని దాని రూపామృత పానముచేయుటకుఁ
బ్రారంభించినాఁడు. అంతలో అది వెనుకకుఁ దిరిగినది.
ఆయన అటువైపునకూడ ఒక మొగము తయారు చేసికొ
న్నాఁడు. ఇంతలో ఆహాంతకారి ఉత్తరమువైపు తిరి
గినది. అటువైపునఁగూడ మొగము తయారు చేసికొ
న్నాఁడు. ఓహో! వన మెటువైపు తిరిగిన అటువైపే
మొగము తయారు చేసికొనుచున్నాఁడే! అని అది మీఁ
దుగాఁ బోయి, ఆకసముపైని నాట్యము ప్రారంభించినది.
బ్రహ్మయ్యగా రదివఱ కెప్పుడో దానికి దాసుఁ డయి
పోయినాఁడు. దానిని జూడకుండ నతఁ డెట్లూరకుండఁ
గలఁడు? అప్పుడు తప్పని సరిగా ఆలోచించి మీఁదు
వైపునకుఁగూడ అయిదవమొగము తయారుచేసికొనవలసిన
అవస్థకుఁ బాలుపడినాఁడు. బ్రహ్మ యీప్రకారముగాఁ
గామపరవశుఁడైపోయియుండుట చూచి యీశ్వ
రుఁడు తనగోళ్లచేతను మీఁదువైపున నున్న అయిదవ
మొగము గిల్లివేసినాఁడు. అందుపైని బ్రహ్మకుఁ గోపము
కలిగినది. ఆయన కన్నులెఱ్ఱచేసి శిరసునుండి స్రవించు
చున్న చెమ్మట తర్జనిచేఁ దుడిచి భూమిపైని విదలించి
నాఁడు. ఇఁక నేమున్నది? అందుండి, శ్వేతకుండలి అను
పురుషుఁ డొకఁడు బలవంతుఁడు పుట్టి బ్రహ్మదేవుని యొ
ద్దను సెలవంది యీశ్వరుని వెంటను బరుగెత్తినాఁడు.
శివుఁడు పాఱిపోయినాఁడు. అట్లు పరుగెత్తి పరుగెత్తి
తిన్నఁగా బదరికాశ్రమములోఁ బ్రవేశించి యందు విష్ణునిఁ
జూచి "బావా! రక్షింపవా?" అని అతనిని శరణు
చొచ్చినాఁడు. అంతట విష్ణుదేవుఁడు తన కపాలము
నుండి ఒకరక్తనాడిని తెఱచినాఁడు. దానినుండి రక్తము
ప్రవహింప మొదలిడినది. శివుఁడు గోళ్లచే గిల్లి తెచ్చిన
బ్రహ్మతలా కయిదవముఖము క్రింద నున్నదిగదా!
అది ఆరక్తముతో నిండినది. దేవమానముచేతను, వేయి
సంవత్సరములకాలము విష్ణుని కపాలమునుండి వచ్చిన
నాడినుండి రక్తము ప్రవహించుచునే యుండెను. కాని
క్రిందితల పూర్తికాలేదు. అది చూచి శివుఁడు తనవ్రేలిచే
దానిని తుడిచినాఁడు. ఆసమయమున బ్రహ్మతల, విష్ణుని
రక్తధార, శివుని అంగుళి, ఈ మూఁడింటి సంయోగము
వలనను రక్తకుండలి అను పురుషుఁడు పుట్టినాఁడు. వాఁ
డును శివుని ఆజ్ఞను బొంది శ్వేతకుండలితో యుద్ధమా
రంభించినాఁడు. దేవమానమున వేయేండ్లు యుద్ధము జరిగి
నది. అపుడు దేవతలు వచ్చి యుద్ధ మాఁపినారు. ఆయో
ద్ధలలోను ఒకనిని దేవేంద్రునకును, రెండవవానిని సూర్యు
నకును అప్పగించినారు. అప్పగించునపుడు "ఎప్పుడు భా
రతయుద్ధ మగునో అప్పుడు మీ రీయిద్దఱను యుద్ధము
వృద్ధియగుటకై భూలోకమునకుఁ బంపవలయును" అని
చెప్పినారు. అనంతరము భారతయుద్ధమునకు ముందు,
సూర్యుఁడు కుంతిచే నాహూతుఁడై దాని రూపలావ
ణ్యాదులు చూచి మోహితుఁడై వదలిపోలేక దానిని
బెదరించి యెట్లో దాని నంగీకరింపఁజేసి తానువచ్చినపని
నెఱవేర్చుకొని వెళ్లిపోయినాఁడు. అదివఱలో సూర్యునిలోఁ
బ్రవేశించియున్న రక్తకుండలి అనుయోధుఁడు కుంతిగర్భ
ములోఁ బ్రవేశించినాఁడు. కుంతి తొమ్మిదినెలలు
పూర్తి అయినతరువాతను వానిని దనకర్ణము (చెవి)
మార్గమున కన్నది. అందుచేతనే ఆబాలుఁడు కర్ణుఁడయి
నాఁడు. అంతచిన్నకర్ణద్వారమున కర్ణునియంతటిశూ
రుఁడు, వీరుఁడు అయినబాలుఁడు రాఁగా, జారీకొమ్ము
నుండి తమరు బయటికివచ్చుట కభ్యంతర మేముఁడును?

హాల:—సరే; అన్నింటికిని సమాధానము చెప్పి
నావు; అంతమహాప్రవాహముతోఁ గూడియున్న గంగా
నదిని నేను చేతులతో దాఁటి యెట్లు ఒడ్డు చేరఁగలిగితిని?

కండ:—అయ్యా! ఇదికూడ అడుగుచున్నారే?
తమరు రామాయణ మెప్పుడును చదివికాని; వినికాని
ఉండలేదా! రామాయణములో రామచంద్రుని ఆజ్ఞ
పైని సీతజాడ తెలిసికొనుటకై ఆంజనేయుఁడు లంకలో
నికి వెళ్లినాఁడు. అవెళ్లినప్పుడు నూఱామడదూరముగల
సముద్రమును తనచేతులతోడనే దాఁటి వెళ్లినాఁడు. సీత
అతనివలన శ్రీరామునియావద్వృత్తాంతమును విన్నతరు

వాని "నీ వీసముద్రమును ఎట్లు దాఁటి రాఁగలిగినావు?" అని ప్రశ్నించినది.

శ్లో. శివ ప్రసాదా త్పవనప్రసాదా
ద్భర్తుశ్చ తే దేవి! మహాప్రసాదాత్,
త్రిభిః ప్రసాదై రనుగమ్య తోయం
తీర్ణో మయా గోష్పదవ త్సముద్రః."

అమ్మా! నీయనుగ్రహమువలనను, మాతండ్రియయిన వాయుదేవుని అనుగ్రహమువలనను, దేవీ! నీభర్తయగు రామునిమహాప్రసాదమువలనను, మొత్తముమీఁద మీ ముగ్గురిదయవలనను నే నీసముద్రమును గోష్పదము (గోవుఅడుగు) దాఁటినట్లు దాఁటివచ్చినా నని సమాధానము చెప్పినాఁడు హనుమంతుఁడు. అంతసముద్రమునే అతఁడు గోష్పదము దాఁటినట్లు దాఁటినమాట నిజమయినప్పుడు తమ రామాత్రపుగంగానదిని దాఁటుటమాత్రము నిజమెందులకుఁ గాఁగూడదు?

మూల:—నే నాలునెలలనుఱకను జలధారలను దలమీఁద నెట్లు ధరింపఁగలిగినాను?

కంది:—ఒకప్పుడు దేవతలందఱును కలిసి గంగాదేవి నీ భూలోకమునకు దయచేయు మని ప్రార్థించినారు. "భూలోకమువారి క్షేమమునకై నేను గ్రిందికి వచ్చుటకు సిద్ధముగా ఉన్నాను; కాని నే నాకాశమునుండి క్రిందను బడునప్పుడు నన్ను ధరించు వా రెవరో చెప్పండి." అని గంగ అన్నది. "ఆపనికి నేను సిద్ధముగా ఉన్నాను" అని శివుఁ డన్నాఁడు. ఆప్రకారముగానే దానిని దన జడలలో ధరించినాఁడు. ఎన్నాళ్లు? దివ్యవర్ష సహస్రపరిమితకాలము. అంతపెద్దదయిన ఆకాశగంగానదిని శివుఁడు తనతలపైని ధరించినమాట యెఱింగినవారికి తమ రాలు మాసములు జలధారలను ధరించినా రన్నమాట ఆశ్చర్యకరమయి యుండదు. కాఁబట్టి తమరు చెప్పినసంగతు లన్నియు సత్యములు; యధార్థములు, అసత్యములు కావు. అణుమాత్రమయినను ఇందులో అబద్ధము అన్నమాట ఉన్న దని యెవ్వరును అన సాహసింపరు. ఏమంటారు?

మొదటికథ సరి.

గోవు మాలచ్చిమి

నండూరి వెంకటసుబ్బారావు గారు, బి. ఏ.

మనిసికైనాలేని మంచిపోకిళ్లు
గోవుమాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు
యెంకితో కూకుండి
యింత సెపుతుంటే
తనతోటిమనవల్లె
తలదిప్పుతాదీ. గోవు.

యెంకి సరసాలాడ
జంకుతావుంటే
సూసిసూడకకన్ను
మూసి తెరిసేది. గోవు.

కూరి కూకుని నేనె
పోరుపెడుతుంటె
తల్లిడుపు పిల్లల్లె
తెల్లపోతాదీ. గోవు.

మనిసికైనాలేని మంచిపోకిళ్లు
గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు.

చిత్రలీలాస్తవము

దుర్భా సుబ్రహ్మణ్యశర్మ గారు

సుఖమున్ దుఃఖము రెంటిఁ గూర్చి విషయస్తోమంబు నిర్మించి, మా
నకసౌఖ్యైకసమీహ జీవుల కెడందం జిక్కునం జేసి, సా
రెకు వారల్ విఫలాశులై మొఱలిడం గ్రీడన్ వినోదించు దీ
వకటా! యెంతటి క్రూరకర్ముఁడవు! దేవా! చిత్రచర్యానిధీ!

మ. అలరుంబోఁడుమి పొందు నింద్యమని వేదాంతంబులం జెప్పి, యు
గ్గలపుం గామము జీవచిత్తములలోఁ గల్పించి, వారల్ సలం
తలకున్ దాసులుగాఁ జరింప నిరయద్వారంబు చూపించు దా
వల, నీయూర్జన మేమిచెప్పవలె! దేవా! చిత్రచర్యానిధీ!

మ. కలవో? లేవో? యెఱుంగరానితమమున్ గల్పించి, లేదన్నవా
రల శిక్షించెద వింతకన్నఁ గలదే క్రౌర్యక్రమం బిట్టి నీ
కలుషోద్యోగము జీవకర్మఫలముంగాఁ జెప్పి నిన్నెన్ను వి
హ్వాలతత్త్వజ్ఞుల నేమనంగవలె! దేవా! చిత్రచర్యానిధీ!

ప్రభాతము

బ్రహ్మ విద్యావిభవంబునం బొదలు వి
జ్ఞాని లావణ్యతేజంబువోలెఁ
గనుసన్నమాత్ర జగముఁ బరిపాలించు
సరసమా వాగ్విలాసంబు వోలె
గిలిగింత చనవులఁ గలికి మొగ్గ నలర్చు
పవన కిశోరంపుఁ బాటవోలె
జగతినంతయుఁ జిత్రశాలఁ జేసెడు బాల
కృష్ణు మోహనవేణు గీతివోలె
దివ్యపురుషుని చిత్తఃపుం దేటవోలె
భవ్యకరుణారసంపు వైభవమువోలె
సరస సత్కార్యఫల వికాసంబువోలె
నలరు నతిలోకమధుర ప్రభాతకాంతి.

— సుధానిధి.

శ్రీకృష్ణదేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి గారు

౧

ప్రయిచేత సరస్వతీపత్రికలో నిదివఱ(కొన్నియపూర్వవిషయములను ప్రకటించితిని. మఱికొన్ని యిక్కడ వెల్లడించుచున్నాను. కృష్ణదేవరాయలు సాహిత్యమందేకాక సంగీతమందును మిక్కిలియభిరుచిగలవాఁడు. ఈవిజయాస్థానమున బండారులక్ష్మీనారాయణుఁడని యొకసంగీతవిద్వాంసుఁ డుండెను. రాయలయంతఃపురస్థానమున నాయన నాట్యరసాధిపత్యము వహించియుండెడువాఁడు. అతఁడు రచించినది సంగీతసూర్యోదయమని యొకసంస్కృతగ్రంథ మిప్పుడు దొరకినది. దానిపీఠికలో విద్యానగరము, కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు, వర్ణితములయినవి. రాయలదిగ్విజయవర్ణనములలో నపూర్వవిషయము లొండురెండు గానవచ్చుచున్నవి. సంగీతసూర్యోదయకారునకు అభినవభరతాచార్య, రాయబయకార, తోడరమల్ల, సూక్ష్మభరతాచార్య, బిరుదములు గలవు. కృష్ణరాయ లీయనకు బంగారుపల్లకీ, ముత్తెవరులజల్లులుగలవి రెండు ముక్తాతపత్రములు, మదపుటేనుగులు, మలహారివాద్యము ఒసఁగెను. ఈయన విష్ణుభట్టారకుల యొద్ద దత్తిలకోహలాది భరతమతగ్రంథములను సవ్యాఖ్యముగా నధ్యయనము చేసినాఁడు. తాళాధ్యాయము, నృత్తాధ్యాయము, స్వరగీతాధ్యాయము, జాత్యధ్యాయము, ప్రబంధాధ్యాయము, అనియయిదధ్యాయములతో నీతఁడు సంగీతసూర్యోదయము రచించినాఁడు. ఈయన గ్రంథావతరణికనుండి కొన్ని శ్లోకములు:—

శ్లో. కర్ణాటాఖ్యాయదేశేపాఖ్యజనీ
శ్రీతుంగభద్రావృతా,
మార్తండోన్నతమాల్యవత్ శిఖర
శ్రీహేమకూటాన్వితా;
పంపాధీశ్వర విఠ్ఠలేశ్వర కృపా
దృష్టిప్రభావాంచితా,
శ్రీవిద్యానగరీ విభాతి ధరణీ
ధమ్మిల్లమాణిక్యవత్.

* * * *

కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు

శ్లో. శాకే౽సౌ [illegible]కలాకలాపయుక్త
స్వప్రా(క్రో)ంం పవతి విలోక్య గంగరాజమ్;
భక్త్వా త్వచ్ఛివసముద్ర ముత్కటం ప్రా
కారాణాం స్ఫుటమత విద్యుతం శివాదాన్.

శ్లో. దుర్గం జిత్వాథ సోఽపి పునరుదయగిరివరం
తత్ర రాహుత్తరాజం,

బందీకృత్యాసు హృత్వా యుధి నగరవరే
కొండవీడ్వాంకొండపల్ల్యాః;
శీవ్రగ్రాహం గృహీత్వా గజపతితనయం
పొట్టునూర్యట్టణాగ్రే,
విశ్వశ్లాఘ్య ప్రతాపో విరుదయోజయ
స్తంభ ముచ్చైశ్చ కృత్యఖానీత్.

శ్లో. సోఽయం కృష్ణనరేశ్వరో గజపతిం
జిత్వా తదీయశ్రియా,
సాకం తస్య సుతా ముదూహ్య యవన
క్ష్మాపం సహాసం తతః;
గొబ్బూరుస్థలవాసినం పరభవం
జిత్వాను విద్రావ్య తం,
హస్త్యశ్వాన్ స తదీయదుర్గ మతులం
......మారుమాద త్తవాన్.

శ్లో. కృష్ణా ముత్తీర్య సోఽయం యవనజనపదం
వహ్ని సాత్కృత్య సర్వం,
ఫేరోజాంబాదసించా ద్వారు(?) నగర సమా
ఖ్యాని దుర్గాణి జిత్వా;
భత్ శ్రోత్ర్వైశ్చైః పారసీకంకలుబరగపురీం
ద్రాక్సహాదార్ధమానః ?, [మహిమా
కాంతా(క్రాంత్వా?)వ్యాకృష్టవాన్ దోర్బలఘన
శ్రీన్ సురత్రాణపుత్రాన్:

గ్రంథకర్త

శ్లో. తస్య శ్రీకృష్ణరాయస్య కృపా క్షీరాబ్ధిచంద్రమాః;
లక్ష్మీనారాయణో నామ వర్తతే సరసాగ్రణీః.

... ...

సదాభినవశబ్దాది భరతాచార్యనామకమ్,
బిరుదం ధరణీచక్రే ధత్తే చక్రమి వాద్యుతః.

శ్లో. శ్రీమత్కృష్ణనరేశ్వరస్య దయయా
స్వర్ణాంచితాం పాలకీం,
ముక్తాగుచ్ఛకృతానుబద్ధవలయం
ముక్తాతపత్రద్వయమ్;
శశ్వ న్మత్త మతంగజాన్ స్థలహారీ
వాద్యం నిజాంతఃపుర,
స్థానే నాట్యరసాధిపత్య మసకృ
ల్లక్ష్మీపతిః ప్రాప్తవాన్.

శ్లో. సంగీతాగమ లక్ష్యలక్షణనిపుణై
ర్ఘిరింష్ణభట్టారకైః
జ్ఞాత్వా దత్తిలకోహలాది భరత
గ్రంథాన్ సుటీకాన్వితాన్
భూమా శ్రీ ర్తిశేరిరక్షణధియా
గ్రంథః కృతో యం మయా,
......యోగ్యతాధికతర
స్సంగీత సూర్యోదయః.

గద్యము

ఇది శ్రీమద్విప్రకులవర్య భండారు విట్ఠలేశ్వరనందనమూర్త్యభరతా (లేఖకా?)చార్య రాయబయకార్తతోదర మల్లాభినవభరతాచార్య శ్రీ లక్ష్మీ నారాయణ విరచితే సంగీత సూర్యోదయే—

ఇంకొకవిశేషము

ఈ భండారులక్ష్మీనారాయణుఁ డిట్లు కృతికర్తయగుటేకాక మఱి కృతిభర్తయు నయిన ట్లెలుఁగఁబడుచున్నాఁడు. భానుకవి యని యొక తెనుఁగుకవి యాతనికంకితముగాఁ బంచతంత్రిని దెనిఁగించినాఁడు. చిట్టయమంత్రి (చిట్టమరసు?) ప్రేరణచే, నరసింహభట్టు, నరసమంత్రి, అవధానముకృష్ణఘనుఁడు, భరతము విష్ణుభట్టు (ఈతఁడే లక్ష్మీనారాయణునకు సంగీతాగమము నుపదేశించినవాఁడు) అనువారు సమ్మతించి ప్రోత్సాహపఱుపగాఁ లక్ష్మీనారాయణుఁ డీభానుకవిని దనపేరఁ బంచతంత్రిని దెలిఁగింపఁగోరినాఁడట! భానుకవి తనకృతిపతి సంగీతసూర్యోదయము రచించెనని చెప్పలేదుగాని యాతనిబిరుదములను, అభినవభరతాచార్యాదులను దఱచుగా గ్రంథమునఁ జేర్చినాఁడు.

క. పతికంటె మంత్రి బిగిన
క్షితి యాతనిదైరనర్చ సిద్ధము సతి దాఁ

బలికంటె శవరమైనను
బలికార్యము చెడును మాత్సభరతాచార్య!

విద్యానగరము నీతఁ డిట్లు ప్రశంసించి నాఁడు:

సీ. పంపావిరూపాక్ష భైరవవిఠ్ఠలే
　　　　శ్వరముఖ్యదేవతా వ్రజముచేత
　పరిపంథిగర్వవిభాళన శ్రీకృష్ణ
　　　　రాయభూధవభుజారక్షచేత
　ఘటనటజ్జ్యోతిషపౌరాణికకవిమస్వి
　　　　చక్షణసత్కవీశ్వరులచేత
　సంతతమదవాహిచారుసుండాలను
　　　　టాజవప్రకటఘోటములచేత
గీ. రమ్యమైయుండు విద్యాపురంబునందు
　నిమ్మహాకృతిభానుకవీశ్వరుండు
　తెనుఁగుబాస నొనర్చెను వినుతికెక్క-
　నవని నాచంద్రతారార్కముగఁ దనర.

ఈపంచతంత్రిలో కథలోఁగూడ నీతి పద్యములు కృతిపతిసంబోధనముతో నున్నవి. "కరణికలక్ష్మ, నూత్నలిఖితాచార్యా! విట్ఠయలక్ష్మధీమణీ,"-ఇత్యాదులు. ఇట్టి సంబోధనములవలన నీతఁడు సంగీతాచార్యుఁడే కాక మంత్రియు నని యెఱుఁగ నగుచున్నది.

మాదిరికొక్క పద్యము:—

సీ. విద్వత్కవులయందు విశ్రాణనంబును
　　　　బ్రత్యర్థినిభులందు బాహుబలము
　శరణాగతులయందుఁ గరుణాకటాక్షంబు
　　　　నృపకార్యములయందు నీతిగరిమ
　బంధుసంతతియందు పరమసంతోషంబు
　　　　నాశ్రితులందుఁ బాయనికలంపు
　ధర్మమార్గమునందుఁ దగినచిత్తంబు
　　　　సత్యవాక్యములందు జతురతయును
గీ. గలిగి యొవ్వాఁడు మెలఁగు జగత్త్రియమున
　నతనికీర్తులు లబ్ధమోహాంధతమస
　పటల మణఁగింపఁ జంద్రికాప్రభలయట్లు
　లలితగుణధుర్య విట్ఠయలక్ష్మణార్య!

* * * *

౨

కృష్ణరాయలు రాజ్యమేలుచుండఁగా నీశ్వరదీక్షితుఁడను సంస్కృతవిద్వాంసుఁ డొకఁడు వాల్మీకిరామాయణమునకు బృహద్వివరణమని లఘువివరణమని రెండువ్యాఖ్యలు రచించినాఁడు. శ్రీకృష్ణరాయల కఱు వదిగడియలలో రామాయణ మేడుకాండలు వినిపించి యాయనప్రోపునఁ జిత్రకూటమున (హంపి) నుండి రామాయణవ్యాఖ్యలు తాను రచించినట్లాతఁడు చెప్పుకొన్నాఁడు.

శ్లో. బృహద్వివరణం చైవ తథా వివరణం లఘు;
　వ్యధా ద్రామాయణే వ్యాఖ్యాద్వయ మీశ్వరదీక్షితః.
శ్లో. కర్ణాటాధీశ్వరే రాజ్యం కృష్ణరాయే ప్రశాసతి;
　రామాయణం చిత్రకూటే వ్యాఖ్యాదీశ్వరదీక్షితః.

* * * *

3

నగరు, తగరు, తొగరు, పగరు, అని చరణాద్యక్షరములుండునట్లు రామాయణ, భారత, భాగవతపరములుగా మూఁడుపద్యములు చెప్పుమని పెద్దన సమస్యయడుగఁగా నట్లే చెప్పి సత్కృతుఁడయిన చింతలపూఁడి యెల్లయకవికి శ్రీకృష్ణరాయలు రాధామాధవుఁ డని బిరుదనామమిడెను.

శా. రాధామాధవ పద్యతాంకితముగాఁ
　　　　బ్రౌఢక్రియం జెప్పి త
　న్మాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభుఁ గ
　　　　ర్ణాటేశు మెప్పించి నా
　నాధాత్ర్యప్రతిమాన సత్కవులలో
　　　　నగ్ర్య భూషణశ్రేణితో
　రాధామాధవనామమందిన జగ
　　　　త్ప్రఖ్యాత చారిత్రుఁడన్,

ఈరాధామాధవకవికృతులు రాధామాధవము, విష్ణుమాయావిలాసనాటక ప్రబంధము, తారకబ్రహ్మరాజీయము, ననునవి దొరకియున్నవి.

* * * *

౪

ఆముక్తమాల్యద కృష్ణదేవరాయరచితమని గ్రంథమందున్నను పెద్దనరచించినదని లోకమునఁ బ్రతీతికలదు. వ్యాఖ్యాతలు లాక్షణికులు, కొంద ఱట్లే గ్రంథములందును జెప్పినారు. ఆముక్తమాల్యదా వ్యాఖ్యాత శ్రీనివాసకవి:

ఉ. ఉరువగు విష్ణుచిత్తలన
  యోద్వహనంబును సంస్కృతాంధ్రవా,
గ్గరిమ నలంక్రియారసప
  ఖంబగు నట్లుగఁ బెద్దనార్యుఁడు,
ధ్ధురధిషణత్ రచించె నది
  దుర్ఘటబోధముగావునన్ ధరన్,
స్థిరముగుచుండునట్లు
  గనుకే సెదఁ టీక సవిస్తరంబుగాన్.

గుడిపాటి వెంకటకవి టీక

గీ. ప్రేమ నల్లసాని పెద్దన యాముక్త
  మాల్యదాఖ్యకృతి నమంచితముగఁ
  జేసె నీవు టీక చేయుము చెఱకునఁ
  బండు పండినట్టులుండఁగాన.

సీ. కరమర్థిఁ గవిరాయగండపెండేరంబు
  చెల్లించుకొన్నట్టి బల్లిదుండు
కవులలోపల నాంధ్రకవితాపితామహ
  బిరుదాంకుఁడైన గంభీరమూర్తి
మనుచరిత్రాదిసత్కావ్యరచనలఁ
  జల్పినవైష్ణవ చక్రవర్తి
కృష్ణరాయలు తనకేల్దమ్మిచే నెత్తఁ
  బల్లకి యెక్కినభాగ్యశాలి,

గీ. అలఘుఁ డలసాని పెద్దన యాఘనుండు
  మహిమఁ జేసినయాముక్తమాల్యదా ప్ర
  బంధ మెచటఁ దదీయధీపటిమ యెచట?
  నాకు శక్యంబె దానికిఁ డీక సేయ?

రంగరాట్ఛందస్సులోఁ గూడఁ బెద్దన చెప్పిన యాముక్తమాల్యద యనియున్నది.

* * * *

౫

విశాఖపట్టణమండలమున "ప్రపంచదర్పణ"మని యొకసంస్కృతగ్రంథము ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకశాలవారికి దొరకినది. అది సంధానగ్రంథము. ప్రాచీనగ్రంథముల నుండి యనేకవిషయము లందు సంకలనము చేయబడినవి. అం దీక్రింది శ్లోకము లున్నవి:

అల్లసాని పెద్దనార్యేణ సత్యావధూపరిణయే:

శ్లో. అంగుళీషు కురంగాక్ష్యా శోభతే ముద్రికావళీ;
  ప్రాతేన బాణైః పుష్పేషో ర్న్యాస్తలక్ష్యపరంపరా.

అల్లసాని పెద్దనార్యే ణా ప్యేవముక్తం రసమంజర్యామ్:

శ్లో. ఉడురాజముఖీ మృగరాజకటి
  ర్గజరాజగతిః కుచభారనతా;
  యది సా రమణీ హృదయే రమతే
  క్వ జపః క్వ తపః క్వ సమాధివతిః.

మొదటిశ్లోకముగల గ్రంథముపేరు సత్యావధూప్రీణన మయియుండు నేమో! ఆముక్తమాల్యదలో కృష్ణరాయల కృతులుగా నీ గ్రంథములుగలవుగదా!

"సీ. పలికితుత్ప్రేక్షోపమల"—ఇత్యాదిపద్యమున—
  "భావధ్వనివ్యంగ్య సేవధిగాఁగఁ జెప్పితివి సత్యావధూప్రీణనంబు"— "మఱియు రసమంజరీముఖ్యమధురకావ్య, రచన మెప్పించుకొంటి గీర్వాణభాష"—

ఈ సంధానగ్రంథమున నీ పేళ్లతోఁ బెద్దనార్యకృతులను బేర్కొనుట వింతగదా! కృష్ణరాయకృతులలోనివిగాఁ గూడ నందు శ్లోకములున్నవి.

కృష్ణరాయస్యాలంకారసారసంగ్రహే—

సిందూరం రవి బింబ మానన మహో
  ధమ్మిల్ల రాహోర్గ్రహో,
స్వర్గార్ఘం గ్రసతీతి తచ్చ విబుధై
  శ్చిక్రీత మాశ్చర్యకమ్;
కోశే చంచలతా ధనిమ్నతి హా తా
  త్వాద్భుతం తలే కర్ణాం
కాం ... ఫే
  అంగే మహాన్సంగరః.

ఇందుఁజూపఁబడినశ్లోకములు సుభాషితరత్నభాండాగారమునఁగూడనున్నవి. "అంగులీషు" ఇత్యాదిశ్లోకము బిల్హణునిదిగా నందుఁ జెప్పఁబడినది. తక్కినవి యెవ్వరు రచించినవో యందు లేదు.

ఆగ్రంథసంధాతబుధుఁడు. ప్రసిద్ధగ్రంథకర్తలపేళ్లతో నెక్కడివో తెలియరాని మంచిశ్లోకములఁగూడ నాతఁడు గూర్చియుండునని సందేహించుటకుఁ గొన్నిచోట్ల నెడము గలుగుచున్నది. ఈశ్లోకము లట్టివయియుండవచ్చునేమో!

ఈవేళ కనుపించునా?

తురగా వెంకటరామయ్య గారు

పూతవయసే, వెన్న
  పూసమవసే, కెంపుఁ
దమ్మి రేకులకండ్ల
తళుకులే తెలుపునే.
  బాలకృష్ణునిబిలువవే!
  కోకిలా! ప్రణయరాధను నిలుపవే!

2. వలపించి మాయమై,
విలపింప జేయుటా?
కలికమ్ములోనైన
గానరాకుండుటా?
  దారుణమ్మని తెల్పవే!
  కోకిలా! తగదుతగదని చెప్పవే!

3. మఱచినానే మేను
మఱచినానే మనసు
బ్రతుకెల్ల నతనికే
వదలి యిట్లయితినే
  మఱువవద్దని చెప్పవే!
  కోకిలా! కరగురితులనాడవే!

4. గుట్టులేదే మనసు
పట్టలేకున్నానె
పెట్టు లీకన్నీటి
మెల్లిదుదానసే
  యమునలో బడుమందువా?
  కోకిలా! అతని నిచటకు దెత్తువా?

5. విడిచినానే సిగ్గు
విడిచినానే సిరులు
నిలువనీడే లేక
విలపించుచుంటినే,
తెలుపనైనా తెలుపవే!
కోకిలా! అలుక లుంటే పాపవే!

6. మొదలె తెలియని నన్ను
మోహాలలో నిల్పి
రాగాల దీయించి
రాకుండబోవునా?
నీవైన వచియింపవే!
కోకిలా! సాధించి తోడితేవే!

7. నమ్మినానే మాట
కమ్మదనములు, వలపు
లమ్మినానే వాడు
నమ్మడే, కఠినుడే
రాధమన సెఱిగింపవే!
కోకిలా! సాధించి తోడితేవే

8. మేఘాలమేడలో
మెఱుపు దీపాలలో
కాలసుందరి యిచ్చు
కాలు విననేగనో
పిలువనైనా పిలువవే?
కోకిలా! యలుగరాదని పల్కవే!

9. వేదాలవీథిలో
వివరింపనేగనో
వాదాల మొండలో
వడగొట్టి పండెనో
చూడనైనా చూడవే?
కోకిలా! జాడలైనా తీయవే!

10. యోగిహృదయాలలో
దాగి రాకుండెనో
రాగిణీవలయాన
రంజిల్లుచుండెనో
వెదకుజాడలు గాంచవా?
కోకిలా! వెంటవత్తును పాడవా!

11. పట్టలేనే యతని
దిట్టలేనే యలిగి,
వేయిచాముల బెట్టి
విసిగించినా సరే
కంటబడితేచాలు నే!
కోకిలా! కాలదన్నిన జాలునే!

12. పిల్లడా? లోకాలు
కొల్లగొనుచోరుడే?
గాలించిచూచినా
కనుపడని కృష్ణుడే!
ఈవేళ కనుపించునా?
కోకిలా? ఈజీవ మిక నిల్చునా?

దిగంబర యోగి

కే. వి. బసవరాజు గారు

శ్రీ వేంకటేశ్వరునిదర్శనార్థము నేను తిరుమలకు బోతిని. ఒకనాటియుషఃకాలమున నచ్చటిపర్వతారణ్యశోభను దిలకింప నచ్చవోడమి బయలుదేరితిని. కొండపైనుండి క్రిందికి పెక్కుదారు లుండెను. అందే దారి యెచ్చటికేగునో నేనెఱుగను. నిర్జనారణ్యప్రదేశమును జూడనెంచినవాడ నగుటచే మనుష్యుల రహదారిగానుండెడి బాటలను విడిచి ఆనవాలుమాత్ర మగుపడుచుండెడి యొక్కక్రొత్తదారి బట్టి పోతిని. ఆమార్గము నిమ్నోన్నతప్రదేశములలోనుండి వంకరటింకరలుగా బోయెను. నూరుబారల దూరమునడచుసరికి చిట్టడవిలో బడితిని. నిలువెత్తున బెరిగి బారెడువల నేదియును పడనంతటి దట్టముగా బెనచికొనిపోయిన ముండ్లడొంకలనడుమనుండి నడచుచుంటిని. ఒకమనుష్యుడుగూడ గొన్నిచోటుల నొదిగి ప్రక్కగా నడువవలసినంతటి యిరుకుగ నా దారి యుండెను. ప్రక్క డొంకలలోనుండి సర్పాదిక్రూరజంతువులువచ్చి పైబడునేమో యని గుండెలు కొట్టుకొనసాగెను. మఱికొంత నడచుసరి కాబాటయొక ప్రక్కకు మఱలెను. అచ్చటనుండి యొకలోయవంటి పల్లపుప్రదేశమునకు దిగెను. ఆలోయలోనుండి కొంత నెత్తముతో సరిగానుండునట్లు పెరిగి లోపలిభాగ మగుపడకుండ పెద్దచెట్లావరించి యుండెను. ఆ దుర్గమప్రదేశములో అడుగులజాడమాత్రము కనుపడెను. కానిమ్మని తెగించి దిక్కృతితో ముందడుగువైచితిని. అచ్చట నొకచాపరాతిబండ యుండెను. దాని నెక్కి నలుదిక్కులు చూచితిని.

బాలభానుని యరుణకిరణప్రసారముచే జివురుజొంపములు కెంపుబంతులవలె నింపునింపుచుండెను. వేపపూవుల వెగటువాసనకు గోరింటపూవుల ఘుమాయింపు విరుగుడుగా నుండెను. ప్రకృతిశోభ కానందమగ్నుడనగు నాకన్నులకొకవైపునగల వెందడొంకచాటున నొక మనుష్యాకారము గోచర మయ్యెను. ఆనందమున కాశ్చర్యముతోడయి నన్నచ్చటి కీడ్చికొనిపోయినది. గుడుగుడు గుంచముగా డొంకలచుట్టుదిరిగి సందుచేసికొని యాగురి వెందముందు జేరి చూచితిని.

దిగంబరుడు, గూని మూపుపైకి వ్రేలాడు కుఱుచకెంజడలవాడు, ధూళిధూసరితదేహుడు, పద్మాసనాసీనుడు, బక్క-

పలుచని వాఁడు, ఒక యోగి కడుపు వెన్నుతో నంటబెట్టుకొని కన్నులు సగము మూతలు పడియుండ బ్రహ్మతేజస్సు వెదలగ్రక్కుచు పరమాత్మానుభూతిలో మునిగియున్నాడు. నేను గిక్కురుమనకుండ నరగడియ నిలబడిచూచి యొకప్రక్కను జతికిలబడినాను. ఎందులకు నిరీక్షించుచుంటినో, ఎంత కాలము నిరీక్షింతునో, ఏమికోరి నిరీక్షించుచున్నానో నాకే తెలియదు. నాదృష్టి యీయోగియందు స్తంభించెను. తెప్పయినను వ్రాల్చితినో లేదో చెప్పజాలను.

ఒకటి రెండుగడియల కాయఃపాట్ట కదలజొచ్చెను. కట్టెవంటి వెన్నెముక వంగజొచ్చెను. కనుతెప్ప లల్లాడజొచ్చెను. చిన్నయూపిరి బయలువెడలి మీసము లెగురజొచ్చెను. మెల్లన గనులువిచ్చి యీ బైరాగి నన్ను జూచెను. బుస్సుమని యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను నేను ప్రణమిల్లితిని. కనుబొమ లెగురవైచి, తలపంకించి, గుప్పిటచేయి యూపి నీ వెవడ వను నర్థముకల సన్నజేసెను.

సామాన్యముగా బైరాగులు హిందూస్థాని మాటాడుదురు. వారిలో జాలమందికి తెలుగు వచ్చియుండదు. నాకు హిందూస్థాని రాదు. తప్పో, యొప్పో యిట్లంటిని. "మై తెలంగీ బొమ్మక్ హై" నా కాశ్చర్యకరముగా నాతడు "నీ కేమికావలెను?" అని స్వచ్ఛముగు తెలుగున ప్రశ్నించెను. ఆయనకు దెనుగువచ్చుట నాకు హిందీవచ్చినదానికంటె తృప్తినిడెను. మా కిట్లు సంభాషణము సాగెను.

నేను:—స్వాముల సేవగోరి వచ్చితిని.

యోగి:—స్వామికొండపైనున్నాడు; పొమ్ము.

నేను:—వారిదర్శనముమాత్రమే సులభము. అనుగ్రహము దుర్లభము.

యోగి:—నాయునికి నీ వెట్లు తెలిసికొంటివి?

నేను:—వేంకటేశ్వరుని ప్రేరణమువలన.

యోగి చివాలున లేచి నడువసాగెను. నేనును లేచి వెంబడించితిని. ఎంతదూరము

"స్వామికొండపై నున్నాడు; పొమ్ము"

పోవుదునో కాని పదిబారలు నడచినపిదప యోగి తిరిగిచూచి "నీకు నాతో నేమిపని? వచ్చినదారినే పొమ్ము" అనెను.

నేను:—మిమ్ము సేవింపుచు మీవెంట నుండెదను. వెనుకకు బోవనొల్లను.

యోగి:—ఓయీ! నీవు రాజాలవు. సంసారసుఖలంపటుల కీయడవిలో జోటులేదు.

నేను:—నాకు సంసారమం దిచ్ఛలేదు. మీ పాదసేవఁ జేయుచు నీయడవియందే వసించెదను.

యోగి:—నీకు భార్యయు బిడ్డలు నున్నారా?

నేను:—ఉన్నారు.

యోగి:—వారి నేమిచేయుదువు?

నేను:—దైవవశము చేయుదును.

యోగి:—నీకు నాతో నేమిపని?

నేను:—నన్ను దరింపజేయుడు. మీ దాసునిగా జేసికొనుడు.

యోగి:—తరణోపాయము లడవిలోకంటె నింటిలోనే పెక్కులున్నవి. అచ్చటనే యభ్యసింపుము.

నేను:—స్వామీ! గురువులేనిదే యెట్లు తరింపగలను?

యోగి:—నీకుటుంబజనులే నీకు గురువులు. అన్వయించుకొనుము.

నేను:—సంసారానుభవము లేమిచే స్వాములిట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. అది కాంతాకనకములకు బట్టుగొమ్మ.

యోగి:—కాంతాకనకమంత్రము లుపాసించి సిద్ధుడవైతివేని మోక్షము కరతలామలకమే.

నేను:—మహాత్మా! శాస్త్రవిరుద్ధమగు దారిని జూపి నన్ను భ్రమపెట్టుచున్నారు.

యోగి:—శాస్త్రజన్యజ్ఞానముకంటె ననుభవజ్ఞానము గొప్పది. కావున ననుభవసిద్ధుడవు గమ్ము. పొమ్ము.

నేను:—స్వామీ!మీయనుభవ మదియేనా?

యోగి:—అవును. ఇక నీవు రావలదు. పొమ్ము.—అనియోగి దారిబట్టెను. నేనును వెంబడించితిని.

యోగి:—వత్సా! నీమూర్ఖతమాని వెనుకకేగుము. నీవు నన్ను వెంబడింపజాలవు.

నేను:—[సాష్టాంగపడి] "మహాత్మా! మీ యనుభవమును నాకు దెలిపి నన్ను తరింపజేయుడు" అని రెండుపాదములు పట్టుకొంటిని. యోగికి మనసు కరగెనుకాబోలు. గులకసూదిరాళ్లపై గుతిలపడిన నన్ను లేవదీసినాడు. నేనును లేచి కాలితో రాళ్ల నవలికి ద్రోసికొని కూర్చుండబోవ యోగి నవ్వి "ఇంతేకదా?" అనినాడు. అదేమో యిప్పటికిని నా కర్థముకాలేదు.

యోగి:—వత్సా! నీవు నేడు నా తపస్సున కంతరాయ మొనరించితివి. నిన్ను ద్రోసిపుచ్చ లేకున్నాడను. అందుకు గారణములు రెండు. దైవికమగు మనసంఘటనము, నీకుగల మోక్షేచ్ఛ; కాని విద్యా

సంపూర్తికి "ఓనమాలు" చెప్పుమను
చున్నావు. అందుకు సంసారమే తగిన
బడి. ఇది యధికారస్థానము. అచ్చటఁ
బనికిరానివా రిచ్చటను బనికిరారు. ఇది
నాయనుభవము. ఇఁక కేమికావలెను?

నేను:—మహాత్మా! మీచరిత్రమును వినిన
గాని మీసంసారానుభూతి యెట్టిదో నా
కర్థముకాదు. అనుగ్రహించి యానతిండు.

యోగి:—నాయనా! మనయీాద్దైవికసమా
వేశమునకు ఫలము నాపూర్వచరిత్రస్మర
ణము కాబోలును. అందువలన నీకేమియు
లాభముండదు. కాని నావైరాగ్యలత
కదియొక దోహదమగుగాక! ఇన్నివిధ
ముల బ్రార్థించువానిని ద్రోసిపుచ్చుట
యహంభావ మనిపించికొనును. కావున
మూడుమాటలలో ముదిముక్కలతో కథ
ముగింతును. వినుము:

నేనొక యాంధ్రబ్రాహ్మణపండితపుత్త్రు
డను. మాతండ్రి ధనికుఁడు. ఏకపుత్త్రుడ
నగుటచే నల్లారుముద్దుగా బెంచిరి. నాబాల్య
మునందే తండ్రిగారు గతించిరి. అంతటితో
నే నింటియజమానుఁడనైతిని. మాతండ్రి
గారు నాకొక కులీనయగు కన్యకను వివాహ
మొనర్చిరి. నాకుఁ బదునెనిమిదేండ్లు వచ్చు
సరి కామె కాపురమునకు వచ్చెను.

నాయనా! మఱచిన మాటలను మనస
మునకు దెచ్చికొని చెప్పెడి నామాటలు నీకిం
పుగానుండవు. అంతరంగము నన్ను సంధించి
కొనెదవేని యర్థోపలబ్ధితో నంతగా బని
యుండదు.

పెత్తనము చేతికివచ్చినదిమొదలు నేను
పూలరంగడనై యిల్లును, దేహమును గుల్ల
చేసికొంటిని. గృహలక్ష్మివచ్చుసరికి ధనలక్ష్మి
లేచిపోయినది. అప్పటికి నాకుగలయాస్తి నా
భార్యకు పెండ్లినాడుంచిన నగలుమాత్రమే.
నాచరిత్రము విని నాగడుసరిమామగా రాన
గలను తనయొద్దనుంచి బొందున పుస్తెతో
నాభార్యను గాపురమున కంపినాడు. ఎటు
లయినను దండ్రిగారియొద్దనుండి సొమ్ములు
తెమ్మని నాభార్యను నిర్బంధించితిని. నాభార్య
నానిర్బంధమును దండ్రికి వినుపించినచోదన్ను
నాయొద్దకు బంపడనికాబోలు చెప్పదాయెను.
తండ్రి నిరాకరించినమాటలకు మృదువులగు
పర్యాయపదములను గల్పించి నాకు జెప్పు
చుండెడిది. మా యిరువురినడుమను ఆమె
కాపురము దుర్భరముగా నుండెను. ఇది
గాదుపనియని నామామగారికి కఠినశిక్ష విధిం
చితిని.

నేను:—ఏమిశిక్ష?

యోగి:—నాభార్యను విడిచి దేశాంతరము
లేచిపోవుట. ఇంతకంటె నల్లుండ్రు మా
మలకు విధించెడి శిక్షయేమి? ఒకసంవ
త్సరము కంటఁబడలేదు. నాభార్య బెంగ
గొని మంచముపట్టెను. ఆమె యవస్థ
జూడలేక మాపిసినారిమామగారు వ్యయ
ప్రయాసలకోర్చి నాకొఱకు దేశమంతయు
వెదకించెను. వారికి దొరకకుండ వారి
యవస్థలుచూచి నాసమర్థతకు నేనేమెచ్చి
కొంటిని. ఇఁక నేను మనుష్యయత్నము
వలన దొరకననిమెంచి "మాయల్లుడు

వచ్చి మాయమ్మాయికాపురము కుదుట బడినచో వేంకటేశ్వరునకు మాయమ్మాయిచేత నిలువుదోపిచ్చెద"నని మ్రొక్కి ముడుపుకట్టిరట. శనివారపుదీపారాధనలు, ఏకభుక్తములు, మొదలుపెట్టిరి. మామగారి కాపాదమస్తకమును పంగనామమయమై పోయెను. నాభార్య మేనత్తయగు ముసలమ్మకు ప్రతిదినము రాత్రిళ్లు గంగిరెడ్లవాండ్రు వచ్చినట్లును, ఎడ్లపై బడి త్రొక్కినట్లును కలలు రాదొడగెను. నా భార్యకు స్వప్నములో ముత్తైదువులువచ్చి "నేను అలవేలుమంగమ్మ" నని పసుపుకుంకుమ లీయసాగిరి. ఇంతలో నాకును అత్తవారింటివైపు కాలుసాగెను.

నేను:—అహాహా! స్వామిసాక్షాత్కారము. "కలౌ వేంకటనాయకః" అన్నమాట నిజము.

యోగి:—నీలాగునవే ప్రజలలో వేంకటేశ్వరునిపై విశ్వాసము మెండయ్యెను. ఏ యింటజూచినను పూజలు మ్రొక్కుబడులు మితిమీరెను. అడ్డబొట్టులవారుగూడ అవసరమునుబట్టి నిలువుబొట్టులవారయిరి.

నేను:—మీకెప్పుడును స్వామి కనుపడినట్లు చెప్పరేమి?

యోగి:—అయ్యో! కనుపడకేమి? ప్రతి దినమును పట్టెవర్ధనాలతో నామామగారువచ్చి నా భార్యనగలన్నియు నొలిచి నాకిచ్చినట్లు కలలు వచ్చుచునేయుండెను. ఆమాట మూటగట్టుకొని నామామగారికి చెప్పుటయు, వారు దానికి సంతానలాభమో, సంపల్లాభమో ఫలముచెప్పుటయు నేను మాయత్తవారియింటికి పోయినది మొద లనేకసారులు జరిగెను. నేను వారియిల్లు చేరినదిమొదలు దేవుని వీరావేశము హెచ్చుగాసాగెను. నాయిల్లాలికి ఆరోగ్యము శీఘ్రములోనే కలిగెను. గణాచారి గమళ్ల వెంకమ్మ గజ్జెలుకట్టుకొని వచ్చి మాటిమాటికి "నీయల్లుని తీసుకు వచ్చిన నన్నుమఱచిపోయినావా? నాకొండకువచ్చి నిలువుదోపెప్పుడిచ్చెదవు?" అని ప్రాణములు కొఱుకసాగెను. విసిగి మామగారు వైకుంఠైకాదశికి తిరుపతి ప్రయాణము నిశ్చయించిరి. ఇది యంతయు నే నచ్చటికేగిన రెండునెలలకే.

నేను:—మీమామగారికిని మీకునుగల కలహాకారణ మేలాగు కుదిరినది?

యోగి:—అడుగవలసిన ప్రశ్న మడిగితివి. నేను బుద్ధిగలిగియుంటినని విశ్వాసము వారందఱికిని గలిగెను. అందుచే నెలరోజులగునరికి నాభార్య నగలతో నాయొద్ద నిద్రించుట కాజ్ఞనిచ్చిరి. అతివిస్తరమేల? వైకుంఠైకాదశి కేపనగా దిరుపతి జేరితిమి. సకుటుంబపరివారముగా బోయియొకసత్రమున మంచిగదులలోవిడిసితిమి. భోజనాదికము లయిన పిదప నించుక విశ్రమించి కొండపై చిత్రములు చూచుటకు సికారికి బయలుదేరితిమి. ఆనాడు గొప్పసాహుకార్లు గుడిలో మ్రొక్కుబడి పెండ్లి చేసికొనుచుండిరి. ముఖమంటపమున కాళ్వేటినగరపుకల్యాణియనువేశ్యమేళము

మేజువాణి జరుగుచుండెను. పెండ్లివారు
సభ చేసిరి. ప్రేక్షకులు త్రొక్కులాడుచుండిరి.
అదేమో చూతమని మావారిని దప్పించు
కొని యీమూకలో దూరితిని. ఆకళ్యాణి
రూప గానాభినయసమ్మోహములో బడి
యుండనిచో జనులు తొక్కిడి బాధకు
ప్రాణములు విడిచి యుందును. ఎంతకాల
ముంటినో నేనెఱుగను. మేజువాణిముగిసి,
కళ్యాణి విడిదిలో ప్రవేశించి నాకంటికి
దూరమయి, నేను సత్రములో జేరు
వఱకు రాత్రి పదిగంటలయినది. మా
వాండ్రు నాకై బెంగపెట్టుకొని కూర్చుం
డిరి. ఏవో టంకములతికి, మెతుకులు గతికి
ప్రక్కపై జేరితిని. ప్రయాణశ్రాంతులై
యందఱును తెప్పవాల్చుట తడవుగా
నిద్రించిరి. మామామగారు చిరుగుర్రున
కారంభించిరి. నేను లేపి యిట్లంటిని.
"మామగారు! ఇది రహదారిసత్రము.
మన మెంతగదులలో నున్నను జాగ్రత్త
మంచిది. కనుక నగలు తీసి పెట్టెలో
బెట్టి మఱనిద్రింపుడు." నామామగారు
తన మొలలోని తాళపుగుత్తి విసరి "జా
గ్రత్తచేసి నీదగ్గిరనే యుంచు" అనిరి.
నాభార్యను లేపి ముక్కుపుడకసహితము
తీయించి బట్టలడుగున పెట్టెలో బెట్టి సరుదు
సరి కరగంటయయ్యెను. అంతలో మా
మామగారు నిద్రావశులయి గుఱ్ఱుపెట్టిరి.
ఆయనకు నిద్రాభంగముసేయనొల్లక తా
ళపుగుత్తి నామొలలోనే యుంచితిని. ఆ
యనకు నాయం దమితవిశ్వాసము గలు
గుటచేత నే నేనాయన తాళముపట్టుట తట
స్థించినది. నేనును నడుమువాల్చితిని.
కాని కంటిమీద కునుకురాలేదు. దేహ
మచ్చట నేయుంచి కామరూపముతో సం
చరించుచుంటిని. కొట్టివేసినట్లు అందఱును
గాఢనిద్రలో నుండిరి. నాయనా! ఆపైని
వారివృత్తాంత మేమయినదో నాకింతవఱ
కును దెలియదు.

నేను:—ఎందువలన? తామచ్చటనే పండు
కొంటిరికదా?

యోగి:—లేదు.

నేను:—ఎచ్చటికేగితిరి?

యోగి:—కార్వేటినగరమునకు.

నేను:—ఏల?

యోగి:—నిలువుదోపిచ్చుటకు.

నేను:—ఎవరికి?

యోగి:—కార్వేటినగరపు కళ్యాణికి.

నేను:—[నిశ్చేష్టుండనై మాటాడ లేకుంటిని.]

యోగి:—వత్సా! అట్లు వెలవెలపోయెద
వేమి?

నేను:—మిమ్ముగూర్చిన యీవిషయమును
నమ్మజాలకున్నాను.

యోగి:—అట్లైన నాయీప్రయాసమంత
యు వ్యర్థము. ఇక నీవు పోవచ్చును.

నేను:—మహాత్మా! క్షమించి పైవృత్తాంత
మానతిండు.

యోగి:—ఓయీ! నామాటలం దసత్యభ్రాం
తి వదలి వినుము. తెల్లవారుజామున

నగలపెట్టెనెత్తినిబెట్టుకొని భోగమువాండ్ర బండ్లవెనుకబడి కార్వేటినగరపు దారిని బట్టితిని.

నేను:—ఆ బరువును మీ రెట్లు మోవగలిగితిరి ?

యోగి:—నేనా మోచినది ? నామోహావేశము. పెట్టెనుగాదు. ఒప్పుకొనెనేని కళ్యాణినిగూడ మోచియుందును.

నేను:—అంతదూరము నడచినను మీకు గాళ్లులాగలేదు.

యోగి:—అప్పుడు లాగలేదు. తలచికొనిన-చో నిప్పుడు లాగుచుండును. నాయనా! కథ సాగనిమ్ము. వారితో మాట మంతి కలిపి మచ్చికచేసికొంటిని. ఊరిసమీపమునకేగుసరికి బండిపై జేరగలిగితిని. కొంగుదాకి కొంతాస దీర్చికొన్నాడను. ఓయీ! తలవంచికొందువేమి ? సిగ్గుపడకుము. ఇప్పటినాస్థితినిబట్టి లజ్జాకరమేకాని యప్పటిదృష్టిలో నదిప్రయోజకత్వమే.

నేను:—స్వామీ ! తరువాత.

యోగి:—వేంకటేశ్వరునిమ్రొక్కుబడిని వెలకాంతకు దీర్చితిని. కాని దానికంటె వేంకటేశ్వరుడే సులభు డనిపించినాడు. ఆయన భక్తులకు వరములిచ్చును. కళ్యాణి నాకు వరప్రదాయిని కాలేదు. అభయహస్తముమాత్రము లభించెను. పెండ్లిలో నొకలతాధికారిపై కళ్యాణి కన్నువేసినది. వలపన్నినది. ఆచేప యదివఱకొక గాలములో దగుల్కొనియుండుటచే దీనిలో బడలేదు. ఆకోమటిబిడ్డడు అదివఱకే యొక వెలకాంతవలపులో జిక్కియుండెను. అందు నాకొకపదవి లభించినది. ఏమనగా! కళ్యాణి యావైశ్యునికి రాయబారముజరుపుటకు నన్ను నమ్మిన బంటుగా నేలెను. అది గొప్పయదృష్టమని యుబ్బి తబ్బిబ్బయితిని.

కళ్యాణి జాబులు కోమటికి రహస్యముగా నేనందఁజేయుచున్న సంగతి వానియుంపుడుకత్తెకు దెలిసెను. ఆవీథిలో నేనడుగుపెట్టినపుడెల్ల వాతొత్తు నన్ను బత్తులడల దిట్టుచుండెను. ఇప్పుడు సీతలయెక్కిత్రొక్కుచున్న యీసిగ్గు నాకప్పుడు మొగమైనను జూపలేదు. అది నాయదృష్టమే సుమా ?

నేను:—సిగ్గుమాలినతన మదృష్టమా ?

యోగి:—పాపపుణ్యములలో దేనియందైననుసరే తుదముట్టసాగినప్పుడే కాని ముక్తి చేకూరదు. ప్రారంభమందే విరక్తియో, తృప్తియో గలిగిననది తుదముట్టదు. అప్పుడు నాకు సిగ్గు గలిగిన-చో నేనీస్థితికి వచ్చియుండను. తరువాత వినుము. "దూషణభూషణతిరస్కారములు దేహమునకేకాని యాత్మకులేవ" ను మహావాక్యము ననుసంధించుకొంటిని. కళ్యాణి కార్యసిద్ధియే నాకు ముక్తియని కోమటి విటుని తొత్తుగుమ్మము చుట్టు కుక్కవలె దిరిగితిని.

నేను:—శివశివ! (అని చెవులుమూసికొన్నాడను.)

యోగి:— 'కుక్కపోలిక' నీవోపమానమని యేనా? దానివలె దండప్రహారములకు గుఱికాకుండనిచో దానికంటె కొంత మే లనిపించుకొనియుందును. ఓయీ! ఎంత సేపు నవ్వాచికొందువో చూచెదను లెమ్ము.

నేను:— తరువాత వినిపింపుడు.

యోగి:— అడుగవలసిన ప్రశ్నలడుగజాలని నీవంటివిగ్గరి సత్యమును గ్రహింపజాలడు. వ్రతము చెడినను ఫలముదక్కినదాయని యడుగుము. నేను తినిన దెబ్బలన్నియును కళ్యాణి చేతితో నిమిరినంత నే మానిపోవు నని యాసపడితిని. బిక్కమొగముతో నేను గళ్యాణిదగ్గఱకు బోయితిని. "ఏమి వార్త" లని కళ్యాణి గంపెడాసతో సన్న డిగెను. "వార్తలేమియునులేవుగాని వా తలివిగో" యని దెబ్బలు చూపించితిని. వత్సా! అప్పుడామె యేమిచేసినదో చెప్పు ము. నీ తెలివి చూతము.

నేను:— సరే, కళ్యాణికటాక్షము వచ్చియుం డును.

యోగి:— కటాక్షము. కంటితోఁగాదు. కా లితో. వట్టిదికాదు; "అప్రయోజకపు ముండకొడుకా" అను బిరుదుతో. బా బా! తలయెత్తుము. నీవౌచిత్యము నెఱు గవు. ఎఱిగినచో "మేలు! బళీ! సెబా సు!" అని సాధువాదముచేసి యుండవా?

నేను:— మీా రూరకుంటిరా?

యోగి:— చిన్నప్పటిచదువు జ్ఞాపకమువచ్చి నది.

నేను:— ఆ చదువేది?

యోగి:— కలముకాగితము నిటుదెమ్ము-వ్రాసి యిచ్చెదను. నేను జేబులోనికలముకాగి తము నిచ్చితిని. ఆయనవ్రాసి మడతపెట్టి "ఓయీ! నీవావలకుబోయినప్పు డొం టరిగా జదువుకొనుము. నీవు మొదట నీగురువెవ"రని యడిగితివికాదా? ఇప్పు డు నీవేనిర్ణయింపుము.

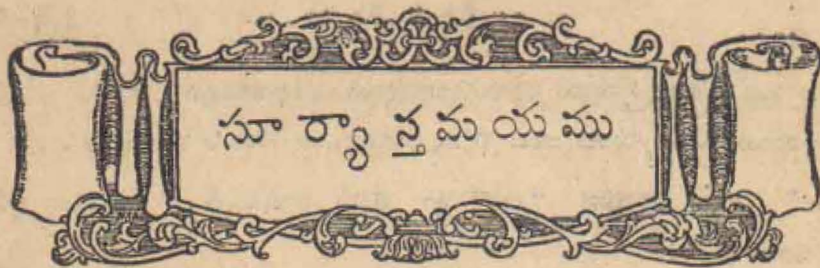
నేను:— (సాష్టాంగపడి) మహాత్మా! నాకు ముక్తిమార్గముజూపుడు.

యోగి:— నేను తిరిగి తిరుపతిదారిబట్టితిని. నీవును వచ్చినదారినేపట్టుము.

నేను కన్నులుమూసికొని నిమిషముండి లేచి చూచితిని. శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి గ ర్భాలయములో దేవుని ముందుపడియుంటిని. కొంత సేపు విభ్రాంతుడనై యుండి లేచితిని. స్వామి కెఱఁగి బయటికిబోయి కాగితమువిప్పి చూచుకొంటిని. అం దీ శ్లోకము వ్రాయబడి యున్నది.

"శ్లో. యాం చింతయామిసతతం మయి సా విర క్తా, సా ప్యన్యమిచ్ఛతిజనం సజనోన్యస క్తః; అస్మత్కృతేచ పరితుష్యతి కాచిదన్యా, ధిక్తాంచ, తంచ, మదనంచ, ఇమాంచ, మాంచ."

ఆహా! మహాత్ములచరిత్రము లద్భుత జనకములుకదా!

విద్వాన్ కజ్జి కామేశం గారు

ఫ సచండత్వముఁ బాసివేవిరివిహై గాఢాగ్నిసంతప్తమై
పెనముంబోలెను నెఱ్ఱవారి దిన కృద్బింబం బదస్తాద్రి నం
దినసీడెంతయు దీర్ఘమయ్యెఁ దనపైఁ దేజస్వి దూరంబుగాఁ
గను వృద్ధిం గను టబ్బురంబెయని లోకంబుం బ్రబోధింపఁగాః

ఉ. దిక్కులకెల్ల దివ్యతరదీప్తుల నిచ్చిన లోకబాంధవుం
డక్కట యస్తమించు నిఁక నారయరాదు పదంబు సేరఁ డిం
కెక్కడికేగువారమని యిండ్లకుఁ జేరె ద్విజాళి, తేజముం
దక్కియినుండు దద్దయు నడంగుట గాంచుచు మెల్లమెల్లఁగాఁ.

["ఆరయరాదు" అర్థాంతరమున "నేక్షేతాదిత్యముద్యంత మస్తంయంతం కదాచన" అనువిధిని గమనింపవలెను.]

["మెల్లమెల్లఁగాఁ." అర్థద్వయమునందును "ప్రాయోభృత్యాస్త్యజంతి ప్రచలిత విభవం స్వామినం సేవమానాః" అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

క. ఎంతయుఁ దేజముగల్గిన, నెంతయు మిన్నందియున్న నెంత తిరిగినన్
అంతంబు తప్పదని వేదాంతము బోధించె సూర్యుఁ డస్తంగతుఁడై.

క. ఎంత కరబలముకలిగిన, నెంత ప్రతాపంబునున్న నెంత వెలిఁగినన్
అంతయుఁ గాలవశంబని, యెంతయు బోధించె నినుఁడు హీనప్రభుఁడై.

మత్త. సుంతయుం దనుజూడరాకయె చొక్కిపుట్టినదాదిగా
సంతత ప్రభతోడ వెల్గినచండభానుఁడు గ్రుంకినన్
అంత నెంతయు నెఱ్ఱకాంతులు హత్తె నా దెస నంతయున్
జింత చచ్చినఁ బుల్లచావదు సిద్ధమంచును దెల్పుచున్.

చ. పటుతరతేజమున్ విడిచి భాస్కరుఁ డస్తము నందినంతఁ జీఁ
కటిమయమయ్యె నక్కట జగంబు సమస్తము దుర్నివారమై

యట ఘనమిత్త్రుఁ డస్తమును నందఁగ జాడ్యము నంధకారము
ద్భటమయి గ్రమ్ముచుంట యది భావ్యమెయౌఁగద యెంచి చూడఁగన్.

["జాడ్యము" అర్థాంతరమున "ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్," అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

చ. జనులకు నెల్లపట్టులను సౌఖ్యమొకూర్చుచు దుర్నిరీక్షుఁడై
యినుఁ డుదయించి యున్నతటి నెందును తాపములేకయుండి యా
యినుఁ డటులేగినంతటన యెక్కడనుండియొ యొక్కటొక్క టే
కనఁబడెడిన్ గ్రమక్రమముగాను గ్రహంబులు భాసురాకృతిన్.

["సౌఖ్యమొ" అర్థాంతరమున "ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్" అను సూక్తిని గమనింపవలెను.]

చ. కలకల నెల్లరుల్లసిల గబ్బున హ్లాదముఁ గొల్పుచుండి తా
నలఘునమైన తేజము నొకప్పుడు చూపనిరాజనందె పో
చులకగ మచ్చగానఁబడుఁ జూడుఁడటంచును బోధసేయుచున్
లలితకలంకి తోఁచె గగనంబున సర్వకళాప్రపూర్ణుఁడై.

["సర్వకళాప్రపూర్ణుఁడై" అర్థాంతరమున "బోధించు" అను క్రియపట్టున ఈ విశేషణము సాభిప్రాయమైయున్నదని గ్రహింపవలెను.]

తే. గీ. మచ్చపడకయె మనవలె మచ్చపడిన, పిదప నట్టిట్టు వంకలు పెట్టికొనుచు
నెంతకాలము తిరుగుదు రిలను మనుజు, లంచు బోధించెను గలంకి స్వానుభవము.

ఉ. ఘోరతరప్రతాపమును గొల్పు నినుం డతఁ డస్తమించి త
చ్చారుకళాప్రపూర్ణుఁడగు చల్లనిరా జుదయింప నంతయున్
భోరుసెలంగఁ బొంగుచు సముద్రుఁడు దద్దయు మిన్నుముట్టఁ దా
నారయ లోకధర్మమది యచ్చెరువందఁగనేల దానికిన్.

ఉ. చండితనంబు మీఱఁగను చయ్యన నెవ్వరియడ్డులేక వే
ఱొండును బాటులేక మఱి యోటమి యించుకయైన నెప్డు లే
కుండఁగఁ గర్ణరంధ్రములు హోరునఁ జిల్లులువోవుచుండఁ జీ
రండల దృశ్యరూపమొనరన్ విహరించెడి రాత్రియంతయున్.

["హోరున" అర్థాంతరమున "తమ దుశ్చరిత్రవలన గలిగిన ఘోషవలన" అని గ్రహింపవలెను.]

చెన్నపురి నేపియరుపార్కులో జరిగిన సభయందు మహాత్మునకు స్వాగతపత్ర సమర్పణము

చెన్నపురి తిరువల్లిక్కే–ణిలో నాలుగవదగు స్త్రీల పాటిప్రదర్శనము—మహాత్మునకు స్వాగతము.

ప్రెస్‌ఫోటో బీరో, చెన్నపురి.

ఉ. అరుదుగ పీర్లపండుగకు నంతట జేగురుపూసి తోడుతన్
విరివిగ నల్లపట్టులను బెల్లుగఁ జల్లిన వెల్లచుక్కలన్
దురకలగోడమించుగతి తోరపుమిన్ను చెలంగె లెక్కకుం
దొరకని తారకావళులతోడ వెలుంగుచు వింతగొల్పుచున్.

ఉ. శ్రీలనుమించి చెందములు చిందములాడఁగఁ జేరి యొక్కచో
వేలుపులాడుచున్ దిగువపెట్టిన దింపుడుపేకముక్కనా
లాలితమయ్యె మిన్ను కవిరాజ సుకీర్తితచంద్రదాకృతిన్
వేలకొలందిచుక్క లవిపెల్లుగ వెల్గుచుఁ దేజరిల్లినన్.

క. చంద్రుఁడుమధ్యను దారక, లందందును జంద్రికయును నంతట నలరన్
బృందారకులాడెడి పే,కందన రెడి యనుకరణి గగనము వెలిఁగెన్.

చ. అరుదుగ నాటకంబున మహావిభుపాత్ర ధరించినట్టి యా
నరసనటుండుదాల్చిన ప్రశస్తపుదుస్తుల మించు ముచ్చె బం
గరు నగిపీలనొప్ప ఘనకంచుకమోయన నేత్రపర్వమై
కరము వెలింగె మిన్న దియగణ్యలసత్తరచారుతారలన్.

మ. జలమై చంద్రికయొప్పఁ బూర్ణవిలసచ్చంద్రుండు లోమట్టునై
యలరం గానలయంచులందుఁ గననౌ నానీటిబొట్లట్లు చు
క్కలు నెంతేనియుఁ జెన్నుమీఱఁగను నాకాశంబుచూడన్ మహా
కలశంబై గనుపట్టె నుజ్జ్వలతరాకారంబు శోభిల్లఁగాన్.

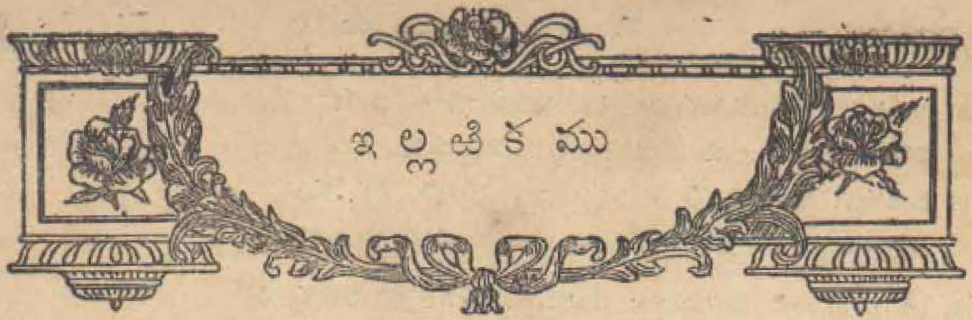
మ. తగదర్వ్యారులయష్ట భాసురహరోత్తంసంబు: మీఁదం ధగ
ద్ధగితంబై కమనీయమై ప్రవిలసద్రత్నావళీ చిత్రితం
బగు పల్యాణమనంగ సంబరము నేత్రానందముం గొల్పుచున్
బాగడన్ మించెను వేలుపటలగుచున్ జుక్కల్ విజృంభించినన్.

క. మినుకుమినుక్కని చుక్కలు, ఘనముగ నుదయింప మిన్ను కరము వెలింగెన్
తనకావలిదెస దీపము, తనరగఁ జూపట్టు వెదుఱుతడకయనంగన్.

మ. అలరన్ గోడలు పేకముక్కలయి భళా! యాకంచుకంబై లసత్
కలశంబై యలజీనునై తడకయై తానిట్టులేపట్టునన్
పలురూపంబుల నల్ల మానిసికిఁ గన్పట్టున్ నభం బెన్నఁగా
నలభూతంబుల చిత్రమే యిదిగదా యాశ్చర్యమింకేటికిన్.

["ఆశ్చర్య మింకేటికిన్" "ఇంకను ఈరీతిని ఎంతైనను వర్ణింపవచ్చును. కాని యది
యాశ్చర్యము కా"దని భావము.]

N. B. శుక్లపక్షరాత్రులును కృష్ణపక్షరాత్రులును యథాయోగముగ వర్ణింపఁబడినవి.
సహృదయులు పక్షద్వయైక్యవిరోధమును శంకింపరాదు.

పాలపర్తి అంజనేయులు గారు

౧

జగపతిరాజు గొప్పశ్రీమంతుఁడు. విశాఖపట్టణ మంతటిలో వీరికిఁ గల పలుకుబడి మఱియొకరికి లేదు. జమీందారిపాయఁగ నివసించును. ఈయనకు జమీందా రను బిరుదొకటి లేదు గాని సాలుకు పాతిక ముప్పదివేలు వచ్చు గొప్పయెస్టేటుమాత్ర మున్నది. విశాఖపట్టణము బీచిరోడ్డుమీఁద నొక విశాలమైన యారామముమధ్య వీరిమేడ గలదు. ఆతోఁట నానావిధఫలపుష్పశోభితములయిన తరులతాగుల్మాదులతోడను, నిర్మలసలిలపూరితమయిన తటాకముచేతను విరాజిల్లుచు వినోదవిహారము సల్పువిలాసవంతులను, చిత్తశాంతి నభిలషించు విరాగులను, నాహ్వానించుచుండెను. ఆమేడ ముందుభాగములో నొక విశాలమయిన చావడిలో యెస్టేటు ఠాణేదారులు, గుమస్తాలు, పారాజవానులు గలరు. అంతర్మహలునందు జగపతిరాజుగారు కాపుర ముండియుండిరి. వీరెంత విద్యావంతులయినను, నవనాగరికులయినను పూర్వాచారముల నిసుమంతయైనను వదలలేదు. గృహమర్యాదలను, కులకట్టుబాటులను బహుజాగ్రతతో కనిపెట్టుచుందురు. వీరి కిద్దరు కొమార్తెలు మాత్రము గలరు. వారిమీఁద జగపతిరాజున కత్యంతప్రేమ. వారు క్రిందనడచిన పాదములు కందిపోవునని యెంచును. పుత్రులు లేనికారణమున వారిని మిక్కిలి గారాబముతో నరచేతులలోఁ బెంచుచుండెను. జగపతిరాజునకు తనపుత్రికల నత్తవారింటికిఁ బంపుట కిష్టము లేదు. కావున పెద్దకొమార్తెను, సామాన్యకుటుంబమునకుఁ జెందిన యొక చక్కని చిన్నవాని కిచ్చి వివాహముచేసి యల్లునిఁ గూఁతును నింటఁ బెట్టుకొనెను. రెండవకొమార్తెసహిత మీడేరినపిల్ల యగుటచే వివాహముఁ జేయఁ దొందరపడుచుండెను.

౨

శ్రీమహారాజులుంగారు విజయనగరములోఁ గళాశాలను స్థాపించినప్పటినుండియు క్షత్రియబాలురసహితము ఉన్నతవిద్యాభ్యాసమున కలవడిరి. భోజనాదివసతుల నేర్పఱచి బాలు రుత్తమవిద్య నార్జించుటకు శ్రీరాజుగారు ప్రోత్సాహ మొసంగుచుండిరి.

విజయనగరమున కనతిదూరమున చిట్టివలస యను గ్రామమున్నది. రామరాజు చాల బీదవాఁడయినను గ్రామములో మర్యాదగలవాఁడని వాసిగాంచియున్నాఁడు. వంగనమును బట్టిచూడ రామరా జొకప్పుడు

బ్రతికి చెడినవాఁడని తెలియుచున్నది. ఆయనకు పదియెకరముల మెట్టభూమిమాత్రము గలదు. ఒక్కఁడే కుమారుఁడు. నరసింహరాజు మంచి అందమయిన చిన్నవాఁడు. బుద్ధిమంతుఁడు. తెలివితేటలు గలవాఁడు. చిన్ననాఁటనుండి విద్యయందాసక్తిగలవాఁడగుటచే నెటులనో తండ్రిని ఒప్పించి తోడి బ్రాహ్మణబాలురతోపాటు విజయనగరము వెళ్లి కాలేజిలో విద్యనభ్యసించుచుండెను. విద్యార్థులందఱిలో రూపమందేకాక గుణసంపదయందును నరసింహరాజు మిన్నయై యుండెను. మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్షలో పిల్లలందఱిలోను మొదటివాఁడుగాఁ గృతార్థుఁడగుటచే నుత్తమవిద్యా గరచుటకుఁ దగిన వసతి లేకపోయినను, ఉపాధ్యాయులయొక్కయు, తోడిస్నేహితులయొక్కయు, ప్రోత్సాహముచేత కాలేజితరగతిలోఁ బ్రవేశించెను. ఇంతవఱకుఁ జెప్పించిన చదువుకే తండ్రి అప్పుచేయవలసివచ్చెను. కాని, పిల్లవాఁడక్కరకువచ్చి గొప్పయుద్యోగము చేయునను గంపెఁడాశతో అప్పులోనప్పని ఋణముచేసి ప్రతినెల కావలసిన పైకము పంపుచుండెను. ఇట్లుండ ఎఫ్. ఎ. పరీక్ష కాకపూర్వమె తండ్రి స్వర్గస్థుఁడాయెను. తండ్రి చనిపోయిన దుఃఖమొకవంకను, ముందుగతిదోఁపక యొకవంకను గ్రుంగుచున్నను సహజ ప్రతిభాశాలియగుటచేఁ బరీక్షలో జయమొందెను. కాని పరీక్షలో జయమొందితినని యానందించుట కతఁడు నోఁచుకొనలేదు. ముందుచేయునది తోఁపక యతఁడు కుందుచుండెను. బి. ఎ. చదువవలెననెడియాశయొకవంకను, లేమియొకవైపునను నతనిని బాధింపఁజొచ్చెను. కాని యతనితల్లి యతనికి ధైర్యముఁ జెప్పి యెచటనో సొమ్ముఁదెచ్చియిచ్చి అతనిని విజయనగరము పంపివేసెను.

3

'వ్రణబాధకన్న ఋణబాధ ఎక్కు' వనుట లోకవిదితముగదా! సీతమ్మ కుమారుని విద్యకై పలుపాట్లు పడవలసివచ్చెను. పొలములు పరులపాలుచేసి మృగతృష్ణంబోలు విజాతీయవిద్యకై నగరసీమల కెగఁబ్రాకు జానపదుల దుస్థితి నేఁడు మనము కన్నులారఁ గాంచుచున్నాము. ఋణదాతలు సీతమ్మను బాధింపఁజొచ్చిరి. ఈబాధ కోర్వఁజాలక కుమారునితోఁ దనయవస్థను జెప్పక, పొలమమ్మిన యెక్కువసొమ్ము వచ్చుననిమాత్రము చెప్పి పొలమమ్ముటకు నిశ్చయించెను. అప్పులు తీర్చినది. శేషించిన ధనముతోఁ బిల్లవానిచదువు ప్రథమవత్సరమైనను గడచునట్లులేదు. ఆమె మాత్రము ఇరుగుపొరుగువారికిఁ బాలుపెరుగమ్మి గుట్టుగ జీవయాత్ర గడుపుచుండెను.

౪

జగపతిరాజుకొమార్తెకు వివాహముచేయవలెనని తొందరపడుచుండెను. ప్రేమావతికి షోడశవర్షములు నిండి సంప్రాప్తయౌవనయైనది. మేలిమిబంగారును మించిన దేహకాంతిచేతను, పొడుగు పొట్టి కాని దేహపరిమాణముచేతను ఆమెతనూవిలాసము ఒప్పియుండెను. నిండుచందురునివంటి మోము, విశాలనయనములు, వంకరలు దిరిగిన ముంగురులు,

తుమ్మెదరెక్కల ధిక్కరించు నిడుదలయిన నల్లని కురులు, ఆమెలావణ్యము, చూచు వారల మోహింపఁజేయుచుండెను. యౌవన వతులు యువకులఁ బెండ్లాడఁగోరుట ప్రకృతి ధర్మము. తల్లిదండ్రులు, ధనము, ప్రసాదింప గల సమస్తసౌఖ్యము లామెకుఁ గరతలామలక ములైనను ఆమె యేలకో చింతాక్రాంతచిత్త యై అతిభారముతో రోజులు పుచ్చుచుండెను. అట్లగుట, తల్లిదండ్రు లామెకుఁ దగిన వరునిఁ దెచ్చి పరిణయముచేయ యత్నించుచుండిరి.

సాటివారలలో యుక్తవయస్కులైన బాలు రుండినను జగపతిరాజు నభీష్టముఁ జెల్లించువారెవరును లేకుండిరి. శ్రీమంతులు తమ తనయుల నత్తవారింట నిల్లరిక ముంచ నిష్టపడరు. తన ముద్దుతనయ నత్తవారింటికిఁ బంపుట గర్హ్యముగా జగపతిరాజుకుఁ దోఁచుచుండెను. సంబంధ మెక్కడను కుదుర లేదు. కర్తవ్యము దోఁపక అందోళిత హృదయుఁడై విచారించుచుండెను. ఇట్లుండ నొకనాఁడు విజయనగరముకాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారియొద్దనుండి ఉత్తరము వచ్చెను. ఆయుత్తరమువిప్పి చూచుకొని సంతోషచిత్తుఁడైభార్యతోఁజెప్పి వెంటనే విజయనగరము బయలుదేరి వెళ్లెను. రైలు దిగి జగపతిరాజు సరాసరి ప్రిన్సిపాలుగారి ఆఫీసుగదిలోనికి వెళ్లెను. శ్రీరామావతారముగారు జగపతిరాజుకుఁ జిరపరిచితులు. కుశల ప్రశ్నలైనపిమ్మట తమదృష్టిలోనున్న బాలురఁ గూర్చి రామావతారముగారు సవిస్తరముగా ముచ్చటించిరి. వారిలో జగపతిరాజుకోరికల ననుసరించి నరసింహారాజు అన్నివిధములఁ దగియుండునని వారు సలహానిచ్చిరి. జగపతిరాజు పిల్లవానినిజూడఁ గుతూహలము గలవాఁడయి వానిని బిలుపింపఁ గోరెను. నరసింహారాజు వచ్చి ప్రిన్సిపాలుగారికి నమస్కరించి నిలుచుండెను. జగపతిరాజు వానిని బ్రక్కనున్న బల్లపైఁ గూర్చుండఁగోరెను.

నరసింహారాజు కప్పటికి ఇరువదియొక్క సంవత్సరములు. మామూలు గోరంచుపంచ, షర్టు, ఉత్తరీయము మాత్రమప్పు డతను ధరించియుండెను. అవియుఁ గొంతవఱకు మాసియుండెను. ఆమలినాంబరములనుండి యతని శరీరకాంతి నివురుకప్పిన నిప్పువలె అచ్చటచ్చట తళతళలాడుచుండెను. విశాలమైన ఫాలము, కలువరేకులవంటి కన్నుదోయి, ఉంగరములు దిరిగిన ముంగురులు, యతని ధీప్రభావమును, అందమును బ్రస్ఫుటము చేయుచుండెను. నరసింహారాజు ముఖలక్షణముల నవలోకించి భ్రమచెంది జగపతిరాజు రెప్పవాల్పక అట్టె చూచుచుండెను. నరసింహారాజు సందర్భమును గ్రహించినవాఁడై సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని కూర్చుండెను.

రామా: అబ్బాయి! మీదేవూరు?

నర: మాది చిట్టివలస.

రామ: మీనాయనగారి పేరేమి?

నర: రామరాజుగారు.

నరసింహారాజునుగూర్చి రామావతారముగారు అంతయు నెఱిఁగినవారగుటచే ఆప్రశంస కట్టిపెట్టి నరసింహారాజును సంబోధించి 'జగపతిరాజుగారు గొప్పశ్రీమంతులు, పేరుప్రతి

ష్ఠగలవారు. వారిపిల్లను నీకిచ్చి వివాహము చేయవలెనని కోరుచున్నారు. నీయభిప్రాయ మేమి?

నరసింహరాజుసిగ్గుపడుచు"నాకేం తెలుస్తుంది. మాఅమ్మగారు పెద్దది ఉన్నది. ఆమెయిష్ట ప్రకారము జరుగవలసి ఉంటుంది. నాదేమి లేదు." అని జవాబు చెప్పెను. అంతట నరసింహరాజు వెళ్లిపోయెను

జగ: రామావతారంగారూ! మీరు మిత్రులై నందుకు నాకీసంబంధము కుదిర్చిపెట్టవలె. పిల్లవాడిని చూస్తే చక్కగా ఉన్నాడు. నాకు విడిచిపెట్ట బుద్ధి పుట్టలేదు. వాళ్లు బీదవాళ్లయినప్పటికి వంశము మంచిదే. వారి బీదతనంతో మనకేమి? పిల్లవాడు మనయింట్లోనే వుంటాడుగా. ఇది మించి పోనీకండి.

రామ: పిల్లవాడు మాకాలేజి పిల్లలందరిలో బుద్ధిమంతుడు. బీదవాడయినను నీచగుణములేమి లేవు. మీగృహము నలంకరించ దగినవాడే. కాని చదివేది ఇంగ్లీషు. మన ఆచారాలు, పద్ధతులు నచ్చుతాయో, తీరా మీయింట్లో యిల్లరికము ఉంటాడో ఉండడో, అదే చిక్కుగా వున్నది.

జగ: 'ధనమూల మిదంజగత్.' మీకు తెలియనిదేముంది? పట్నముపంపి ఎం. ఎ. చెప్పిస్తాను. అతనికి ఎంతకావలెనంటె అంత. ఖర్చుపెట్టుకొంటానికి యిస్తాను. ఆవిషయమున నాకేం భయములేదు. మీరు చేయతగిన సహాయం మాత్రం చేయండి.

రామ: అందుకేమాత్రం అభ్యంతరముండదు.

అంతట జగపతిరాజు ప్రిన్సుపాలుగారి వద్ద సెలవుపుచ్చుకొని విశాఖపట్టణము చేరెను.

౫

జగపతిరాజు భార్యతో జరిగినవృత్తాంత మంతయు జెప్పుచు, "పిల్లవాడు మనప్రేమకొఱకే పుట్టినట్లున్నాడు. అందమందుగాని, విద్యయందుగాని, గుణమందుగాని కొఱత తావంతయు లేదు. కడు బీదకుటుంబము మాత్ర మగును. నిజముగా ఆయింట పుట్టదగినవాడు కాడు" అని పలికెను.

భార్య: వాళ్లు బీదవాళ్లయితే మనకేం, భాగ్యవంతులైతే మనకేం? మనపిల్ల వెళ్లి వాళ్ల గుడిసెల్లో కాపురము చేయబోతుందా? మనము వెళ్లి విందులు గుడువబోవుచున్నామా? వస్తారు; నాలుగుమెతుకులు తిని మనయింట్లోనే పడివుంటారు. ఆలస్య మెందుకు? మన పురోహితుణ్ణి గుమస్తాను చీటివలన పంపించండి.

జగ: అవును; నీవన్నమాట నిజమే. అలాగే పంపుతాను.

౬

గుమస్తా పురోహితుడు యిద్దరు చీటివలన వెళ్లిరి. రామరాజుగారి యిల్లు పెద్ద వీధినే ఉన్నది. వారి ఇంటిగుర్తు తెలుసుకొని వీరిద్దరు వెళ్లి వారియింటి అరుగుమీదనే కూర్చుండ బోయిరి. వారెవరో యెందుకు వచ్చిరో నరసింహరాజు తల్లి సీతమ్మకు దెలి

యదు. అయినను గృహస్థధర్మము ననుసరించి మర్యాదచేసెను.

సీతమ్మ: శాస్త్రుల్లుగారూ, మన దేగ్రామము? ఏంపనిమీద దయచేశారు.

పురో: మాది విశాఖపట్టణము. రామరాజు గారి యిల్లు యిదేనా?

సీతమ్మ: అవును. ఇదే. మమ్మన్ని మీ రేం యెరిగివున్నారు?

పురో: ఎఱుగ కేంలెండి. రామరాజుగారుచాల మంచివారు; నిదానస్థులు. బ్రాహ్మణభక్తి గలవారు. మంచివంశం. మీకు పిల్ల లెంత మందమ్మా?

సీతమ్మ: నాకు ఒక్కడే పిల్లడు బాబు. విజయనగరంలో చదువుతున్నాడు.

పురో: వివాహమయిందా?

సీతమ్మ: చదువయితేగాని చేసుకోనన్నాడు బాబుగారు. అలాగే కానిమ్మని వూరుకున్నాను.

పురో: చదువుకుంటూంటే పెండ్లి చేసుకోకూడదా? ముద్దుముచ్చటలు చిన్నతనంలో చూడాలిగాని, గడ్డంమీసాలు వచ్చిన యేంబాగుంటుంది?

సీతమ్మ: పెద్దదాన్ని నాకు ముద్దుముచ్చట చూడు కోవాలెననివుంటే మాత్రం బీదవాళ్లకు పిల్లని యెవరిస్తారు?

గుమాస్తా: సంబంధమువుంటే చేస్తారా?

సీతమ్మ: చేస్తారా అంటె నేనేంచేస్తా బాబుగారు. డబ్బా? దుగ్గానా? కాస్తకూస్తతో అవుతుందా? లేదా అంటె మంగళసూత్రం చేయించి మూడుముళ్లు అప్పోసొప్పో చేసి వేయించగలను గాని ఇంకేం చేస్తాను. ఆరోజువచ్చి నేనంతవఱకు బ్రతికివుంటే మాట గద!

గుమాస్తా: మీరు బాగావుండగానే చేసి కళ్లతోచూచి సంతోషిస్తే మంచిది. మీకేం కష్టంగాని, డబ్బుఖర్చుగాని లేకుండా గొప్పయింటిపిల్లను తెచ్చి పెళ్లి చేసేభారం నాది. మీకదంతా ఎందుకు? మీకిష్టమేనా?

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం బాబుగారు. ఎక్కడైనా సంబంధం ఉన్నదా?

పురో: సంబంధం లేకేం. కాని మీరొక్క సంగతికి తలవూగిస్తే చాలు. పిల్ల

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం బాబుగారు. ఎక్కడైనా సంబంధం ఉన్నదా?

గొప్పయింటిపిల్ల. అతిసుకుమారంగా, గారాబంగా జమీందారిపాయగా పెరిగింది. పిల్లను యిచటికి పంపటానికి యిష్టపడరు. పిల్లవాడినే తమవద్ద వుంచుకొని పెద్దచదువులు చెప్పించి ఆస్తికొంత ముట్టచెప్పాలని వున్నది. ఈపద్ధతి మీకిష్టమేనా?

సీతమ్మ: ఏంచెప్పను బాబు. నాకు ఒక్కపిల్లవాడు. వాడు కండ్లముందర లేకపోతే నాకేం తోస్తుంది. నేనేం కష్టాలుపడ్డావాడు సుఖంగా వుండాలనే. అయినా మేము సామాన్యులం. అంతగొప్పవారితో మాకు సంబంధమేమిటి? అది ఎట్లా పొసగుతుంది.

గుమాస్తా: అదంతా మీకేల? కుదిర్చే భారం మాది. కొడుకును కోడల్ని చూచుకొంటూ మీరుకూడా అచటనే వుండవచ్చు. నేజెప్పినసంగతి మాత్రము మీకిష్టమేనా?

సీతమ్మ: నాయిష్టానికేం లేండి. ఎక్కడైనా వాడు సుఖంగా వున్నాడంటె చాలు. అయితె ఎవరిపిల్ల బాబుగారూ!

పురో: విశాఖపట్టణంలో జగపతిరాజుగారి రెండవకొమార్తె. పదహారు సంవత్సరాలు. పిల్ల చక్కని చుక్క. మంచి వంగసం. ఈమాసంలో బహుళంలో ముహూర్తం. మేము అందుకొఱకే వచ్చినాము. ఆయన వారి గుమాస్తా. నేను వారి పురోహితుణ్ణి. మారాజుగారు విజయనగరంవెళ్లి పిల్లవాణ్ణిచూచి మాట్లాడినారు. ఇక మీరు 'సరె' నంటె అయిందన్నమాటే.

నరసింహారాజు తల్లి ఆశ్చర్యపడి సిగ్గుచేగడపదాఁటి లోనికివెళ్లి తలుపుచాటున నిలువఁబడెను.

పురో: అమ్మా, మీరుపెద్దలు. మేము బ్రాహ్మణులము. మీయిండ్లకు రానివారమా? మీయుద్దేశమేమి?

సీతమ్మ: చెప్పరేం బాబు; నేనింకా యెవరో దారినపొయ్యేవారని అనుకొన్నాను. ఇంతలెక్కజరిగిందాక నేనుమాత్రం వేరేయేంచెప్పతాను. పిల్లవాడికి కబురు పంపి మీకు తెలుపుతాను.

గుమాస్తా: ఇఁక పిల్లవాడికి కబురెందుకు? మీఅబ్బాయి 'మాఅమ్మగారి యిష్ట'మని మారాజుగారితో చెప్పినాడు. మీపురోహితుణ్ణి పిలిపించండి తాంబూలాలు పుచ్చుకోవచ్చును.

అంతట నరసింహారాజు తల్లి పురోహితునకుఁ గబురుపంపి తాంబూలములు పుచ్చుకొనెను. ఆరోజు పురోహితుని గృహముననే విందు లారగించి వారిద్దరును మఱునాఁడు విశాఖపట్టణముచేరి శుభవార్త యజమానుల కెఱుకపరచి బహుమానములఁ బడసిరి.

౨

రూపసియు, విద్యావంతుఁడును, సుగుణఖనియు, నైన యల్లుఁడు దొఱకినాఁడను సంతసమున జగపతిరాజు వివాహప్రయత్నముల నతివిరివిగాఁ జేయుచుండెను. గృహప్రాంగణమున విశాలమైన పందిళ్లువేయించెను. పందిళ్లకుఁగట్టఁబడిన ధవళవసనముల తెల్లఁదనము

సుధాకరునిధావళ్యమునధిక్కరించుచుండెను. పత్రపుష్పపతాకములచే నావరణమంతయు నలంకరింపబడెను. చిత్రకారులు గృహమునంతయు నలంకరించి శోభాయమానముగఁజేసిరి. జగపతిరాజు బంధువులు మిత్రపరివార సహితముగ విచ్చేసిరి. నరసింహరాజునకు బంధుకోటి అంతగ లేదు. అందుచేతఁ దోడి సహాధ్యాయులను సహితము కొంత మందిని దీసికొనివచ్చెను. వియ్యాలవారు ఎక్కువ మంది లేనందున విడిదికిఁ బ్రత్యేకముగ నేర్పాటులేమియు జరుగలేదు.

వధూవరులు మంగళస్నానము లాచరించి చిత్రవిచిత్రముగ గనులపండువుగ నలంకరింపఁబడిన వివాహవేదికపై నాసీనులైరి. మంగళతూర్యనినాదములు మిన్నుముట్ట, విప్రులాశీర్వాదములు చేయ జగపతిరాజు నరసింహరాజు పాదములఁగడిగి కన్యాదానముచేసి పాణిగ్రహణమహోత్సవము జరిపించెను.

౮

వివాహానంతరము అల్లుని కర్చుకై జగపతిరాజు ప్రతినెల యేబదిరూపాయలు పంపుచుండెను. అందుఁగొంతపైకము మిగిల్చి నరసింహరాజు తల్లికిఁబంపుచుండెను. నెలకొక్కపర్యాయమైనను నరసింహరాజు తల్లినిజూచి వచ్చెడివాఁడు. దసరా సంక్రాంతి సెలవులకు మాత్రము అత్తవారింటికి వెళ్లెను బి. ఏ. యూనివర్సిటీపరీక్ష యైనవెంటనే స్వగ్రామమునకువెళ్లి తల్లితోఁ గొన్నిదినములు గడపి తర్వాత అత్తవారి యింటికి వెళ్లెను. తల్లిని జూచుటకై నరసింహరాజు తనయల్లుఁడైన పిదపఁగూడ చిట్టివలసకువెళ్లి యాపూరికొంపలో నుండుట జగపతిరాజు చాల అవమానముగా నెంచుచుండెను. ప్రథమములోనే అభ్యంతరపెట్టిన బాగుండదని ఓపికతోనుండెను.

మేనెలలో విద్యార్థులందఱు పరీక్షాఫలితములకై చకోరపక్షులవలె నెదురుచూచుచుండిరి. ప్రతిదినము విద్యార్థులు పోస్టాఫీసుకు వెళ్లి పేపర్లు చింపి యాతురతతో నంబర్లకై వెదకుచుండిరి. ఇట్లుండ నొకనాఁడు నరసింహరాజునకు బట్టనమునుండి తంతివార్త వచ్చెను. తంతి యెచటనుండి వచ్చినదా యని యింటిలోనివారందఱు భీతచిత్తులై తత్తరపడుచుండిరి. ఇంతలో నరసింహరాజు మేడ దిగివచ్చి టెలిగ్రాము చింపి చూచి తాను పరీక్షలో రాజధానిలో ప్రథముఁడుగాఁ గృతార్థుఁడైనట్లు తనప్రొఫెసరు తంతి నంపినట్లు తెలియఁజేయ నందఱును సంతోషమునఁ దేలియాడిరి. వెనుకనుండి వచ్చుచున్న ప్రేమావతి యావర్తమానమువిని ప్రఫుల్లవదనయై భర్తతోఁగలిసి మేడమీఁదికి వెళ్లిపోయెను. పిమ్మట లడ్డూలను దెప్పించి అందరికిని ప్రేమావతి స్వయముగఁ బంచిపెట్టెను.

నరసింహరాజు విశాఖపట్టణమునకు వచ్చి నెలరోజులకుఁబైన నైనది. తానుబరీక్షలో జయమొందినసంగతినరసింహరాజు వెంటనేతల్లికి ఉత్తరము వ్రాసెను. అతను స్వయముగ వెళ్లి తల్లియానందమును ఇనుమడింపఁజేసి తానును యానంద మొంద నభిలషించుచుండెను. కాని ఈసంతోషసమయమునఁ దానొక్కఁడే పోవుటకన్న భార్యనుగూడఁ దీసికొనివెళ్లినఁ దల్లి

మేర లేని యానందవార్ధి మునుంగునని యోచించెను. వివాహమైనపిదప ప్రేమావతి అత్తవారిల్లుత్రొక్కి యెఱుఁగదు. నరసింహారాజు తల్లియు మఱల వియ్యాలవారి యింటికి వచ్చియుండలేదు. ఈకతమున భార్యను దప్పక తీసికొని వెళ్లవలెనను గట్టిఅభిలాష మనమునఁ బాదుకొనెను. ఇందలి కష్టనిష్ఠురముల నాతఁ డారయకపోలేదు. కాని నాలుగురోజులు చూచి వచ్చుటకు వెళ్లినంతమాత్రమున నెట్టి లోపము, గౌరవహాని కలుగఁజాలదని యాతఁ డెంచెను. ఎట్టకేలకు భోజనానంతరము మామగారితో నీప్రస్తావనఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించెను.

జగపతిరాజు భోజనముచేసి విశ్రాంతిగఁ దాంబూలము వేసికొనుచుండెను. నరసింహరాజు యిష్టాగోష్ఠి కొంతయైన పిమ్మట, కంపితహృదయముతో "మామగారూ! నేను పరీక్షు అయినపిమ్మట మాఅమ్మగారివద్దకు వెళ్లియుండలేదు. ఈసంతోషసమయమున నేనొక్కడనేకాక మీకొమార్తెను సహితము దీసికొనివెళ్లి నాలుగురోజులు మాఅమ్మగారితో గడపి రావలెనని యున్నది." అని సవినయముగఁ బలికెను. ఈమాటవినినతోడనే జగపతిరాజు కోపచూపుతో నొక్కపర్యాయము నరసింహారాజును గ్రిందినుండి మీఁదికిఁజూచి "ఏమి! మాపిల్లనుమీవూరుతీసికొనివెళ్లుతావు? ఇట్టి తలబిరుసుమాటల నిక నావద్ద మాటాడకుము. మాపిల్లను మీయింటికి పంపేయెడల నిన్ను యిక్కడ ఉంచుకొను టెందులకు?" అని కోపముతో గర్జించెను.

"ఏమి! మాపిల్లను మీవూరు తీసికొనివెళ్లుతావు?"

నర: "మీకు చాలకోపమువచ్చినది. నా వివాహమైన పిమ్మట మాఅమ్మగారొక్క పర్యాయమైనను కోడలిని చూచియుండ లేదు. అందువలననే పంపమని కోరియుంటి?" అని శాంతముగ పలికెను.

జగపతిరాజు వినఁనట్లు నిర్లక్ష్యభావముతో నూరకుండెను. నరసింహారాజు తనకుఁ గలిగిన పరిభవమునకుఁ గుందుచు నటనుండి లేచి వెళ్లిపోయెను.

౯

రాత్రి శయనగృహమున నరసింహరాజు మోమున వన్నెదక్కి విచారగ్రస్తుఁడై కుర్చీలోఁ గూర్చుండియుండెను. ప్రేమావతి పూర్వోక్తమగు నుదంతము నంతను వినియుండెను.

గదివాకిటనుండియే భర్తచింతాక్రాంతచిత్తుఁడై యుండుటఁజూచి మొగము చిట్లించుకొనెను. ప్రేమావతి సహితము తల్లిదండ్రులవలెనె తా న త్తవారింటికిఁబోవనవసరములేదనియెంచు చుండెను. సమస్తభోగము లిచట జరుగు చుండ వాని నన్నిటిని విడిచిపెట్టి మట్టికొంప లలో నేల మ్రగ్గవలెనని యామెతలంపు. తాను వచ్చునప్పటికి వాడుమొగము పెట్టుకొని కూర్చుండియున్న నరసింహరాజును జూచి సహింపఁజాలకపోయెను. నరసింహరాజు మనో గతవ్యాకులత నణుమాత్రమైనను ఆమె గ్ర హింపలేదు. అంతియెకాదు! ఆగ్రహము సహి తము వచ్చెను. భార్యను సంతోషపెట్టుటయె భర్తకు ముఖ్యకర్తవ్యమని యామె అభిప్రాయ ము. అంతట బిరబిర భర్తయొద్దకువెళ్లి "నన్ను చిట్టివలసకు బంపనన్నారనియేనా కొంపమునిగి పోయినట్లు విచారించుచున్నారు" అని కోప ముతోఁ బలికెను.

"అవును, కొంతవఱ కదియె కారణము"

"అయితే, అచట మేడలా, మిద్దెలా, ఎలెక్ట్రిక్ దీపాలా, ఫాన్సు, పంపులా, కోచి బండ్లు, మోటార్లా? ఏమిభాగ్యము బోర్లబడ్డ దని వెళ్లడం ?"

"ఎందుకా? మాఅమ్మగారిని చూచు టకు? పెండ్లియై సంవత్సరము దాటిపోయినను ఆమె తిరిగి నిన్నెప్పుడు చూచియుండలేదు. పెద్దతనంలో కోడలు దగ్గరనుండుటకు నోచు కొనకపోయినను చూడవలెననియైన యుం డదా?"

"నన్ను చిట్టివలసకుబంపనన్నారనియేనా కొంప మునిగిపోయినట్లు విచారింపుచున్నారు."

"చూచుటకే యైనచో యిచటికే ఆమెరాకూడదా? మానాయనగారెన్ని పర్యాయములు కబురుపంపినను ఆమె రా లేదు. అదేమి గొప్పతనమో? అయినా పల్లెటూళ్లలో పడివుండువారలకు పట్టణ ములకు రాగిట్టదు"

"ఆహా! మా అమ్మే యిచటికి రావలె! నీవు మాత్ర మచటికి వెళ్ల కూడదు."

"ఏమి! అంతఆశ్చర్యపడుచున్నారు. దీనిలో వింతయేమున్నది. ఆమెకు యేమి లేదు; మీరు; అంతేకదా! ఆటిసితిలో మీ అమ్మగారుగాని, మీరుగాని నా కిచట జరిగినట్లు జరిగించగలరా? ఇక నన్నుగూడ ఆ పాడుఊళ్లు కీడ్చుకొని పోవు టెందులకు?"

"నిజమె. నేను ఆమెకొడుకును. ఆమె నాతల్లి. పెద్దతనంలో ఆమెవద్ద కనిపెట్టుకొని యుండి ఆమెరోజులు వెళ్లబుచ్చుట నావిధి. నీవుకూడ వచ్చిన మంచిదని చెప్పినాను".

"మీరుమాత్రము వెళ్లిన ఎన్నిరోజు లుందురు? బహుశః ఒకవారమో, పదిరోజులో."

"ఓహో! వెళ్లితే అసలే వెళ్లుతాను. లేదా, అథమము మాఅమ్మగారు బ్రతికియున్నంతవఱకు తిరిగి రాను. అందువల్లనే నీవు కూడ వస్తే బాగావుంటుంది" అని నరసింహరాజు విషయమంతా బయటకుఁ దీయుటకుఁ బలికెను.

"నేను రాను. మీరుకూడ వారంరోజులకంటె యెక్కువ యుండుటకు వీలులేదు."

"ఓహో! బాగానేవున్నది. నీవు రానూ రావు; నేను వెళ్లనూ కూడదు. ఇది పోలీసు జబర్దస్తీకి మించిపోయించే. నీవు వస్తే వస్తావు? నేను వెళ్లుటమాత్రము నిశ్చయము."

"మీఅమ్మ మిమ్ముల నిచ్చివేసినప్పుడు యిట్టిషరతు లేమి కోరలేదు. మీరు మా స్వాధీనము. మీఅమ్మ కెట్టిఅధికారం మీ మీద లేదు. గతిలేక యిల్లరికము వచ్చిన తర్వాత యింక హక్కేమిటి? ఇల్లరికము వచ్చిన అల్లుడు ఇంట్లో పెండ్లాము చెప్పు చేతల క్రింద వుండవలె. అతని యిష్టము సాగదు. ఇందుకేనా మా నాన్నగారు మీకొఱకు ఇంత సొమ్ము కర్చుపెట్టినది. ఇందుకేనా చదువు చెప్పించినది? తినిఁయుండలేక అనవసర కలహమునకు కాలు దువ్వుచున్నారు. అవసరమైతే మీఅమ్మే వచ్చును. ఈపోరిక నేను పడలేను" అని చివాలున లేచి హంసతూలికాతల్పమువలె మెత్తగా సమర్చఁబడిన శయ్యపైఁ బడి నిద్రపోయెను.

తెలిసి తెలియని భార్య ప్రల్లదపుఁబలుకులు ములుకులై హృదయమున నాట నరసింహరాజు మారుమాటాడక కదలక మెదలక కుప్పకూలి కుర్చీలోఁ గూర్చుండెను. ప్రేమావతి నిద్రించినది. నరసింహరాజు మనమున జంఝామారుతమువలె నొక గొప్పతుపాను వీచుచుండెను. భావము లుత్తుంగతరంగములవలె లేచి విరిగిపడుచుండెను. "ఆహా! ఏమి! ఐశ్వర్యము మహాభాగ్యమని అందఱుచెప్పెదరు. ఇదెంత వెఱ్ఱిమాట! ఈచిన్నది బంగరుతూగుటుయ్యెలలో చుట్టఁబట్టిగదా యెరులకష్టసుఖముల నించుకైనను గ్రహింపఁజాలకున్నది. చివఱకు తనమేలు తానైనను నెఱుఁగకయున్నది. ధనమె సమస్తమని తలంచుచున్నది. సమస్తసౌఖ్యములు, తల్లిదండ్రులు, ధనము ప్రసాదింపగలరని యెంచుచున్నది. ధనముగాని, తల్లిదండ్రులుగాని ప్రసాదింపజాలని దాంపత్యానురాగరసకుంభమును కాలితోదన్ని బోర్లద్రోసికొనుచున్నది. భర్త బానిసీడనియెంచుటచేగదా ఈయబల ప్రణయమహిమను గుర్తింపజాలకయున్నది! పురుషులు సహితము అహంకారధూర్వహులై స్త్రీలను బానిసలుగా తలంచుచున్నారు. ఇది మనదేశ దౌర్భాగ్యముగదా! స్త్రీపురుషాన్యోన్యత మృగ్యమైన గృహములు గృహములా? అవి శ్మశానములు గావా? అట్టి గృహములు దయ్యాలకొంప

వలె చొచ్చుటకు భీతిగొల్పునుగదా ! నిలువ నీడలేని యెడారులుగదా! అవి మనసాంఘిక మూఢాచారముల నిందింపవలెగాని యాబాలికను నిందించిన ప్రయోజనమేమి?"

"సంపదల దులదూగినంతకాలము దా॥ ద్ర్యముయొక్క కష్టనిష్ఠురముల నెవరును దెలియజాలరు. ఐశ్వర్యము స్వర్గధామమున కే కాక ప్రేమరాజ్యమునకు సహితము పెట్టని గోడయై యడ్డుపడుచున్నది. నేనిచటనున్నంతకాలము ప్రణయమహిమనుగాని, దాంపత్యధర్మమునుగాని ఈమె గుర్తెరుంగ జాలదు. అనురాగనిజానుభవము స్వాతంత్ర్యముందే కలదు."

"స్త్రీ పురుషులు పరస్పరము ఒకరికొఱ కొకరు ఆత్మసమర్పణము చేసినప్పుడె పార్వతీపరమేశ్వరుల లీలామూర్తి గోచరమగును. బజారునుండి అన్నివస్తువులు దెచ్చినట్టులనె నన్నును నామామగా రామెకు దెచ్చియిచ్చిరి. నేనుసహితము ఆమెయిచ్చవచ్చినట్టుల నాడుకొనుట కేర్పడిన యాటవస్తువునని యీామెతలచుచున్నది. అందఱు నౌకరులవలెనె నేనును ఆమె యభీష్టముల నెరవేర్చుట కేర్పడిన నౌకరునని యామెభావించుచున్నది. అంతకన్న నెక్కువఉత్తమాదర్శముగాని,భావముగాని ఆమె మనమున లేదు. కూపస్థమండూకమువలె నాలుగుగోడలమధ్య బెరిగిన ఆడువారలకు ప్రపంచజ్ఞానముండజాలదుగదా! ఎట్టి శ్రీమంతులకైనను సామాన్యజనులతో గలసిమెలసి తిరిగి విద్యాబుద్ధులు గఱచిననే ప్రాపంచకజ్ఞాన మలవడును. అంధప్రాయముగ వచ్చుచున్న యాచారముల మాపుమాపినగాని సంఘము నావరించిన యజ్ఞానతిమిరము బాయజాలదు." (త్రుల్లిపడి లేచి కూర్చుండి) "ఎందుకీ పిచ్చియాలోచనములు! కర్తవ్యమేమి? కేవలమజ్ఞానముచే ఈమె 'యిట్లు ప్రవర్తించినదనుట నిశ్చయము. కాని, ధనములేనప్పుడుగాని ధనమువిలువ తెలియదు. కావున నేను కొంతకాల మజ్ఞాతవాసము చేసినగాని యీామె సతీధర్మమును గ్రహింపజాలదు. ఇంతటి పరిభవము జరిగినపిమ్మటకూడ నిచట నేనెట్లుండ నేర్తు! ఇంత చదువు జదువుకొని పొట్టపోసికొన జాలనా! లేనిచో నీయింతికై నామానప్రాణముల మంటగలిపి యామె కూడిగముచేయుచు బడియుండవలెగదా! ఇట్టి నీచపుబ్రతుకు బ్రతుకుటకన్న ప్రాణముల దొఱగిన మేలే యగు. ఏమైనను అగుగాక! నేనిక నీయింట నొక గడియ యైనను నిలువజాలను. నామనము తపించుచున్నది. నాకు శాంతిలేదు. నేపోయెద"నని చెంగున లేచి నిద్రావశయై యున్న ప్రేమావతివంకఁజూచి యొక నిట్టూర్పు విడిచి గుండె రాయిచేసుకొని యర్ధరాత్రి యనియైన జంకక నరసింహరాజు యిలువెడలిపోయెను.

౧౦

తెల్లవారినది. ప్రేమావతి నిద్రనుండి లేచి కనులు నులుముకొని అటునిటు చూచినది. మంచముపై భర్తలేడు. ఆమెకేదియో చెడుకలకూడ వచ్చియుండెను. ఆమెగుండెలలో పెద్దరాయిపడిన ట్లుండెను. గదిఅంతయు వెదకినది. నరసింహరాజు ఎందును గానరాడు. అప్రయత్నముగానె యామె కెప్పు

మని కేకవేసెను. ఇంటిలోనివారందఱు పరుగు పరుగున వచ్చిరి. తనభర్త యెందును గాన రాఁడని ఆమె యేడ్వసాగెను ఇల్లువాకిలి అంతయు వెదకిరి. ఇంతలో పారావాఁడు రాత్రి రెండుజాములకె చిన్నబాబుగా రెచటికో వెళ్లిరనియు, తాను వెంట వచ్చెదనన్నను వలదని చెప్పిరనియు, ఒకచీటిని మాత్రము తనకిచ్చిరని యు చెప్పి యాచీటిని యిచ్చెను. అది ప్రేమావతికి వ్రాయఁబడినది.

"ప్రియమైన ప్రేమావతికి, శ్రీమంతు లకు కష్టనిష్ఠురములుగాని, మంచిచెడ్డలుగాని తెలియవు. ధనమే వారికి సర్వస్వము. బీదలు భాగ్యవంతులతో సాటి కాజాలరు. వారికిని వీరికిని సంబంధబాంధవ్యము లసంభవములు. నీవు భాగ్యవంతుని ముద్దుబిడ్డవు. నేను దరిద్రు రాలి తనయుఁడను. నేను నిన్ను బోషింపజా లను. నాకట్టిసమర్థత కలిగినప్పుడె నిన్ను తీసి కొనివెళ్లెద. నేనిట నుండి మనజాలను. నాతల్లి యే నాకు సర్వస్వము. నాకు కుబేరునిధనమం తయు నిచ్చినను నాతల్లిని విడిచియుండజాలను. దైవము నిన్ననుగ్రహించుగాక."

—నరసింహరాజు.

ప్రేమావతి ఉత్తరము జదువుకొని గ్రుడ్ల నీళ్లు కుక్కుకొని, దుఃఖము పొంగిరా గదితలు పులు వేసికొని గతరాత్రివృత్తాంతమును దలఁచుకొని విచారపడసాగెను.

౧౧

దినములు వారములైనవి. వారములు నెలలైనవి. నరసింహరాజు జాడ తెలియ రాదు. ప్రేమావతి విచారమునకు మేర లేదు. ఆమె యేకాంతమున నిట్లు తలపోయఁ దొడఁగెను. "నాతండ్రి యా డినమాటలకే నొచ్చుకొని కుందుచున్న నాభ ర్తను నేను నహితము మూఢురాలనై నోట వచింపరాని పలుకులు పలికితిని. నాకంత మప్పుడు నొక్కుకొనిపోయినను మేలయ్యెడిది గదా! అబ్బా! నేనట్లు భరింతు నీవియోగము! నాపతి నన్ను విడిచి వెళ్లినప్పుడుగదా నతికి పతియే గతియని తెలియవచ్చినది. గాఢమో హమున దగిలియుంటి నని నేనే యెఱుంగనై తిగా! నాభర్త నాకు వశుడైనా డనుకొంటి గాని నన్నే వశపరచుకొన్న సంగతి తెలియ దాయెను. అకటా! నాహృదయము హరించి నాడుగదా! స్త్రీకి అనురాగవంతుడైన పతియె ధనము, తల్లియు, తండ్రియు, సర్వము నని నేడుగదా సుబోధకమయ్యె. నాపతి నాచెంత జేరినావలపుల దీర్చుచున్నంతకాలము పతియె

"ప్రేమావతి ఉత్తరము జదువుకొని.........గతరాత్రి వృత్తాంతమును దలఁచుకొని విచారపడసాగెను."

వ్వరు? కాకిచే కబురంపినను నాపతి యెచట నున్నను మారుమాటాడక పోవుదాన. హా! దైవమా! నాదుడుకుదనమునకు దగిన ప్రాయశ్చిత్తము చేసితివి. ఇకనైనను నాపైఁ గరుణించి నాపతిచెంత నన్ను జేర్పుము. ఇవియే నీకనేక ప్రణామములు. నీశరణు చొచ్చినాను. రక్షింపుము" అని పరిపరివిధములఁ బరితపించుచు ప్రేమాపతి కాలము పుచ్చుచుండెను. మఱియు మునుపటివలె సకలాభరణభూషితయై విలాసినివలె నుండక సామాన్యురాలివలె జీవితము గడుపుచుండెను. ఆభరణములఁ దీసివైచినది. శయనగృహమందలి యలంకారముల నన్నిటిఁ దీసివేసినది. నౌకరులెంతమంది యున్నను గృహకృత్యముల నెరవేర్చుటకు వారికై యెదురుచూడక యెల్లపనుల నవసరము కలిగినప్పు డెల్ల నామెయే చేయుచుండెను. అన్ని పనులఁ దల్లికంటె ముందుగ నామెయె చేయుచుండెను. తల్లి సయితము పనిసందడిని విచారముమరచి పోవునేమోయని ఆమె పనుల కడ్డుచెప్పుటలేదు. విశ్రాంతి సమయములందు సద్గ్రంథములతోఁ గాలక్షేపము చేయుచుండెను. ఇదివఱ కెంత భోగియో యిప్పుడంత విరాగియై చూచువారల కాశ్చర్యము గొల్పుచుండెను. ఆమె వైరాగ్యముఁజూచి తల్లిదండ్రు లొక్కొక్కప్పుడు సంతృప్తిని మఱియొకప్పుడు విచారమును బొందుచుండిరి. చిట్టివలసలో నరసింహారాజు తల్లియు లేదు. ఆమె యెచటికి వెళ్లినదో యూరివారి కెవ్వరికిఁ దెలియదు.

ప్రథమ భాగము

త్రొ లి ము ద్దు

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు, [సాహితీసమితి]

వెచ్చవెచ్చని తొలిముద్దు బెట్టుకొనగ
అతివ నీమోవి నామోవి నంటినపుడె
విరిగిపడునట్లు తిరిగి యీ విశ్వమెల్ల
కప్పివడిపోయె గాఢాంధకార పటలి

శుష్కపత్రంబువోలె సంక్షోభ మొందు
ఈ ప్రకృతినెల్ల నొకట దహించివేయ
ఏడునాల్కల జూపుచు బాడబాగ్ని
అబ్ధినుద్భూతమయ్యె భయావహముగ

క్షోణిపై శైలశిఖరముల్ కుప్పగూల
అతితరంబుగవీచు జంఝానిలమున
వేడిరక్తంబుచిమ్మట పెట్టినట్లు
హృదయనాళాలు తాపంపురొదలు పెట్టె

యౌవనపుకావిపూత లనందగిలిన
సంజ, చీకటిచాటున జారిపోవ
జీవితామృతకలశంబు చేతబట్టి
త్రావబోయిన నామేను తల్లడిల్లె

శ్రీకృష్ణదేవరాయల యవమంత్రులు

ఆ. రంగస్వామి సరస్వతి గారు, బి. ఏ.

వైశాఖమాసము 'భారతి'లో "ద్రవిడ వాఙ్మయము : ఆంధ్రులు" అను వ్యాసములో కృష్ణరాయల యాస్థానమున గొంద అఱవకవులు పండితులు నుండినది మాత్రమేకాక యతని మంత్రివర్గములో గూడ గొందఱు ద్రవిడు లుండినట్లు సూచింపబడినది. అట్లు సూచించినమంత్రి 'అఱంవళర్త మొదలారి.' ఇతనికే 'అఱ మాతుజ్ఞ'అనియు,'శేమ్బ్యార్ అఱమాతుజ్ఞ' అనియు నామాంతరము లుండినట్లు ద్రవిడవాఙ్మయమునుండి యెత్తి చూపబడెను. అయిన నీమంత్రినిగూర్చి శాసనము లెచ్చటనైన గలవా? కేవల మేదో గ్రంథమునందలి వాక్యములచేతను, చాటుపద్యములచేతను మాత్రమే యీయనవిషయము మనకు తెలియుచున్నదా ? చాటుపద్యములలో మాత్రము దొఱకిన విషయము చరిత్ర కంత విలువగలదియనదగునా ? వెనుకటికాలమువా రాచాటుపద్యముల వ్రాసియుండరాదా ? ఇట్టి సంశయములు కొందఱకు పొడమవచ్చును. ఈ విషయమై శాసనములను వెదుకగా నందుకూడ ఈ యఱవమంత్రియొక్కపే రగపడెను. వానిలోని విషయము గవర్న్మెంటు శాసనపరిశోధక శాఖవారి సాంవత్సరిక నివేదికలో నుండి యిందు వ్రాయుదును. 1921-వ సంవత్సరము శాసనములలో 370-వ నెంబరు శాసన మాతనిగూర్చినది. ఈశాసనము దక్షిణార్కాడు జిల్లాలో తిరువది అను ప్రసిద్ధమైన శైవక్షేత్రమందలి వీరట్టానేశ్వరుని యాలయమం దున్నది. ఈశాసనమందు కృష్ణరాయలతండ్రి యగు "నరసానాయకుడు" ఆ శివాలయము లోని యభిషేకమంటపమందు ప్రతిదినమును ఏబది దీపములును, మహామంటపమందు నూరుదీపములును వెలిగించుటకును, 'చాముండీ నాచ్చియార్' అను నమ్మవారి గుడియందు నైవేద్యమునకును తిరుమూరుపట్టు సీమలోని ఆలంగాల్కుప్పం అను గ్రామమును దానముచేసినట్లు తెలియుచున్నది. నరసానాయకునికి ఈ శాసనమందు అరంవళత్తనయినారు కార్యకర్తగా నగుపడుచున్నాడు. ఈశాసనము వికారిసంవత్సరమున వేయించినది. దీనికి సరియగు క్రీస్తు సంవత్సరము 1480 అగును.

ఈ మంత్రియొక్క మఱొక శాసనము 1921-వ సంవత్సరపు 450 నెంబరుగలది. ఇది దక్షిణార్కాడుజిల్లాలోని తిరువెణ్ణైనల్లూ రను శైవదివ్యదేశ మందలి వీరట్టానేశ్వరుని యాల

యమం దున్నది. మహామండలేశ్వర సాళువ నరసింగరాయల కాలమున ప్లవసంవత్సరమున తిరువదిసీమలోని దేవాలయముల మందలను మేపెడు గొల్లవారు 'శదక్కడమై' అను పన్నును చెల్లింపలేక యితర ప్రదేశములకు వలసపోగా నాపన్ను నరసానాయకుని కార్యకర్తయైన అఱంవళర్తనయనారుయొక్క ప్రార్థనపై తగ్గింపబడెను. ఈ శాసనము ముందుదహరించిన దానికిపిదప ప్లవసంవత్సరమున వేయించబడినది. దీనికి సరియగు క్రీస్తు సంవత్సరము 1482 అగును.

ఇంకొకశాసనము 1921 వ సంవత్సరపు 473 నంబరు గలది. ఇందలిరాజు 'కుమార మల్లికార్జున రాయలు.' ఈరాజు సాళువ నరసింగరాయలును, కృష్ణరాయలతండ్రియగు నరసానాయకుడును తా మస్వతంత్రులు గాక పూర్వము సేనాధిపతిగా నుండినవారు. ఈశాసనముగూడ తిరువెణ్ణైనెల్లూరునందే దొరకినది. దీనికాలము శాలి 1407 అనగా క్రీ 1485. ఇందు విజయనగరసామ్రాజ్యమునకు చేరిన వళుదిలంపట్టురాజ్యము అను చిన్న మండలములోని 'కైక్కోళర్' అను సాలెజాతివారికి వారియుత్సవములయందు పల్లకి, శంఖము మొదలగు బిరుదచిహ్నములను కాంచీపురమునందలి కైక్కోళజాతివారివలెనే యుపయోగించునట్లు 'అరంవళర్తనయినారు' శాసనము చేసెను.

ఈమూడునుగాక నీయఱంవళర్తమొదలియారు శాసనములు కొన్ని కలవు. అందొకటి తామ్రశాసనము. ఈ తామ్రశాసనము ['Rangachariya's Index') అనుశాసనసూచియందు ఉత్తరార్కాడుజిల్లాలోని నెం 532రు గలది. ఈశాసన మింకను గవర్నమెంటుశాసనశాఖవారిచేతికి వచ్చి పరీక్షింపబడలేదు. ఇది 'తిరువణ్ణామలై' అను నరుణాచలక్షేత్రమున పరెయనాడు మఠమను మఠములోనున్నది. ఈశాసనమునందు 'అలెయరుంకొండతంబిరాను' అను పండారసన్న్యాసికి అరంవళర్త మొదలియారును, 56 దేశములమహాజనులును చేతియొకమఠము కట్టించిన దేకాక యాదేవాలయమందలి యమ్మవారిగుడివిమానము కట్టించి, దేవస్థానమునకును, పండారములకును 'మేలప్పాళయము' అనుగ్రామమును, గ్రామమునందు జరుగు పెండ్లిండ్లయందు అరుపణములు, బియ్యము, వస్త్రము నీయవలసిన యేర్పాటు చేయబడినది. ఈశాసనము పూర్ణముగా శోధించిన నింకను విశేషవిషయములు బయలువెడలవచ్చును. ఈపై మూడుశాసనములనుండియు నీ 'అరంవళర్త మొదలియారు విజయనగర సామ్రాజ్యమున కుమార మల్లికార్జునరాయలకాలము మొదలుకొని సాళువనరసింగరాయలు నరసానాయకుడు ఈరాజుల కాలములలోనుండి కృష్ణరాయలకాలములోఁగూడ ప్రసిద్ధుడై యుండినట్లు తేలుచున్నది. కృష్ణరాయలకాలమునకీమంత్రి చాల వయసుచెల్లినవాడై యుండవలెను. కనుకనే యాయన పేరు వెనుకకాలమందలి శాసనములలో మన కగుపడకుండుటకు కారణమగునేమో? చాలకాలము విజయ

నగరము 'హంపి'లో నివసించియుండుటచేత నీయామంత్రికి ద్రవిడవాఙ్మయమున 'అంపి అఱుమాత్తుజ్ఞ' అని పేరయియుండవలెను.

'తిరువాహూర్' క్షేత్రమునందలి యర్చకుల విషయమై 'తత్త్వప్రకాశుం డ'ను కవి వ్రాసిన పద్యములో కృష్ణరాయల మంత్రి మఱొకని పేరగపడుచున్నది. [1]ఇందలి

మరువు పుగఝ్జ కృష్ణమహారాశరాజ్ఞై
అరిమువడమలై యూరాజ్ఞై,

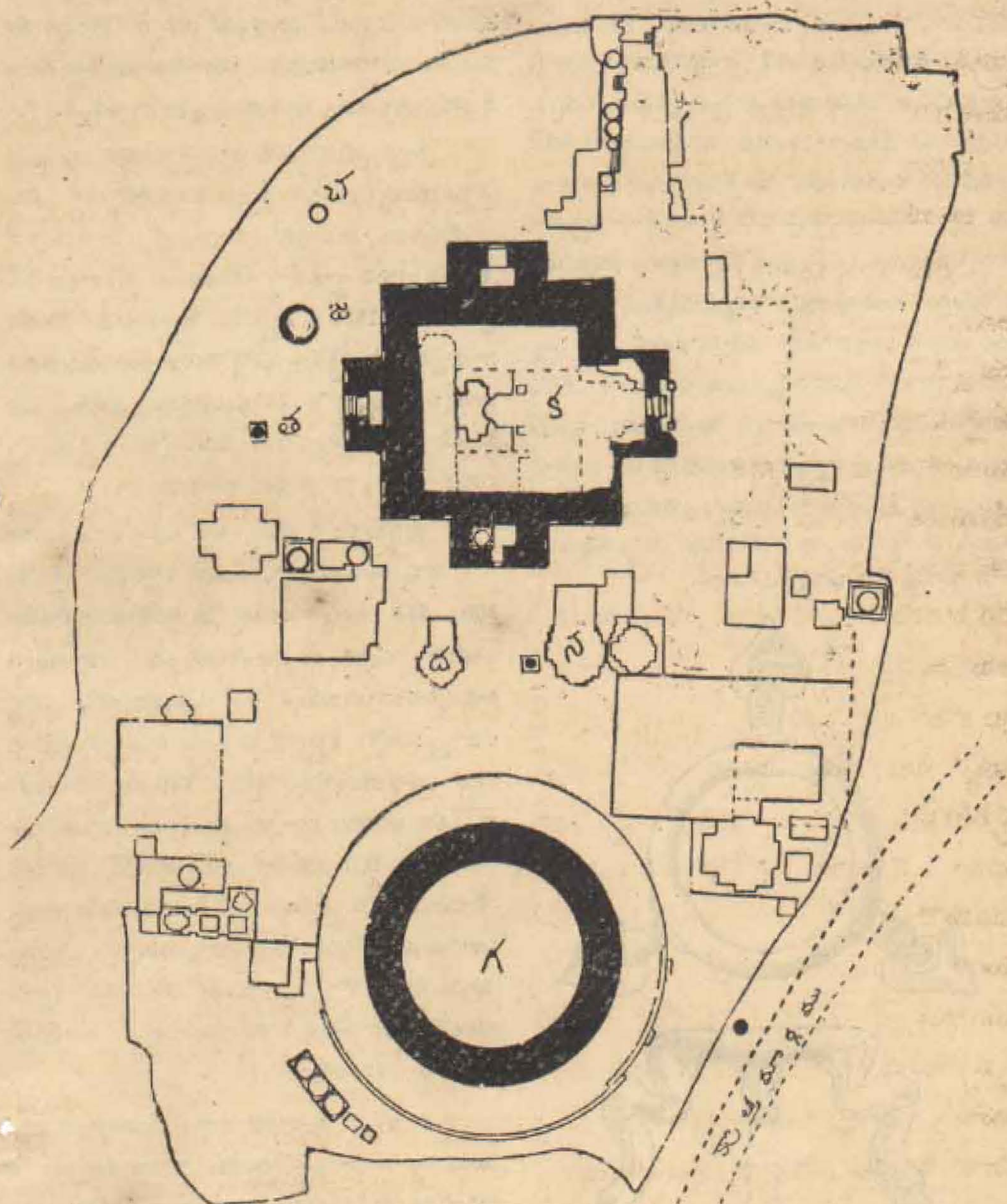
అను వాక్యములో 'వడమలైయూర్' అనునది యింకొకమంత్రి పేరుగాఁ గనుపడుచున్నది. అఱవమున 'వడమలై' అనగా నుత్తరపర్వతము. ఈపదము కొన్నిప్రదేశములలో హిమవత్పర్వతమునకును, కొన్నిప్రదేశములలో 'తిరుమల'తిరుపతి దేవస్థానమునకు పర్యాయపదముగా వాడబడును. అందుచేత నీ'వడమలయూర్' అనుపదము 'తిరుమల' అనుపేరుగల్గిన సాళువతిమ్మరసును గూర్చినదని కొంద ఱభిప్రాయపడిరి. అయిన 'సాళువతిమ్మ' అని సరిగా లేక యింతటి విళంబితప్రతీతికమగు పదమును కవిత్వమర్యాద దెలిసినవా రెవరును ప్రయోగించియుండరు. 'వడమలైయూర్' అను పదము దక్షిణదేశములో సాధారణముగా పురుషులకు నామముగానున్నది. ఆపేరుగల్గినమంత్రి యొకడు కృష్ణరాయలయాస్థానిలో నుండవలెను. ఆతనిగూర్చి వాఙ్మయమునందలి యీచాటుగాథగాక వేఱేమైన సమాచారము తెలియునా? శాసనములలో నెందైన నత డుదాహృతుడా? 1921 సంవత్సరము 307 నెంబరు శాసనములో నీమంత్రి పేరగపడుచున్నది. ఈశాసనము చెంగల్పట్టుమండలములోని 'అరశర్ కోవిల్' అను గ్రామమున నున్నది. ఇందు అరశర్ కోవిల్ గ్రామమునకు క్రొత్తగావచ్చి కాపురము లేర్పఱచుకొనురయితులకు ఒకసంవత్సరముపన్ను లేకుండను అంతకుపిదపవారీయుపన్నులనిర్ణయమును ప్రచురించియున్నది. ఈశాసనములోని రాజు కృష్ణరాయలే. ఇది భావసంవత్సరము కార్తిక మాసము ముప్పదవ తేదిన ప్రకటించినది. దీనికి సరియయిన క్రీస్తుసంవత్సరము 1514 15. ఈ శాసనములో కృష్ణదేవరాయులకు దక్షిణదేశరాజప్రతినిధియై 'కరణిక' బిరుదమును వహించిన మంగరసయ పేర్కొనబడినాడు. ఈ మంగరసయ్యకు పుణ్యముగా 'వడమలైయూరు' ఈశాసనమును వేయించెనట. కరణికమంగరసయ్యయొక్క శాసనము లనేకము లిదివఱకే మనకు తెలిసియున్నవి. ఇతడును కృష్ణరాయలకుపూర్వము నరసానాయకుడు, వీరనరసింగరాయల కాలములలోకూడ సేనాధిపతిగా నుండెను. కృష్ణరాయలు 'ఆముక్తమాల్యద'లో యామునాచార్యుల రాజనీత్యుపన్యాససందర్భమున మంత్రిగా నొకని నియమించునపు డతడు తనతండ్రి తాతలకాలము నుండి వచ్చినవాడుగానుండిన మంచిదని చెప్పినాడు. ఈయుపదేశమును రాయలు తనయాచరణానుభవములనుండి గ్రంథమున జొన్పియుండవలెను. ఇట్లే రాయలయాస్థానమునందలి యితర ప్రసిద్ధపురుషులనుగూర్చి మనకు క్రొత్తగా తెలిసినదాని క్రమేణ ప్రకటించుచుందును.

౧. ఈతనివిషయము 'ద్రవిడవాఙ్మయము—ఆంధ్రులు' అను వ్యాసమున నీపత్రికలోనే వెనుక చర్చించియున్నాను.

సార్నాదు స్తూపములు

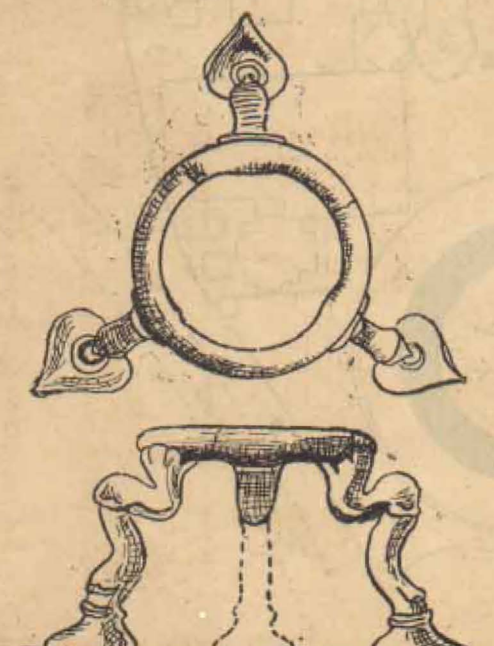
కో. నరసింహాచారి గారు

సార్నాదు పూర్వమొకప్పు డున్నత స్థితియం దుండిన బౌద్ధుల పుణ్యక్షేత్రమైన పట్టణము. ఇది వారణాసికి 4 మైళ్లు ఉత్తరమున ఘాజిపురమార్గమున కనతిదూరమున నున్నది. ప్రస్తుతము సార్నాదుకు

క. ప్రధాన ఆలయము. గ. జగత్సింగు స్తూపము. చ. స్తూపగర్భిత స్తూపము. జ. స్తూపము.
త. అశోక స్తంభము (భారతి సం.౧, ౧౧ వ సంచిక ౧౩౫ పుట చూ.) ద. ఆలయము. న. ఆలయము.

పోవుటకు వారణాసి- ఘాజీపురమార్గమునుండి చీలి రావలసియున్నను, పూర్వకాలమున వారణాసినుండి సార్నాథునకు భిన్నముగా నొకమార్గ ముండినట్లు చిహ్నములు కొన్నిగలవు. ఈపట్టణము సుప్రసిద్ధ బౌద్ధక్షేత్రమైయుండిన కాలమున నందు గొప్ప 'విహారము'లు ఆశ్రమములును, మఠములును, స్తూపములును, దేవాలయములును, గణనాతీతములుగనుండి ప్రాచ్యదేశములగు బర్మా, జపాన్, చీనా దేశములనుండి బౌద్ధయాత్రికులు వచ్చుచు పోవుచుండిన దేశముగా నుండెను. గౌతమబుద్ధుడు తనచే నూతనముగ కనుగొనబడిన మోక్షమార్గమును లోకమునకు వెల్లడిచేసిన ప్రథమప్రదేశమగుటవల్లనే ఈపట్టణము బౌద్ధప్రపంచమున ప్రసిద్ధపుణ్యక్షేత్రమయి వెలింగెను. గౌతముడు గయయందు బోధివృక్షముక్రింద తపమాచరించి బుద్ధుడై వారణాసికేరి తత్సమీపమున నీసార్నాథునందే ప్రాణిహింసను గర్హించుచు సర్వప్రాణి సమత్వమును గుఱించిన ప్రథమోపన్యాస మొనరించెను. ఇదియే బుద్ధుడు తనమతము స్థాపించిన మొదటిదేశము. ఇదిగాక బుద్ధుని జన్మక్షేత్రమగు 'కపిలవస్తు', తప మాచరించిన 'గయ', నిర్యాణమొందిన 'కుశీనగరము' బౌద్ధప్రపంచము లోని యత్యుత్తమ పుణ్యక్షేత్రములు.

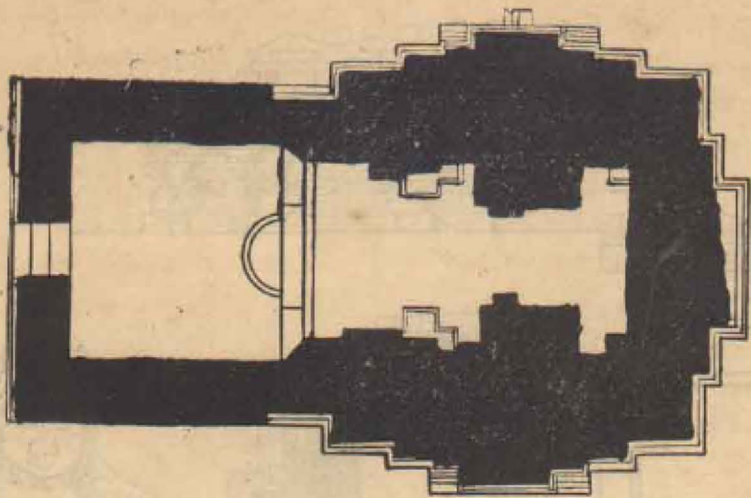
ఆలయములలో శంఖమునుంచుటకు ఉపయోగింపబడుచుండిన పీఠము

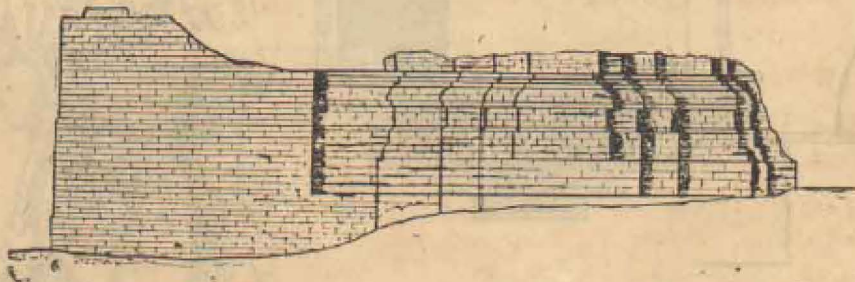
బౌద్ధులు సార్నాథును 'మృగదావ' (కురంగారామ) మను పేర నెఱిగియుండిరి. బుద్ధుడు ఈమృగారామమున 'న్యాయచక్ర'మును (ప్రథమమతబోధ) త్రిప్పుటవల్ల నిరుగడల గురంగములు గలచక్రము బౌద్ధుల మతచిహ్నమయి యొప్పుచున్నది. ఈచిహ్నము ప్రస్తుతకాలమునగూడ బౌద్ధులచే ధరింపబడు చున్నది. టిబెటు దేశమున గల బౌద్ధగురువులగు 'దలాయిలామా'లకు గూడ నీ కురంగచక్రచిహ్నమే మతచిహ్నముగా నున్నది.

సార్నాథుబౌద్ధులకే కాక జైనులకును పుణ్యక్షేత్రమై యున్నది. ఇందు జైనుల ఏకాదశతీర్థంకర బిరుదాంకితుడును 'సింహపురి' (సింహపూర్) వాసుడునైన శ్రీఅంశనాథుని జ్ఞాపకార్థ దిగంబరులను జైనశాఖవారిచే క్రీ. శ. సం. 1824 న గట్టబడిన దేవాలయము కలదు. సార్నాథున 'ధర్మేక్ష' (ధర్మ లేక న్యాయవిచక్షణము) యను ప్రదేశమున నొక గొప్పస్తూపము కలదు. దీని కిప్పుడు 'ధామేక్ స్తూప'మని పేరు. (భారతి సంపు-౧, ౧౧వ సంచిక, ౧౩౫ పుట చూడుడు)

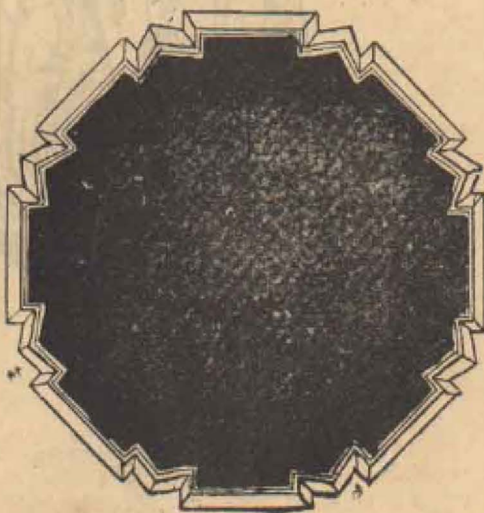
బౌద్ధచక్రవర్తి యగు అశోకుడు సార్నాథునం దొక గొప్పస్తూపమును స్తంభమును కట్టించెను. క్రీ. శ. 400—411 మధ్యకాలమున నుత్తరహిందూస్థానమం దంతటను సంచరించిన ఫాహియాను చీనాయాత్రికుడు కురంగారామమున 4 గొప్పశిఖరములను, బౌద్ధసన్యాసులకై కట్టిన 2 మఠములను తానుచూచినట్లు వ్రాసియుండెను. క్రీ. శ. 640 సం. హియన్ త్సాంగను మరియొక చీనాయాత్రికుడు వందలకొలది దేవాలయములను, 200 అడుగుల యున్నతి గలిగి శిఖరమున హేమమయములగు ఆమ్రఫలములచే నలంకరింపబడిన గొప్ప విహారమును, ఈవిహారమున న్యాయచక్రము త్రిప్పుచుండు బుద్ధుని గొప్పవిగ్రహమును చూచినట్లు వ్రాసియుండెను. ఆకాలమున 1500 మతగురువు లిం దుండినట్లు ఆతడు చూచియుండెనట.

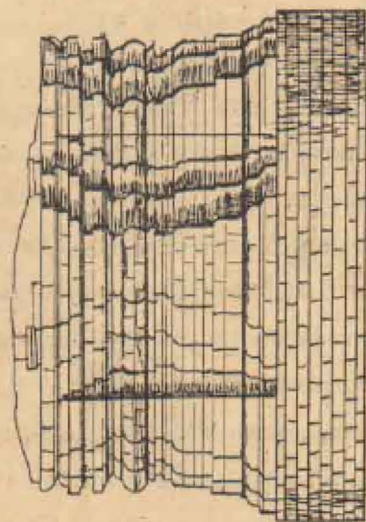
సార్నాథు క్షీణదశకు కారణ మిదమిత్థమని నిర్ణయింపను నాధారము లెవ్వియు కానరాకున్నను ఈ దురంతము ఆకస్మికమయి దారుణమయినదనియు, బుద్ధిపూర్వక దౌర్జన్యమువలన జేబడినదియు నని యచ్చట త్రవ్వితీయబడిన శిథిలములవలన నెరుగబడియున్నది. క్షీణ

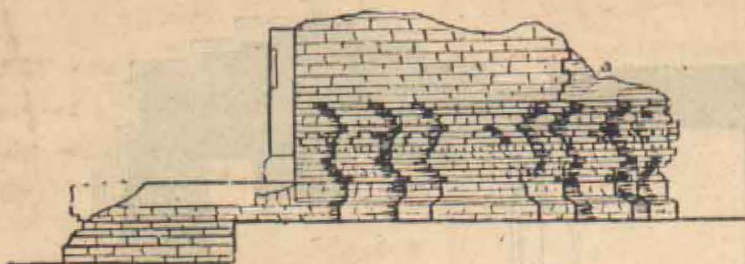
౪. ఆలయముయొక్క ప్లానును, ఎత్తును

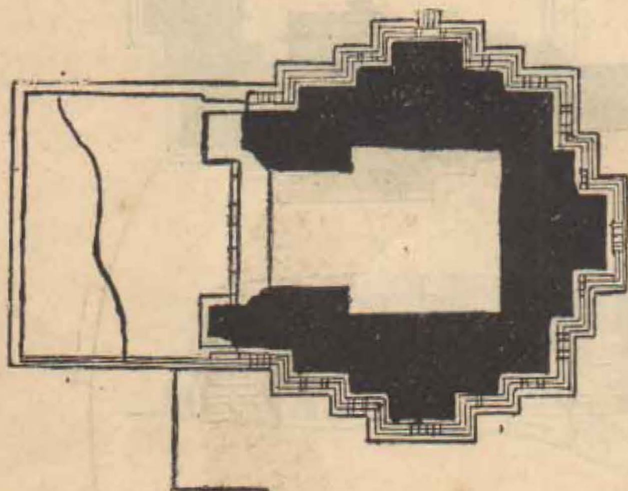

౫. స్తూపముయొక్క ప్లానును, ఎత్తును

దశ ప్రారంభించినవెనుక తగసముద్ధారకులు లేకున్న కాల దేవత యసహాయముగ నాక్షీణదశను ప్రాప్తిజేయ గలు గను. కాలక్రమమున మహాస్తూపాదులు నాశములు కాగా నొకటిరెండుమాత్రము శిథిలములుకాక నిలిచి యున్నవి.

16. ఆలయముయొక్క ప్లానను ఎత్తును.

మంజుశ్రీ విగ్రహము

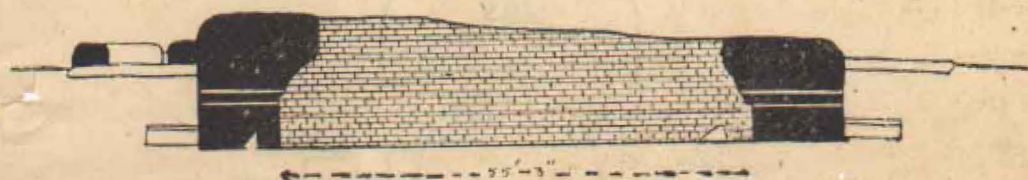
ఇనుపకమ్ములచే నొకదాని కొకటి చేర్చి బిగియింప బడిన శిలలు గలదగుటచే ధర్మేక (ధామేక్) స్తూపమును, అక్బరు చక్రవర్తిచే తనతండ్రి జ్ఞాపకార్థము గట్టబడిన శిఖరము గలదగుటచే, చక్రవర్తిపైగల గౌరవమువల్ల వారి కులచే, తాకబడకుండిన చౌఖండి స్తూపమును శిథిలములు కాక నిలచియున్నవి. చాలమట్టునకు సార్నాథులోని శిథిలమైన కట్టడములన్నియు నధికారపదవియందుండిన వారి గృహనిర్మాణాది స్వోపయోగార్థమును, అయోమార్గముల వేయుటకును రాళ్లకొఱకు ద్రవ్వబడి పాడుచేయబడినవి వారివారికి సాధ్యమయినంతవరకును త్రవ్వగా జిక్కిన శిలావిగ్రహములు, విలువగల లోహపదార్థములును, ధనమును (నిక్షేపము) బండ్లకెక్కించుకొని పోబడినవి కాన చరిత్రకారులకు కావలసినంత యాధారములు లేనందున నీక్షేత్రమునుగురించి పూర్ణముగా దెలియంగదగు భాగ్యము మనకు లేకున్నది.

క్రీ. శ. 1815 సం. న స్వార్థపరత్వము లేక కర్నల్ మెకెంజీగా రీస్థలమును ద్రవ్వించిరి. తదనంతరమున క్రీ.శ. 1835—36లో జనరల్ కన్నింగ్ హాముగా రీస్థలమును ద్రవ్వించినపుడు బౌద్ధసన్యాసుల వసతమును

దేవాలయమును, కనుఁగొనఁగలిగిరి. దేవాలయసమీపమున వారికి శిలావిగ్రహము లనేకములు దొరకినవి. 1848-52 సం.లో కిట్టోగారు ధర్మేక్ష (ధామేక్) స్తూపముచుట్టును ద్రవ్వింపగా ననేక స్తూపములు, ఆలయములు, చైత్య శాల యనుకొనదగిన యొకకట్టడమును కనుఁగొనిరి.

జగత్ సింగు స్తూపము

18వ శతాబ్దాంతమున వారణాసిరాజగు చేత్ సింగుని మంత్రియగు జగత్ సింగుయొక్క గృహనిర్మాణమునకై కావలసిన రాళ్లకొఱకు ద్రవ్వించు చుండగా నీస్తూపము బయటబడెను. జగత్ సింహుని పనివారు త్రవ్వ

౧. జగత్ సింగు స్తూపము

నప్పు డొక ధనాగారమునుగూడ నిందుగనుగొని యందలి వస్తువులన్నిటి దాటవేసిరి.

ఈస్తూపము వలయాకారస్థిరవలయములతో గట్టబడి యున్నది. అన్నింటికిని లోపలనున్న వలయముయొక్క వ్యాసము అ-44.—అం-3. దానిపైనుండు వలయము యొక్క వ్యాసము. అ. 55—అం. 3ను కలిగియున్నది.

ఈస్తూపము, ఒకదానిపై నొకటిగా బోర్లించబడిన గిన్నెలవలె నప్పుడప్పుడును కట్టబడిన స్తూపసముదాయమై యున్నది. ఇది ఇటికలతోను, మట్టితోను, కట్టబడి పైపూతకుమాత్రము గార యుపయోగింపబడి యున్నది.

ఇటికలు సాధారణముగా 20 × 3½ × 2¾ అంగుళముల మొదలు 15 × 12½ × 8 అంగుళముల వరకు పరిమాణభేదములు గలిగియున్నవి.

దేవాలయము

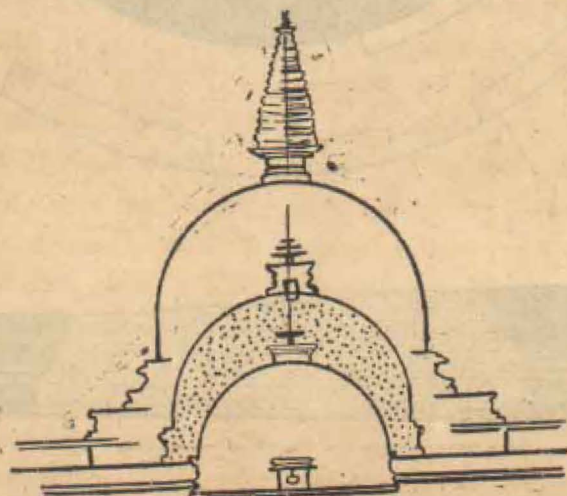
ఇది సమచతురమై ప్రతిప్రక్కను 68 అడుగుల పొడవుగలిగియున్నది. ప్రతిప్రక్కయందును చిత్రమున గనుపఱచినరీతి సంగణములు ముందునకు వచ్చియున్నవి. ఇదికూడ నిటికలతో గట్టబడి కుడ్యము లన్నియు దళములై బలిష్ఠములై యెంతభారము నైన మోవగలిగి యున్నవి.

అశోక స్తంభము

పై నుదహరింపబడిన యాలయమునకు పశ్చిమమున నొక్క స్తంభము కలదు. ఇది ముక్కలై శిథిలమై యున్నది. దీనియునికినిజూడ దీనిని బుద్ధిపూర్వకముగా విఱుగగొట్టినందున ప్రక్కనున్న యాలయముపై నొరిగియున్నట్లు తోచును. స్తంభశిఖరమున నలువైపుల జూమమందు నాలుగుసింహములు వీపులు చేరినట్లుగా చెక్కబడియున్నవి. (భారతి సం-౧, ౧౧-వ సంచిక ౧౩౪ పుట చూడుడు.)

ఇందు రెండుసింహములముఖములు మాత్రము ఆలయకుడ్యమునకు దగులుటవలన భిన్నములై యున్నవి. ప్రస్తుతము చిక్కిన యాధారములబట్టిచూడ నీ స్తంభము భూమట్టమునకుపైన 38½ అ. ఎత్తు గలిగి యొక్కరాతితో జేయబడియున్నది. పీఠమున దీనివ్యాసము 3½అ. శిఖరమున అ.1—అం.10 కలిగియున్నది. శిఖరము మాత్రము 7అ. ఉన్నతిగలిగి ఒకగంటయు, దానిపై నొకవలయపీఠమును, దానిపై 4 సింహములును, వాటిపై నొకచక్రమును గలిగి యున్నది. ఈశిఖరమునగల చక్రమే 'ధర్మచక్ర' మన బరగుచున్నది. దీనియందు 32 ఆకులు (Spokes) కలవు. సింహములక్రిందగల పీఠమున నొక్కొక్కదానియందును 24 ఆకులుగల 4 చక్రములును, వాటిమధ్య సింహ, గజ, వృషభ, అశ్వరూపములు చెక్కబడియున్నవి.

ఈ స్తంభము హిందూదేశమున నిప్పటివరకును కనుగొనబడిన పురాతనవస్తువులయం దద్వితీయ సౌందర్యము కలదై యున్నది. 2000 సంవత్సరములకు ముందు ఇసుకరాతి (Sand-stone)తో జేయబడిన దైనను చక్కగా నునుపు జేయబడినందున పాలరాతివలె ప్రతిఫలింపజేయు గుణముగలదై కడునందముగా నున్నది.

ఒకస్తూపముపై నొకస్తూపముగా కాలక్రమమున గట్టుచు రాబడినస్తూపము

రామాయణమునందలి వానరు లెవరు? వారేరి?

కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి గారు

శ్రీమద్రామాయణమును బాగుగఁ బరిశీలించి చూచిన విద్వాంసులు రామసేనయందలి వానరులు ప్రస్తుతకాలమునందలి వానరములు కారనియు వారొక జాతి మానవులనియుఁ దెలుపుచున్నారు. ఆ యూహనే బలపఱచుచు నేనొక వ్యాసమును వ్రాసి శ్రీ శారదలోఁ బ్రచురించినాను. నా వ్యాసమును సరిగఁ జూచుకొనక కొన్ని యాక్షేపణముల మహారాజశ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావుగారు శ్రీ భారతిలోఁ బ్రచురించిరి.

హీనజాతి యన నేమి?

నేను వానరులను హీనజాతి* యంటిననియు, వారు చండాలాదులవంటి నిమ్నజాతులు కారనియు, శ్రీ పంతులవారు లిఖించిరి. వానరులు తక్కువనరులని నేను వ్రాసితినిగాని, దానిచే వారు చండాలాదులవంటి నిమ్నజాతులను భావముతో నే నట్లు వ్రాయలేదు. దేహనిర్మాణమునందును, జ్ఞానస్థానమగు మెదడు నందును గొంత తక్కువవారని నా తాత్పర్యము.

వానరుల తోఁకలు

"పైపెచ్చు వారికి తోఁకలున్నట్లు" నేను వ్రాసితినని శ్రీ పంతులవారు వింతపడఁజొచ్చిరి. వీరి వింత నాకు వింతను బుట్టించుచున్నది. పైపెచ్చు వారికి తోఁకలున్నవని నేను గల్పించి వ్రాయలేదు. శ్రీమద్రామాయణమే వారికి వాలములున్నట్లు తెలుపుచున్నది. నే నీ వానరుల విషయములో రామాయణము చెప్పు లక్షణములనే కైకొంటిని. కాని క్రొత్తలక్షణముల వ్రాయలేదు.

కావున వీరు వాలములుఁగలట్టియు, పరిపూర్ణమానవత్వమునకు రానట్టియు నొకవిధమగు మానవజాతియని విజ్ఞులు వ్రాసినరీతిగా నేనును వ్రాసితిని. శ్రీమద్రామాయణకాలమునందు వాలములుగల హీనమానవజాతి యొకటి యుండెడిదని తోఁచెడిని. వారు కొన్ని మృగలక్షణములును, కొన్ని మానవలక్షణములును గలిగియుండెడివారు. తోఁకలుండెడివి. ఈ యంశములు రామాయణముం బట్టియే తెలియవచ్చుచున్నవి. వానరు లన తక్కువనరులని యర్థము. దేనియందు దక్కువయన దేహనిర్మాణసౌభాగ్యమునందును, బుద్ధివిభవమునందును, రామాది మానవులకంటెఁ దక్కువయని భావము.

తోఁకలుగల మానవజాతి యిప్పుడేది? వారెక్కడ?

అని శ్రీ వీరభద్రరావుగారు ప్రశ్నించుచున్నారు. వా రిప్పుడున్నారని నేను తెలిపియుండలేదు. పూర్వము రామాయణకాలములో మన భారతవర్షములో వాలములుగల హీనమానవు లుండెడివారు. రామాయణకాలము మిక్కిలి ప్రాచీనము. అప్పుడున్న జంతుజాలమునకును, నిప్పుడున్న జంతుజాలమునకును, గొంత భేదము కలదు. భూమి పరిణామమును బొందుచు రాఁగా రాఁగా జాత్యంతరపరిణామము లనేకములు జరుగుచున్నవని శాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి. వేదములు మానవుఁడు సృష్టిలోఁ దుదివాఁడని ఘోషించుచున్నవి. "బైబిలు"ను నిట్లే తెలుపుచున్నది. మనసాంఖ్యశాస్త్రమును, పాశ్చాత్యుల ప్రకృతిశాస్త్రములును దీనినే రూఢిచేయుచున్నవి. డార్విన్

* నా వ్యాసములో హీనమానవు లను పదమునే నేను వాడలేదు. హీననాగరకతగల ప్రాకృతమానవు లని, పశుత్వముగల ప్రాకృతమానవులని వ్రాసితిని. అట్లనుటయే హీనమానవు లనుటగాఁ బ్రస్తుతము తీసికొందము.

మున్నగు పశ్చిమదేశవిద్వాంసులు చెప్పినదియు నిట్టిదియే. భగవంతుని దశావతారములను దీనినే బోధించుచున్న వందురు. ముందు పాదాదికములులేని జలచరములు పుట్టినవి. యాయపాత్తులనుండి సపాత్తులగు కూర్మాదులు పుట్టినవి. ఈకూర్మాదులు విశేషభాగము జలమునందును, నీషద్భాగము స్థలమునందును నుండునవి. వీనినుండి యీషద్భాగము జలమునందును,విశేషభాగము స్థలమునందును నుండువరాహాదులు పుట్టినవి. ఈచతుష్పాత్తులనుండి విశేషభాగము చతుష్పాత్తులుగాను నొకింత ద్విపాత్తులుగాను సంచరించు వానరాదిజంతువులు పుట్టినవి. సదా ద్విపాత్తుగా నుండునరునకును విశేషభాగము చతుష్పాత్తుగా నుండువానరమునకును నడుమ సంబంధముకలుపు మఱికొన్ని జాతు లుండియుండును. స్వల్పముగ చతుష్పాత్తుగను, విశేషము ద్విపాత్తుగను నుండుజాతి యొకటి యీనడుమ నుండియుండవచ్చును. వారేరామాయణము నందలి వానరజాతికావచ్చును. ఈయూహ సమస్తశాస్త్రములకు సమ్మతముగను శ్రీమద్రామాయణవర్ణిత వానరుల కనుకూలముగను నున్నది.

ఇటీవలి పరిశోధనము లేమి చెప్పుచున్నవి?

ఇక్కాలమునందలి భూగర్భ పరిశోధకులు నర వానరములకు సంబంధముకలుపు నడిమిజాతు లుండెడివని కనిపెట్టిరి. ఆ యంశము 9-2-25 తేదీగల యాంధ్ర పత్రికలో "మనిషి పుఱ్ఱెవంటి కోతిపుఱ్ఱె" యను శీర్షిక క్రిందఁ బ్రచురింపఁబడి యున్నది.

"లండన్ ఫిబ్రవరి 4:—ఉదయం11-40, బుచానా ల్యాండులో విట్వాటర్సాండు విశ్వవిద్యాలయ పండితుడు తాంగాదగ్గర 50 అడుగుల లోతుగల సున్నపురాళ్లలో పాతిపెట్టబడిన ఒక కోతిపుఱ్ఱె గన్పట్టెను. ఇది చాలకాలమునాఁటి క్రిందిపుఱ్ఱెగా గాన్పించుచున్నది. ఇది మనిషివంటి పెద్దకోతి పుఱ్ఱెవలె గన్పించుచున్నదట. ఇది మనిషిపుఱ్ఱెగాదని డాక్టరుగా రనుచున్నారు. "గొరిల్లా" 'చింపజీ' అను కోతులపుఱ్ఱెవలె నున్నదనుచున్నారు. మాట్లాడుటకు శక్తిలేకపోయెను గాని మాటలగుర్తులు చిహ్నము లున్నటుల గన్పించెను." ఇత్యాది వార్తను బ్రచురించుచు పత్రికాధిపతు లీక్రింది సంపాదకీయ వ్యాసము నీవిషయమై బ్రచురించిరి.

"కోతినుండి నరుడు జనించెనని డార్విను సిద్ధాంతము దెలిపియుండెను. దీనిని శాస్త్రజ్ఞులు వేదవాక్యములవలె పరిగణించుచున్నారు. కాని మానవులకు మాట లెటుల యబ్బెను? సంజ్ఞ లెటుల దెలిసెను? ఈప్రశ్నలకు జవాబు దెలియక పాశ్చాత్య శాస్త్రజ్ఞులు గందరగోళ పడుచున్నారు. మానవుని రూపుగల తోకలేనికోతులు గలవుగాని, వానికయినను మానవునిశక్తులు లేవు."

ఇటీవల నొక జర్మను శాస్త్రజ్ఞుఁడు యేబది యడుగుల లోతున నొకపుఱ్ఱెను కనుగొనెను. దానిని పరిశోధింపగ, మానవుఁడును కోతియు గాక మాటలాడి సంజ్ఞలను దెలిసికొనగల వేరొక మధ్యరకపు జాతికిది సంబంధించి యుండెనని యాతఁడు కనిపెట్టెను. ఈ జాతిని కోతినిబోలు మానవులని పిలుచుటకు బదులుగ, మానవునిబోలు కోతులని పిలుచుట భావ్యముగ నుండునని యాతఁడు సూచించుచున్నాడు. ఇట్టివారు పురాణాదులలో వర్ణించినవానరు లగుదురా? ఇట్టి పరిశోధనముల వలన రామాయణమునందలి భాషాజ్ఞానాదులుగల హీన మానవులు పూర్వకాలమం దుండియుండుట సంభవమే యని బుద్ధిమంతు లూహింపకపోరని తలంచెదను. వానరుల నాగరకత మున్నగునవి రామాదినరుల నాగరికత కంటె నెట్లు తక్కువగ నున్నవో, వానరులందు, నరులందు లేని పశులక్షణము లేవో, యా వానరులందుఁ గేవల వానరాది పశువులందు లేని నరత్వమేదో, నేను శ్రీశారదలో వ్రాసిన వ్యాసమునందు స్పష్టపఱచి యున్నాను. ఇప్పటికిని గొంచెముగనో, గొప్పగనో వాలము గల మానవజాతి యొకటి కలదని లోకజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఆయంశమును నావ్యాసములో వ్రాసియున్నాను. ఇంతకంటె గొప్పగనో సమముగనో వాలము గల జాతియొకటి మనభారతవర్షమునఁ బూర్వకాలమునందుండి యుండవచ్చును. అట్లుల యూహింపవలయుననిన శ్రీమద్రామాయణ మట్టియూహలు పుట్టించుచున్నది గావున నట్లు తలంపనైయున్నది. తొల్లి మనభారతవర్షములో హంసాదు లుండెడివని మనగ్రంథములఁబట్టి తెల్ల గ యవచ్చుచున్నది. కాని యిప్పుడవి యిచట గానరావు అట్లే రామాయణ కాలమునందలి మానవలక్షణములు గల వానరు లిప్పుడు కాన్పింపనందునఁ బూర్వకాలమునందును లేరని తలంపరాదు. కాలము గడచినకొలఁదిఁ బూర్వ

కాలపుజాతు లనేకములు నాశనము నందుచున్నవి. అను
జాగ్రత్త వహింపకున్న నిప్పటిజాతులును గొన్ని యచిర
కాలములోనే నాశనము నొందగలవు. నశించినజాతుల
ప్రధ్వంసాభావము ప్రాగభావమనుకొనుట తగదు.
అకాలమునందున్న యీవానరులు జనస్థానము నందలి
నరవరులగు ఋషుల సహవాసమువలన గొంత నాగరికతను
జెంది విద్యాబుద్ధులు సంపాదించుకొని కిష్కింధా
రాజ్యస్థాపనము జేసికొని, గృహాదికములు కట్టుకొని
వానిలో నివసించెడివారు. కాని కిష్కింధాపురమున నివ
సించు వానరశ్రేష్ఠులయందే నాగరకత యుండెడిదిగాని
వానరసంఘమునం దంతటను సామాన్యముగ నుండెడిది
గాదు. మూఁడువంతులు నాగరకులు కానివానరులు మృగ
తుల్యులై, నివసింప గృహాదికములు లేక చెట్లతో పులు
మున్నగువానిలో నివసించెడివారు. సుగ్రీవుని ప్రెగ్గడ
యగు హనుమంతుఁడు హీనమానవుఁ డెట్లగునని పంతుల
వారు శంకించిరి. పింగళకుని ప్రెగ్గడలగు కరటకదమనకులు
ప్రెగ్గడలై నంతమాత్రమున నాగరకులగు మానవులగుదురా?
రాజునకు దగిన మంత్రు లుండుముందురు. మృగమునకు
మంత్రి మృగమే. వానరులకు వానరులేమంత్రులు. పరమ
నాగరకులగు పాశ్చాత్యుల సంపర్కముచేఁ బాతాళలోక
ము (అమెరికా)నందలి యాటవికులలోఁ గొందఱు హూణ
విద్యాదికము నేర్చి ప్రజ్ఞావంతులై నంతమాత్రమున నా
దేశస్థులందఱును నాగరకు లెట్లగుదురో యట్లే జనస్థానము
నందలి ఋషులసహవాసమువలన సంస్కృతవిద్య నొక
కొందఱు హనుమదాదివానరు లభ్యసించినను, వారిజాతి
నంతను విశేషనాగరికతగల జాతియని తెలుపుట కవకా
శము లేదు. వానరరాజగు సుగ్రీవునకు హనుమదాదులు
ప్రెగ్గడలైనను నరరాజగు రామునకు దాసులేకాన వాన
రులు నరులకంటె గొంత తక్కువవారు. హనుమదాదులు
హీనమానవులుకాని వానరులు కారని నేను వ్రాసినట్లు
వీరభద్రరావుగారు లిఖించిరి. నే నెచ్చటను నట్లు చెప్పి
యుండలేదు. హనుమదాదు లిప్పటి వానరములు (కోఁ
తులు) కారంటినే కాని వానరులు (హీనమానవులు) కార
నలేదు. హనుమ యెట్టిహీనవానరుఁడో రామసేన యగు
తక్కిన వానరసంఘమంతయు నట్టి హీనమానవజాతి యని
యే నేను వ్రాసియున్నాను.

వీరభద్రరావుగారి వానరులు

శ్రీ వీరభద్రరావుగారు ప్రస్తుతకాలమునందలి పల్లె
కాపులే కపులనియు, మరకాడులే మర్కటములనియు
నేమేమో వ్రాసి యాంధ్రులే వానరులనిరి. ఇప్పటిపల్లె
కాపులగు మర్కాదులు మున్నగువారికిని రామాయణము
నందు వర్ణింపఁబడినవానరులకును నేవిధమగుసంబంధమును
గానరాదు. కపిశబ్దమునందును క, పలు కలవు. కాపుశబ్ద
మునందును క, పలు కలవు. ఈవర్ణసంబంధమునుబట్టియే
కపులది కాపులది జాతియొక్కటియని వీరుతలంచిరి
కాఁబోలు! ఈ బాదరాయణసంబంధముంబట్టి కాపులే కపు
లగుచోఁ గాపులనబడువారెల్లరు గపులుకాక పల్లెకాపులు
మాత్రమే కపులగుట యెట్లో శ్రీపంతులవారు తెలిపి
యుండలేదు.

ఈంద్రవారింగూర్చి

అక్కరమలపోలికంబట్టి యిట్టిభావముల మనము
తేల్తుమేని కాపుకులజులగు కార్చెర్ల శ్రీనివాసరావు
గారు వ్రాసినరీతిగా నీంద్రవారింద్రకులులు గావలసి
వచ్చును. ఇంద్ర శబ్దమునుండియే యీంద్ర శబ్దము
పుట్టినది. ఈంద్రవారింద్రకులులు కాఁబట్టియే వీ
రాకాశగంగతో సంబంధము గలవారుగానున్నారు. మన
దేశమునందుఁగల యీడిగకాపులు వీరు తొల్లి యింద్రత్వ
మనఁగాఁ బ్రభుత్వముచేసిరని తెలుపుచున్నది. ఈట్
అనగాఁ బ్రభువు. దానికి "ఇఁక" ప్రత్యయముచేర్పగా
"ఈడిక" యైనది. ఈడికనుండి యీడిగశబ్దము పుట్టినది.
ఈట్ లనగా నింద్రులని దీనిభావము. ఈరీతిగఁ దెలు
పుచువచ్చిన సత్యచారిత్ర మడుగంటదా! అది యట్లుండ
మనవీరభద్రరావుగారు కపులనుగూర్చిన కథలోనుండి
శూద్రులు పవిత్రులా యపవిత్రులా యను నంశములో
నికి గంతిసి నేనుశూద్రులను బవిత్రులే యని కవిరాజు
వస్నవాయిసీతారామరాజుగారి గ్రంథపీఠికలో వ్రాసిన
యంశమును సధిక్షేపింపఁ జొచ్చిరి. శూద్రులును బవిత్రు
లే యని నేను నాయిచ్ఛవచ్చినట్లు దెలుపలేదు. పంచమ
వేదమగు భారతమును బ్రమాణముగా నిచ్చి యాయం
శమును జెప్పినాను. అయ్యది "సర్వేవర్ణా ఋజవః" అని తె
లుపుచున్నది. అన్నివర్ణములనఁగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ,
వైశ్యశూద్రులుపవిత్రులనిదీనిభావము. ఈవాక్యమునవాం

గ్లభాషలోనిఁ బరిశ్రమచేసి "All the four castes are holy,, అని మన్మథనాథ దత్తుగారు లిఖించి యున్నారు.

ఇట్టి ప్రమాణములంబట్టి శూద్రులును బవిత్రులే యని నేను వ్రాసియున్నాను. శ్రీపంతులవారి వాదము నంతను నీవ్యాసములో ఖండించుట కవసరము లేదు. ఇది యిందులకు స్థానముంగాదు. గాన మరియొకపరి దానిం గూర్చి ముచ్చటించెద.

రామాయణకాలమందలి రామసేనయగు వానరులు మానవత్వమునందు (దేహనిర్మాణము నందును, మెదడు యొక్క ప్రమాణమునందును) కొంత కొలంతను కొంత పశుత్వమును, కలవారగుటచే వారిని హీనమానవులంటినే కాని యపవిత్రులను తలంపున నే నట్లనలేదని లోకము తలంచుగాక! శ్రీమద్రామాయణమునందలి వానరులు పల్లెకాపులు మున్నగువారివలె దేహాదిధర్మములచే నరత్వ పరిపూర్తి నందినవారు కారనియు, స్వల్పముగ పశుత్వమును నధికముగ మానవత్వమునుగల యొక మిశ్రజాతివారని లోకము గ్రహించుకొనునుగాక.

చలముతీఱెనే? కన్నులు చల్లవడెనే?

గున్నేపల్లి అక్షయలింగము గారు

కలికి! నీకరుణాకటాక్షముల కెపుడు
దూరమైతినో? యపుడె దుర్వారతాప
వహ్నికీలల దహియింపఁబడితిఁ గాని
కాయమును బాయు భాగ్యమ్ముఁ గాంచనైతి.

లలివహించిన నీబాహులతలఁ జిక్కి
యుల్లమలరించు నీమధుచెయ్వులకుఁ జొక్కి
యనుభవించిననాఁటి సౌఖ్యంపుఁ బెంపు
మరలఁగల్గునె? యెన్నిజన్మాలకైన.

అకట! నీదుకటాక్షమాలికల నాకుఁ
గట్టువడునట్టి భాగ్యంబె గలిగియున్నఁ
జేసఁటిమై దైవ మిటు సాహసించి నన్ను
దూరదేశాలపాల్సేసి ద్రోహియగునె?

అక్కటా! దైవమును దూఱ నర్హమౌనె?
నిష్కళంకప్రపూతమై నెగడు నీదు
ప్రేమమెప్పుడు వెల్వడె భిన్నగతిని
నపుడె దూరదేశాల పాలైతిఁగాదె?

ఎన్నొచిత్రాలఁ జూచితి నెన్నియేని
వింతలను గంటిఁ గాని యావంతయైన
ముద్దులొలికెడునీదు నెమ్మొగముఁబోలె
హాయి నొసఁగూర్చవయ్యె; నేమందు నకట!

ఎందు వెడలిన వింత లెన్నెన్ని గన్న
నీమృదూక్తియు, నీవ్యక్తి, నీదురక్తి
తలఁపునకువచ్చి నామది తాపమునకుఁ
బాలుపడఁజొచ్చె నీకెంతజాలిలేదొ?

అంతరించెనె? నీదుగాఢానురక్తి
సున్నయయ్యెనె? నాపయినున్న వలపు
పూజ్యమయ్యెనె? నాఁటి నీమోహమెల్ల
చలము తీఱెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?

నిడుమోలు కనకసుందరం గారు, బి. ఏ.

ఆకులములు దినుచు కారడవులు నివసించి, సృష్టిరహస్యాలోచనముచే భగవదారాధన మొనర్చుచుండిన ఋషిపుంగవు లతి ప్రాచీనకాలమందే భగవంతుని యనంత ప్రభావమును ప్రకటించు జ్యోతిర్మండలములగూర్చి పరమోత్కృష్టమగు జ్ఞానమును సంపాదించి మనకు ప్రసాదించియుండిరి. బ్రహ్మప్రోక్తమని ప్రతీతివడసిన వేదములయందు సయితము, సూర్యారాధనక్రమము నిర్వచింపబడియున్నది. (ఋగ్వేదము 1 మం. 115 ఋక్కు చూడుడు)

సూర్యుడు

'వాజీనీతి సూర్యస్య యోషా' (7 మం. 75 ఋ)

యని ఉషాకన్యానాథుడుగను,

'ఉద్వేతి సుభగో విశ్వచక్షుః
సాధారణః సూర్యోమానుషాణామ్
చక్షుర్మిత్రస్య వరుణస్యదేవ
శ్చర్మేవయః సమవివ్యక్తమాంసి' (7మం. 63 ఋ)

యని వరుణమిత్రుల నేత్రముగను,

'ఉదుతిష్ట సవితః శ్రుధ్యాస్య
హిరణ్యపాణే ప్రభృతా వృతస్య'

యని హిరణ్యపాణి (బంగారుచేతులు గలవాడు)గను వర్ణించి,

'అయుక్త సప్త హరితః సధస్థా
ద్యాస్యీం వహంతిసూర్యంఘృతాచీ' (7 మం.60ఋ)

యని ఏడుగుర్రములరథమునెక్కి వచ్చునని సూచింపబడియున్నది.

వేదములయందు సూర్యునిగూర్చిన వర్ణనమేతప్ప, తదితర నక్షత్రముల వర్ణనముగాని, చంద్రుండు రాసులయునికిని గూర్చిగాని సూచించియుండలేదు. కాని బ్రాహ్మణములందు మాత్రము, ఒక్కసూర్యుని గూర్చియేకాక, తదితర నక్షత్రములను గొన్నిటినిగూర్చి యుదహరింపబడియున్నది. తైత్తిరీయబ్రాహ్మణమున (1 కాండ 5 ప్రపాఠక 2 అనువాకము)పుణ్యనక్షత్రమన నెద్దియో, యారీతిని నిర్వచించియున్నారు.

'యత్పుణ్యం నక్షత్రం తద్బట కుర్వీతోపవ్యుషమ్
యదా వై సూర్యం ఉదేతి అథనక్షత్రం నైతి యా
వతి తత్ర సూర్యో గచ్ఛేత్ యత్రజఘన్యం పశ్యేత్'

దీనివలన, మనము పుణ్యనక్షత్రమును చూచుటకు, సూర్యదుపఃకాలమున నానక్షత్రము క్రిందుగా నున్నంతవరకే చూడవలయునని గ్రహింపవలసియున్నది. ఒకనక్షత్రము ప్రత్యూషోదయమైన సమయమునుండి, అది ప్రాతఃకాలమున ఊర్ధ్వబిందుప్రాంతములకు చేరువరకును, దానిని చూడవచ్చునని యిది సూచించుచున్నది. ఈయనువాకమునందే నక్షత్రప్రజాపతిని యిట్లు వర్ణించుచున్నది:—

మహోన్నతాకారుడగు దివ్యపురుషు నొకని నిర్మించియుండిరి. ఆతని యన్యాంగములసూచించుటకు వారు చిత్త, నిష్ఠ్య, విశాఖ, అనూరాధ అను నాల్గురాసుల నేరికొనిరి. ఇరువదియారు రాసులలో నీనాల్గింటినే వారేల ప్రత్యేకముగ గ్రహించిరో, మన మొకించుక శ్రద్ధతో విచారించిన గ్రహింపగలుగుదుము. 'చిత్'; (జ్ఞానము)నకు స్థానమగు శిరస్సు 'చిత్త' 'విశాఖ' (ద్విశాఖ) రెండు కొమ్మలవలె చీలిపోయిన యూరుద్వయము,'విశాఖ'; ఊరువులకు దిగువ భాగము(అను + ఊరు + అధః) 'అనూరాధ'; నిష్ఠ్య (ధనిష్ఠ) కుకూడ నిట్టి యర్థమేదియో యుండి యుండవచ్చును. సత్య నిష్ఠా (దీక్షా) పరమగు హృదయమును, '(ధ)నిష్ఠ' సూచించునటుల వర్ణింపబడియుండవచ్చును. ఈరీతిని, ప్రజాపతియొక్క నాల్గు ముఖ్యాంగములసూచించుట కెన్నుకొనబడిన నాల్గురాసులును సార్థకనామము గలవైయుండి యుండవచ్చును. కాని, యిదియంతయు నొక్క యూహయే. బ్రాహ్మణముల రచించిన కవి హృదయ మిద మిత్థమని యెవరుచెప్పగలరు?

ఈనక్షత్ర ప్రజాపతి నొక్కసారి మీమ నోవీథియందూహింపుడు! హస్తానక్షత్రమాతని హస్తము, 'చిత్త'యాతని శిరస్సు...అశ్విన్యాదినక్షత్రములు అపమండలము (Ecliptic) యొక్కభాగములనియు, నవి యాకాశమున [ప]శ్చిమమునుండి తూర్పునకు వరుసక్రమమున [ఏర్ప]డియుండుననియు, నాకాశమును పరిశీ[illegible]శి వారెల్ల రెరుగుదురు. ఈయపమండల 'హస్త'కుపిమ్మటనే 'చిత్త' వచ్చుట వలన, నక్షత్రప్రజాపతి హస్తమునకు దిగువనే ఆతని శిరముండినటుల యీచిత్తరువు ప్రదర్శించుచున్నది. అనగా, నక్షత్రప్రజాపతి 'ఊర్ధ్వబాహుడై' యున్నటుల వర్ణింపబడియున్నాడు. ఆతడు హస్తములను శిరమునకు పైగా నెత్తుకొనియున్నాడు. ఊర్ధ్వబాహుడగు నిట్టివ్యక్తిని నిర్మించుటయందలి పరమార్థమును గ్రహించుటకు తైత్తిరీయ సంహితయందలి (V, ౨, ౫, ౧) యీసందర్భమును చూడుడు:

> 'పురుషమాత్రేణ విమిమతే
> యజ్ఞేవై పురుషస్సంమితే
> యజ్ఞపురుషైనైనంవిమిమాతే
> యావాన్పురుష ఊర్ధ్వబాహుస్తావాన్భవతి.'

అనగా యజ్ఞపురుషునితో పోల్చిచూచినపుడు, యజ్ఞము నొనర్చువాడు, ఆతని చేతులెత్తిన నెంతయెత్తునకుపోవునో అంతయెత్తునకు పెరుగును. సాధారణముగా, నొకమానవుని యెత్తు యెంత యనినపుడు, ఆతని మస్తకము యెంత యెత్తుననున్నదో యనియే మనము గ్రహింపవలసియున్నది. కాని, యంతకుమించిన వృద్ధియంతయు నాతని యాధ్యాత్మిక వృద్ధిగనే మన మెంచవలెను. శరీరముయొక్క పరిమాణము పెరిగినకొలదిని, ఉన్నత ప్రదేశమును చేతితో నందుకొనగలిగినట్లే, ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన మభివృద్ధిచెందినకొలదిని, జ్ఞానము క్రమముగ సమున్నతస్థానముల నాక్రమింప గలుగును. కాని, 'యెత్తినచేతియంతయెత్తున పెరుగుట' యనునది కొంత గూఢార్థమును కలిగియుండవచ్చును. జ్ఞానియగువాడు, సర్వ

వ్యాప్తమగు ప్రేమవలన తనదేహము నతి క్రమించి, సర్వవ్యాపియగు మహాపురుషునితో లీనమగును. వేదచరిత్రమున, సృష్టికర్తయగు విశ్వకర్మ ఆదర్శప్రాయమగు నొకయజ్ఞము నొనర్చి తానే, ఆహితాగ్నియందు దుమికి, సర్వవ్యాపియై, సర్వాత్ముడాయెను. అదియే ఆతనిఆధ్యాత్మిక పరిణామము. అటులనే, యజ్ఞమునొనర్చెడి ప్రతిమానవుడును, నిశ్చలమగు నట్టి యాధ్యాత్మికస్థితినే పొంది సర్వవ్యాపి యగును. నక్షత్రములనగా, "నశింపనివి" యని వ్యాఖ్యానమొనర్చినచో, నివియే, అట్టి నిశ్చలమును, మరణరహితమునగు నుత్కృష్టస్థితిని సూచించుటకు అర్హములు. యజ్ఞకర్మలనొనర్చెడి ప్రతిమానవుడును, జగమున కాదర్శప్రాయుడగు, విశ్వకర్మను, అనగా ప్రజాపతిని పూజింపవలసియున్నది. కావున నీనక్షత్ర హస్తమునుబట్టి, యూర్ధ్వబాహుడగు నక్షత్ర ప్రజాపతి నిర్మించుట చూడగా హస్తనక్షత్రము ప్రతియేటను సూర్యోదయమునకు పూర్వము ప్రాగుదయమగుచు నరులెల్లరును 'ఋతజు'లై యుండవలెనని నిరంతరముద్బోధించుటకేమో యనునట్లున్నది.

ఇది బ్రాహ్మణములందు వర్ణింపబడిన నక్షత్ర ప్రజాపతి చరితముకాని, పురాణములందీపురుషుని వర్ణనమతి చిత్రముగను, సంపూర్ణముగను చేయబడియున్నది. మత్స్యపురాణమున, శివుడా నక్షత్రపురుష నర్చించువిధానము నారదున కుపదేశింపుచు, నాతని నిట్లు వర్ణించియున్నాడు.

"(౧) మూలే (నమోవిశ్వధరాయ) పాదౌగుల్ఫౌ (ననన్తాయచ) (౨) రోహిణీ (షు) జంఘేతు (పూజ్యే వరదాయ చైవ క్వేజానునీ) (౩) చాశ్వికుమార ఋక్షే. (౪) పూర్వా (౫) త్తరాషాఢ యుగే తదోరూ (౬) పూ(౭)ర్వోత్తరా ఫల్గుని యుగ్మకేద, మేఢ్రం కటిం ...(౮)కృత్తికా,(౯ × ౧౦) భాద్రపదద్వయేదపార్శ్వే, కుక్షిద్వయం (నారద) (౧౧) రేవతీషు. పృష్ఠంగనిష్ఠా (౧౨) (౧౩) విశాఖా...సుభజౌశ్చ..., (౧౪) హస్తే విహస్తౌ... (౧౫) పునర్వసౌ వంగుళీ పర్వభాగా. (భుజంగ నక్షత్ర దినేనఖాని సమ్పూజయేన్మత్స్యరిపోః శరీరిణశ్చ, కూర్మస్యపాదౌ శరణం(వజామి) (౧౬) జ్యేష్ఠాసు కంఠే...(౧౭)శ్రవణేన సమ్యక్ (౧౮) పుష్యేముఖం (౧౯) స్వాతీషుదన్తాగ్రం...(౨౦) మఘాసునాసా... (౨౧) మృగోత్తమాంగేనయనే...లలాట (౨౨) చిత్రా ...శిరో(భిపూజ్యం) (౨౩) భరణీషు...(౨౪) ఆర్ద్రాసుకేశాః, (మత్స్య పురాణము—౫౪-(౧౦-౨౦)"

నక్షత్రపురుషుని సర్వాంగకములు,యిరువదినాలుగు రాసులతో పోల్చి వర్ణించినటుల యీపైన పొందుపరచిన భాగమునుండి విదితము కాగలదు. ఇటులనే బృహత్సంహిత (౧౦౫, ౧౦౨)యందు నక్షత్రపురుషుడొకడు వర్ణింపబడి యున్నాడు. బృహజ్జాతకమందు (అధ్యా ౧ శ్లో౪), సంక్రాంతిరాసులనుకూర్చి 'కాలపురుషుడు' నిర్మింపబడియున్నాడు.

'ఫైజీ' కృత ఫారసీ రామాయణమునందలి చిత్రము

ఫో ౧౫

* ‘ఫైజీ’ కృత ఫారిసి రామాయణమునందలి పత్రము.

* దీనిని పదునాఱవశతాబ్దమున అక్బరుచక్రవర్తియాజ్ఞానుసారము ఆతని ఆస్థానపండితుడగు ‘బదౌని’ అనువారదు రచించినట్లు చరిత్ర తెలుపుచున్నది.
కాని ‘సువర్ణమాల’యందు ప్రకటించినట్లు ‘ఫెయిజీ’ కృతముగా మాపట్టదు.

వైరాగ్యపంచకము

చింతలపూడి శేషగిరిరావుగారు

ఉదరజఠరాగ్ని పీడితుండ కూరటఁగూర్చవె యుంఛవృత్తిచే
దొరకిననాల్గు గింజలవి? తోయము గ్రుక్కెఁడు శాంతిసేయదే?
యరయ నయత్నలబ్ధమలినాంబర ఖండముఁగట్టఁ గూడదే?
పరమనృపాధమాధములఁ బండితు లేలనుగొల్వ? నక్కటా!

గీ. మరణపర్యంతమిట్టు లమానుషముగ, నుదరపోషణ మాత్రకై యుర్విమీఁదఁ
ప్రభుని సేవన మొనరించి పడసినట్టి, ధనము ధనమౌనె? యద్దిదంధనముగాక!
కననుదూఢ గోవర్ధనధనము ధనము! ధాత్రి నాధనంజయువివర్ధనము ధనము!
(?)తలఁపగాఁ బండితసమారాధనము ధనము! కనుక నిదె సుసాధన మబాధనము ధనము!

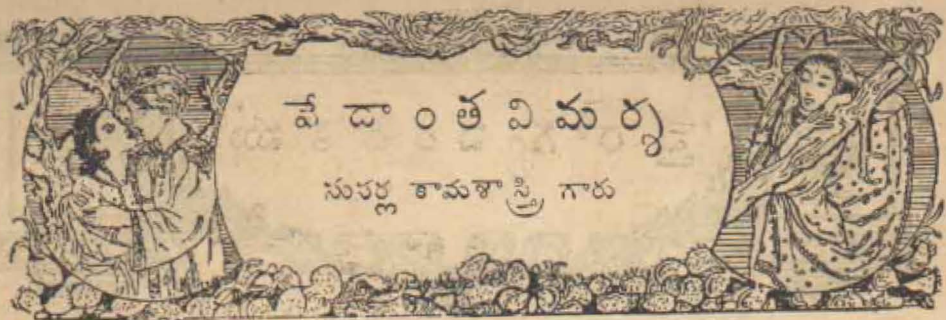
గీ. ఇదె! దురీశ్వరద్వారబహిర్వితర్ది, కాదురాసికా! మా నమస్కారమమ్మ!
అమితనిరపాయమై యంజనాభమగుచు, మును ధనంజయ స్యందనభూషణమ్ము
గాఁగ పరలిన ధనమె పో! కలదు **మాకు.**

మ. చతురంభోధిపరీతమై తనరు నీక్ష్మాచక్రమం దొక్కఁడో
శతభాగంబునకేని రాజనని యోజన్ గర్వ సంరంభుఁడై
పతితుండైన నృపాధమాధముని నే వర్ణింప; నారుక్మిణీ
పతి, జీర్ణాంబరుఁడీయ దోసెఁడటుకుల్ భక్షించి యవ్వానికిన్
మితిలేనట్టి ధనాఢ్యతా సలిపె, స్వామిన్ వానిఁ గీర్తించెదన్.

గీ. జలధిగర్భంబునం దురు జ్వాలతోడ, నాకులముగ మండెడు బడబాగ్నిపగిది
మాకుజఠరాగ్ని మండినమండుఁగాక! ధరనముత్ఫుల్ల మల్లీమతల్లికాప
రిమళము దనరు మావాగ్ఝరిని వృథాంవ్యయంబు సేతుమె? నరవరయాచ్ఞకొఱకు.

*　　*　　*　　*　　*

గీ. చెంతఁబిత్రార్జిత మ్మిసుమంత లేదు, లేశమును స్వార్జితంబైన లేదు మాకు
గాని పైతామహంబయి కాచునట్టి, యాస్తిగలదు వలసినంత హాస్తిగిరిని.

మంగళాచరణము

"విధత్తారం హవామహే, వసోః కువిద్వ నాతినః సవితారం నృచక్షసమ్."

ఓం, నమో బ్రహ్మాదిభ్యో బ్రహ్మవిద్యా సంప్రదాయ కర్తృభ్యో వంశఋషిభ్యో గురుభ్యో నమో మహద్భ్యః.

ప్రమాణములు

మనము చిలుకను చూచుచున్నప్పుడు మరియొకరు మనసమీపమునకు వచ్చి "అయ్యా! దేనిని చూచుచున్నారండి?" అని ప్రశ్నచేయగా, "చిలుకను చూచుచున్నానండి" అని సమాధానమును చెప్పెదము. "అయ్యా! కొంగనుచూచుచు చిలుకనంటున్నారేమి?" అని వాడు మరల ప్రశ్నచేయగా, 'పోపొమ్మయ్యా, నీకు కొంచెము దృష్టితగ్గినట్లున్నది. ఇదెక్కడకొంగ, చిలుకేనయ్యా' అనిచెప్పగా, 'కాదు కాదండీ, కొంగే' అని యెన్నిపర్యాయములు బోధపరచినను, మనమువానిమాట నమ్మెదమా? ఈలాగుననే మన జ్ఞానేంద్రియములలో నేయింద్రియము చేతనైనను మనము గ్రహించెడు విషయమునకు విరుద్ధముగ నెవ్వరేమిచెప్పినను దాని నెంతమాత్రము మనము నమ్మము. కనుక ఇంద్రియమునకును వస్తువునకును అవ్యవహిత సంబంధమువలన పుట్టినజ్ఞానమే ప్రత్యక్ష ప్రమాణము.

అనుమానము

అన్ని విషయములలోను మన యనుభవము చేతనే యథార్థమును తెలుసుకొనజాలము. కాబట్టి కొన్నికొన్ని విషయములలో మన యూహలచేతనే నిజమును తెలిసికొనవలసియున్నది. ఇట్టి యూహలే అనుమాన ప్రమాణము.

శబ్దప్రమాణము

ఒకమనిషి, తాను బ్రతికియున్నంతకాలము విమర్శించినను, అనుభవముచేతను, యుక్తిచేతను అన్ని విషయములయందును నిజమును కనుగొనుట సాధ్యము కాదు. కనుక ప్రాచీన బుద్ధిశాలురు, అదే కూడుగుడ్డగ బహుపట్టుదలతో ననేక సంవత్సరములు విచారణ చేసిచేసి ఇదమిత్థమని నిర్ణయించి వ్రాసిన గ్రంథములను చదివిచదివి యథార్థజ్ఞానమును సంపాదించుకొనుటయు అత్యావశ్యకమే. కావున మోక్షవిషయములో నిజమును తెలిసికొనుటకు గోరువారు అత్యనుభవశాలురై బహుబుద్ధిమంతులని ప్రసిద్ధికెక్కిన అనేక మహర్షులవలన యావిర్భవించిన గ్రంథములను చదువుటకన్న నుపాయాంతరము లేదు. మనమతగ్రంథములలో ప్రధానమయినదియు, భారతీయులందరిచేతను పరోక్ష్యత్కృష్టమని వేయినోళ్ల పొగడబడుచున్నదియును, సర్వవిషయములను నిరాఘాటముగ చెప్పుచున్నదియును వేదముగావున నీవేదమే శబ్దప్రమాణము.

శబ్దవిచారము

మతవిషయమున మనము విచారణము చేయవలయుననిన, శ్రుతి, యుక్తి, అనుభవము, యీమూటిని అనుసరించియే విమర్శింపవలయును. యుక్త్యనుభవములు పరిపక్వమగునప్పుడు శబ్దప్రమాణమును దీసికొనవలయును. ఈశబ్దము మహర్షులయొక్క తపస్సునుసరించి భగవద్దత్తమైన స్ఫురణవలన బుట్టినదిగాని వారివారి బుద్ధ్యనుసారముగ రచించినదిగాదు. కావున మహర్షులు సమాధియందున్నప్పుడు భగవద్దత్త స్ఫురణవలన యావిర్భవించినది కనుకనే మనప్రత్యక్షానుమానములకు పరికపడనివిషయములలో శబ్దమున చెప్పబడినదే నిజమని నమ్మవలయును.

ఈశబ్దము:— 1 ఋక్కులు; 2. యజుస్సులు; 3. సామములు 4. అథర్వణము, అని నాలుగు విధములు గనున్నది.

ఇందు పాదనియమము గలిగి ఛందస్సుతో గూడిన మంత్రములు ఋక్కులు.

పాదనియమముగాని ఛందస్సుగాని లేక కేవల వాక్యరూపముగనున్నవి యజుస్సులు.

గానముచేయుటకు తగియున్నవి సామములు.

మంత్రములయర్థమును ఎలె మంత్రముచే సాధింపదగిన పనులనుచేయుక్రమము సయితమును తెలియజేయు వేదభాగములు బ్రాహ్మణములు (అథర్వణములు) అని చెప్పబడును.

ఇట్టివేదముయొక్క పూర్వభాగమున వాయు, అగ్ని మొదలగు పంచభూతములయొక్క స్తోత్రములును, ఆపంచభూతములయందు నధిష్ఠించియున్న దేవతలయొక్క ప్రీతినిమిత్తము చేయదగిన యాగాదికర్మలును మాత్రమే చెప్పబడియున్నది.

క్రమక్రమముగ నా మహర్షులలో సమాధినిష్ఠులైనకొలది తత్త్వవిచారమనీవ. భగవదనుగ్రహమువలన బుట్టినది. ఈతత్త్వవిచారము ప్రభవించినపైని వారికి సమాధినిగలిగిన స్ఫురత్తువలన మరియొకవిధమైన వేదముదయించినది. అప్పుడు వారు మొదటి వేదభాగమునకు పూర్వభాగమనియు, రెండవభాగమునకు ఉత్తరభాగమనియు నామకరణముచేసిరి. ఉత్తరభాగమున బ్రహ్మమునుగూర్చియు, జీవపరమాత్మలయొక్క సంబంధమునుగూర్చియు బాగుగ చర్చింపబడియున్నది. ఈవేదభాగములకే ఉపనిషత్తులని పేరు. వీటియందు కర్మలవలన నేమియు ప్రయోజనము లేదనియును, తత్త్వవిచారమే మోక్షసాధనమనియును స్పష్టముగ నుపదేశింపబడినది.

మతములు.

ఈ యుపనిషత్తులనే యాధారముగ జేసికొని,

1. కపిలుడు సాంఖ్యమతమును;
2. కాణాదుడు వైశేషికమతమును;
3. గౌతముడు న్యాయమతమును;
4. పతంజలి యోగమతమును;
5. జైమిని మీమాంసాశాస్త్రమును,
6. వ్యాసులు వేదాంతమతమును

వ్రాసిరి. ఈయారును షడ్దర్శనము లనబడును. ఈషడ్దర్శనములలో నేదైననొకటి యుపనిషన్మతము గావచ్చును. కాని ఆరును కానేరవు. లేదా యీ యారింటికిని భిన్నమైనదిగను గూడ నుండవచ్చును. కాని యీ యారు నెన్నడును కానేరవు. ఈ యారింటియందును కొన్ని గుణములవలె దోషములుగూడ నుండుటచేత నేదైన నొక్కటి నిజమనియు తక్కినవి యబద్ధమనియును చెప్పుట కవకాశము కానరాదు.

షడ్దర్శన సామాన్య ధర్మములు

ఈ షణ్మతములవారును,

1 ఆత్మనిత్యము.

2 పరమాణువులు నిత్యము.

3 ఈపరమాణువులు స్థూలవస్తు నిర్మాణ కారణములు.

4 జీవాత్మ దేహ సంబంధమును గలిగి యున్నపుడే శుభాశుభ కర్మజన్యఫలము ననుభవించును. జ్ఞానాదిశక్తులను గలిగియుండును.

5 ఈ శుభాశుభకర్మజన్యఫలానుభవము స్వర్గనరకములయందున్న సుఖదుఃఖానుభవముతో సమాప్తినొందక కుండలోని నీటిని తీసివేసిన పైని యాకుండ నంటియున్న పాచివలె కొంత నిలిచియుండినందున దాని ననుభవించుటకు జీవాత్మ జన్మించును.

6 సమస్తకర్మలు బంధహేతువులయి జీవాత్మను జననమరణములను కలుగచేయుచున్నందున, ముముక్షువు పాపకర్మలను చేయుటయే మాని, పుణ్యకర్మలనుచేయుచు ఫలత్యాగము చేసి, కనక, కాష్ఠ, సుహృత్, అరి, ఉదాసీన, బంధువులయందు సమబుద్ధికలిగి, అన్నిటి

సంబంధమును విడిచికొని యుండవలయును.

అని బోధించుచున్నారు.

మతకర్తల యభిప్రాయములు

సాంఖ్యయోగము పేరునకు భిన్నముగానున్నను వాటిసిద్ధాంతములు పరస్పరభిన్నములుకావు. ఈరెండు మతములవారును:—

1. ప్రకృతి స్వతంత్రము.
2. ఇదే జగత్కారణము.
3. ఆత్మప్రకృతులు అనాదిసంబంధులు.
4. ప్రకృతిపరిణామమే బుద్ధి.
5. ప్రకృతియొక్క కర్తృత్వము ఆత్మ యందు ఆరోపింపబడినది.
6. ఇంద్రియములద్వారమున బుద్ధిపరిణమించుటయే తెలివి.

అని చెప్పుచున్నారు.

[సాంఖ్యులు ఈశ్వరుడు లేనేలేడందురు. యోగమతమువారు ఈశ్వరసత్తనంగీకరించినను అతనిప్రాముఖ్యమును ఒప్పుకొనరు. కావున, ముఖ్యాంశములలో నీరెండు మతములకును విశేషభేదమున్నట్లు కనిపించదు.]

న్యాయ, వైశేషికశాస్త్రములు యుక్తివాదమును గూర్చియు, పదార్థములనుగూర్చియు చెప్పును. ఈఉభయమతములవారును:

1. పరమాణుసంయోగమువలన ప్రపంచము పుట్టుచున్నది.
2. ఈయణువులు ఒకనిచే సృష్టములు కావు.
3. ఇవి నిత్యములు. అదృష్టముచే సంయోగించును.
4. జీవులు అపరిమితములు, నిత్యులు.
5. జీవుడు దేహాధిష్ఠాత.
6. ఈజీవుడు వేదోదిత కర్మలాచరించి ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తినొంది సుఖదుఃఖముల ననుభవింపక యుండుటే ముక్తి.

యనియును చెప్పుచున్నారు.

[ఈజీవస్థితికిని పాషాణస్థితికిని ఏవిధమైన భేదము కానరాదుగావున, ఇది పాషాణముక్తియని యాక్షేపించుటకు వనకాశమున్నది.]

మరి కొంతికాలము పోయినతరువాత, వైశేషిక, న్యాయగ్రంథ వ్యాఖ్యాతలు

1. పరమేశ్వరు డున్నాడు.
2. ఈయన జగత్తునకు నిమిత్తకారణము.
3. పరమాణువులు ఉపాదాన కారణము.
4. జగత్తు సావయవము గావున సృష్టము.
5 సృష్టికర్త, జీవభిన్నుడు, సర్వశక్తికలవాడు.
6 ఆయన అనుమానప్రమాణబోధ్యుడు.

అని చెప్పుచున్నారు.

[7. ముక్తియందు గౌతమ కాణాదులతో నేకీభవించు చున్నారు. (అనగా పాషాణముక్తి).]

జైమిని విరచిత మీమాంసాశాస్త్రమునకు

పూర్వమీమాంస, కర్మమీమాంస

అని రెండుపేర్లు.

1. దీనియందు తత్త్వవిచారము సున్న.
2. బ్రాహ్మణములచేతను మంత్రములచేతను చెప్పబడిన కర్మలను గురించి విస్తారముగ వ్రాయబడినది.
3. ఇందు, వేదవిహిత కర్మాచరణమే పరమార్థము.
4. వేదములు నిత్యములు.

5. దీనియందు మహాత్వమున్నది.

అని మాత్రము వ్రాయబడినది.

ఈమతస్థులలోకెల్ల అగ్రగణ్యుడయిన భాట్టులు

1. అఫలాపేక్షగ యజ్ఞాదులను చేసినచో మోక్షము లభించును.

2. వేదమంత్రమే దేవత.

3. ఫలమును ప్రసాదించు చేతనమైన దేవుడు మరియొకడు లేడు.

అని వ్రాసియున్నాడు.

గ్రంథారంభము

ఉత్తరమీమాంస

ఇది వ్యాసవిరచితము. దీనికి వేదాంతశాస్త్రమని యును బ్రహ్మసూత్రములనియును రెండునామములు.

దీనికి 1. శంకరాచార్యులు, 2. రామానుజాచార్యులు, 3. మధ్వాచార్యులు ఒక్కొక్క రొకొక్క భాష్యమును వ్రాసినారు.

శంకరులు అద్వైతమతమును, రామానుజులు విశిష్టాద్వైతమతమును, మధ్వాచార్యులు ద్వైతమతమును స్థాపించినారు. ఈమూటిలో నేదైన నొక్కటియే వ్యాసమతము కావచ్చును. లేదా మూటికంటె భిన్నము కూడ కావచ్చును. ఈముగ్గురు భాష్యకర్తలును కొంత వరకునైన వ్యాసమతము ననుసరించుచునుండవచ్చును. కొంత వరకు ననుసరింపక పోవచ్చును. ప్రస్తుత మీ మతత్రయము లోను మిక్కిలి ప్రాచీనము అద్వైతము. అనేకులు దీనిన వలంబించుచున్నారు. అద్వైతమతభాష్యకర్త శంకరులు.

1. ఆదియందొక్క బ్రహ్మమే యున్నది.

2. అది సత్యజ్ఞానానందాత్మకము, నిర్వికారము, నిరవయవము, నిత్యము, నిర్దోషము, సర్వవ్యాపకము.

3. జగత్తు, పరమార్థముగ సత్యముకాదు. వ్యావహారిక సత్యము.

4. మాయ(అవిద్య)కు బ్రహ్మములోబడినది.

5. ఈవిద్య అబద్ధము (మిథ్య), జడము, సవికారము, సావయవము, అనాది.

6. దీనియందు, ఆచ్ఛాదక, విక్షేప, అనెడు రెండుశక్తు లున్నవి.

7. జీవులన్నియు బ్రహ్మమే.

8. అవిద్య (మాయ) తన యాచ్ఛాదక శక్తిచే జీవుని తనస్వరూపమును తెలిసి కొనలేకుండ జేయుచున్నది.

9. విక్షేపశక్తిచే, జీవుని తనకు రూపభేద మున్నట్లు భ్రమకెట్టుచున్నది.

10. 'తత్త్వమసి' ఇత్యాది వాక్యజన్య జ్ఞానమువలన, అవిద్యనశించి స్వస్వరూపజ్ఞాన ముదయించుటయే మోక్ష మనియును సిద్ధాంతీకరించినారు.

[అద్వైతులు బ్రహ్మసత్త నొప్పికొన్నను, అబ్రహ్మము తానేయనుటచే, భగవదాజ్ఞకు లోబడి ఆయన నుపాసించుట సంభవించదు గాన, భగవంతుడు లేడనెడు నాస్తికులకును, ఈఅద్వైతులకును భేదమేమియును లేదు. కనుకనే వీరు ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధులని లోకములో ప్రవాద యుసవరకే యున్నది.]

మరియు నీయద్వైతులలో మరికొందరు:—

1. ఒక్కసూర్యుడు, నీటికుండలలోను ప్రతిఫలించినట్లు, బ్రహ్మము మానవుల యొక్కయంతఃకరణములయందు ప్రతిఫలించును.

2. ఆనీటికుండలయందు అనేకసూర్యబింబములవలె గనుపడినట్లు అంతఃకరణములలో బ్రహ్మము అనేకరూపములుగ దోచును.

3. ఆకాశమునందున్న సూర్యబింబమున

కును, ఘటాదులయందున్న ప్రతిబింబములకును భేదము లేనట్లుగనే, బ్రహ్మమునకును అంతఃకరణలయందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మప్రతిబింబములకును భేదములే

దని చెప్పుచున్నారు.

[ఘటాదులలో సూర్యుడు ప్రతిఫలించినట్లే అంతఃకరణలలో బ్రహ్మము ప్రతిఫలించు నని చెప్పినయెడల ఘటాదులయందు సూర్యబింబము లేనట్లే అంతఃకరణల యందును ఆత్మలును లేవు అని చెప్పవలయును. ఈ యాత్మలు మిథ్యలగునెడలవాటికి, జ్ఞానము, తత్త్వవిచారము, లోకవ్యాపారము ఎట్లు సంభవించును? అను పూర్వపక్షము జాగరూకమయియున్నది]

రామానుజులు, విశిష్టాద్వైతభాష్యకర్త. ఈయన

1. జీవునకును, ఈశ్వరునకుగల గుణములే యున్నవి.
2. జీవుడుపరమాత్మకు లోబడి యుండవలెను.
3. ఈశ్వరుడే విష్ణువు. ఇతనికి దివ్యమంగళ విగ్రహ మున్నది.
4. మోక్షస్థానము వైకుంఠము.
5. లక్ష్మి యాతని భార్య

యనియును సిద్ధాంతపరిచినారు.

విశిష్టాద్వైతమున:—

[1. ఈశ్వరునకు రూపమున్నది. 2. భార్య గలదు, అని సాధించుట కష్టతరము.]

మధ్వాచార్యులు ద్వైత భాష్యకర్త.

1. జీవేశ్వరులకు భేదమున్నది.
2. ఈశ్వరుడు విష్ణువు.
3. జీవులు పరస్పర విలక్షణులు.
4. ఈశ్వరునకు రూపమున్నది.
5. పరలోకమునందుగూడ జీవులు పూర్వరూపముతో సమానరూపములతోనే పరమపదమును బొందుదురు.

అని సిద్ధాంతము చేసినారు.

ద్వైతమతమునందు మరణానంతరమున జీవులకు పూర్వదేహ సమానదేహములే యుండును అని సాధించుట కష్టాత్కష్టతరము.

ఇన్ని భాష్యములనుబట్టి యాలోచించినను వ్యాసాభిప్రాయ మేమో స్పష్టపడినట్లు కానరాదు. కావున వ్యాసాభిప్రాయ మెట్టిదో శ్రుతి, యుక్త్యనుభవములచే విచారింప బడును.

బ్రహ్మసూత్రరచనా కారణము

ద్వాపరమున 12 సంవత్సరములు క్షామము పెట్టినది. అనేకమహర్షులు కరవుతీరువరకు తమ్ము పోషించవని గౌతముని వేడిరి. అత డందులకంగీకరించెను. కొంత కాలమునకు దేశము సుభిక్షమయినది. మహర్షులతని మహిమకు మత్సరపడి యాతనికి కళ్లైన నపకీర్తి బుట్టించిపోవుద మని యాలోచించి, దర్భతో గోవుజేసి యాగౌతముని అగ్నిహోత్రగృహమున విడిచిరి. గౌతముడు దానినిచిన్న దర్భపుడకతో గొట్ట నది మాయగోవుగాన మృతినొందినది. ఋషులు, "ఓగౌతమా! నీవు గోహత్య చేసిన పరమపాతకుండవు గాన నీతో మాట్లాడకూడదు. నీపాపిష్ఠియన్నము తినగూడదు. మేము నీయాశ్రమమును విడిచిపోవుచున్నాము." అని పలుక నాగౌతముడు "ఓమహాత్ములారా! నాయందు దయచేసి నన్ను పునీతునిజేయుడి. అని ప్రార్థించుచున్నాను."అని గౌతముడా మునులను వేడ వారు, "సరే, స్నానమాడిరా? ప్రాయశ్చిత్తము చేసెదము." అనగా గౌతముడు స్నానార్థము బోవుచు, "ఏమి టీయాశ్చర్యము దర్భకఱ్ఱతో గొట్టినమాత్రమున నావు చచ్చునా! దీనినిజము గనుగొనవలయును." అని యాలోచించి యాతడు దివ్యదృష్టిజూడ నీమునులాచరించిన దుశ్చేష్ట యాతనికి స్పష్టముగ దెలిసెను. పిదప నతడు స్నానమాడి యాహ్నికముదీర్చుకొని యాశ్రమమునకేతెంచి మునులనుజూచి, "మునులారా! మీరందరు కృతఘ్నులుగాన మీయందు గాయత్రి పంజుక్షీయయగుగాక!

మీ బ్రహ్మజ్ఞానము నశించుగాక!" యని శపించెను. మనుజులయందు బ్రహ్మజ్ఞానము నశించినచో జ్ఞానోపదేష్టలు లేనందున క్రమక్రమముగ లోకము నిరీశ్వర మగునని పరమాత్మ, విష్ణువునకు తాను వ్యాసరూపమున నవతరించి యతి సులభముగ బ్రహ్మజ్ఞానము మనుజులకు కలిగేటట్లు చేయవలయునని సంకల్పముపుట్టించెను.

విష్ణువట్లవతరించి జ్ఞానోదయమునకు ముఖ్యకారణములయిన యుపనిషత్తుల యర్థము సులభముగ బోధపడుటకు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కావున,

[గౌతమశాపమున మానవులయందు నష్టప్రాయమయిన బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క పునరుద్ధరణార్థము, వ్యాసరూపమున నవతరించిన విష్ణువు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కాని జీవుడే బ్రహ్మయని సాధించుటకు కాదని పురాణములలో గానవచ్చుచున్నది.]

బ్రహ్మసూత్ర రచనాక్రమము

శ్రీవ్యాసులు బ్రహ్మ సూత్రములను వ్రాయునపుడే, భాష్యకర్తలు, వారివారి యిచ్ఛానుసారముగ విషయ శ్రుతులను తీసికొనుదురేమో యని సూత్రములను తరుచుగ విషయ శ్రుతిపద ఘటితము లయ్యేటట్లుగనే వ్రాసినారు.

ఉదాహరణార్థ మీ క్రింద నొకటిరెండు సూత్రములను మాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

బ్ర. సూ. 'అత స్త్వితర జ్జ్యాయోలింగాత్.' (3-4-39)

వి. శ్రు. 'అతః కనీయసా ఏవ దేవా జ్యాయసా అసురాః' ఇందు జ్యాయస్, అను మాట సూత్రమునందును శ్రుతియందును గూడ కనబడుచున్నది.

బ్ర. సూ. 'ఉపమర్దంచ' (3-4-16)

వి. శ్రు. 'ఓమిత్యచ్ఛా ర్యాంతరిత మాత్మాన మభిపశ్యోపమృద్య పుణ్యంచ పాపంచ కామ మాచరంతో బ్రహ్మైవ వ్రజన్తి.'

ఇందు 'ఉపమృద్'పదము శ్రుతి సూత్రములలో నున్నది. ఇట్లు చాలాసూత్రములు వ్రాయవచ్చును. బుద్ధిమంతులకు నొకటిరెండు దృష్టాంతములు చాలునని విరమించుచున్నాను.

సూత్రార్థ నిర్ణయక్రమము

విషయశ్రుతియొక్క అర్థమును భాష్యకర్తలు వారివారి యిచ్ఛానుసారముగ చెప్పుచుందురేమో యని సంశయించి, వారట్లుచెప్పినయెడల నాయర్థము తనయభిప్రాయమునకు భిన్నమగుటవలన చదువరులకు నిజమయిన జ్ఞానము కలుగదు. వారికి ముక్తి రాదు. అపుడు భగవదాజ్ఞానుసారముగ తానుచేసిన ప్రయత్నము నిష్ఫలమగును అని విషయశ్రుత్యర్థములను, శ్లోకరూపముగ తాను సూతున కుపదేశించిన పురాణములలో విషయశ్రుతిప్రతీకముల నుదహరించుచు నుపదేశించినారు.

కాబట్టి పురాణశ్లోకానుసారముగవిషయ శ్రుత్యర్థమును, ఈవిషయశ్రుత్యర్థానుసారముగ సూత్రార్థమును చెప్పిన బ్రహ్మజ్ఞానము మానవహృదయములందు స్ఫురించును.

కావున పైనివ్రాయబడినరీతిని సూత్రార్థమును చెప్పవలయునని వ్యాసనిర్ణయము. మరియొకతీరున జెప్పిన యర్థము వ్యాసమతవిరుద్ధము, వ్యర్థము.

గు లా బి పు వ్వు

నాదెళ్ల వెంకట్రావుగారు, బి. ఏ.

సదమలసౌరభంబు వెదచల్లునొయారపుఁబూలరాణి, నీ
యుదయము నేనులేవఁగనె యుజ్జ్వలకాంతులఁజిమ్ము చీవు నా
యెదుటను తోఁటలోనఁ గనుపించితి వంచితలీల నంత నా
హృదయము పొంగె నిన్ననుట కెందుకొ కాని గులాబిపువ్వమా!

తే. గీ. కనులపండువు సేయు నిన్గాంచినంత, వింతసంతోషమొందె నా స్వాంతమెంతొ!
ఏమిశుభమయ్యెడునొ కాని యీదినంబు, ప్రొద్దునసె లేచి నినుఁజూచు పున్నమబ్బె.

తే. గీ. అత్తరుంబూసి మోతయుఁ మెత్తనైన, జిలుగుచెంగావి వలువ సొంపొలయఁ దాల్చి
చెలువులొలికెడు సుందరీతిలకమట్లు, కులుకుచున్నావు తోఁటలోపల గులాబి!

చ. మొదటనినుంగనుంగొనఁగ మోదమదెంతయొ కల్గెఁగాని నీ
కొదవఁగనున్న పాటు మది నూహయొనర్పఁగఁ జాలిపుట్టె నే
పడతిమునాలకోయఁకను ప్రాణముఁ బాయుదుగాదె భామినుల్
చిదిమి శిరస్సులందు నినుఁజేర్చినయంత గులాబిపువ్వమా!

మ. అహిమస్త ప్రవిభాసిభాసురవిలాసానర్ఘ మాణిక్యముల్
గ్రహియింపన్ గమకింపఁ గన్నుమనికోరల్ చూపుగా సర్పముల్
బహుచిత్రద్యుతి బంధుర ప్రకట సత్పత్ర ప్రభాశోభియా
విహగంబు న్వెసఁబట్టఁబోవనె గురు న్వేగంబ విస్వధికిన్.

తే. గీ. ఎదురుకొనుటకు నవయవం బేమిలేక, పాఱిపోవుటకేనియు వశముగాక
క్రూరమానవకరముల బారినిబడి, మాఱుమాటాడకక్కటా, మడియుదీవు!

మ. వనజాతాసనుఁ డెంత నిర్దయుఁడొ నీపైఁ! గానిచో నక్కటా
నినుఁగాపాడఁగలేని ముండ్లొసఁగె, నంతేకాని వేఱేమి సా
ధనసామగ్రి సృజింపఁడయ్యెను భవత్సౌందర్యమే నీకు నా
శనముం దెచ్చెడి హేతువౌటఁ గలిగెన్ సంతాప మెంతేనియున్.

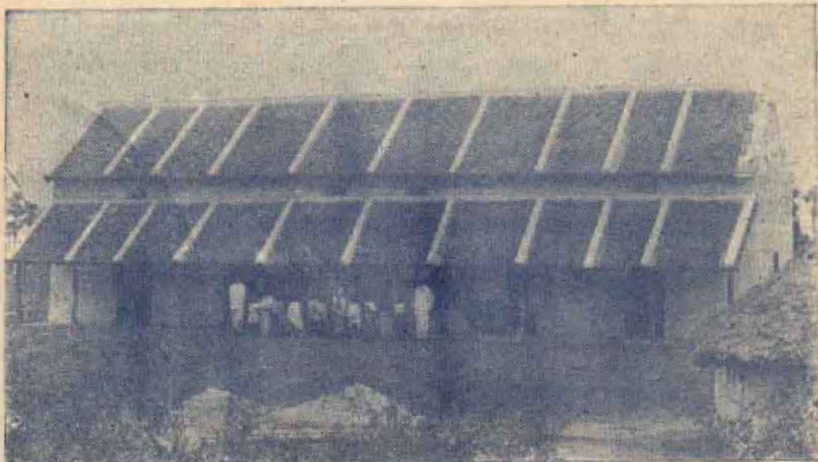
ఉ. అందముచిందు వస్తువు లనంతము లున్నవిగాదె యీజగం
బందు ముదంబొసంగునవి యైనను కాలము రాకముందతే
చెందును కొన్ని నాశనము, చెల్వునశించి కృశించుఁ గొన్ని వా
నిం దిలకించి మానస మనిర్వచనీయవిచార మొందెడున్.

సీ. కోమలత్వనిధాన కుసుమతారుణ్యంబుఁ, బలుగాకిభ్రమరంబు పాడుచేయు
ననమానసుషమావిలసదామ్రకిసలంబుఁ, గోయిలమొదలంటఁ గొఱికివేయు
మహనీయమాధురీమహిమాస్పదఫలంబుఁ, దుంటరి పురుగెక్కి తొలిచివేయు
వనజారి సంకాశ మనుజాస్యము మశూచి, వికృతంబుగాఁ జేసి విడిచిపెట్టు
గీ. దైవయోగంబు నెవ్వరు దాటఁగలరు, భువిని జీవించినన్నాళ్లు కవులకెల్లఁ
బ్రవిమలానంద మొసఁగు నీబ్రతుకె బ్రతుకు, లలితకాంతులకోవ! గులాబిపూవ!

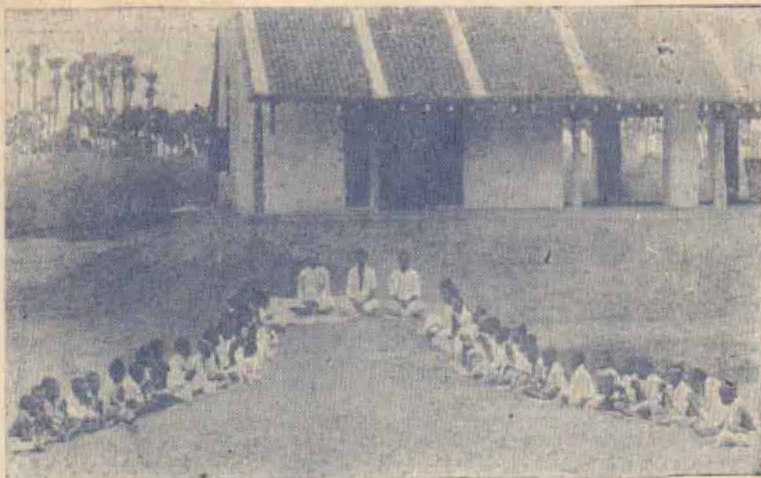
శ్రీకృష్ణాశ్రమము, పెద్దపాళెము, కృష్ణాజిల్లా

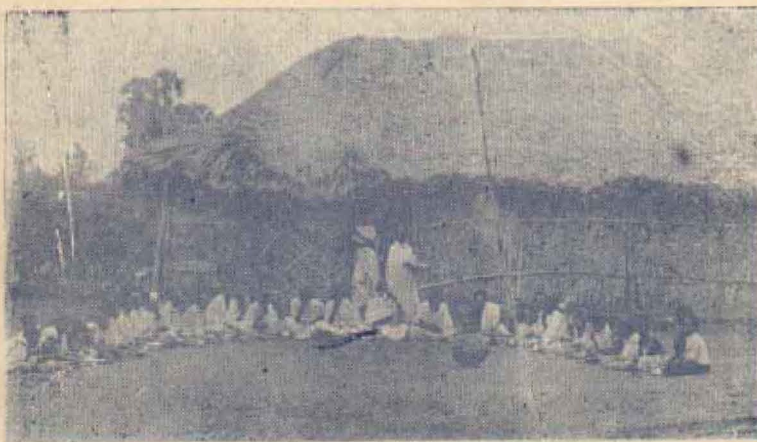
ఆశ్రమముయొక్క ప్రక్కవైపు

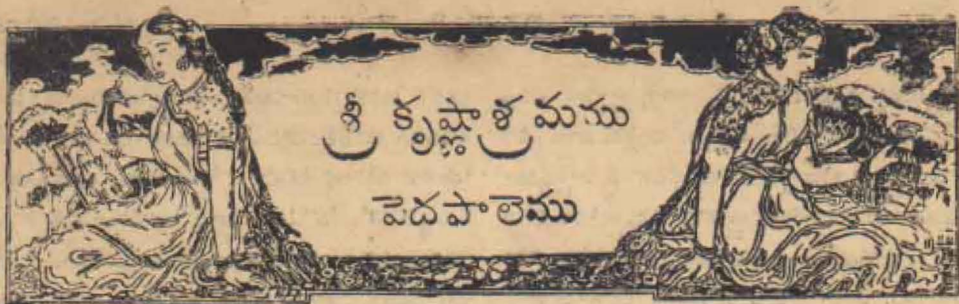
ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు

దైవప్రార్థనము

విద్యార్థులు, భోజనము

శ్రీ కృష్ణాశ్రమము పెదపాలెము

వింజమూరి పార్థసారథి అయ్యంగార్ [సాహితి సమితి సభ్యుడు]

శ్రీ నల్లపాటి హనుమంతరావుగారి ఆహ్వానాన్ని అనుసరించి ఒకనాడు ఉదయం ప్యాసెంజరులో పెదవడ్లపూడి వెళ్లాను. స్టేషనుపక్క ఉన్న రోడ్డు సరాసరిపోయి దేవేంద్రపాడుకుపోవు బకింగ్హామ్ కాలవదరికి చేరి బల్లకట్టుఎక్కి అవతలిఒడ్డుకు పోతిని. బల్లకట్టునుంచి కొంతమంది ముందుగా దిగిపోతూఉంటే నేనుకూడా అప్పటికే చాలాఎండ ఎక్కినందున త్వరగా పోదామని దిగబోతూ ఉంటిని. అప్పుడు బల్లకట్టుమీదఉన్న ఒకపెద్దమనిషి నన్నుచూచి, 'తాకుతావయ్యా నీయిల్లుబంగారంగాను!' అని పెద్దగా అన్నాడు. ఆ మాట్లాడుతున్న మనిషివంక తిరిగి, 'ఏం తాకుతే' అన్నాను. ఇంతట్లోకే ఇంకోమనిషి కొంచెం బిగ్గరగా, 'ఓహో! స్వదేశభువనపులు గామాలె!' అని వికటంగా నవ్వడం ఆరంభించినాడు. ముందుగా దిగుతున్న 'ఆఅంటరానివాళ్లను' రాసుకుంటూనే నేను దిగిపోయినాను. పంచముల దౌర్భాగ్యస్థితి తలపుకు రాగానే దుర్నివారంగా కంట నీళ్లు వచ్చాయి.

ఎండవేడిమి అప్పటికే బాగా హెచ్చవడంవల్ల త్వరగా పెదపాలెం చేరుకుందామని గబగబ నడుస్తూ ఉన్నాను. కొంతదూరము పోగానే చేతిలో గ్రంథాన్నొకటి పట్టుకొని మొహంనిండా విభూతి పెండేలు తీర్చిపెట్టుకుని ఏవో కొన్నిమంత్రాలు జపిస్తూపోతున్న బ్రాహ్మణున్ని కలుసుకొన్నాను. ఆయన నావంక తిరిగి 'అయ్యా తమదేవూరు? ఎక్కడికి వెడుతున్నారు?' అని నన్ను ప్రశ్నించాడు. 'మాది గుంటూరుకాపురము, పెదపాలెం పోతున్నాను' అనినేను జవాబుచెప్పాను. అంతట ఆయన నన్ను ఎగాదిగా చూసి, 'మాల మాదిగాళ్లకు బ్రాహ్మలు చదువుచెప్పుతున్న చోటికా?' అని నన్ను మళ్లా అడిగినాడు. 'అవును, అక్కడికే' అన్నాను.

బ్రాహ్మడు కాసేపు ఊరుకొని తనలోతాను 'వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి' అని చివర విసర్గ లోపంతో అనుకుంటున్నాడు. 'అయ్యా, ఏమిటో సెలవిస్తున్నారు' అని నేను వారిని వినయంగా అడిగినాను. 'ఏమీ లేదు. 'వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి' అంటున్నాను. కాకపోతే మటుకు మాలవాళ్లకు మన బ్రాహ్మలు చదువుచెప్పడం ఏమిటి? మీదుమిక్కిలి వాళ్లనుతాకడం! రామ రామ! ఎటువంటిదురవస్థ పట్టిందండీ మన కులగోత్రాలకు!' అని పాపమాయన అన్నాడు. 'నిజమే! తరతరాలనుంచీ వస్తూ ఉన్న ఈ ఆచారాన్ని ఇప్పుడు మార్చివెయ్యాలంటే శ్రోత్రియులైన బ్రాహ్మలూ, వేదాలేతప్ప వేరే శరణ్యం లేదని చెప్పేవాళ్లూ ఎట్లాఒప్పుకుంటారు, ఒకపాళాన్ని' అని నేను అన్నాను. అప్పుడా బ్రాహ్మడు, 'వేదాలలో అక్కడా చండాలురంటే బ్రాహ్మణస్త్రీకి శూద్రునివల్ల పుట్టినవాళ్లు అని ఉన్నది. వాళ్లే అంటరాని వాళ్లు. వాళ్లనుముట్టుకున్నందువల్ల కలిగే దోషమూ, ఆదోషానికి పరిహారమూ అన్నీ శ్రుతిస్మృతులలో వ్రాసిఉన్నవి' అన్నాడు. ఆయనతో వాదప్రతివాదులకు దిగితే వట్టి కంఠశోషతప్ప వేరేమీలాభముండదనుకొని వినయంగా, 'అవధాన్లుగారూ! వినకటికి ఒకకథ జ్ఞాపకానికి వస్తున్నది. పూర్వం అదేవూళ్లోనో ఏకగర్భవాసాన జన్మించిన అన్నా చెల్లెలూ పసితనంలో దురదృష్టవశాత్తూ కృష్ణలోపడి కొట్టుకొనిపోయినారట! వాళ్లె నెవరెవరో రక్షించి పెంచుకొని పెద్దవాళ్లను చేశారట. తర్వాత కొన్ని సంవత్సరాలకి అన్నా చెల్లెళ్లకు వివాహ మయిందంట. వివాహమయిన దరిమిలా ఆపిల్లలను పెంచుకున్న వాళ్లకు పెండ్లి ఐన వాళ్లిద్దరూ ఒకతల్లిబిడ్డలని తెలిసిందట. అప్పుడు అన్నిశాస్త్రాలు చదువుకున్న పెద్దపండితుడొకాయన ఉపాయంఒకటి చెప్పినాడట. 'అన్నా చెల్లెళ్లకు

నల్లటిబట్టలుకట్టి కృష్ణలోపడితే, ఆనల్లవస్త్రాలు ఎప్పు
డయితే తెల్లబడిపోతాయో అప్పుడు వాళ్లకు పాప పరి
హారం అవుతుంది' అన్నాడట. ఆవిధంగానే వాళ్లిద్దరూ
జిడిగింజంటి నల్లటివస్త్రాలుకట్టుకొని కృష్ణలోదిగి భగవ
త్ప్రార్థన చేసుకుంటూ ప్రవాహంలో పడి కొట్టుకొని
పోయినారట. వాళ్లు ఒకానొకగ్రామం చేరగానే వాళ్ల
నల్లటిబట్టలు తెల్లబడిపోయినాయనీ అంతటితో వాళ్ల
పాపం ఊడ్చిపెట్టుకొని పోయిందనీ చెప్పుకుంటారు.
అప్పటినుంచే ఆవూరికి తెల్లటూరు అని పేరు
వచ్చిందనీ చెప్పుకుంటారు. మాలవాళ్లను పాపవిముక్తులను
చేసేందుకు గూడా ఇలాంటిదే ఒకటి ఏగొప్ప పండితు
డన్నా ఆలోచించి ప్రజలమన్ననహా రాజు మన్ననహా
పాత్రుడై మాలవాళ్లకు మహోత్కృష్టమైన ఉపకారం
చేసి పుణ్యంసంపాదించుకోరాదూ!' అన్నాను. నామా
టలు విని ఆయన పెదవులు చప్పరించి నాతో మాట్లాడి
లాభంలేదని ఊరుకున్నాడు. తరువాత కొంతసేపటికి మే
మిద్దరం చీలిపోయినాము. శ్రీకృష్ణాశ్రమం చేరుకునేసరికి
రెండుఝాము లయింది.

పెదపాలెంలో ఉన్న ఈ శ్రీకృష్ణాశ్రమం స్థాపిం
చింది శ్రీయుతులు నల్లపాటి హనుమంతరావుగారు. వీరికి
ముప్పైయైదు సంవత్సరాల ప్రాయముంటుంది. వీరు
నియోగి బ్రాహ్మణులు, గుంటూరు తాలూకావారు.
మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష ప్యాసైనారు. చాలాకాలం
నుంచీ, అందులో అసహాయోద్యమం దేశంలో ప్రచారం
లోకి రాక ముందునుంచీ గూడా, వీరు అధోగతిలో
ఉన్న పంచములను వృద్ధిలోకి తీసుకొని వచ్చేటందుకు
బద్ధకంకణులై నాటినుంచియు అమితోత్సాహంతో
పనిచేయుచున్నట్టివారు. దేశంలో పెద్దపెద్ద పరీక్షలు
ఇచ్చిన వారుకూడా మాలవాళ్లమతాకితే తమ కులగోత్రా
లన్నీ పోతాయని చెప్పేరోజులలో వీరు విశేష భాగ్య
వంతులు కాకపోయినా ధైర్యసాహసాలతో ఎటువంటి
కష్టం వచ్చినా సరే లెక్కచేయక పంచములను పైకి
తీసుకొని వచ్చేటందుకు పెదపాలెంలో శ్రీకృష్ణాశ్ర
మాన్ని బయలువెడల దీశారు. ఆరోజుల్లో తమఉద్దేశాలు
శ్లాఘించి ఆమోదించేవాళ్లు ఎక్కువమంది లేరు. ఒకవేళ
ఉన్నా ధనసహాయం చేసేవాళ్లు అసలే లేరు. అటు
వంటి దుస్స్థితిలోకూడా హనుమంతరావుగారు ఏమాత్రం
జంకక అధికప్రయాసలతో ఈ ఆశ్రమాన్ని సక్రమంగా
నడపడం ఆరంభించారు. కొందరు బుద్ధిమంతులు వీరిని
'మాలవాడు' అని పిలిచిన రోజులుకూడా ఉన్నాయంటే
నమ్ముతారో లేదో! ఆరోజుల్లో లోకులేకాక కొందరు
దగ్గిరబంధువులూ వీరిని సంఘబహిష్కారమూ, కులబహి
ష్కారమూ చేశారు. ఈమధ్య, పాపం, వారితండ్రిగారు
స్వర్గస్థులైనప్పుడు శవాన్ని వాహకులుగా ఉండేటందుకు
ఏవేళకూ ఒక్క బ్రాహ్మడైనా వచ్చిన పాపాన పోలే
దట! తరువాత ఎట్లానో మరీ దగ్గర బంధువులకు కబురు
చేస్తే వచ్చారట. ఇన్ని కష్టాలకు లోనైకూడా ఏమా
త్రమూ ధైర్యం వదలక వివృద్ధ మవుతున్న సాహసో
త్సాహాలతో తమ విధ్యుక్త ధర్మానికి ఎట్టి అంతరాయ
మూ కలగకుండా ఈనాటివరకూ ఆశ్రమాన్ని సక్ర
మంగా నడుపుకొని వస్తున్నారు.

వీరిని చూడగానే ప్రతివానికీ వీరు గొప్ప సద్గుణ
సంపన్నులనీ, మిక్కిలి శాంతస్వభావం కలవారనీ తోచక
పోదు. నిరాడంబరముగా ఖద్దరు దుస్తులు ధరించి వీరు
వీధివెంట వెడుతూ ఉంటే వీరి ముఖ లక్షణాలుచూసిన
ప్రతివానికీ వీరియందు సదభిప్రాయం కలగక పోదు.
ఆశ్రమమందు వీరు నిరంతర నివాసమువల్ల విద్యార్థుల
కందరికీ ఆదర్శప్రాయులై ఉండి వాళ్ల ఆత్మలలో ప్రేమ,
భక్తి, శాంతము ఇత్యాది సద్గుణకోటి వర్ధిల్ల చేయు
చున్నారు.

ప్రపంచములో మనకు అనుభవము ఉన్నంత
వరకూ ఏ కొద్దిమందో తప్ప ఏదైనా ఒకపని చేయడానికి
స్వలాభమో కాకపోతే గౌరవమో అపేక్షించి చేస్తు
న్నారు. అందులో విశేషంగా యువకులు ఏసందర్భము
వల్లనో తమకు కలిగిన తాత్కాలికోత్సాహంవల్ల ఏదో
ఒక గొప్పకార్యం చేయడానికి పూనుకొని కొంతకాలం
పనిచేసిన తర్వాత ఆ ఉత్సాహం క్షీణించిపోగా అంత
వరకు చేసుకొని వచ్చిన దాన్ని నిష్ఫలం చేసుకుంటాడు.
శ్రీ హనుమంతరావు చేస్తున్నటువంటి సత్కార్యం ఆవిధ
మైనది ఎంతమాత్రమూ కాదు. అసహాయోద్యమం ఆంధ్ర
దేశంలో ఉన్మాదము కలిగించిన దానికి రెండు సంవత్స
రాలకు ముందే ఈ ఆశ్రమాన్ని స్థాపించినారు. ఆరంభ
శూరులవలెగాక వీరు 1918 సంవత్సరంలో ఒక చిన్న

పూరిపాకాలో పంచమ బాలురకు ఒకపాఠశాల ఏర్పరచి నారు. రానురాను ఆశ్రమం కొంతమంది దీనబంధువులైన ధర్మాత్ముల ఆదరణాను రాగములకులోనై వృద్ధి పొందుతూ వచ్చింది. 1920 సంవత్సరాంతములో అసహాయోద్యమము విజృంభించినప్పటి నుంచీ ఆశ్రమం మరింత వృద్ధిలోకివచ్చింది. పేరు ప్రతిష్ఠలకోసం ఏమాత్రమూ ఏకోశానా ఆశించక పంచములయెడ నిష్కల్మషమైన ప్రేమతో స్థాపించినది ఈ ఆశ్రమం. అందువల్లనే కాబోలు, నిజమైనటువంటి దేశసేవ, మానవసేవ చేయుచున్న శ్రీహనుమంతరావుగారిపేరు దేశంలో తగిన ప్రసిద్ధికి రాలేదు.

స్మృతికారు లేమిచెప్పినా, శ్రోత్రియు లేమిచెప్పినా ఈ అంటరానితనము మన దేశానికి మేరలేని కళంక మాపాదిస్తున్నదని చాలామంది సహృదయులు ఒప్పుకున్న అంశమే. సహజమైన మానవనీతికి విరుద్ధమగు భయంకరమైన దురాచార మీయంటరానితనము. ఏడు కోట్లమంది స్వదేశీయులను పశువులకంటే హీనంగా చూస్తున్న మనమీద మనకే ఏవిధంగా అభిమాన ముంటుందో తోచకుండా ఉన్నది!

ధర్మాధర్మ విచక్షణతో పనిలేనివాళ్లు అంతమందిని ఇంతకాలం హీనదశలో ఉంచినందుకు ఎంతఘోరమైన ప్రతిఫలము రాగలదో ఐనను తెలుసుకోవలసి ఉన్నది. ఇంతకంటె అల్పమైన పరిస్థితులవల్ల ఫ్రాన్సు, రష్యా దేశాలలో జరిగినవిప్లవములే ఇందుకుసాక్ష్యములు. ఇంత అన్యాయంగా పంచములను పరంపరానుగతముగా చూస్తున్నాము. విద్యఅనేది ఏమాత్రమూ లేకుండా చతుర్వర్ణములవారి దురాగతములకు లోనై వాళ్లుఅధోగతిలో పడి కొట్టుకుంటున్నారు. కాని ఈస్థితి ఎంతోకాలము ఈవిధంగానే ఉండబోదు. నూతనాభిప్రాయములు అతిశీఘ్రముగా దేశమంతటా కలయప్రాకుతున్న ఈరోజులలో విపరీతమైనవారి స్వస్థితి వారికి తెలియరాకపోదు. అప్పుడు వాళ్లు హిందూసంఘమంతటి మీదనూ ఏవిధంగా కసితీర్చుకుంటారో ఆలోచించి అటువంటిపరిస్థితులు రానీయకుండా చేయుట ప్రతి భారతీయుని ధర్మమై ఉన్నది. ఇటువంటి బాధలు పడుతున్న మన పంచమ సోదరులకు దేవుళ్లలాగా మిషనరీలు కనబడ్డారు. విద్యలేకపోంగా కూటికి గడ్డకు మొహంవాచి గుండె పేలవడిపోయిన పంచములు పందల కొందలు క్రైస్తవులుగా మారుతున్నారు. తమబిడ్డలకు అన్నవస్త్రాలు ఇచ్చి అంటరాని వాళ్లను పరిశుద్ధులనుగా చేస్తున్న మిషనరీ దొరల సహాయమపేక్షించి తమకు విశేషహానిచేసిన హిందూమతము వదలి మతాంతరులు కావడము సంభవిస్తున్నది. ఒక్క గుంటూరు జిల్లాలోనే మాలపల్లెలన్నీ క్రైస్తవపల్లె లైపోయినవి. కొంతకాలమయ్యేసరికి అంటరానివాళ్లంతా క్రైస్తవులుగా మారిపోయి కొత్తపేర్లతో అంటబడినవాళ్లవుతున్నారనే సంగతి గమనించినప్పుడు ఆలోచన గలవాళ్లకు నవ్వురాకపోదు. పంచములు ఈవిధముగానైనా విద్యావంతులై మనపెట్టే నానాబాధలనుంచీ విముక్తులై ఉండటం కొంతమేలే. కాని వీళ్లలో జాతీయత పూర్తిగా నశించి విజాతీయమైన భావాలు కలగడమే కాకుండా హైందవులయందు ద్వేషభావము కలవాళ్లుకూడా అవుతున్నారు. మతాంతరులైన విదేశీయులు ఎంతసదుద్దేశాలతో మన పంచములకు విద్యనేర్పినప్పటికీ అవిద్య అక్కరకురాదు. మనవాళ్లకేమి కావలసియున్నదో వాళ్లు తెలుసుకోవలేరు. పంచములను నిజముగా ఉద్ధరించవలసిన బాధ్యత మాత్రమేకాక సామర్థ్యముకూడా మనవాళ్లకేగాని అన్యదేశీయులకు లేదనే విషయము ఒక్కసారి పెదపాలెంపల్లి కృష్ణాశ్రమము దర్శించినవాళ్లకు బోధపడుతుంది.

పెదపాలెమునకు మూడు ఫర్లాంగులలో శ్రీకృష్ణాశ్రమం నిర్మాణమైనది. ఏవైపుచూసినా పచ్చని పొలాలూ, తోటలూ కన్నుల పండువుగా ఉన్నవి. ఆశ్రమాన్ని ఆనుకునే ప్రవహిస్తున్న కృష్ణాకాలువ మనోహరంగా ఉంటుంది. ఈ ఆశ్రమము పూర్వకాలపు ఋషుల ఆశ్రమాలవలె శాంతికి ఉనికిపట్టై ఉన్నది. ఆశ్రమ బాలురను చూచిన వాళ్లు నిమ్న జాతి వాళ్లలాగా ఏమాత్రమూ కనపడరు. ప్రాతఃకాలమునే లేచి కాలకృత్యాలు తీర్చుకొని వసతిగృహమునకు కావలసినమంచితీర్థము చేరవేసుకొని వంతుల ప్రకారము పనులన్నీ నిర్వహించుకుంటారు. ఆరు గంటల ప్రాంతాల రెండువేళలా స్నానంచేసి ఉతికి ఆరవేసుకొన్న బట్టలు కట్టుకొని అంతా హార్దుని దైవప్రార్థన చేసుకుంటారు. అటుపిమ్మట చదువుల ప్రకు క

మిస్తారు. బాలురకు నేర్పే విద్యలలో తెలుగు భాష, రామాయణ భారతభాగవతాలు, గణితము, హిందూదేశ చరిత్ర, భూగోళశాస్త్రము, కొంచెం ఇంగ్లీషు ముఖ్యమైనవి. ప్రతి నిత్యమూ నియమిత కాలాలలో విద్యార్థులూ విద్యార్థినులూ నూలు వడుకుతారు.

ప్రస్తుతము ఈ ఆశ్రమములో ముప్పయి మంది బాలురకూ ముగ్గురు బాలికలకూ ఉచితంగా భోజనము పెట్టి విద్య గరపుతున్నారు.

ఈ ఆశ్రమ ఉద్దేశాలు

౧. ప్రస్తుతం పంచములనే వారికి భోజన వసతు లేర్పరిచి విద్య, చేతిపనులు ఉచితముగా నేర్పడం.

౨. ఇతర గ్రామములలో పాఠశాల లేర్పడడం.

౩. పంచములయందు లోకులకున్న దురభి ప్రాయములు తొలగించడము.

౪. పంచములు మతాంతరులు కాకుండా చూడడము.

ఈ ఆశ్రమానికి మహాత్మా గాంధిగారి శిఫార్సువల్ల తిలకు స్వరాజ్యనిధినుండి ౫,000 రూపాయల విరాళమును ఇచ్చిరి. గుంటూరుజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘమువారు 700 రూపాయలను రాష్ట్రసంఘమువారు 500 రూపాయలను దీనికి దయతో విరాళము ఇచ్చిరి. పుత్తంబాకవారు కొని ఇచ్చిన యకరము స్థలములో రు 6000 కిమ్మతుగల భవన మొకదానిని నిర్మించిరి. ఇంతవరకు ఆశ్రమానికి ఇచ్చిన విరాళముల మొత్తమూ ఖర్చుపెట్టిన సొమ్మూ తదితర విషయములు ఆశ్రమ స్థాపకులు త్వరలోనే ప్రచురింపనున్నారు.

నూర్గురువిద్యార్థులకు భోజనపు వసతు లేర్పరచి గుంటూరులో 50 మంది బాలురకూ పెదపాలెములో 5 మంది బాలికలకూ విద్య నేర్పవలెనని ఆశ్రమస్థాపకుల సంకల్పము. తగిన ధనమున్నచో విద్యార్థుల ఉపయోగార్థము ఒక ఆయుర్వేద వైద్యశాలకూడా పెట్టవలెనని వారి కుతూహలము.

నూర్గురువిద్యార్థుల భోజనపుఖర్చునకుగాను (జొన్నన్నము) దినమునకు పన్నెండురూపాయలు కావలెను. ఉపాధ్యాయుల వేతనములకూ తదితరఖర్చులకూ షుమారు రెండువందలరూపాయలు నెలకు కావలసియుంటుంది. ఆశ్రమమును నిరంతరాయముగా కొనసాగించడానికి అనమపక్షము ఒకలక్షరూపాయలు కావలసియున్నది.

ఈఆశ్రమాన్ని అభిమానించి సర్వవిధములతోడ్పడి ఈ ఉద్యమాన్ని పెంపొందింపచేసే భారం ఆంధ్రదేశీయులపై నున్నది.

భాగ్యములు

టి. శివశంకరం పిళ్లే గారు

పుడమిలో నితరులు పడుసంకటముఁ జూచి, బాగుగాఁ దీర్చెడి భాగ్యమొసఁగు
జనులందు వినయంబు తనరంగ దైన్యముఁ, భయమును బాపెడి భాగ్యమొసఁగు
నాథులు లేని యా నారీమణుల నేత్ర,బాష్పముల్ దుడిచెడి భాగ్యమొసఁగు
తల్లిదండ్రులులేని తనయవర్గమునెల్లఁ, బటుప్రీతిఁ బెంచెడి భాగ్యమొసఁగు
గీ. దిక్కు దరిలేక మృతినొందు దీనతతిని, గాచి సంస్కారమొనరించు కరుణ నొసఁగు
నిదురవోయెడివారిని నదనెఱింగి, మెలయ బోధించుదయ నిమ్ము వేదవేద్య!

ఎనమండ్ర నారాయణమూర్తి గారు

శ్రీకరు నిఖిలైకసేవ్యు, భూతేశు,
భవగహనసుపంథ బరమార్థగోప్త
సేవింప నుత్సహించితి జగత్త్రాణు—
బహుపురుషార్థ సంపాదిగానోపు
తనుభిక్షనిడి కృతార్థతనొంద బనిచె
గాన నాకల్యాణకాము సంప్రీతి
బుఱవిము క్షుత నాదు నిహపరంబులకు—
మతిమతి కల్గునో, మానునో భవము
కలిగి, నిజోల్లోలకల్లోలములను
దహితహావెట్టి శాంతము డిందుసేసె—
అటుగాక మోహమన్యము జారవిచ్చి
క్రోలించి తన యింద్రజాలంబు నెరపె
మైమఱపించిరే మఱచునో శివుని—
వలనుగలప్పుడే వదల నీకొడిపి .
పట్టి చిత్తంబు సత్పథమందు బెట్టి
లోకహితంబును లోకేశుపూజ
గావించి తరియింతుగాక సంస్కృతిని—
నలుగడ జెలగ సన్నని చల్లగాలి
ప్రకృతిని నెలకొన్న పరమశాంతైక
రసము శోషించు భారతి వృత్తివోలె—
మట్టురసాలనిష్కుట వీథినుండి
పికశారికలు చిత్రపీయూష మైన
నవనవస్వర మేళనంబు గావించి
స్వాగతము దయ భాస్కరునికిం బాడె—
అవల బాష్పాబ్ధి నిరంతరాయముగ
గొల్పునోంకార నిర్ఘోషాప్లవముల
నమరె మనస్కార మమనస్క మందె
రేయెల్ల నిజరూప రేఖలం బాసి
యలుగులవడి తల్లడిలి భూతధాత్రి
చెఱగది వీక్షి వచ్చెడి సాక్షివోలె
సాదరమతి సుప్రసాదంబు జిల్కె—
ఈశుభావసరాన నీశ్వరార్చనము
గావింతుగాక సంకల్పంబులన్ని
దయచేసి నిఖిలభూత ప్రపంచంబ
సమ్మతింపు—సహాయసంపత్తినింపు
కలగనియ్యకుభావ కాసారవారి
చెదరనియ్యకుము నిల్పు శివునభివ్యక్తి—
వలచి మేల్సేయు మంగళశక్తులార!
తెలియక పాలించు దేవతలార!
నాసమయం బవిఘ్నంబుగా బ్రోచి
పావనాచారత, భావనిర్మలత
నర్హ నిసేయుడీ హరునాశ్రయింప—
ఇంద్రియగ్రామమా, హృల్లోకమందు
దైహికవాంఛల దగలనీ కొప్పు—
చిత్తప్రదేటి, నీశీలంబు మాని
పరిపరియిటువట బడమూనకాగి,
యిలగలపూవులం దెల్ల వేసరక
శివచరణాంభోజసేవపై తొక్కు—
అరిషట్కమా, నీపరాక్రమంబులకు
బనినడ దిప్పి దవ్వుల బెట్టుకొంత—
అడిగి దైహిక దైవతారాధనముల
నాత్మరక్షణకు, ధర్మావిరుద్ధముగ
దెచ్చికొందును మాఱు తెఱవు లేనపుడు—
ప్రకృతిమాతృక, నీదు ప్రత్యంగమందు
బ్రహ్మవస్తువు రూపభావంబులందు
నటరంగంబున నద్వైతశాంతి
శాశ్వతోత్సవంబు జాటునామదికి.

2. వినుగనియావి, నక్కటికి
కీడని కివి తమార్ద్రికార్యతన్

గోచరనిశార్కి గీడ్గోదవ
గూఢని పూన్కి నభంగసింధువై
యసదృశపాండితిన్ భవము
నంతటి కాదరువై భరించు నా
కుసుమశరారి విశ్వమయు
గొల్తుమహేశు ననన్యభక్తిపై.

3. శిరమున జాహ్నవీతటిని
శీతకరుం జిరువంక గౌరియున్
గరిముఖుడున్ గరంబులన్పొ
గం బభయాంకము శూలహస్తమున్
వరల ననంత విశ్వహిత
వైఖరితో శుభమూర్తి విష్ణురా
డ్గురు జిరవొందు బుద్ధి బురి
గొల్పుచు నా హృదయాబ్జ పీఠిపై.

4. అరనిమిషంబు వాయదు తదేకాకాంక్ష
దరితీపుపుట్టించి దాస్యమొందు
గపట, మోహిని, వ్రజకతివాత్మ, చంచల,
యట్టి దిన్నందించు నిట్టివన్న
బోనిలోజొచ్చి బెబ్బులిని మేపుకొ యింత
పాపిష్ఠి దొరసాని ప్రకృతిసేవ,
నమ్మనుదాని, నీనతిమాన నిహాపర
సాధనంబటు భవచ్చరణభక్తి
కాన నందీశు నెక్కి దిక్తతి నెలుంగ
సురలజయజయ నిర్ఘోష మెరసి వ్రేయ
గౌరితో బుత్రుతో ననుగ్రహము వడసి
రమ్ము నాపూజకై స్వాగతమ్ము గొమ్ము.

5. దివ్యక్షమాపూర్ణ తేజోనిదాన
పరమపూరుష! లోక పావనారంభ
దయచేసి నాదు డెందపుగద్దెమీద
నధివసించి సమర్చ లందు నాచేత—
కలుషము జొరనీదు, కఠినంబు గాదు,
పులకించు నీరూపు పొడనూపునంత—
పరసమాగమ కాంక్ష వృత్తియై వాడు
వధువో నా నీకయి వనట జెందినది
నిను జెప్ప ననలొత్తు నీదాసులన్న
జేతులజేర్చ్చ నీధూతంబు లందు
దయజేపు, సెలజొక్క, త్యాగంబునిందు.

భవపాశమింక వీడవటందువేని
దానినీ సర్వోన్నత స్థానమెక్క—
నిరసింతో నీచాతి నీచంబటందు?
తొలగుడా నేను మర్త్యుడనై కాదలచి!
తగు నేటి నీమహత్త్వ పవిత్రతలకు
తగని దెయ్యది నీదు దాక్షిణ్యమునకు
నిగమాంత గుహ్యుండ వగుదు, బ్రహ్మాద్య
గమ్యుడవై తేమి, కరుణాంబు నిధివి.

పతిత పావనుడవు భక్త వశ్యుడవు:
నీకృప నీపొక్క విర్త్రాతుసంబు
కాదు బీజముపంట గానివాసత్త.

6. భువనోద్ధారక రేమ
భవశరణ స్మరణ మాత్ర పదార్చనంబున్
దివిజర్షి యోగలక్ష్యము
భవ! నీపద యుగళి కిడెగొ పాద్యముగొనుమా.

7. అమృతవర్షంబయ్యె నపమృత్యుహతిక్షితి
శరగాన్న మార్కండి శిరమునందు,
ఘన పితృత్రాణ భరంబు గాసింప సగమైన
తరి భగీరథు జను స్రోతమయ్యె,
ఫలమయి బహుభావి ఫలమయ్యెభక్తిని
బగను సాధించిన ఫల్గునునకు,
అశనిపాతంబయ్యె దితిల సాధుజనార్తి
ప్రేయుంపుఘోర త్రిపురములందు
నీకరస్పర్శ—జగదీశ, నేడు జన్మ
పావనంబయ్యె భవమా సంపన్నమయ్యె
నాత్మ ననునీవమైహోకె హర్ష పూర
మగుచు గనులంట దీన నర్ఘ్యంబుగొనుము.

8. ఉదయరవిప్రభల్ హిమవ
దున్నతశృంగ గతాభ్రశుభ్రమల్,
మృదులకలాకలాపము ల
మేయ మణిద్యుతి హేమకుంభముల్,
వెసక్రితివేణికాహృదయ
పీచి జలంబులదెచ్చి నించితిన్,

సదయుడవై గ్రహింపు సుర
 సన్నుత యాచమనీయకంబుగా.

9. సారెసారె నిత్యసారంబు క్షీరంబు
గోరసంబు నారికేళవారి
ఇక్షుఫలరసంబు బూరించి వెమదీసి
రాజసంబు నీకు రమణగామి —

10. ప్రాముఖ్యంబున మేటి నీకు ప్రియతరన్
 ప్రాణంబు మత్పావనం,
బామందాకిని తోయమందు గొని ధ
 న్యం మన్య భావోద్ధతిన్,
వ్యోమంబంటుదు దివ్యరుద్రనమకం
 బుత్కంఠ జెప్పన్ సుధా,
స్తోమంబై వరమయ్యె— దీనగోమను
 స్తోకాభిషేకార్చనల్.

11. మెత్తని ధౌతవస్త్రముల
 మేలిమి బోలిన నీకు భాంకకం,
బొత్తుదునా ప్రవాళ రుచు
 లొల్కు భవచ్చరణాబ్జ యుగ్మకం,
బెత్తుక తన్వితీర భవ
 మెల్ల ఫలించె నటంచు గన్నులన్,
హత్తుక చొక్కనా పెదవు
 లందున వక్షమునన్ శిరంబునన్!

12. లోకమునిందు నీకు వను
 రూపమెకాని దిగంబరత్వ మెం
తో కృతకృత్యు జేయ స్వయ
 ముత్సుకతన్ గ్రహియింతు సుప్రస,
న్నాకృతి దాల్చి మర్త్యులో స
 మర్చల గావున గొమ్మువీని స,
స్తోక శరద్విధుద్యుతుల
 తో నటునేసిన పట్టుపుట్టముల్.

13. వ్రతినై సంయమినై భవాద్భుత విధి
 ప్రాధిష్ఠితామ్నాయ సం,
హిత లోంకార శిరంబులై శ్వరకలా
 హ్యద్యార్థముల్ చేర్చి కూ,
ర్చితి హర్షంబు ముఖాబ్జపఙ్క్తి దళుకుల్
 చిమ్మంప గాయత్రి స,
మ్మతి చేకొమ్ము పవిత్రపాత్రమని—
 గొన్నాత్మ యజ్ఞసూత్రంబిదే.

14. కలలో వైభవ మాదిదేయులకు సం
 కల్పాగ్రమవ్యోధకున్
గలదుప్రాప్ప మగణ్యపుణ్యావళులన్
 గాకొంద నీకొల్వు నే
డెలియన్ హర్షము దెల్పుటెట్లో! మణిదీ
 ప్తిన్ దారలేకాని తా,
రలె యీ ధూపలు నీవిలాసమున మా
 ప్రద్యోతిత జ్యోతికిన్.

15. ఘనసార మగరు కస్తురి
మనసార గులాబినీట మర్దితమగు చం
దనమందు మెదిపి మెయిఁ బూ
తునొ మరువపు వీజనములతో వీతునొకొ?

15. నిసిని వస్నెల మెక్కి నీహారరుచిజొక్కి
 తెమ్మెరమాపెక్కి తిరుగు దిశల,
నవవిల్లు సమ్మోహనపు వన్నె మేలిమై,
 కనుగీటు బాలభాస్కరు రహించు,
రాజిత సౌవర్ణ రత్నదీప్తి నొకింత
 కైసేయు సరస సౌగంధ్యయుక్తి,
బడమిచేడియ హోళి బులకించు పులకలో
 భద్రహాసములో సౌభాగ్యగతులో,
యీ సుమంబులు నీపూజకై సృజించి
తోలుత బూజాఫలంబందె నలువ యిపుడు
సార్థకములయ్యె గాకేమి జగతి నీ వి
లాసములరాశి మరి దేవ వాసిగాంచు.

17. బిల్వదళంబు, నీ మహిమ
 జేర్కొనబూన శివార్చలందు నిన్,
బిల్వదళంబుగా మహిత
 బీజపు టక్షరమందు గాని నీ,
కొల్వు ప్రభుప్రసాదమని
 కుల్యయౌ! చిత్తపు నిత్తెమల్లెతో,
కెల్వు ఘటింపుమా సురల
 సేవకు ముంబడి తల్పదస్థలిన్.

18. ఇల నిలలేక నీ పదము
    లే గతిగా శిరసమ్మి మ్రొక్కు పె
ట్టెలుగిడు నార్తరావ మటు
    హెచ్చి జిబిన్ సరళప్రవంపు దా,
పుల వెదజల్లు దేవతరు
    పుల్ రజతాద్రినిభోలె నీప స,
త్కెలి పసరించి మద్గృహము
    రెండవ తావలమట్లొనర్పవో!

19. జ్యోతిర్మయుండ వర్యమ
శీతాంశుప్రభృతులు వహ్నిజీవము నీవే—
యీ త్రైలోక్యజ్యోతులు
నాతనివికిగాదు లావునకు మేర సుమీ.

20. పండినవరిమళ్ల బాడవల్ దాటి
మందారవని దాపి వలపూనిలంబు
జలజకల్హారజ్యోలల నోలలాడి
కుసుమితమాలతీకుంజంబు జేరి
యతిమంజుగతి బాడియాడెడిపట్ల—
ప్రతిఫలించు జెడంగు పసిడిపళ్లెములఁ
బచ్చజాదిన్నెలపై సమర్పితిని
శతవిధఫలమూల శాకసారంబు
బహుదేశమృదుపాక ఘటితలక్ష్యంబు
నై వేద్యమిదికొన్మ దేవదేవేశ—
విశ్వభోక్త వనంత విశ్వంబునిన్న
యమితరూపగుణక్రియాప మేతముగ
జేరి నీకనుభోగ్య సిద్ధితో ముగియు—
అంతటి మేటి కియ్యది యెంతపాటి
యని కొంత శంకించి యనిరరాపేక్ష
నీదివ్యకృప నెంచి నాభాగ్య మెంచి
యారటగొని యెంతో యుత్సాహపడితి.

21. కానుకలకొల్కపూస మాంగళ్య రేఖ
యిచ్చి ప్రాధేయము, పరిగ్రహించి సుప్ర
సాద మనోన్యన్య సారభిశ్వాససాక్షి
కమ్మకప్రంపుని డెము నై కొమ్మ దీని—

22. జయజయ మంగళాలపన
    సంగతి నీభువనైకధారకం
బయిన మహోద్ధతిన్ దవిలి
    యారసి యారసి మెచ్చి మెచ్చి త
న్మయముగబట్టు నారతియు
    నారతి, నామది, నేను, విశ్వమం
తయు ననుభాస లీనముగఁ
    దద్ద్యుతి భావ్యపవర్గమాదిరౌ.

23. వెలుగొందు తేజంబు విస్ఫులింగముగ
దడబడు సంద్రంపు తరగతుంపరగ
జెదరి నిన్నుండివచ్చిన నాటగోలె
తుదయు మొదలు లేని స్రోవలంబట్టి
పరిభ్రమింతుమ వేయు బ్రహ్మకల్పంబు
లన వినలేని బ్రహ్మాండంబులెల్ల
భ్రమ్మరి మితిలేని దేహముల్ దాల్చి
కడకిట్లు నైన యోగముచే దమంత
దరియించు టేపాటి దర్పమేపాటి!
నాటికి నేడె పూర్ణప్రబోధమున
దీప్రదీక్షను నీకధీనంబు సేతు
మంత్రపుష్పము పేర మనస్సరోజంబు
నాచి త్తమును, బుద్ధి, నా యంతరాత్మ
సంకల్పములు, నభీష్టంబు, లూహలును.
నాశక్తి, యూసక్తి, నాదు సర్వస్వ
మారగించి రచింపు మద్వైతసిద్ధి
కై కొంటిపేని సంకల్పంబుదీని
భవమెల్ల నీసమర్పణముగా గడపి
పరమందు నీదివ్యపద మాశ్రయించి
యుందునందున నిన్నె యెడబాయకుందు.

24. జేజే జగత్పావన ప్రావనారంభ, శేశంకరా, చంద్రమౌళీశ్వరా, భానుకోటి ప్రభాభాసమానాంగ, గౌరీశ, విశ్వేశ, విశ్వాశ్రయా, విశ్వచైతన్య, భద్రాత్మ, నీద వ్రసంకల్పమే విశ్వమాలాగ్రముల్, సర్వభూతప్రపంచంబు నీలీల, నీ కొప్పపాట్లే భవోత్పత్తినాశంబు, లీసూర్య చంద్రుల్ భవన్నేత్రముల్, సర్వతారాగ్రహంబుల్ భవత్తారహారంబు, లీయంతరిక్షంబు నీమేను, నీధర్మచేలాంచలంబష్టదిక్పాలి, నీయేండ్లు కాలంబు, నీజిహ్వ వేదంబు వేదాంతమున్, సర్వతత్త్వాది సారంబు నీమూర్తి, నీమంద

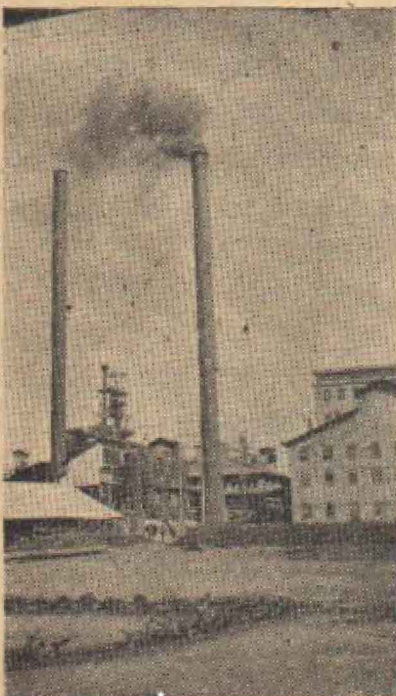
హాసప్రసాదంబు ధర్మార్థ కామాపవర్గాది రాజ్యాభిషే
కంబు, దేవా, మహోద్దామ దివ్యప్రభావా, మహోదా
రకారుణ్యభావా, కృపాపాంగ నిర్మూలితా జన్మపాపౌ
ఘ, నీమెప్పుకే నెంతవాడన్, మహాపారరోదోంబుధిన్
మునిగి తూగాడు గోశాంతరీపంబులన్ నిండుభూతార్బుద
శ్రేణియందొక్క సన్నైనగానట్టి నేనేడ, నన్, లోక
మున్, గన్నలోకేశుకన్నన్ గరిష్ఠుండవై నన్ను బాలించు
దైవంబు శ్రేశేదు పెన్నొబ్బడ నీవేడ, నీసర్వభూతంబులన్
దారతమ్యంబులే కొక్కరూపై సదా సర్వలోకైక భా
గ్యంబుగానొప్పు నీదివ్యవాత్సల్య మే హేతువౌగాని స
క్వాన్న సంప్రాప్తికిన్ నోతునో నోచనోయంచు దొట్రి
ల్లువేళన్ సుధాసారభోగంబు సంప్రాప్తమైనట్లు నీదర్శ
నంబయ్యె, నీప్రాపు నేకూరె భూతేశ నేధన్యుడన్ నేడు-
నీభవ్య సాక్షాత్కృతి గ్రీష్మమధ్యాహ్న నీహార మట్లుంత
రించెన్ భవక్లేశలేశంబు లీదైహికైశ్వర్యముల్ పాయసా
న్నంబు పైనీరసాన్నంబు దిన్నట్టుచేదయ్యె, స్వర్గాదిభో
గేచ్ఛలెల్లన్ దివాతారలై మాసె, నింద్రత్వమున్ గైకొ
నన్ వేడినన్ నేడు; నీపూర్ణ భాసంబు గన్నారగన్నంత
లో జాపు మేల్కాంచి, యీద్వంద్వ భూయిష్ఠసంసార
మీజంగమస్థావరాకార విశ్వంబు నీరూపులో లీనమై నీవె
గాకొండు బుద్ధీంద్రియాగోచరంబయ్యె, నిన్ దక్క నేన
న్యమున్ గానలేకుంటి; నింతేల, ఖద్యోతబింబంబు సష్టిం
చుడున్ దక్కు లోకంబిరుల్ గ్రమ్మినట్లైహికాముత్ర
భేదంబె నిస్సీమమై మాసె—నియ్యంగదన్య మెక్కాలమున్
నిల్పు, మెక్కాలమున్ నీవె నాబుద్ధి ప్రేరింపు, నిన్ జూచు
కంటన్ జగంబెట్లు వీక్షింతు! నిన్ గొల్చు కేలన్ భవంబె
ట్లు సేవింతు? నా చెయ్వులందెల్ల నీదాస్యబుద్ధిన్ మదిన్
గొల్పు, నీయందు నా నెమ్మనంబే భవం బేమరుంగాక-నాకి
ట్టిహంబందె యద్వైత భావాప్తిమై నిత్యకైవల్య సం
ప్రాప్తిగావింపు మీశా, భవోత్తాలలీలాదురాధర్ష కుంభేశ,
నీసేవకుందార్ప గారాని యైశ్వర్యమేనొల్ల, నాపూనికిం
బ్రోవు, నీప్రీతియేకాని లాభంబు, నిప్రీతియేకాక నర్థం
పుజిత్తంబు బ్రాపింప నీ కో మహాదేవదేవేశ-నీభక్తిబోషిం
పగానీని, నీపాదసేవా దరాయత్తుగానీని మోదంబు భే
దంబుగా నంతరంగంబు రోయించి గ్రుక్కింపు తేంద్రీ!!
ఇదిట్లుండ, జన్మంబు జన్మాంతరారంభ సస్యం, బని
జ్ఞాత పూర్వోత్తరంబౌట నీమేటి కేలూత లేకున్న చో
సూత్రబంధ చ్యుతిన్ జారి వాతాహతిన్ వ్రక్కలై నేల
పాలైన కేలీపతంగంబులీలన్ భవంబెల్ల దుర్దైవమై యుందు
నందుం జెడుం గాన నాపాలి దైవంబవున్ ముక్తినిర్ణేత
వున్ నీవయై మోక్షనిశ్రేణిగా కెల్లు జన్మంబు సార్థంబు
గావించి మోక్షాంతరాయంబుగానీని శ్రేయోదయంబెంత
యున్ గూర్చి నాథప్రసంధాతవున్ వ్రజనత్వంబవై ప్రో
చి పాలింపు మో సుప్రసన్నా, భవా, భక్తమందార,
మృత్యుంజయా, శర్వ, శూలీ, విరూపాక్ష, మాహేశ్వరీ
భూషితార్ధాంగ, గంగోత్తమాంగా, కపాలీ, కపర్దీ, హరా,
సర్వశక్తీ, నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే.

భద్రావతి ఇనుము, కలపధృతి పరిశ్రమ

వి. యస్. చిన్నస్వామి గారు, బి.ఏ.,

వ్యావసాయమునకు పేరుగాంచిన భారతదేశమున ఐరోపామహాసంగ్రామ సమయమున నొక్కమారుగ పరిశ్రమాభివృద్ధి గావింపబడుటయును గొప్ప చలనము గలిగినది. భారతదేశమందలి అన్ని రాష్ట్రముల యందును, స్వదేశసంస్థానములయందును పరిశ్రమలు బయలు దేరినవి. స్వదేశసంస్థానములలో నెల్ల మైసూరుసంస్థానపు పారిశ్రామికాభివృద్ధిని బరికింతుమేని ఆశ్చర్యము గలుగక పోదు. అచట పెక్కుపరిశ్రమలు జయప్రదముగ సాగు చున్నవి. వానిలో మైసూరులోని సబ్బులపరిశ్రమ(The Mysore soap Factory), బెంగుళూరుమైసూరులందలి చందనతైలగ్రహణ యంత్రశాలలు (Sandalwood Oil Factories in Mysore & Bangalore), భద్రావతి ఇనుము, కలపస్మృతిపరిశ్రమ(Bhadravati Iron&wood distillation works) ముఖ్యముగ పేర్కొనదగినవి. ప్రస్తుతము మనప్రశంస శ్రీ సర్. యమ్. విశ్వేశ్వరయ్య గారు యంత్రములను దయారుచేయుటకు పనికివచ్చు పరికరముల పరిశ్రమలవిషయమై కావించుచున్న యద్భుత కృషి విషయమైనది.

మైసూరు ఇనుముపరిశ్రమాలయము

బ్రహ్మాండమగు నిట్టిపరిశ్రమను నెలకొల్పుటకు మూలధనము నాటరేబదిలక్షల రూపాయ లయ్యెను. ఇనుముపరిశ్రమ కనుకూలము లెక్కుడుగాగల అన్యదేశము లీవ్యాపారమును గుత్తగొన్నట్లు,లాభమును పొందుచున్న సమయమున, దీనికై యింతపెద్దమొత్తమును వినియోగించుట కెంతయో పట్టుదల, కార్యనిర్వాహణకౌశలము, మనోధైర్యము నావశ్యకములు.

పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించి, ఇనుము, ఉక్కు పరికరములను అధికముగ తయారుచేయుటకు తొలుదొల్త టాటాకంపెనీవారే ప్రయత్నించిరి. భారతదేశము అమూల్యములగు ఇనుపగనులకు ప్రఖ్యాతి గాంచినది. ప్రాచీన భారతదేశము లోహవిజ్ఞానమున నెంతనేర్పు గల్గియుండియున్నను, ఖండాంతరములనుండి దిగుమతియగు చున్న చౌక ఇనుము, ఉక్కుపరికరములవలన నిపుడు ఇక్కడ గనులనుండి త్రవ్విన యినుమును కరిగించి శుద్ధము చేయుపని సంపూర్ణముగ నశించినది. బొగ్గుగనులు, సామానుల ఎగుమతిదిగుమతులు చేయుటకు వలసిన సౌకర్యములు సమీపమున లేకుండుటవలన నవీనపద్ధతుల ననుసరించి గొప్పఇనుము పరిశ్రమాలయములను స్థాపించుటకు వీలుగాకున్నది. కాని పై సదుపాయములు కొన్నియైన నుండుటచేతనే జంషెడ్పురమున టాటాకంపెని జయప్రదముగ సాగుచున్నది.

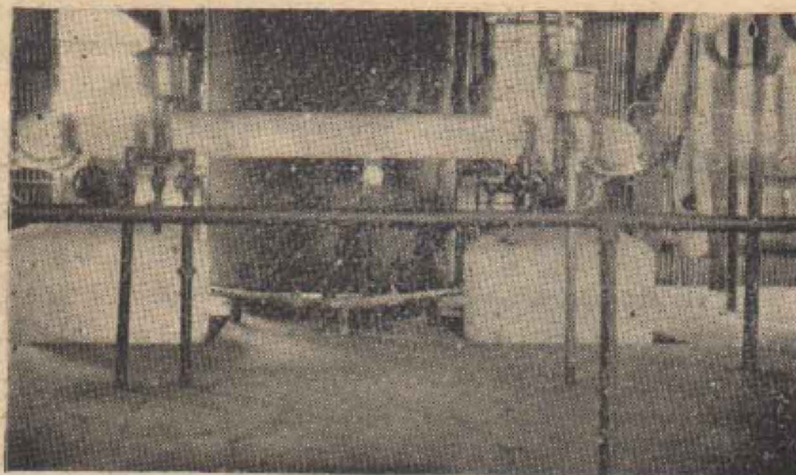
భారతదేశమున మైసూరురాజ్యము ఖనిజసంపదకు పేరుగన్నది. అచ్చట గనులలో చాలకాల

మునుండి బంగారము దొరకుచున్నది. ప్రపంచమునకు వలసిన మాంగనము (Manganese) చాలవరకు భారతదేశమునందే లభించుచున్నది. అందు మూడువంతులు మైసూరురాజ్యమున నుత్పత్తియగుచున్నది. నారరాయి (Asbestos), క్రోముఇనుపరజము (Chrome iron Ore) మాగ్నిసైట్ (Magnesite), మొదలగు నితర ఖనిజములనేకములుకూడ నచట విస్తారముగ దొరకుచున్నవి. ఇట్టి లోహపుగనులుగల 46, 446 ఎకరములభూమిని మైసూరు రాజ్యాంగమువారు కవుల్కిచ్చియున్నారు. భద్రావతి పరిసరప్రదేశములయందు మిగుల విలువగల యినుము దొరకుచున్నది. కాని బొగ్గు ఆసమీపమున లభింపమిచేత ఇనుముపరిశ్రమ అధికముగ చేయుటకు వీలుగాకున్నది.

కడచిన యుద్ధసమయముననే కలపనుండి ధృతిని, కొన్ని యితరఉపయోగకరము లగు వస్తువులను, సంపాదింపవచ్చుననియు, అది లాభకరమగు నొక ముఖ్యపరిశ్రమయనియు తెలిసినది. అమెరికా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సుదేశములయందు ఏటేట వేలకొలదిటన్నుల కలపనుండి ధృతి దీయుచున్నారు. విస్తారముగ అడవులులేకుండుటచేకలప చాలతక్కువగా దొరకు ఇంగ్లాండుదేశమునకూడ ఈపరిశ్రమ సాగుచున్నది. ఇట్లు పారిశ్రామిక ప్రపంచమున, జరుగుచున్న మార్పులను, ప్రవేశించిన నవీనమార్గములను, అభివృద్ధిని మిగుల శ్రద్ధతో గమనించి శ్రీవిశ్వేశ్వరయ్యగారు తమ సూక్ష్మబుద్ధిచే పరిశుభ్రమగు పాత యినుము పరిశ్రమను సాగించుటుపాయమును కనుగొనిరి. ఇనుము గనులకు చేరువను ఎడతెగకుండ కఱ్ఱదొరకు అడవులుండుటచే ఈపరిశ్రమను సాగించి లాభమును బొందు ప్రయత్నములు జరిగెను. మిగుల కాకనిచ్చెడుబొగ్గు(Charcoal of high calorific value), పెక్కురకము లగు పైరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (pyroligneous acid), లోహామ్లము (Sodium acetate), సున్నము, రాగి, సీసములు కూడిన అసిటేటులు(Acetates of lime, copper and lead), కలపమద్యసారము (Methyl-wood alcohol) ఫార్మలీను (Formalin), అసిటోను (Acetone), అయిడోఫారము (Iodoform), కీలు, తారు, ఇతర విధము లగు పలుచని తైలములు పైలోహపరిశ్రమ వలన లభించు ఇతరపదార్థములు. ఇవిమాత్రమే కావు; ఇంకనుఎన్నియో విలువగల పదార్థములుకూడ లభించుచున్నవి.

భారతదేశమున బొగ్గు అధికముగ తయారగుచున్నది. కాని తయారుచేయుపద్ధతివలన చాలనష్టము గలుగుచున్నది. కాల్చుచున్న కఱ్ఱకు తగినంతబొగ్గు తేలుటలేదు. చాల కఱ్ఱ వ్యర్థమగుచున్నది. నవీనపద్ధతుల ననుసరించి కలపధృతిని ఇనుముతోగాని, ఇటికలతోగాని, పూర్తిగా మూసియుండునట్లు కట్టబడినబట్టీల (Retorts) నుండి తీయుచున్నారు. దానికి అనేకజాతులగు అడవి కఱ్ఱనుపయోగించి పరీక్షింపగా నూటికి 30 వంతులు బొగ్గు, 6 లేక 7 వంతులు తారు, 2½ వంతులు అసిటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) 1.3 వంతుకఱ్ఱ ధృతి (Wood spirit) లభించునని విశదమగుచున్నది. ఒకసంవత్సరకాలమున 6000 టన్నులకఱ్ఱను బట్టీచేయుటకుగాను వలసిన యంత్రాదులను సమకూర్చుకొనుటకు రమారమి లక్షరూపాయలగును. ఈవిధమునను నూటికి 20వంతులు కఱ్ఱ తరుగుచున్నది. బట్టీచేసిన ప్రతి నూరు టన్నులకఱ్ఱనుండి కనీసము 2000 రూపాయలు విలువగల పదార్థములు దొరకుచున్నవి. నికరము 6000 టన్నులకఱ్ఱను బట్టీచేయుటకు తరుగుతో కలిపి 7,500 టన్నుల కఱ్ఱ కావలెను. ఒకటన్నువెల అధికపక్షము రు. 5లు అయిన ఈ 7,500 టన్నులు కఱ్ఱవెల 37,500 రూపాయలగును. ఈకఱ్ఱనుండిలభించువస్తువుల విలువ రు 120,000. ఉద్యోగులజీతములు, కూలీలు, మూలధనముపై వడ్డి, ఇతరములగు తరుగులు మొదలయిన వ్యయము పోగా సుమా రేబదివేలరూపాయలకు మించుగనే నికరాదాయము తేలవచ్చును.

నవీనపద్ధతుల ననుసరించి కూర్చివేసిన యినుపబట్టీలలో కఱ్ఱను పేర్చవలెను. వెలుపలతయారుచేసిన నిప్పుకొలిమినుండి గొట్టములద్వారమున వేడిని ప్రవేశపెట్టి బట్టీలో పేర్చినకఱ్ఱను కాల్చవలెను. ఇట్లు చేసినచో 24 గంటలకొకమారు బట్టీ ముగియుచుండును. బట్టీనుండి లభించిన ద్రవపదార్థములు ఘనీకరణయంత్రములగుండను (Condensors) పదార్థవిభజనయంత్రములగుండను (Separators) వచ్చును. బట్టీయందలి మిగిలిన నిరుపయోగము గు వాయుపదార్థమంతయు బట్టీక్రింద మంటకొఱకుపయోగింతురు. బట్టీవలన లభించిన ద్రవరూపమయినపదార్థమును కొంతకాలమట్టె యుండనిచ్చిన మూడు వేరు వేరుపొరలుగ నేర్పడును.

మద్యసారమును ఘనీకరించు యంత్రభాగములు (Alcohol condensors)

గోదుమవన్నెయు, నలుపువన్నెయు గల రెండు పొరలకు నడుమనున్న పొరయే పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneus acid) అనుపదార్థము. మిగిలిన క్రింది, పై పొరలు మడ్డితారును, అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) ను గలిపిన మిశ్రపదార్థము. దానినుండి ఆవిరిమూలమున అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid)ను, పలుచని ఇతర తైలమును వేరుపరుపవచ్చును. పిమ్మట నిలువయున్న తారును మరలబట్టీచేసినయెడల కొన్ని చిక్కని తైలములు, కీలు, తారు, లభించును. నడిమిపొరయగుపిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneus acid)ను సున్నముతో విరిచినయెడల గోదుమవన్నెగల అసిటేట్ అఫ్ లైము (Brown acetate of lime) అనుపదార్థము లభించును. కాని సాధారణముగా ఈపిరోలిగ్నియస్ ఆసిడును (Pyrolignens acid) మరల బట్టీచేసి దానినుండి ఇతర పరిశ్రమలకు మిగుల నుపయోగించుకట్టెసారాయిను (Wood alcohol) ను, అసెటిక్ ఆసిడు (acetic acid)ను తయారుచేయుచున్నారు.

ఉపయోగములు

కట్టెసారాయి (Wood alcohol) ని అనేకవిధముల నుపయోగించుకొనవచ్చును. విశేషముగ ఫార్మలిను (farmalin) మొదలయినవానిని తయారుచేయుట కది ఉపయోగపడును. నునుపు మెరుపు గల అసెటిక్ ఆసిడు ('Glacial, acetic acid) అను పదార్థమును సంగ్రహించిన పిదప పొరము కొరవడిన అసెటిక్ ఆసిడు (weakacetic acid) ద్రవమును సున్నమును, రాగిని, సీసమును జేర్చి విరిచివేయుదురు. రాగికలపిన అసిటేటు (Copper acetate) ముఖ్యముగా రంగువేయుట కుపయోగించును. బూడిదరంగుగల సున్నపు అసిటేటు (Brown acetate of lime) ను బట్టీచేసిన దానినుండి అసిటోను (acetone) అను విలువగల పదార్థము లభించును. అసిటోను తుపాకిమందు చేయుటకు కావలసినవస్తువులలో ముఖ్యమయినది. ఇంకను పైనచెప్పిన పట్టికయందుగల యితరపదార్థము లన్నియు ఒక్కొక ముఖ్యపదార్థముతో ఉచితమైన ఒక్కొకవిరుపు పదార్థమును చేర్చి తయారుచేయుటచేత లభించుచున్నవి. భారతదేశ మంతటను కట్టెబొగ్గుయొక్క ఆవశ్యకత అధికముగ గలదు. కాని అది భద్రావతి ఇనుపపరిశ్రమాలయమున ఇనుపరజమును కరగించుటకే వినియోగింపబడుచున్నది. మైసూరురాజ్యమునకును, తన్మూలమున భారతదేశమునకును, ఆయువుపట్టగు పరిశ్రమయైన ఈయినుము పరిశ్రమను ప్రారంభించునపుడు కలపస్వేద పరిశ్రమవంటి గొప్ప పరిశ్రమ సహాయపరిశ్రమగా ఏర్పడుట మిగుల నాశ్చర్యకరమగు విషయము. కట్టెబొగ్గుయొక్క సహాయమువలన భద్రావతి ఇనుముపరిశ్రమాలయమున సంవత్సరమునకు 15 మొదలు 20 వేలటన్నులవరకు పోతయినుము

ము తయారగుచున్నది. ఇంతేకాక భారతదేశమున కలప తైలాకు మద్యసారము (Methylised alcohol) బూడిదరంగుగల సున్నపు అసిటేటు (Grey acetate of lime) మైసూరునమాత్రమే తయారగుచున్నది.

భారతదేశము దారిద్ర్యపీడిత మని పలువురుచెప్పియున్నారు. ముడిపదార్థములు (Raw materials) గూడ ఇతరదేశములకంటె భారతదేశముననె అధికముగ గలవని మరికొందరు నొక్కిచెప్పియున్నారు. కాని ఇచట సామాన్యముగ పరిశ్రమాభివృద్ధిపట్ల అభిమానముతో తగిన యేర్పాటులను గావింపకుండుటెంతయుశోచనీయమయిన విషయము. ఆలోచనాశక్తి, దూరదృష్టి, కార్యదీక్ష వీని లేమియే భారతదేశముయొక్క లేమికి ముఖ్యకారణము. ఒక్కొకప్పు డిట్లుండుటయే గొప్పగా పరిగణింపబడు చున్నది కాని అది నిర్మూలించుటకు ప్రయత్నింపవలసిన రోగమునకన్న గొప్పవిషయముకాదు.

వంటచెఱకుకంటె కఱ్ఱ వేరుగ ప్రయోజనకారి కాదని మానవసామాన్యాభిప్రాయము. చిన్న పడవలు, తెప్పలు, కాటావరములు మొదలగువానికిగూడ నుపయోగించునని జాలరివాని తలంపు. మానవోపయోగకరములగు ననేకోపకరణములను నిర్మించుటకును బనికివచ్చునని వడ్లవాని భావము. ఉపయోగమునకనుసరించి ప్రతిభిన్నావస్థయందును వస్తువుయొక్క విలువ హెచ్చుచుండును. క్రమముగ రసాయన, నిర్మాణశాస్త్రవేత్తలు (Chemists & Engineers) కఱ్ఱనుండి ధృతులను, పెక్కు ఉపయోగకరములగు వస్తువులను సంగ్రహించుచున్నారు. ఇన్నివిధములనుపయోగించునది కఱ్ఱయేకాని ఉపయోగానుగుణముగ దానివిలువ పెరిగినది. ఎట్టి నిరుపయోగవస్తువునైన ఆర్థికాభివృద్ధికి మిగుల ప్రయోజనకారిగా మార్చుటయం దావశ్యకమయినది సహజముగ బుద్ధికుశలతయే. అందే దైశ్వర్యము నెలకొనియున్నది. దీనినిబట్టి భారతదేశ పరిస్థితులు తేటతెల్లముగ విశదముకాగలవు. ఐరోపా మహాసంగ్రామసమయమున ననేక నూత్నపరిశ్రమలు దేశమున నెలకొనినవి కాని అవి చాలవఱకు నచిరకాలము ననే నశించినవి. ఇట్టిదుస్స్థితికి ధనాభావము, కార్యనిర్మాణాసామర్థ్యము, వ్యాపారజ్ఞానశూన్యత, మొదలయినవే కారణము లగుచున్నవి. పరిశ్రమను ప్రారంభించుటకు బూర్వమే దాని భావ్యభివృద్ధినిగూర్చి చక్కగా నాలోచింపవలయును. లేకున్న జయప్రదముగా పరిశ్రమ సాగకపోవచ్చును.

భద్రావతి యినుపపరిశ్రమ మంచి యేర్పాట్లతో ప్రారంభమయినది. దానికి వలసిన మూలధనమును మైసూరు సంస్థానమొసగియున్నది. కార్యనిర్వాహకులు గడు సమర్థులు. ఈపరిశ్రమయం దుత్పత్తియైన వస్తువుయొక్క విక్రయవ్యాపారాదులను వలసినంతశ్రద్ధతో పరిశీలించి జరుపుచున్నారు. కాబట్టి ఇట్టి పరిశ్రమను ప్రారంభించుటకు మంచియేర్పాటు లావశ్యకములని మఱియొకమారునొక్కి చెప్పుచున్నాను. భద్రావతిపరిశ్రమవలన లభించు వస్తువులన్నియును విస్తారముగా ఇపుడు బజారునందు విక్రయమునకు దొరకుచున్నవి. ప్రశస్తమైన ఇట్టిపరిస్థితులతోను, ఏర్పాట్లతోను ఈ పరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధిని జెందగలదని విశ్వసించెదము. చిన్నవిగాని, పెద్దవిగాని నూతనపరిశ్రమలను పైవివరించినవిషయములను మనమునం దుంచుకొని బాగుగా ఆలోచించి ప్రారంభింపవలెను. అట్లు ప్రారంభించిన పరిశ్రమలే చిరస్థాయులై భారతదేశమునకు స్థిరసంపదలై విలసిల్లునవి.

విష్ణు సర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణ స్తవము

సుసర్ల రామమూర్తిగారు

శ్రీధామంబగు నీపదద్వితయ సంసేవన్ మదిన్ గోరి, దు
ర్బాధాసంకులమైన యీవిషయ దుర్వ్యాపారముల్ మాని, ని
న్నీధాత్రీస్థలిఁ బెక్కుమార్గముల మౌనీంద్రుల్ నుతుల్ సేయ, లో
కాధీశా! కరుణన్ వహించెదవు కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

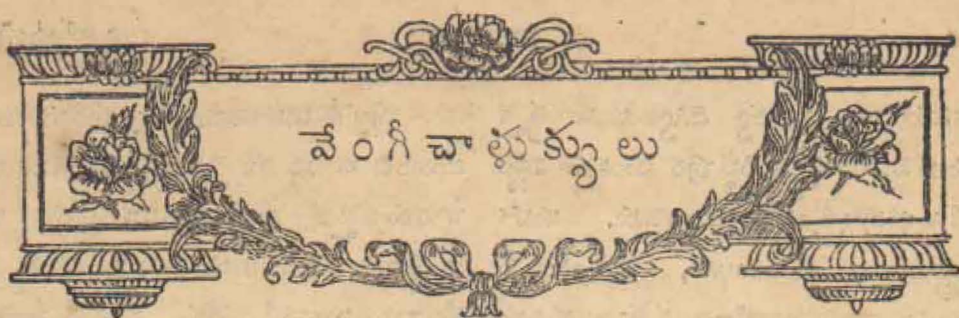
చతురంభోధిపరీతమౌ జగతి నిచ్చల్ పూని వర్ధిల్ల స
న్మతి రక్షింతువు నేర్పుమీఱ మఱియున్ భావింపగా లోక సం
తతికిన్ భర్తవుఁ గర్తవన్నిటికి వింతల్ నీపనుల్ గోపికా
సతులన్ గూడిన లీలలెంచగనుఁ గృష్ణా: విష్ణుసర్వోత్తమా!

సరవిన్ గోవులు ఘాసఖాదనరతిన్ జాలించె సంప్రీతిమై
నురగస్తోమము లాడఁగాఁ దోడఁగెఁ బెల్లుల్లాస మొప్పంగ, నీ
మురళీగానము నాలకించి యని సమ్మోదింతు రాహ్యల్ కడున్
దరమే నీకరుణన్ గణింపగను గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

ప్రాతఃకాలమునుండి సంభవఅనున్ బ్రాల్మాలికన్ మాని, యా
శాతిస్రంబున నాలుబిడ్డలకు భిక్షం బెత్తి యద్దాన ను
ద్భాతంబౌ క్షుధ మాన్చు పేదయును సంతోషంబుతో లోకవి
ఖ్యాతుండౌ నిను నమ్మినా చెడఁడు కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

జగతిన్ మానవకోటికే వినుతవిజ్ఞానంబు లభ్యం బటం
చుఁ గడున్ మూర్ఖులు పల్కుచుండెదరు సంశోధింప హంసాళి కా
ర్యగురుత్వంబున క్షీరనీరముల వేఱౌ భంగి గావింపవే
జగదీశా! భవదీయ చిత్రమిది కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

తను సంబంధ సుఖంబులన్ మఱచి కాంతారప్రదేశమ్ములన్
మునులౌ వారు తపంబు సల్పెదరు నీమూర్తిన్ గనన్ గోరి, కా
నినిన్ జూడఁగఁజాల రెంతకుఁ దగన్ నీదర్శనం బిచ్చి మ
న్నన గావింపవె గోపికాతతులఁ గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మ గారు

౧

బాదామినగరము రాజధానిగఁ బరిపాలించిన మొదటి కీర్తివర్మ కుమారులలో నొకఁడగు సత్యాశ్రయ పృథివీవల్లభ పులకేశిమహారాజు క్రీస్తుశకము ౬౦౮ లో చాళుక్యసింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఈతఁడు చాల పరాక్రమవంతుఁడు. పూర్వ దక్షిణదేశములను జయింపఁ బూనికఁ గొని తన యనుజుఁడును, అప్రతిమానవీరుఁడును, విషమములైన స్థల, జల, వనదుర్గములను సాధించి విషమసిద్ధి యనుబిరుదమును వహించినవాఁడును అగు శ్రీపృథివీవల్లభ విష్ణువర్ధనుని యౌవరాజ్యంబున కభిషిక్తునిం గావించి చైత్రయాత్రకు రణభేరి మ్రోయించెను.

పులకేశి మహారాజు దండయాత్రకు బయలువెడలునప్పటికి తూర్పు సముద్రతీరమున వేఱువేఱురాజులు స్వతంత్ర రాజ్యములను గట్టుకొని పరిపాలనము సెఱపుచుండిరి. ఇప్పటి చెన్నరాజధాని కుత్తరభాగమున కళింగదేశమును గాంగవంశపురాజులు పాలించుచుండిరి. కృష్ణా గోదావరీనదులకు మధ్యస్థమయిన వేంగిదేశమును దెందులూరు రాజధానిగ విష్ణుకుండి ప్రభువు లేలుచుండిరి. కృష్ణానదికి దక్షిణభాగమును కాంచీపురము రాజధానిగ పల్లవులు పరిపాలించుచుండిరి. కళింగరాజులకు మొట్టమొదట నొకప్పుడు పిష్ఠపురము రాజధానిగ నుండెను[1] కాని యది వారి క్రింద చాలకాలముండినట్లు కన్పట్టదు. అనతికాలముననే కళింగదేశ దక్షిణభాగము విష్ణుకుండి ప్రభువుల యధీనమయ్యెను. దక్షిణ కళింగమునందలి పలి(ష్ట)కిరాష్ట్రమున విష్ణుకుండి ప్రభుప్రదత్తములైన అగ్రహారములు లేచెను[2]. అప్పటినుండియు విష్ణుకుండి ప్రభువులకు దెందులూరుపురము రాజధానిగ నుండినను పిష్ఠపురముకూడ వారిరాజ్యమునసుత్తర భాగమునందలి ప్రధానదుర్గములలో నొక్కటియై వారి దక్షిణకళింగరాజ్యమును సంరక్షించు సామంత సైన్యాధిపతుల ప్రధానస్థానముగ నుండెను. అయినను అప్పటికిని కళింగాధిపతులైన గాంగవంశరాజులు తాము గోలుపోయిన దక్షిణ కళింగరాజ్యమును మఱల సంపాదించుకొనుటకై ప్రయత్నముల నడపతడపఁ జేయకయుండ లేదు. ఇట్టి సందర్భములను స్ఫురింపఁ జేయునదియే విష్ణుకుండి మూఁడవ మాధవవర్మయొక్క–పులింబూరు (పొలమూరు) శాసనము[3]. పుల

1. Ep. Ind. Vol xii P.1. 2. Ep. Ind. Vol xii P.133. 3. Cp. No. 7 of 1913—14.

కేశిమహారాజు పూర్వ దిగ్విజయయాత్రకై బయలువెడలినప్పటికి పిష్ఠపుర మింకను విష్ణుకుండి ప్రభువుల క్రిందనే యుండెను. మహారాష్ట్రకులను, కోసలులను, కాళింగులను జయించిన చాళుక్యవాహిని శత్రుజనదుర్గమమును, దుస్సాధ్యమునైన పిష్ఠపురదుర్గమును ముట్టడించి, మహాభయంకరయుద్ధ మైనపిదప దానిని స్వాధీనపఱుచుకొనెను. పులకేశిమహారాజుయొక్క యజేయవీరవాహిని దుస్సాధ్యమని యెన్నికఁగన్న పిఠాపురపుకోట నెప్పుడు లగ్గలు పట్టి స్వాధీనపఱుచుకొనెనో నాఁడె పూర్వదేశమున చాళుక్యాధికారమున కంకురార్పణ మయ్యెను.

కోసల, కళింగ, వేంగీదేశములనే కాక చాళుక్యసైన్యములు కృష్ణవేణ్ణానదిని దాటి పల్లవరాజ్యమునుకూడ జయించి శ్రీశైలము మీఁదుగా స్వదేశమయిన కుంతలమునకు మఱలిపోయెను. కాని యవిస్వదేశాభిముఖము లైనపిదప విష్ణుకుండి ప్రభువులు మఱల స్వాతంత్ర్య సంపాదనమునకుఁ జాల పెనఁగులాడియున్నారు కాని పిఠాపురదుర్గము కాని, దక్షిణ కళింగరాజ్యము కాని వారికి స్వాధీనమై యుండలేదు.

నూతనముగ ప్రాక్సముద్రతీరమున చాళుక్యాధికారమునకు లోఁబడిన రాజ్యమున మొట్టమొదట పిష్ఠపురమే 'మొదలి' దుర్గమయ్యెను. ఈ పిఠాపురదుర్గమును జయించుట క్రీస్తుశకము ౬౦౯-౬౧౦ లోగాని లేక రెండుమూఁడుసంవత్సరము లంతకుపూర్వము కాని అయియుండవచ్చును.

పులకేశిమహారాజు పిష్ఠపురదుర్గమును జయించి దానిని తన సైన్యాధిపతు లెవరియధికారముననైన నుంచియుండవచ్చును; కాని యట్టివారి పరిపాలనము తనకు సంతృప్తిగ లేనికారణముననో లేక మఱియేహేతువుచేతనో పులకేశిమహారాజు అదివఱకే యావరాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుఁడైన తనయనుజుఁడగు శ్రీ సత్యాశ్రయపృథ్వీవల్లభ విష్ణువర్ధనుని తాను నూతనముగ జయించిన వేంగీరాజ్యమునకు క్రీస్తుశకము ౬౧౫ లో నధిపతిగ నియమించెను. ఈనియామకము జరిగినప్పటినుండియే విష్ణువర్ధనుని రాజ్యపరిపాలన సంవత్సర పరిగణనము ప్రారంభ మగుచున్నది. వేంగీరాజ్యమునకు అధిపతి యైనపిదపఁగూడ విష్ణువర్ధనుఁడు పశ్చిమ చాళుక్యరాజ్యముననే కొంతకాల ముండినట్లు అతని సతారా శాసనము [1] వలనఁ దెలియుచున్నది. యువరాజపదమున నుండినప్పుడే పులకేశిమహారాజుయొక్క అష్టమ విజయ రాజ్యసంవత్సరమున అనఁగా క్రీస్తుశకము ౬౧౬-౬౧౭ లో అతఁడు బాదామి చాళుక్యరాజ్యమునందలి శ్రీనిలయభోగములోని భీమరథీతీరస్థమగు అలందతీర్థమను గ్రామమును దానము చేసెనని సతారా శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈయలందతీర్థము సతారాసమీపమునఁ గల అలుందా యైయుండునని కొందఱి యభిప్రాయము. ఈసంవత్సరముననే అతఁడు వేంగీదేశమునకు వచ్చియుండును. ఇట్లు వేంగీదేశమునకు వచ్చునపుడు కాలకంపుఁ డనునతఁడు ఇతనికి సైన్యాధిపతియై

1. Ind. Ant. Vol XIX P. 303.

గోక్లేహాలులో మద్యపాననిషేధసంఘసభ్యులకు మహాత్మునిహితోపదేశము. డాక్టరు బిసెంటమ్మగారి ఉపన్యాసము.

ఆదిద్రావిడజన సంఘమున మహాత్ముని ఉపన్యాసము

శ్రీ టి. వి. శేషగిరి అయ్యరుగారు మహాత్మునిచెంత నున్నారు

ఏ: రత్నా అండు కో., చెన్నపురి.

యతనిరాజ్యఁ గైకొని దద్దరుఁ డను శత్రు రాజు నోకనిం జయించెను. కాని యాదద్దరుఁ డెవ్వఁడో, ఏ దేశపురాజో యింతవఱకుఁ దెలియరాలేదు. ఈకాలకంపుఁడు పట్టవర్ధన వంశజుఁడు. విష్ణువర్ధనునినాఁటినుండియు పట్టవర్ధన వంశజులు వేంగీచాళుక్యులకు నమ్మిన బంటులై అత్యంతము రాజభక్తితత్పరులై యుండిరి.

సత్యాశ్రయ పృథివీవల్లభ విష్ణువర్ధనుఁడు యువరాజుగనే వేంగీదేశమునకు వచ్చినను స్వతంత్రుఁడయియే రాజ్యమును బరిపాలింపఁదొడంగెను. అతనికి కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁ డని కూడ ప్రసిద్ధమైన పేరు గలదు. అది యాతని రూపము ననుసరించి వచ్చినపేరై యుండవచ్చును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనునిశాసనములు విశాఖపట్టణ మండలమునందలి చీపురుపల్లి, సర్వసిద్ధి తాలూకాలలో దొరకుటవలనను, అతఁడు దాన మొసంగిన గ్రామములు పైనుడివిన తాలూకాలలోనే కాన్పించుచుండుటవలనను దక్షిణ కళింగరాజ్యముమాత్రమే ఆతనిస్వాధీనమున నుండినట్లును, పిష్ఠపురమును రాజధానిగఁ జేసికొని యాంధ్రదేశమున నూతనముగ సంస్థాపింపఁబడిన చాళుక్యరాజ్యమును అతఁడు పరిపాలించినట్లును విస్పష్ట మగుచున్నది. పలికి (ప్లు)విషయ, దిమిలవిషయములు ఆంధ్రదేశమున చాళుక్య పరిపాలనమును కన్నులారఁ గాంచిన మొదటిదేశములు.

వెంగులూరు రాజధానిగ కృష్ణా, గోదావరీ మధ్యస్థమయిన వేంగీవిషయమును బరిపాలించుచుండిన విష్ణుకుండి ప్రభువులు పులకేశి మహారాజుచే నోటువడినను అతఁడు స్వదేశమున కరిగినపిదప మఱల వారు తమ స్వాతంత్ర్యపతాకలను విప్పి తమరాజ్యమును గాపాడుకొనఁ బ్రయత్నములు సలిపియుండిరి. ఇట్టి విష్ణుకుండి ప్రభువులలో మూఁడవ మాధవవర్మయొక్క కుమారుఁడైన మంచన్న భట్టారకుఁడు కడపటివాఁడు. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుఁడైన శ్రీ పృథివీ జయసింహావల్లభుని కాలమునగాని వేంగీరాజ్యము పూర్తిగ చాళుక్యులకు స్వాధీనము కాలేదు.

మహాకవియైన దండి ఈచాళుక్య విష్ణువర్ధనునికి సమకాలికుఁడు. యువరాజుగనుండినప్పుడు విష్ణువర్ధనుని అతఁడంటిపెట్టుకొని యుండియు, ఆతనివలనఁ దనకుఁదగిన యాదర, సమ్మానములు జరుగకపోవుటవలన ఆతనికి సమకాలికుఁడై, కాంచీపురపల్లవ రాజ్యమునేలుచుండిన పల్లవరాజగు మొదటి మహేంద్రవర్మకడ నాతని యాస్థానకవిగఁ జేరి యారాజుచే మన్ననలను, మర్యాదలను బొంది ప్రసిద్ధికెక్కినవాఁడు.[1]

కుబ్జవిష్ణువర్ధనునికి మకరధ్వజుఁడు, కామధేనువు, విషమసిద్ధి యను బిరుదములుకలవు. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౧౫ మొదలు ౬౩౩ వఱకు రాజ్యముచేసెను.

ఈతనితరువాత ఆంధ్రదేశచాళుక్య సింహాసన మధిష్ఠించినవాఁడు ఈతనితనయుఁడైన శ్రీ పృథివీజయసింహ వల్లభుఁడు. ఈ

1. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారిచే నూతనముగ ప్రకటింపఁబడిన అవంతిసుందరీ కథాసారముచూడుఁడు.

తనికంప్రియు, నతఁడునుకూడ తాము పరమ భాగవతులమని చెప్పుకొనియున్నారు. ఈ జయసింహవల్లభుఁడు అనేకశాస్త్రార్థతత్త్వజ్ఞుఁడు; సకలలోకాశ్రయుఁడు; స్వబాహుబలోపార్జితసర్వసిద్ధియై సర్వసిద్ధియని బిరుదమును వహించినవాఁడు. చాల పరాక్రమవంతుఁడు. ఈ తనికాలమునుండియు కళింగాధిపతులైన గాంగవంశపురాజులు తాము గోలుపోయిన దక్షిణ కళింగరాజ్యమును మఱల సంపాదించుటకు చాల ప్రయత్నములు చేసియున్నట్లూహింపవలసియున్నది. ఏలయనఁగా జయసింహుని శాసనములన్నియు పిఠాపురమునకు దక్షిణముననే దొరకినవికాని విశాఖపట్టణమండలములో నొక్కటియైన నింతవఱకుఁ గాన్పింపలేదు. అందువలన పిఠాపురము మొదలుకొని చీపురుపల్లి, సర్వసిద్ధి తాలూకాలవఱకుఁగల చాళుక్యరాజ్యమును మఱల కళింగాధిపతులుజయించి చాళుక్యులనుండి గైకొనిరాయని సంశయింపవలసియున్నది. పైనుడివిన తాలూకాలలో జయసింహవల్లభునికాలమునాఁటిచాళుక్య శాసనములేవియుఁగాన్పింపకపోవుటయే యిట్టియూహ కెడమిచ్చినదికాని అంతకన్న ప్రబలమైన యాధారమేమియుఁ గానరాదు. ఒకవేళ చాళుక్యులు జయసింహవల్లభుని కాలమున దక్షిణకళింగమును, దానితోపాటు పిష్ఠపురదుర్గమును గోలుపోయినను వారిరాజ్యము పిఠాపురము దక్షిణభాగమున బాగుగ విస్తరించెను. గుద్దవాడివిషయము, వేంగీవిషయము, గుద్రహారవిషయము, గండేఱువాటి విషయము, చనూర్పల్లి విషయము—ఇవియన్నియు జయసింహుని కాలమున చాళుక్యాధికారమునకు లోఁబడిపోయెను. కట్టకడపట నింకను తనయధికారప్రాభవములను నిలబెట్టుకొనఁ బ్రాఁకులాడుచుండిన వేంగీవిషయాధిపతియగు విష్ణుకుండిప్రభువు మంచనభట్టారకునో, లేక యాతని సన్నిహితబంధువునో జయసింహవల్లభుఁడోడించెనని యూహించుట కవకాశముకలదు [1]. ఈ పై విషయములనన్నిటిని ఆతఁడు విష్ణుకుండిప్రభువులనుండియు, పల్లవులనుండియుఁ గైకొనియుండును. గుద్దవాడివిషయము గోదావరీమండలములోని యిప్పటి రామచంద్రపురము తాలూకాకును, వేంగీవిషయము ఏలూరు ప్రాంతమునకును, గుద్రహారవిషయము నూజవీడు, గుడివాడ తాలూకాలకును, గండేఱువాటి విషయము ఇప్పటిగుంటూరు, రేపల్లె తాలూకాలకును సరిపోవుచున్నది. కృష్ణానదికి దక్షిణభాగమున పల్లవరాజులు పరిపాలించుచుండినట్లు ఈవఱలో మనకుఁ దెలియును. గండేఱువాటివిషయము కృష్ణానదికి దక్షిణభాగముననుండుటవలన ప్రత్యక్షమైన శాసనప్రమాణమేమియు లేకపోయినను ఆదేశమును జయసింహవల్లభుఁడు కాంచీపుర పల్లవరాజులనోడించియే కైకొనినట్లూహించుట సమంజసము. ఈతనికి సమకాలికుఁడైన పల్లవరాజు సుప్రసిద్ధుఁడైన మొదటి మహేంద్రవర్మయొక్క కుమారుఁడగు నరసింహవర్మ. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౩౦ మొదట ౬౬౮వఱకు రాజ్యము

1. Telugu Academy Plates of Vishnukundi Madhava Varma III, published in the Journal of Letters, Calcutta by the Late K. V. Lakshmanarao Pantulu garu

చేసినవాఁడు. తనతండ్రి కాలమునఁ దమకు చాళుక్యులచేఁ గలిగిన పరాభవాగ్ని నార్పుకొనుటకై ఈనరసింహావర్మ బహుళసైన్యములను గూర్చుకొని కుంతలదేశముపై దాడివెడలి చాళుక్యరాజధానియైన వాతాపినగరమును ముట్టడించి పల్లవరాజ్యమును నిరంకుశప్రతాపముతో మైసూరు మండలమువఱకు వ్యాపింపఁజేసెను. ఈవిధమైన తొందరలలో నుండి నరసింహావర్మ తనయుత్సాహశక్తిని, మంత్రశక్తిని, ప్రభుశక్తిని అంతను చాళుక్యవిజయము నిమిత్తము వినియోగపఱిచిన కాలముననే జయసింహవల్లభుఁడు కృష్ణానదీ దక్షిణభాగమునందలి పల్లవరాజ్యమును జయించి యుండవచ్చును. ఈతఁడు రాజ్యము చేయుచుండిన కాలముననే సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుఁడైన యువాన్ చ్వాంగ్ ఆంధ్రదేశమునకువచ్చెను. జయసింహవల్లభుని శాసనముల ననుసరించి ఒకనూతనవిషయము మనకుఁ దెలియుచున్నది.

బౌద్ధయుగమునాఁటి ధాన్యకటకము వంటి విశ్వవిద్యాలయములు చాళుక్యుల కాలమున నున్నట్లు కన్పట్టవు. పూర్వము ప్రతి అగ్రహారము నొకచిన్న విద్యాపీఠముగ నుండెను. వేదవిద్యను తామభ్యసించి ఇతరులకు బోధించుపండితోత్తములకు అగ్రహారప్రదానముఁ గావించి పూర్వపురాజులు విద్యనుపోషించియున్నారు. పూర్వము విద్యయనఁగా వైదికవిద్యయె. కాని ఇంతమాత్రమున ప్రతిఅగ్రహారమును పెద్దవిశ్వవిద్యాలయ మనుట సరికాదు. ప్రత్యేకము విద్యాప్రదానమునకు ఏర్పఱచిన విద్యాపీఠములు కొన్ని యుండెడివి. వాటిని 'ఘటికలు', లేక 'ఘటికాస్థానములు' అనువారు. జయసింహ వల్లభుని కాలమున నాంధ్రదేశమున పేరును, పెంపునుగాంచినది 'అసనపురఘటికాస్థానము.' ఈ 'ఘటిక'లో 'సామాన్యుఁడు' (సభ్యుఁడు)గ నుండిన తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారియు, హారిత సగోత్రుఁడును, మండశర్మ మనుమఁడును, శివరుద్రశర్మపుత్త్రుఁడును అగు కాటిశర్మకు గండేఱువాటి విషయములోని నిడుంబఱ్ఱు (ఇప్పటి నిడమఱ్ఱును) దానముచేసి జయసింహవల్లభుఁడు తన విద్యాభిమానమును, విద్వత్పోషణమును వ్యక్తపఱిచినాఁడు.[1] ఇట్టి ఘటికాస్థానము లాకాలమున నొక్క ఆంధ్రదేశముననే కాక కర్ణాట, ద్రమిళ దేశములందును నుండినట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. పల్లవ రాజుల రాజధానియైన కాంచీపురము ప్రసిద్ధికెక్కిన ఘటికాస్థానము; కదంబరాజులకు మూలపురుషుఁడైన మయూరశర్మ తనవిద్యను పరిపూర్తి చేసికొనుటకై పెక్కు ఘటికాస్థానములు తిరిగి, తిరిగి తుదకు కాంచీపురఘటికాస్థానము చేరినట్లు తెలుపఁబడినది. ఇట్లే కర్ణాటదేశమున హెంజరపట్టణము మహాఘటికాస్థానమని తెలియుచున్నది. సామవేదమున ఉత్తంకుఁడు చెప్పినరీతిని ఘటికాశ్రమ మేర్పాటుచేయఁబడినదని యొకకన్నడ శాసనమునఁ దెలుపఁబడినది. అందువలన ఘటికాస్థానమన వేదవిదులైన పండితోత్తములు తర్కప్రసంగ

1· C.P. No 7 of 1916-1917.

ములు, ధర్మమీమాంసలు చేయుచు, విద్యాపిపాసార్థితులైన విద్యార్థులకు విద్యాప్రదానముఁగావించు విద్యాపీఠమని నిస్సంశయముగ నుడువవచ్చును. ఈయసనపుర మెచ్చటిదో యింతవఱకుఁ దెలియరాలేదు. జయసింహవల్లభుఁడు అసనపుర వాస్తవ్యుఁడగు రుద్రశర్మయనుమంత్రియొకనికి పులింబూరు (ఇప్పటిపాలమూరు - గోదావరీ మండలమునందలి రామచంద్రపురము తాలూకాలోనిది) అను గ్రామమును దానముచేసియున్నాఁడు.[1] ఇల్లే విష్ణుకుండి మూఁడవ మాధవవర్మ పై నుడివిన రుద్రశర్మతండ్రియగు శివశర్మకు ఈ గ్రామమునే దానము చేసియున్నాఁడు.[2] ఈ జయసింహవల్లభుని సోదరునియొక్క కుమారుఁడైన రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడుకూడ అసనపుర వాస్తవ్యుఁడును, తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారియు, కశ్యపగోత్రుఁడును, వేదవేదాంగేతిహాసపురాణన్యాయానేక ధర్మశాస్త్ర విదుఁడును, అగ్నిష్టోమాది పౌండరీక పర్యంతానేక క్రతుయష్టువునైన ధ్రువశర్మపౌత్రుఁడును, దోచిశర్మ పుత్రుండును, అధీత వేదద్వయుండును అగుధ్రువశర్మకు గుద్రహారవిషయములో నిపట్టి వాడలోఁ గొంత భూమి దానము చేసియున్నాఁడు.[3] ఈ విధమున అసనపురఘటికాస్థానమును, అసనపుర వాస్తవ్యులును కూడ చాళుక్యులకాలముననే చాల ప్రసిద్ధి వహించినట్లు శాసనములవలనఁ దెలియుచున్నది. కాని యింతవఱకు ఈయసనపుర మెచ్చటిదో తెలియరాలేదు. పెద్దాపురము దగ్గఱ హాసనపురము దిబ్బ అని పాడువడిన యొకయూరి దిబ్బ కలదు. ఒకవేళ నీయసనపురము ఆహాసనపురమై యుండునేమో. పూర్వ మొకప్పుడు ప్రసిద్ధి వహించిన పురరాజములు కాలముయొక్క దౌర్జన్యమువలన భూస్థాపితములగుట మనకుఁ దెలియని విషయము కాదు. కాని మఱియొక్క విషయముకూడ నిచ్చటఁ దెలుపవలసియున్నది. ఆదిబ్బకే హంసేనుపురము దిబ్బయనికూడ జనప్రతీతి కలదు. అసనపురము హాసనపురము, హంసేనుపురము నని జనప్రతీతిలో మాఱియుండవచ్చును. అయిన నీవిషయము నిదమిత్థ మని నిర్ణయింప వీలులేదు.

జయసింహవల్లభుఁడు ముప్పదిమూఁడేండ్లు రాజ్యముచేసెనని తరువాతి చాళుక్యశాసనములు తెలుపుచున్నవి: అనఁగా నీతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౩౩-౩౪ మొదలు ౬౬౬-౬౬౭ వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈతనికాలమంతయు కళింగగాంగులతోడను, కాంచీపుర పల్లవులతోడను పోరాడి చాళుక్యరాజ్యమును స్థిరముగ నాంధ్రదేశమున స్థాపించుటకు చేసిన ప్రయత్నములతోనే సరిపోయినది. ఈతనికాలముననే చాళుక్యుల కాలమునందలి మొట్టమొదటి తెలుఁగు (శిలా) శాసనము గుంటూరుమండలమునందలి నర్సారావుపేట తాలూకాలోని విప్పఱ్ల గ్రామమునఁ గాన్పించుచు

1. Cp. No. 5 of 1913-1914.

2. Cp. No. 7 of 1913 1914. ఈ మూఁడవ మాధవవర్మ చేసిన యీయగ్రహార దానమును జయసింహవల్లభుఁడు శివశర్మకొడుకైన రుద్రశర్మకు మఱల స్థిరపఱచి, అతనికి దానశాసనము నిచ్చియున్నాఁడు.

3. Ind. Ant. Vol vii p. 191.

స్నది [1]. అది యీజయసింహవల్లభుని అష్టమ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాఁటిది. ఇదియే ఉత్తరసర్కారులలో నింతవఱకుఁ గాన్పించిన మొట్టమొదటి తెలుఁగుశాసనము (అనఁగా తెలుఁగుబాసను వ్రాయఁబడిన శాసనము). ఈజయసింహవల్లభుని నాఁటికే యతనిసోదర పుత్త్రుఁడైన రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడు బాగుగ నెదిగి పెద్దవాఁడైనట్లు కాన్పించుచున్నది. అందువలన జయసింహవల్లభుని యొక్కయు, ఆతని సోదరుఁడును, తనతండ్రియునగు ఇంద్ర భట్టారక వర్మయొక్కయు యుద్ధములం దీతఁడును పాలుగొనుచు పితృ, పితృవ్యులకుఁ దోడ్పడుచుండిన ట్లూహింపవచ్చును. ఈకారణమున జయసింహుఁ డీతని నత్యంతము ప్రేమించుటచే గావచ్చును ఒకశాసనమున నీవిష్ణువర్ధనుఁడు జయసింహవల్లభ తనయుఁడని తెలుపంబడినది. [2] అదిగాక ఈజయసింహవల్లభుని రాజ్యముయొక్క అంత్యకాలమున రెండవ విష్ణువర్ధనతనయుఁడైన మంగియువరాజుకూడ పెద్దవాఁడయినట్లూహింప నవకాశముకలదు. [3] విష్ణువర్ధనుఁడును, ఆతనికుమారుఁడు మంగియువరాజునుగూడ జయసింహవల్లభుఁడు తలపెట్టిన చాళుక్యరాజ్య సుప్రతిష్ఠాపన కార్యమును కొనసాగించి వాసియు, వన్నెయుం గాంచిరి.

పుత్త్రులు లేని కారణముననో, మఱియే హేతువుననో పృథివీవల్లభ జయసింహునిపిదప నాతనిసోదరుఁడగు ఇంద్రభట్టారక నామాంతరమునంబరగు ఇంద్రవర్మమహారాజు సింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఇతనికి త్యాగధేనువని బిరుదముకలదు. ఇతనిసోదరుఁడైన జయసింహవల్లభుని కాలమున ప్రారంభమైన వేంగీచాళుక్య, కళింగగాంగ యుద్ధములు ఇంద్రభట్టారకుని కాలమునఁగూడ సంతరింపలేదు. పృథివీమూలరాజుయొక్క గోదావరి తామ్రశాసనము [4] ననుసరించి చాళుక్యులచే నోటువడి రాజ్యపదభ్రష్టులైన రాజులందఱు తంత్రముచేసి కుట్రపన్ని యీ చాళుక్యవంశజుఁడైన ఇంద్రవర్మ మహారాజును సింహాసనభ్రష్టునింగావింప ప్రబల ప్రయత్నములంగావించిరి. ఈ యుద్ధములలో నీ పై నుడివిన పృథివీమూలరాజు మొదలగువారి సాయమున కళింగాధిపతియైన గాంగవంశజుండగు అధిరాజేంద్రుఁడు చాళుక్యరాజగు ఇంద్రవర్మను నిహతునిం గావించెనని యూహింప నవకాశము కలదు; కాని యీఅధిరాజ-ఇంద్రుఁ డెవ్వరో తెలియవచ్చుటలేదు. ఇంద్రవర్మ అను పేరుగల కళింగాధిపతులు పెక్కురు గలరు. వీరిలో నేయింద్రవర్మ యీచాళుక్యాధిపతిని నిహతుం గావించెనో శాసనములవలన స్పష్ట

---

1. గుంటూరు మండలమునందలి నర్సారావుపేట తాలూకాలోని చేజర్ల గ్రామమున మఱియొక పురాతనాంధ్రశిలాశాసనముకలదు. అది విషమసిద్ధిది. విషమసిద్ధి బిరుదము మొదటివిష్ణువర్ధనునికి, రెండవవిష్ణువర్ధనునికిఁగూడనుండుటవలన అది యేవిష్ణువర్ధనునిదో నిర్ణయింప వీలులేకపోవుటవలన నేను దానిని మొట్టమొదటి తెలుఁగు శాసనముగఁ బాటింపలేదు.

2. Cp. No. 14 of 1916-1917.

3. Cp. No. 9 of 1919-1920.

4. Jour. Bo. Br. As. Soc. Vol xvi P 114: Ind. Ant. Vol xx, P 97

మగుటలేదు. కళింగాధిపతులపరిపాలనకాలము కూడ ఇంకను సరిగా నిర్ణయము కాలేదు. కళింగగాంగులు గాంగశకమనుపేర నొకశకమును ప్రారంభించి తామొసంగిన దానశాసనములలో గాంగేయ వంశప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరములందు శాసనకాలమును దెలిపియున్నారు. ఈగాంగశక మెప్పటినుండి ప్రారంభమైనదియు నింతవఱకు సరిగా నిశ్చయముకాలేదు. అందువలన కళింగాధిపతులైన గాంగవంశప్రభువు లెవ్వరెవ్వ రెప్పటినుండి యెప్పటివఱకుఁ బరిపాలించినది తేలలేదు. ఈకారణమున చాళుక్య ఇంద్రవర్మ మహారాజునకు సమకాలికుఁడైన కళింగాధిపతి యగు ఇంద్రవర్మను నిర్ణయించుట కష్టము. ఎట్లుయిన నేమి, చాళుక్యాధిపతియైన ఇంద్రభట్టారకుఁడు సంకులసమరమున దివంగతుఁడైనను ఆతనికుమారుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁడును, ఆతనికుమారుఁడైన మంగియువరాజును చాళుక్యరాజ్య మాంధ్రభూమినుండి యంతరింపకుండ శౌర్యప్రతాపములను నెఱపి కాపాడియున్నారు. కాని కట్టకడపటి మాటే ఇంద్రవర్మమరణముతో చాళుక్యులు దక్షిణకళింగాధిపత్యమును గూడఁ గోలుపోయి రని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంద్రభట్టారకునిపిదప ఆతనికుమారుఁడైన విష్ణురాజ నామాంతరమునం బరగు విష్ణువర్ధనుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. తరువాతి చాళుక్యశాసనముల ననుసరించి యీతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౬౩ మొదలు ౬౭౨ వఱకు తొమ్మిదిసంవత్సరములు పరిపాలించెను. ఇతఁడు మన్వాదిప్రణీత ధర్మశాస్త్రములం దంచె వేసినచేయి. ఇతనికి విషమసిద్ధి యనియు, ప్రళయాదిత్యుఁడనియు,మకరధ్వజుఁడనియు బిరుదములు కలవు. ఇతఁడు మహావితరణశాలియై సర్వలోకాశ్రయుఁడని పేరొందినవాఁడు. కమ్మరాష్ట్రము, వెలనాడు విషయము, గుద్రహారవిషయము- ఇవియన్నియు నీతని యధికారమునకు లోఁబడియుండుటచేత ఈతఁడు దక్షిణకళింగరాజ్యమును గోలుపోయినను జయసింహవల్లభసముపార్జితమైన మిగిలినచాళుక్యరాజ్య మంతయు వేంగీదక్షిణభాగమున సురక్షితముగనే యుండెను. కాంచీపుర పల్లవులవలన నీ చాళుక్యులకు తొందరలేమియు కలుగకపోవుటకును, పల్లవులు కమ్మరాష్ట్రము, వెలనాఁడు విషయము మొదలగు చాళుక్యదేశములపై దండెత్తి వెళ్లకపోవుటకును కారణము లేకపోలేదు. మొదటి నరసింహవర్మ పిదప కాంచీపుర సింహాసనమునెక్కిన పల్లవరాజు పరమేశ్వరవర్మ. ఈపరమేశ్వరవర్మ కాలము వఱకుఁగూడ బాదామి చాళుక్యులకును, కాంచీపురపల్లవులకును నిరంతరము యుద్ధములు జరుగుచునేయుండెను. నరసింహవర్మ ప్రతాపమునకు బాదామి చాళుక్యులు కొంతకాల మొదిగి, యోసరిల్లి యుండవలసినవారైనను, పరమేశ్వరవర్మకాలమున ప్రాతపగ మనసునసుంచుకొని సత్యాశ్రయ పృథివీవల్లభ పులకేశి తనూజుఁడైన మొదటి విక్రమాదిత్యుఁడు బలవంతుఁడై చతురంగసేనాసమేతుఁడై పల్లవరాజ్యముపై దండెత్తివచ్చి నెల్లూరు

మండలము నాక్రమించి యాతనిం జయించుట యేకాక తుదకు కాంచీపట్టణమును కూడ స్వాధీనపఱుచుకొనెను. అందువలనే పల్లవరాజులు వేంగీచాళుక్యులకు జ్ఞాతులైన బాదామిచాళుక్యులవలన నోడింపఁబడి యాద్ధత్యముఁ దక్కియుండుటచేత దక్షిణమున వేంగీచాళుక్య రాజ్యమునకు వారివలన భయములేక యది సురక్షితముగ నుండుటకుఁ గారణమయ్యెను. ఈ రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడు ఇతని పితృవ్యునివలెను, పితామహునివలెను భాగవతోత్తముఁడని కాక పరమ మాహేశ్వరుఁడని యొకానొక శాసనమున వర్ణింపఁబడియుండుటచే నీతఁడు శైవమతము నవలం[illegible]ంచిన శైవమతాభిమానియని యూహింపఁ [illegible]గియున్నది. అంతియే కాక ఈతఁడు ఇతని కుమారుఁడైన మంగి యువరాజుయొక్క యొకానొక శాసనమున 'అనేకసమరసంఘట్టోపలబ్ధవిజయ యశః ప్రసూత్యామోద గంధాధివాసితసకలదిఙ్మండలుఁ'డనియు, 'నానాశాస్త్రాభ్యాసోపబృంహిత విమలవిశాలబుద్ధి' యనియు, 'త్యాగౌదార్య ధైర్యశాంత్యాది గుణాలంకృతుఁ'డనియు వర్ణింపఁబడియున్నాఁడు.

ఈతనిపిదప వేంగీచాళుక్య సింహాసనము నధిష్ఠించినవాఁడు విష్ణువర్ధన కుమారుఁడైన మంగియువరాజు. ఈతనికి మంగి మహారాజు, మంగి వర్మ, మంగి దువరాజు, విజయాదిత్యుఁడు అని నామాంతరములు కలవు.[1] ఈతఁడు నమలితయిత పితృగుణశక్తి సంపన్నుఁడు; అశ్వితఁ శిక్ష్యాది విద్యాప్రయోగము లందు విజయసిద్ధియగుట విజయసిద్ధియని బిరుదము వహించినవాఁడు; సర్వలోకాశ్రయుఁడు; సమస్తభువనాశ్రయుఁడు. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౭౩ మొదలు ౭౦౧ వఱకు ౨౮ సంవత్సరములు పరిపాలించెను. ఇతనికి జయసింహవల్లభుఁడు, విష్ణువర్ధనుఁడు, కోకిలివర్మ అని ముగ్గురు పుత్రులును, పృథివీపోటి [2] అను నొకకూఁతురును గలరు.

మంగియువరాజుపిదప అతని జ్యేష్ఠపుత్రుఁడైన జయసింహవల్లభుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౭౦౧ మొదలు ౭౧౪ వఱకు పదుమూఁడు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెను. ఈతనికి సర్వసిద్ధి, సర్వలోకాశ్రయ బిరుదములు కలవు. మొట్టమొదటిమాఱు మహమ్మదీయు లీతని కాలముననే హిందూదేశముపై దండయాత్రలు సలుపఁ దొడంగిరి. క్రీస్తుశకము ౭౧౦-౧౧లో కాసిమ్ కుమారుఁడైన మహమ్మదు సైన్యాధిపత్యము క్రింద అరబ్బులు సింధుదేశముపై నెత్తివచ్చి, తుదకు దానిని స్వాధీనముచేసికొని, రాజ్యమును స్థాపించి మొట్టమొదటిమాఱు భారతభూమిని చంద్రధ్వజమును బాదుకొల్పిరి. ఈ జయసింహవల్లభుని కాలమున పేర్కొనఁదగిన విశేష మిది యొక్కటియే.

ఇంకను ఈతని కాలమునాఁటికి బాదామి చాళుక్యులకును, కాంచీపుర పల్లవులకును

1. భారతి, సం. ౧, సం. ౧౨. పుట ౭౧.　2. భారతి-సం. ౧, సం. ౧౨; Cp. No. 10 of 1919-20

వైరము లంతరింపలేదు. ఉభయులునుగూడ వీరిపైవారును, వారిపై వీరును కత్తిదూయుచు మహాభయంకర యుద్ధముల దక్షిణాపథమును వీరవర్యుల వేఁడిరక్తముతోఁ దడుపుచునే యుండిరి. ఇతర దేశము లీవిధమున సంక్షోభము నొందుచున్నను వేంగీచాళుక్యరాజ్యము నిమ్మకు నీరెత్తినట్లు చలనములేక ప్రశాంతముగనే యున్నదని ఇంతవఱకుఁ గాన్పించిన శాసనముల ననుసరించి యూహింపవచ్చును.

ఈతనిపిదప నితని సవతితల్లికొడుకును, విష్ణువర్ధనుని యగ్రజుఁడును అగు కోకిలివర్మ వేంగీచాళుక్య సింహాసనమునధిష్ఠించెను. ఈతనికి కొక్కిలియనియు, విక్రమాదిత్యభట్టారకుఁడనియు నామాంతరములుకలవు. ఇతఁడు విజయసిద్ధియని బిరుదము వహించినవాఁడు. అగ్రజుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁ డుండఁగా నీతఁడెట్లు రాజ్యమునకువచ్చెనో బోధపడకున్నది. ఇందుల కొక్క కారణము న్నూహింపవచ్చును.

కాంచీపురపల్లవులు కృష్ణానదికి దక్షిణభాగమునఁ దమరాజ్యమును గోలుపోయినను వైరము కారణముగ నిరంతరము వారికి బాదామిచాళుక్యులతో యుద్ధములు సంభవించుచుండుటచేత వేంగీచాళుక్యులతో స్నేహభావమున నుండకపోయినచోఁ దమరాజ్యమున కుత్తరమునుండి వారివలన ముప్పు వాటిల్లునని వారితో మైత్రింబాటించి యుండవచ్చును. మొదటి నరసింహావర్మ తరువాత కాంచీపుర సింహాసనము నెక్కిన మొదటి పరమేశ్వరవర్మ కాలముననే కాంచీపురము కొంతకాలము బాదామి చాళుక్యాధికారమునకు లోఁబడియుండెను. పరమేశ్వరవర్మ తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాఁడు రెండవ నరసింహావర్మ. ఈతనితోను, ఈతని కుమారుఁడైన రెండవ పరమేశ్వరవర్మతోను కుట్రచేసి వారి సాయమును బొంది కోకిలివర్మ చాళుక్య సింహాసనము నెక్కియుండును. ఈతఁడు ఎంతకుట్ర చేసి రాజ్యమును సంపాదించినను పల్లవుల సాయములేనిదే తన రాజ్యమును నిలుపుకొనలేక పోయెను. కాని పల్లవు లీతనికి చాలకాలము సాయముచేయుటకు వీలుచిక్కలేదు. ఏలయన వారికి బాదామిచాళుక్యులతోడి వైరమటులుండ వారిలో వారికే సింహాసనమునకై తగవులు సంభవించెను. రెండవ నరసింహావర్మ దాయాదియైన రెండవ నందివర్మ బలవంతుఁడై రెండవ పరమేశ్వరవర్మను పదభ్రష్టునిం గావించి తాను పల్లవరాజ్యమున కధిపతికావలెనని తంత్రములు పన్నఁజొచ్చెను. ఇంటిలో నిటువంటి కలహములు సంభవించుటచే రెండవ పరమేశ్వరవర్మ కోకిలివర్మకు సాయముచేయుటకు వీలుపడదయ్యెను. ముందాతఁడు తన రాజపదమును తాను కాపాడుకొనవలసిన యావశ్యకత సంభవించెను. ఈతరుణమును జూచి అగ్రజుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁడు విజృంభించి బలవంతుఁడై వేంగీచాళుక్య సింహాసనమును స్వాధీనపఱుచుకొని తనయనుజుఁడైన కోకిలివర్మను దేశమునుండి వెళ్లఁగొట్టెను. తుదకు కాంచీపురమున రెండవపరమేశ్వరవర్మయు, వేంగిలో కోకిలివర్మయుఁ గూడ రాజ్యపదభ్రష్టులైరి. ఈ కారణమున

కోకిలివర్మ వేంగీచాళుక్య రాజ్యమును ఆఱుమాసములు మాత్రమే పరిపాలించుట సంభవించెను.

దేశమునుండి వెళ్లఁగొట్టఁబడిన కోకిలివర్మగత్యంతరముఁగానక కళింగమునకుఁబోయి యచ్చట పూర్వముచాళుక్యులు కోలుపోయిన దేశమును మఱల సంపాదించి యచ్చట స్వతంత్రుఁడై పరిపాలనము నెఱపెను. ఇంతవఱకు మనకు దొరకిన ఆతనియొక్కయు, ఆతనిసంతతివారి యొక్కయు శాసనములు అప్పటివే; మధ్యమకళింగములోని భోగపురవిషయమున-అనఁగా నిప్పటి సర్వసిద్ధి తాలూకాలో దొరకినవే.[1]

ఈ కోకిలివర్మకు మంగి యువరాజను కుమారుఁడుకలఁడు. ఈతనికిని విజయసిద్ధియను బిరుదము కలదు. ఈతఁడును మధ్యమకళింగమును పరిపాలించినవాఁడే. ఈతనిశాసనము కూడ నొకటి పైనుడివిన తాలూకాలోనే దొరకినది. మంగియువరాజనామము ధరించిన చాళుక్యులలో నీతఁడు రెండవవాఁడగుటచే నితనిని రెండవ మంగిరాజందురు. ఈతని కుమారుఁడు వినయాదిత్యమహారాజు. ఈతని శాసనము లింతవఱ కేవియు దొరకలేదు. ఇతనిపుత్రుఁడు (రెండవ) కోకిలివర్మ మహారాజు. ఈతనికి 'అనివారిత'బిరుదము కలదు. ఈతఁ డనివారితశక్తిత్రయ సంపన్నుఁడు. ఈతనిశాసనములుకూడ రెండు దొరకినవి.[2] ఇతఁడును తాత ముత్తాతలవలెనే ఎలమంచి(యల్లమంచిలి) రాజధానిగా మధ్యమకళింగము నేలెను. ఈవిధమున కోకిలివర్మయొక్కయు, ఆతని సంతతివారి యొక్కయు శాసనములన్నియు కళింగములోనే దొరకుటవలనను, వారు తమశాసనములందుఁదాము మధ్యమకళింగమును పాలించితిమని చెప్పుకొనియుండుటచేతను వేంగీదేశమునుండి తఱుమఁగొట్టఁబడినపిదప కోకిలివర్మ సంతతివారికి మఱల వేంగీచాళుక్యరాజ్యము లభింపలేదనుట స్పష్టము. మనకోకిలివర్మను గుఱించికాని, ఆతని సంతతివారిని గుఱించికాని యింతకెక్కువ తెలియరాదు.

మొదటి మంగియువరాజు కుమారుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁడు కోకిలివర్మను వెళ్లఁగొట్టి తాను క్రీస్తుశకము ౭౧౯ లో రాజ్యమునకు వచ్చి ౩౭ ఏండ్లు-అనఁగా ౭౫౫ వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈతనికి విష్ణురాజనియు నామాంతరముకలదు. ఇతఁడు విషమసిద్ధి బిరుదాం

1. Cp. No. 13 of 1908-1909 : C p. No 12 of 1908-1909

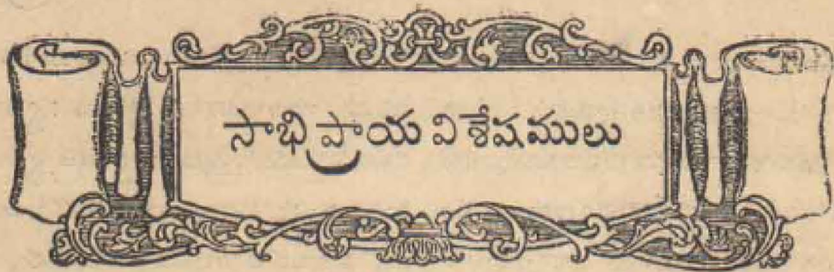
2. Cp. No 10 of 1908-1909; Cp. No. 11 of 1908-1909. ఈ శాసనములందు పేర్కొనంబడిన కోకిలివర్మ లేక కొక్కిలి మహారాజును, మొదటి మంగి యువరాజు కుమారుఁడైన కోకిలివర్మ మహారాజును ఒక్కరుకాఁరని నాయభిప్రాయము. ఈ కోకిలివర్మ మంగియువరాజు పౌత్రుఁడు; వినయాదిత్య మహారాజు పుత్రుఁడు. మొదటికోకిలివర్మకు వలెఁగాక ఈతనికి అనివారిత బిరుదముకలదు. మొదటి కోకిలివర్మ కుమారుఁడైన రెండవమంగియువరాజు సెలవుంగుడుము గనుక వినయాదిత్యుఁ డీతని కుమారుఁడనియు, రెండవకోకిలివర్మ ఈ రెండవ మంగియువరాజు పౌత్రుఁ డనియు, వినయాదిత్యునిపుత్రుఁడనియు నూహించుట సమంజసముగ నుండఁబోదు.

చితుఁడు; తండ్రివలెనే సర్వలోకాశ్రయుఁడు; సమస్త భువనాశ్రయుఁడు. ఈతనియొక్క శాసనము బెజవాడలోని 'నడుంబివసతి' అను జైనుల యాలయమునకు ఈతఁడు చేసినదానమును దెలుపుచున్నది. ఈతని కాలమున జైన, బ్రాహ్మణమతములు రెండును ఆంధ్రదేశమున వర్ధిల్లుచుండెను. జైనులకు బెజవాడ ప్రధానస్థానముగ నుండెను. ఈవిష్ణువర్ధన మహారాజు జైనుల యాలయమునకును, బ్రాహ్మణులకునుగూడ భూదానాగ్రహార దానములు చేసియుండుటచేత రెండు మతములను గూడ సమబుద్ధితో నాదరించుచుండెనని యూహింపవచ్చును. జైనమత ప్రస్తావమాంధ్రదేశమున చాళుక్యులకాలమున మొట్టమొదట నీవిష్ణువర్ధనుని శాసనమునందే కన్పట్టుచున్నది.

కృష్ణా!

గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావుగారు

హాతమార్చి హాతమార్చి యారిపోయెఁ దనంత, పృథివి నజేయమా భీష్మవహ్ని!
తెగముంచి తేలించి, యిగిరిపోయెఁ దనంత, దుస్తరంబైన యాద్రోణజలధి!
ఉబ్బూఁతలూఁచి యెట్లో శాప హతమాట, నడఁగెను కర్ణఝంఝానిలంబు!
రిపు రక్తదాహ సంతృప్తయై తనయంత, శాంతించె గురుపుత్త్ర శస్త్రధాటి!
గీ. ఏల నీల్గెదు, చెప్పుమా వ్రేలుమడచి, పేరుఁగాంచిన యేమహావీరు నీవు
విజయుచేఁ బౌరుషమునఁ గూల్పించినావొ! కృష్ణ! చెప్పుమ యేమొనర్చితివో నీవు!
సీ. భీష్మప్రతాపోగ్ర విలయాగ్ని చెలరేగ, భయమంది చక్రంబుఁ బట్టినావు!
ద్రోణాస్త్రధాటి మీసేన పాఱుచునుండ, శూన్యదృష్టుల దిశల్ చూచినావు!
అంగభూవర శరాహతుల ధర్మజుఁడేడ్వ, నరుచెంత వెడనవ్వు నవ్వినావు!
నారాయణాస్త్ర సంధాతయై గురుపుత్త్రుఁ, డరుదేరఁ గేల్మోడ్చి మరలినావు!
గీ. పాండుసుతులకు మేటిప్రాపకమవేమొ! దిట్టతనమున జగమేలు జెట్టివేమొ!
కలదె యింతకంటెను నైచ్యమిలను, కృష్ణ! చెప్పుమ, యేమిచేసితో కురుక్షేత్రమందు!
గీ. సరియె, పోనిమ్ము నీపౌరుషమున కేమి! సారథివినీవు, నీకేమి పౌరుషంబు!
ధర్మసంరక్షణైక తత్పరుఁడ వేమొ! నిలిచెనే ధర్మమేని నీవలనఁ గృష్ణ!
సీ. ఋజుమార్గ వర్తియై యెసఁగు ధర్మజుమెడల్, వంచి యొప్పించి, బొంకించు టొకటి!
పృథుశాప నిహతమై రథము క్రుంగినవేళ, విజయుచేఁ గర్ణుఁ గూల్పించు టొకటి!
మహి నకాల దివాస్తమయముఁ గల్పించి, వంచించి, సైంధవునిఁ జంపించు టొకటి!
ధర్మంబువిడచి, గదాయుద్ధమున భీము,చే సుయోధనుఁ గూల్పఁ జేయుటొకటి!
గీ. అబ్బ!-యెంతని వివరింతు నయ్య, నీవొనర్చి యున్న యధర్మ సంతతులు, కృష్ణ!
ఒక్క- నీవుమాత్రము లేక యున్న, భరత, యుద్ధమని ధర్మబద్ధమై యుండునేమొ!

గాంధిమహాత్ముని సంచారము

జాతకకథలు సిద్ధార్థుని విజయయాత్రల నతిరమణీయముగను వివరించుచున్నవి. గౌతమబుద్ధు డేయూరికి బోయినను వేలకు వేలు ప్రజలు శ్రీమంతులు సామాన్యులు, పండితులు పామరులు, బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేతరులు మూగుచు బుద్ధదేవుని సందర్శించుచు గృతార్థులైనవిధమును గాంధిమహాత్ముని విజయయాత్రలు సంస్మరింపజేయుచున్నవి. లోకోపకారార్థమవతరించిన మహానుభావులు, బంధువులు, స్వాములు, గురువులు, దేవులు. దుఃఖభూయిష్ఠమైన సంసారప్రవృత్తియందు దుఃఖోపశమనమునకును సుఖప్రాప్తికిని సాధనంబులను బోధించెడి మహానుభావుడు, ప్రత్యక్షమైన పరదేవత. గౌతమబుద్ధు, డనిత్యములైన రాజ్యమును, భార్యాపుత్రాదులను, భాగ్యభోగములను బరిత్యజించి లోకకల్యాణమున కాత్మసమర్పణమును జేసి శాశ్వతానందమును బడసినవిధమునను గాంధిమహాత్ముడు సర్వసంగ పరిత్యాగమును జేసి లోకహితార్థ మాత్మసమర్పణమును జేసి లోకారాధ్యతను బడయ గలిగెను. గాంధిమహాత్ముడు దేశమును ప్రజలను నావరించిన దుఃఖమును తనదుఃఖముగను సంభావించుచు పాపపరిహారార్థ మాత్మసమర్పణమును జేయుచు లోకప్రియత్వమును బడయుచున్నవిధమును మహాత్ముని దక్షిణదేశ సంచారము విశదముచేసినది. శ్రీకృష్ణభగవానులు గీతాశాస్త్రమునందు దెలిపినటులు మహాత్ముడు సర్వత్రసమత్వమును వహించుచు నిందాస్తోత్రములను పరిగణింపకను ధర్మారాధనమును జేయుచు లోకోద్ధరణమును జేయుచున్నాడు.

'సమోఽహం సర్వభూతేషు న మే ద్వేష్యోస్తి నప్రియః;
యే భజన్తి తు మాంభక్త్యా మయి తే తేషుచాప్యహమ్.'

మహాత్ముడు వారినిసందర్శించిన ప్రజలకు జాతిమతకులగౌరవభేదభావములను పాటింపకను స్వధర్మారాధనమార్గమును బోధించి సమత్వసిద్ధిని విశదముచేసెను. మనీషాపంచకమునందు శ్రీ శంకరస్వాములు బోధించిన వేదాంతార్థమును గాంధిమహాత్ము డనుష్ఠించుచు తత్త్వార్థమును నిత్యజీవనమునందు ప్రజలకు సువ్యక్తముచేసి స్వీయమాహాత్మ్యమును విశదముచేసెను. గోచిపాతరాయని ధర్మరాజ్యప్రాభవము నాకాంక్షించినవారు సయితము సందర్శనసంకీర్తనము చేయుట యవసరంబైనది. శ్రీమంతులు నిరుపేదలు, బ్రాహ్మణులు పంచములు, వృద్ధులు బాలురు, స్త్రీలు పురుషులు, వారి

మనోభీష్టములను గాంధి మహాత్మునియందు సందర్శించి యానందపరవశత్వమును బడయ గలిగిరి. మమకారాహంకారపరాయణులకు గాంధిమహాత్ముని యుపదేశాచరణములు సంతృప్తినిగలుగ జేయకపోయినను ధర్మాత్ములకు పరమానందమును గలుగజేసినవి. గాంధిమహాత్మునిసందర్శించి వారి పవిత్రోపదేశముల వినగలభాగ్యమె భాగ్యము. గతమాసాంతమునం దీభాగ్యమును బడసిన దక్షిణదేశవాసులు ధన్యులు.

* * *

ప్రజాస్వాగతము

వేనవేలు ప్రజలు మహాత్మునకు స్వాగతంబునొసంగి వారికిగల యవ్యాజభక్తి విశ్వాసములనుసహస్రముఖములను విశదముచేసిరి. మహాత్మునకు చెన్నపురినుండి కన్యాకుమారి వరకును ప్రజలు మహోత్సవములను జేసి మంగళహారతులను సమర్పించిరి. ప్రజలు గంటలకొలదికాలము వారినిజూచి యానందించుటకు వేచియుండిరి. తిరువాన్కూరు మహారాణియును ప్రజలును నొసంగిన సత్కారాతిథ్యములు మహాత్ముని ప్రతిభ వృద్ధిని బొందుచున్నవిధమును విశదముచేసినవి. చెన్నపురి యందలి ప్రజలుచూపిన యుత్సాహమును మహాత్ముని ప్రతిభను విశదము చేసినది. శ్రీ మహారాణి విషయమై మహాత్ముడు యంగు ఇండియాపత్రికయందు వ్రాసిన సంకీర్తనమును శ్రీమంతులు మననము చేయుదురుగాక! చెన్నపురి కార్పొరేషను సమర్పించిన స్వాగతపత్రము మహాత్ముని ప్రతిభాతిశయమును విశదము చేసినది. పంచములు పంచమోద్ధారకుడనియును, రాజ్యాంగాందోళకులు స్వరాజ్యోద్ధారకుడనియును, స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యధర్మోద్ధారకుడనియును, విద్యార్థులు గురువరేణ్యుడనియును, ప్రజలవతారపురుషుడనియును, భావించి యారాధించిరి. బుద్ధిజాడ్యముగల యభిమానాంధులు దివ్యప్రభావమును జూడజాలకుండుట వారిప్రారబ్ధకర్మఫలముగాని ప్రజల యుత్సాహలోపముగాదు. గాంధిమహాత్ముడనవరతముచేసెడి సత్యాహింసాధర్మములు ప్రజాపాలకులదృష్టి నుచితరీతి నాకర్షించి గాంధిమహాత్ముని సంచారమునకనురూపమైన ఫలమును భగవంతుడు ప్రసాదించుగాక!

* * *

మహాత్ముని యుపదేశములు

విజయమునకు మూలమైన ధర్మసంకల్పము మహాత్ముని యుపదేశములకు మూలబీజము. సకలమతసారమును సనాతనమునునైన 'సత్యాన్నాస్తి పరోధర్మః' 'సత్యమేవ జయః నానృతం' ధర్మములను మహాత్ముడు సంపూర్ణమైన జీవనవిధానమునకు సమన్వయము చేయుటకు జేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించినవి. సత్యవ్రతానుష్ఠానమున కాధారమైన యహింసాధర్మము హింసాపూరితమైన వర్తమాన యుగమునుద్ధరించుట కవసరమైనది. ఆయవసరమునకనురూపముగను భారతసంస్కారమునకు పరిపాటిమైన యహింసాధర్మమును పునరుద్ధారణచేయుటకు గాంధిమహాత్ముడు ఖద్దరు యోగసాధనము నుపదేశించుచున్నాడు.

అహింసాయోగాభ్యాసమునకును, మానవ ధర్మారాధనమునకును, దుఃఖనివృత్తికిని, స్వరాజ్య సంపాదనమునకును ఖద్దరుయోగసాధనము మహాత్ము డుపదేశించుచున్నను, ప్రజల దృష్టి జయజయధ్వానములందు లగ్నమైన విధమునను ఖద్దరునందు లగ్నముగాకుండుట ప్రారబ్ధకర్మఫలముగ నున్నది. గాంధిమహాత్ముడు తనసంచారమునం దన్ని సందర్భములందును ఖద్దరుయోగము నుపదేశించెను. మహాత్ముడు తిరిగి రెండుమూడుమాసములకు దక్షిణదేశసంచారమును జేయుట కేతెంచ నున్నాడు. అప్పటికైనను మహాత్ముడు ప్రార్థించునటులు ప్రజలు ఖద్దరుధారణమును జేయుచు సత్యాగ్రహదీక్షార్హతను బడయుదురని విశ్వసించుట కవకాశములు గన్పట్టకున్నవి. సభావేదికలయందు గంభీరోపన్యాసములను జేసెడి నాయకులకే చిత్తశుద్ధి గలుగనపుడు జనసామాన్యమును నిందించుట యనుచితము. ప్రజలు గాంధిమహాత్ముని సందర్శించుటకు జూపిన యుత్సాహము నందొకపాలైనను కార్యాచరణమునందు జూపిన మహాత్ముని సంచారము సార్థకమై భారతమాత ధన్యతను బడయగలదు. ప్రజోత్సాహ మపారముగను వ్యక్తమగుచున్నను నిరంకుశప్రభుత్వమునకు ప్రబోధోదయముగలుగకను నధికారదౌర్జన్యము యథేచ్ఛగను నేలుచున్నది. ప్రజలకు గాంధిమహాత్ముడుకోరునటులు ప్రతిఘటన సామర్థ్యము గలుగనంతవరకును భారతమాతకు తరణోపాయము దుర్లభముగ నున్నది.

* * *

ప్రభుత్వనిర్లక్ష్యము

నిరంకుశప్రభుత్వము ప్రజాశయముల పట్లను జూపుచున్న నిర్లక్ష్యప్రతిఘటన భావములు దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. వంగరాష్ట్రనిర్బంధశాసనమును సామ్రాజ్యశాసనసభలును ప్రజలునునిరసించినను రీడింగు ప్రభువు సమర్థించి నిరంకుశాధికారప్రాబల్యమును విశదముచేసెను. సామ్రాజ్యశాసనసభయును రాష్ట్రీయశాసన సభలును చేసిన తీర్మానములును నిర్ణయములును మృతాక్షరములుగ నున్నవి. సమర్థనాధికార వినియోగమే పరిపాలనమునకు సామాన్యలక్షణముగ బరిణమించినది. మాంటుఫర్డు సంస్కరణముల నిరుపయోగత్వము విశదమైనది. సంస్కరణములు కోట్ల రూప్యముల వ్యయమును మాత్రము ప్రసాదించినవి. సంస్కరణములు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును స్వరాజ్యమును వెనుకబెట్టినవిగాని ముందునకు నడుపలేదు. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు వేతనాధికారములు ప్రతిబంధకములు లేకను వృద్ధినిబొందుచున్న విధమును గ్రేటుబ్రిటనునందలి వ్యవహారములును విశదము చేయుచున్నవి. పౌరసేవోద్యోగవర్గము యొక్క ప్రయోజనములను రక్షించుట యందుగల యభిమానము భారతరాజ్యాంగ వికాసమును జేయుటయందు బర్కెన్ హెడ్డు ప్రభువునకు గాని రీడింగు ప్రభువునకు గాని రాష్ట్రపాలకులకుగాని గనుపడదు.

* * *

పౌరసేవోద్యోగవర్గము

లీకమిషను సిఫార్సులను సామ్రాజ్యశాసనసభ నిరాకరించినను వానినాచరణమునందు బెట్టుటకు పార్లమెంటునందు బర్కెను హెడ్డు ప్రభువు శాసనమును ప్రవేశపెట్టి సంస్కరణముల దౌర్బల్యమును వ్యక్తము చేసెను. రాజ్యాంగములందు బ్రిటీషుపౌరసేవోద్యోగుల ప్రాబల్యమును తగ్గించుటకు బదులు శాసనము వృద్ధిచేయుచున్నది. సంవత్సరమునకు కోటిరూప్యములకు మించినవ్యయ

భారము గలుగుచున్నది. పౌరసేవోద్యోగుల మీఁదను శాసనసభలకును మంత్రులకును నింత వఱకును గల స్వల్పాధికారమును నయిత మంతరింపఁ జేయుచున్నది. భారతీయులు స్వరాజ్యమును గోరుచుండఁగను బ్రిటీషు ప్రభుత్వము దుర్భరమైనపౌరసేవోద్యోగపాశమును దృఢముగనుబంధించుచున్నది. దేశక్షేమమున కుసాధనములైన సంస్కరణములను విమర్శించుటకు బ్రిటీషు ప్రభుత్వవర్గము నిరాకరించుచు దేశారిష్టములకు మూలమైన నిరంకుశవర్గమును చిరకాలమురక్షించుటకు బూనుకొనుచున్నది. కర్నలు వెడ్జివుడ్డు రాజ్యాంగసంస్కరణములు వర్తమాన పరిస్థితులందు వికాసమునుబొందుట కవకాశములులేవని విశదము చేసెను. రీడింగు ప్రభువును నితరాధికారులును జేయఁబూనిన స్వదేశయాత్రకు నిరంకుశాధికార సంరక్షణమే ఫలమని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందు నిరంకుశాధికారవర్గమును, వారియభిమానులును భారతీయుల సహకారమును దుర్లభము చేయుచు స్వరాజ్యపక్షనాయకుల సహకారమునుగోరుట విచిత్రముగనున్నది. స్వరాజ్యపక్షనాయకులు దేశబంధుదాసుమోతీలాల్ నెహ్రూ, విఠ్ఠలుభాయి పటేలుగార్లుమొదలగువారు ప్రతిష్టంభనతంత్రము నవలంబించి ప్రభుత్వపరాజయమును జేసినను ప్రభుత్వవ్యవహారములు ధ్రువపత్రసాధనమునను యథాప్రకారము సాగుచున్నవి. బర్కెను హెడ్డు ప్రభువు దాసుగారిని దౌర్జన్యమార్గనిరసనమున కభినందించుచు ప్రభుత్వ దౌర్జన్య మార్గ వ్యాపనమునకు తోడ్పాటును కోరుట నిరంకుశ ప్రభుత్వము నావహించిన యవినయమును దెలుపుచున్నది. ఆత్మగౌరవముగల భారతీయులు ప్రభుత్వమునకు దోడ్పడుట దుర్లభమని దాసుమోతీలాలునెహ్రూ మొదలగు వారి ప్రసంగములును శాసనసభలవ్యవహారములును విశదము చేసినవి. స్వరాజ్యపక్ష ప్రాబల్యములేకను ప్రభుత్వావలంబనపక్షముగలచెన్నరాష్ట్రమునందు నయితము గోషెను ప్రభువు ధ్రువపత్రసాధనము నవలంబించుట సంస్కరణముల దుర్విపాకమును విశదముచేయుచున్నది. నిరంకుశవర్గమునందు హృదయపరివర్తనము గలుగక పోయినను దాసుగారిసాహచర్యమును బర్కెను హెడ్డు ప్రభువును వారియనుచరులును నుపేక్షించుట బాలిశభావమును విశదముచేయుచున్నది. భావికాలమందు స్వరాజ్యపక్షదంశనీతి యేరూపముదాల్చినను గతించిన రెండేండ్లయందును నవలంబించిన ప్రతిఘటనసాధనము నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేయఁజాలి యున్నను నిరంకుశదుర్గమునందు సుఖాసీనమైన నిరంకుశవర్గమునకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదని నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేసినవి. భారతరాజ్యాంగవ్యవహారములు నిరంకుశాధికారబలమును భారతీయులదుర్బలమును వేయినోళ్లను తెలుపుచున్నవి. భారతీయులందఱును పరస్పరవిభేదములను విసర్జించి యేకోన్ముఖులై పాటుపడవలసిన యవసరమును, గాంధిమహాత్ముడు తనయాచరణములవలనను ఉపదేశములమూలమునను చేయుచున్న త్యాగప్రభావమును గ్రహించి వారి ప్రయత్నములకు దోడ్పడి స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి మాతృదేశవిమోచనమునకును లోకకల్యాణమునకును దోడ్పడి ధన్యవాదములను బడయుదురుగాత!

ఓం శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

Edited and Published by K. NAGESWARA RAO, at the Andhra Patrika Press, No. 7 Thambu Chetty Street, G. T. Madras.